

330.9593

8422ป

ร.2

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2489 - 2544

ปริญญานิพนธ์

ของ

ชัยรัฐ เกาะไพศาลสมบัติ

1511 1511 2250

S150520

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

พฤษภาคม 2550

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

16"225

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2489 - 2544

บทคัดย่อ
ของ
ชัยรัฐ เกาะไพศาลสมบัติ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
พฤษภาคม 2550

ชัยรัฐ เกาะไฟศาลสมบัติ. (2550). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร*

พ.ศ. 2489 – 2544. ปริญญาณิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์).

กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม:

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยุวดี วงศ์สว่าง, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชมพูนุท นาคริักษ์.

ปริญญาณิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาการเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร ที่เกิดจากปัจจัยเกื้อหนุนในด้านต่างๆ รวมทั้งปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจ พร้อมข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว

จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาการทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครเกิดจากปัจจัยหลัก เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ การขยายตัวของประชากร และที่ตั้งของจังหวัด ปัจจัยรอง คือ นโยบายของรัฐ ปัจจัยเหล่านี้เอื้อให้เกิดการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ส่งผลให้เศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครเกิดการเจริญเติบโต โดยมีโครงสร้างสภาพเศรษฐกิจที่ประกอบด้วย เกษตรกรรม การประมง และอุตสาหกรรม ส่งผลให้ประชาชนของจังหวัดสมุทรสาคร มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม การเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วและปราศจากการจัดการที่ดีอย่างเป็นระบบและการที่ไม่อยู่ในระเบียบกฎหมายที่ถูกต้องของหน่วยงานต่างๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในจังหวัดสมุทรสาคร ได้ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัญหาและผลกระทบต่างๆ ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นให้ความสนใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐบาลในการแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมทั้งการวางแผนนโยบายในการพัฒนาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้คงความสมบูรณ์ที่ยั่งยืนและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างสูงสุดตลอดไป

AN ECONOMIC HISTORY OF SAMUT SAKHON PROVINCE, 1946 - 2001

AN ABSTRACT
BY
CHAIRAT KHOPHAISANSOMBUT

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Arts Degree in History
at Srinakharinwirot University
May 2007

Chairat Khophaisansombut. (2007). *Economic History Samut Sakhon Province 1946 - 2001*. M Master thesis, M.A. (History). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Asst. Prof. Yuwadee Wongsawang, Asst. Prof. Chompunut Nakirak.

This thesis studies the economic development of Samutsakorn in terms of supporting factors and problems caused by the development. It also suggests solutions to the problems.

The economic development of the province was brought about by the following major factors: the province's geographical nature, natural resources, population expansion, and location. One minor factor was the government's policy. These factors helped generate various occupations which consequently contributed to the economic growth. The economic structure of the province consists of agriculture, fishing, and industry. The economic growth has also created a better living for the province's population.

However, the rapid economic growth without proper systematic management by responsible departments has caused problems and effects for both the people's way of life and environment. These effects have made the locals more aware of the problems, and there has been cooperation between the private and government sectors in the attempt to work out these problems. Policies to develop and manage natural resources have been laid down in order to sustain the province's natural abundance which will ultimately be beneficial to the public.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2489 - 2544

ของ

ชัยรัฐ เกาะไพศาลสมบัติ

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

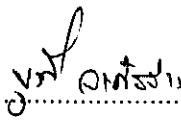


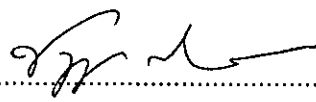
.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

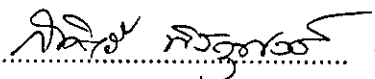
วันที่ 17 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2550

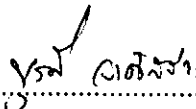
คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

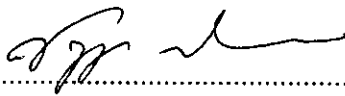
 ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยุวดี วงศ์สว่าง)

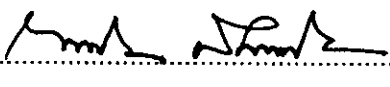
 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชมพูนุท นาควิรักษ์)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

 ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาวิตรี พิสนุพงศ์)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยุวดี วงศ์สว่าง)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชมพูนุท นาควิรักษ์)

 กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยความกรุณาจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยุวดี วงศ์สว่าง ประธาน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชมพูนุท นาคริักษ์ กรรมการ ที่กรุณาตรวจแก้เนื้อหา สำนวนและเพิ่มเติมข้อมูลต่างๆ จนกระทั่งปริญญานิพนธ์ที่ผู้วิจัยตั้งความหวังให้เป็นผลงานที่มีประโยชน์และมีคุณค่านี้ประสบความสำเร็จในที่สุด

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาวิตรี พิสนพวงศ์ และ รองศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ ที่ให้ความกรุณาสละเวลารับเป็นกรรมการสอบเพิ่มเติมและให้คำแนะนำที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง รวมทั้งยินดีตรวจแก้ไขรายละเอียดเพิ่มเติมจนปริญญานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ผู้สอนในรายวิชาต่างๆ ตามหลักสูตร คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยุวดี วงศ์สว่าง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วงเดือน นาราสัจจ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชมพูนุท นาคริักษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พลัปลีง คงชนะ และคณาจารย์ทุกท่านของภาควิชาประวัติศาสตร์ ที่ให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และประสบการณ์ตรงจากการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยมีความรู้และความเข้าใจวิชาประวัติศาสตร์อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่ และ คุณพ่อ ซึ่งผู้วิจัยยึดถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเป็นแรงบันดาลใจในการฝ่าฟันอุปสรรคทั้งปวง รวมทั้งพี่ชายและพี่สาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งขอขอบคุณ คุณ ลินสวัสดิ์ พนาสุวรรณ ซึ่งเป็นมิตรแท้ที่คอยให้ความช่วยเหลือในทุกด้าน อีกทั้งขอกราบขอบพระคุณ พระรัตนมงคลวิสุทธิ (พระอาจารย์สมาน) คณะ6 วัดชนะสงครามฯ ที่ให้การอุปการคุณตลอดจน คุณ ป้าปัญจมา ผดุงชีวิต และนายแพทย์ มานัส - คุณจารุวรรณ ประเสริฐธรรม เป็นผู้ให้ทุนการศึกษา

ขอขอบคุณไมตรีจิตจากเพื่อนพ้องน้องพี่ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มศว. ได้แก่ คุณสุชาริณี วาคาบายาชี คุณกรกช เอี่ยมรัตน์ คุณนันทาวดี ไทรแก้ว คุณองค์ บรรจุน คุณปิยชาติ สิงห์ คุณกรรณิกา ดันสกุล และคุณณัฐวรรณ พุ่มดียิ่ง รวมทั้งขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่ให้ทุนในการทำปริญญานิพนธ์มา ณ โอกาสนี้

ชัยรัฐ เกาะไพศาลสมบัติ

สารบัญ

บทที่

หน้า

บทนำ.....	ก
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	จ
จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	ข
ความสำคัญของการศึกษา.....	ข
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	ข
วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	ข
แหล่งศึกษาค้นคว้า.....	ข
 1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสมุทรสาคร.....	1
ความเป็นมาของเมืองสมุทรสาคร.....	1
สมัยอยุธยา.....	2
สมัยธนบุรี.....	5
สมัยรัตนโกสินทร์.....	6
ความสำคัญของสมุทรสาครในด้านยุทธศาสตร์ การปกครอง และเศรษฐกิจ ในแต่ละสมัย.....	18
สมัยอยุธยา.....	18
สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์.....	19
ชนชาติที่มีบทบาทต่อเศรษฐกิจในสมุทรสาคร.....	22
ชาวไทยเชื้อสายจีน.....	22
ชาวไทยเชื้อสายมอญ.....	23
ชาวไทยเชื้อสายลาวโซ่ง.....	24
 2 ปัจจัยที่เกื้อหนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร	
ระหว่าง พ.ศ. 2489 – 2544.....	26
ลักษณะทางภูมิศาสตร์.....	26
ที่ตั้งและอาณาเขต.....	26
ลักษณะความชันของพื้นที่.....	27

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2	(ต่อ)	
	ลักษณะทางกายภาพ.....	28
	ทรัพยากรธรรมชาติ.....	30
	น้ำ.....	30
	บ่อน้ำบาดาล.....	33
	ดินและคุณภาพของดิน.....	34
	ราคาที่ดิน.....	35
	เส้นทางคมนาคม.....	36
	ทางบก.....	37
	ทางน้ำ.....	38
	นโยบายของรัฐ.....	39
	นโยบายรัฐบาลก่อนประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ....	39
	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.....	40
	โครงการพัฒนาเมือง.....	46
	แผนพัฒนากรุงเทพมหานครและปริมณฑล.....	47
	การขยายตัวของประชากร.....	51
	สถานที่ท่องเที่ยว.....	54
	สถานที่ท่องเที่ยวประเภท วัด โบราณสถาน และแหล่งธรรมชาติ.....	55
3	สภาพเศรษฐกิจก่อน พ.ศ. 2489 ของจังหวัดสมุทรสาคร.....	60
	เศรษฐกิจแบบพื้นฐาน.....	60
	การเกษตร.....	61
	ประมง.....	69
	สภาพเศรษฐกิจภายหลังการปฏิรูปการปกครอง.....	70
	เกษตรกรรม.....	71
	ประมง.....	74
	อุตสาหกรรม.....	75

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 พัฒนาการเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 – 2544.....	80
สภาพเศรษฐกิจของประเทศก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.....	80
สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปของประเทศก่อนมีแผนพัฒนา.....	80
การพัฒนาเศรษฐกิจของสมุทรสาครภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนา.....	81
การพัฒนาทางด้านเกษตรกรรม.....	84
การพัฒนาด้านการประมง.....	105
การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม.....	108
5 ปัญหาและผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจ.....	117
ปัญหาในการพัฒนาเศรษฐกิจของสมุทรสาคร.....	117
ปัญหาการขาดความรู้.....	117
ปัญหาด้านการจัดการ.....	118
ปัญหาน้ำมัน.....	120
ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน.....	121
ปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจ.....	122
ปัญหาด้านการจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ.....	123
ปัญหาการรุกรานที่สาธารณะ.....	123
ปัญหาสภาพเสื่อมโทรมของป่าชายเลน และทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง.....	124
ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ.....	125
ปัญหาสาธารณูปโภคไม่เพียงพอ.....	126
ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจ.....	127
ด้านการดำเนินชีวิต.....	127
ด้านสังคม.....	128
ด้านระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม.....	129
การแก้ไขจากภาครัฐ.....	131
มาตรการของรัฐ.....	131
งบประมาณ.....	135
แรงงาน.....	135

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
6 บทสรุป.....	137
บรรณานุกรม.....	140
ภาคผนวก.....	157
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	161

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1. แสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด สมุทรสาคร กับ ประจวบคีรีขันธ์.....	45
2. แสดงจำนวนประชากรของจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2503 – 2544.....	52
3. แสดงอัตราย้ายเข้าและย้ายออก ของประชากรในเขตอำเภอเมือง.....	53
4. แสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดสมุทรสาคร (GPP) ณ ราคาตลาด พ.ศ. 2518 - 2544.....	83
5. แสดงเนื้อที่ถือครองที่ดินทำการเกษตรกรรม.....	85
6. แสดงมูลค่าการผลิต สาขาเกษตรกรรม พ.ศ. 2516 – 2543.....	86
7. แสดงปริมาณการปลูกและการผลิตของ กล้วยน้ำว้า และข้าวโพด พ.ศ. 2502 – 2511.....	87
8. แสดงพื้นที่ปลูกข้าว ผลผลิต ของ พ.ศ. 2480 – 2544.....	88
9. แสดงพื้นที่ปลูกข้าวทั้ง นาปี และ นาปรัง พ.ศ. 2541/42.....	89
10. แสดงพื้นที่ปลูกข้าวทั้ง นาปี และ นาปรัง พ.ศ. 2544/45.....	90
11. แสดงพื้นที่และปริมาณการผลิตมะม่วงของจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2530 – 2544.....	91
12. แสดงการเปรียบเทียบพื้นที่เพาะปลูก ผลผลิต ของมะพร้าวอ่อน พ.ศ. 2535 – 2544.....	94
13. แสดงพื้นที่ปลูก และผลิตของมะนาว พ.ศ. 2535 – 2544.....	94
14. แสดงพื้นที่เพาะปลูก และผลผลิต องุ่น ของอำเภอบ้านแพ้ว พ.ศ. 2530 – 2544.....	96
15. แสดงพื้นที่เพาะปลูก และผลผลิต ฝรั่ง พ.ศ. 2534 – 2544.....	98
16. แสดงจำนวนเรือประมงที่เข้าเทียบท่าขององค์การสะพานปลา พ.ศ. 2515 – 2521.....	100
17. แสดงประเภทการใช้ที่ดินทางการเกษตรของจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2539 – 2544.....	105
18. แสดงพื้นที่ ผลผลิต และมูลค่า การเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำแบบพัฒนาในเขตน้ำจืด พ.ศ. 2540 – 2543.....	105
19. แสดงจำนวนคร่าวเรือนเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด พ.ศ. 2540.....	106
20. แสดงพื้นที่ ผลผลิต และมูลค่า การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด พ.ศ. 2543.....	107
21. แสดงจำนวนโรงงาน และที่ตั้งในแต่ละอำเภอ พ.ศ. 2512 – 2544.....	109
22. แสดงประเภทและขนาดของอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับประมง พ.ศ. 2539.....	110
23. แสดงจำนวนโรงงาน แยกตามประเภทที่มีมาก 5 อันดับ พ.ศ. 2542.....	115

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1. แผนที่จังหวัดสมุทรสาคร.....	158
2. แผนที่แสดงอาณาเขตจังหวัดสมุทรสาคร.....	159
3. แผนที่เทศบาลนครสมุทรสาคร.....	160

บทนำ

จังหวัดสมุทรสาครในอดีตเป็นเพียงหมู่บ้านชาวประมง¹ที่มีการอยู่อาศัยของคนไทย จีน มอญ ลาว ซึ่งต่อมาเริ่มมีความเจริญทางการค้าโดยเป็นที่จอดเรือสินค้าของชาวจีน และแขกมลายู² ในพ.ศ. 2091 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ทรงยกฐานะเป็นเมืองสาครบุรี เพื่อเป็นเมืองหน้าด่าน ป้องกันการรุกรานของข้าศึกทางทะเล³ สมัยรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง เปลี่ยนเป็นเมืองสมุทรสาคร⁴ ในพ.ศ. 2459 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรวมเมือง สมุทรสาครเข้าเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลนครชัยศรี⁵ ถึงพ.ศ. 2468 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนสถานะของเมืองสมุทรสาครเป็นจังหวัด⁶ และในพ.ศ. 2486 จังหวัดสมุทรสาคร ถูกผนวกเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดธนบุรี อยู่จนถึงพ.ศ. 2489 จึงได้ตั้งเป็นจังหวัดอย่างสมบูรณ์⁷

สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นรายได้ส่วนใหญ่ของราษฎรมาจากการทำนาและการค้าบริเวณปากแม่น้ำท่าจีน⁸ สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเศรษฐกิจของสมุทรสาคร เริ่มขยายตัวขึ้น มีชาวโปรตุเกสเข้ามาซื้อที่ดินตั้งโรงงานผลิตน้ำตาลทราย ที่อำเภอกระทุ่มแบน⁹ และว่าจ้างชาวบ้านในท้องถิ่นทำการปลูกอ้อย เพื่อส่งเข้าโรงงานผลิตน้ำตาลทราย ส่วนบริเวณปาก แม่น้ำท่าจีนซึ่งเป็นท่าจอดเรือสินค้ามีชาวจีนมาอาศัยและทำมาหากินจำนวนมาก เกิดการรวมกลุ่ม ชาวจีนตัวเฮี้ยที่ก่อความเดือดร้อนปล้นเรือสินค้าและประชาชนทั่วไป¹⁰

สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการขุดคลองดำเนินสะดวกผ่านสมุทรสาคร เพื่อส่งน้ำและใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งสินค้าจากเมืองราชบุรีมายังกรุงเทพฯ ทำให้มีผู้คน

¹สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2504). ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด. หน้า 210 - 211.

²ปาเลอกัวซ์. (2506). เล่าเรื่องกรุงสยาม. หน้า 91 - 92.

³สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2544). ไทยรบพม่า. หน้า 34.

⁴เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2504). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 4 เล่ม 2. หน้า 149.

⁵สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2503). เทศาภิบาล. หน้า 102.

⁶กรมศิลปากร. (2531). เปลี่ยนคำว่าเมือง เป็นจังหวัด. หน้า 20.

⁷กรมการปกครอง. (2526). ประวัติมหาดไทยภูมิภาคจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 58.

⁸สุพจน์ เจียมใจ. (2527). การศึกษาวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ระหว่าง พ.ศ. 2325 - 2393. หน้า 20 - 22.

⁹มณฑล คงแถวทอง. (2527). เศรษฐกิจข้าวและน้ำตาลทรายในลุ่มแม่น้ำท่าจีน พ.ศ. 2398 - 2453. หน้า 32.

¹⁰เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2538). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3. หน้า 127.

อพยพเข้ามาทำมาหากินตามริมฝั่งคลองมากขึ้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายผลิตผลทางการเกษตร และทำสวนผักและผลไม้ ก่อเกิดรายได้ให้ผู้คนทั้งสองฝั่งคลอง¹ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สภาพเศรษฐกิจของสมุทรสาครมีความเจริญ รายได้ส่วนใหญ่มาจากการค้าขาย ประมงน้ำเค็ม นาเกลือ อาหารแห้ง สวนจาก² ทำฟืนและทำนา³ สินค้าเหล่านี้เป็นที่ต้องการของกรุงเทพฯ ดังนั้นเพื่อสะดวกในการเดินทางและขนส่งสินค้าเข้าสู่เมืองหลวง จึงได้มีการสร้างทางรถไฟกรุงเทพฯ-มหาชัย ใน พ.ศ.2446⁴ นอกจากนั้นแล้ว ใน พ.ศ. 2448 มีการจัดตั้งสุขาภิบาลขึ้นครั้งแรกที่ตำบลท่าฉลอม⁵ เพื่อเป็นการรักษาความสะอาดและสุขอนามัยให้ชุมชน

ช่วง พ.ศ. 2489 — พ.ศ. 2524 (ก่อนเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5) เศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครยังคงดำเนินไปในลักษณะเดิมอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งรัฐบาลเริ่มมีนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมของเอกชน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) ส่งผลให้โรงงานอุตสาหกรรมขยายตัวจากกรุงเทพฯ เข้าไปยังจังหวัดสมุทรสาคร เพราะปัจจัยเกื้อหนุนหลายประการ คือ ที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพฯ ราคาที่ดินไม่แพงมาก⁶ รวมถึงมีความพร้อมทางสาธารณูปโภค เช่น ประปา ไฟฟ้า และเส้นทางคมนาคม ที่สามารถเชื่อมโยงกับจังหวัดใกล้เคียงและกรุงเทพมหานคร ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในจังหวัดสมุทรสาครตามพื้นที่ต่างๆ และมีหลากหลายประเภท เช่น เขตอำเภอมือง เป็นอุตสาหกรรมประมง⁷ เขตตำบลอ้อมน้อย อำเภอกะทู้แบน เป็นอุตสาหกรรมสิ่งทอ และเคมีภัณฑ์⁸ ส่งผลให้เศรษฐกิจของสมุทรสาครเติบโตขึ้นตามลำดับ ทั้งที่ทางภาครัฐไม่ได้ให้ความสนใจมากนักโดยพิจารณาจากงบประมาณที่ให้แก่อุตสาหกรรมในแต่ละปีน้อยมาก⁹ ดังนั้นการเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครนับตั้งแต่ตั้งเป็นจังหวัดจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 4 (2520 — 2524) เป็นการเติบโตด้วยศักยภาพของจังหวัดโดยตรง

¹ราตรี โตเพ่งพัฒน์. (2543). ตลาดน้ำ: วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง. หน้า 155 — 171.

²หจข. ร.4 จ.ศ. 1215 เลขที่ 66/2. ถึงเมืองต่างๆให้ข้าหลวงเดินสวนจาก.

³ธีระ แก้วประจันต์. (2534). สภาพเศรษฐกิจมณฑลนครชัยศรี พ.ศ. 2438-2475. หน้า 55.

⁴หจข. ร.5 น46/55. กล้อง 6. การสร้างรถไฟไปมหาไชย.

⁵สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2503). เล่มเดิม. หน้า 129.

⁶แผนการลงทุนจังหวัดสมุทรสาคร ตามนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคของรัฐบาล. (2537). หน้า 129.

⁷สุพัฒน์ อิศรเสนา. (2525). ศักยภาพของจังหวัดสมุทรสาครในการรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมประมง. หน้า 75.

⁸กาชาด สร้อยสยาม. (2543). ศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาอุตสาหกรรมของเทศบาลอ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสาครและเทศบาลอ้อมใหญ่ จังหวัดนครปฐม. หน้า 52.

⁹แผนการลงทุนจังหวัดสมุทรสาคร ตามนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคของรัฐบาล. (2537). หน้า 133.

การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบของจังหวัดสมุทรสาครภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาลเริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 5* ที่มีนโยบายพัฒนาปริมณฑลเป็นเขตเศรษฐกิจ ซึ่งมีทั้งภาคเกษตรและอุตสาหกรรม ทำให้มีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้นที่อำเภอเมือง¹ เพื่อรองรับการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ ส่งผลให้ผลโรงงานอุตสาหกรรมภายในจังหวัดสมุทรสาครมีจำนวนมากขึ้น และเป็นระบบ อันเป็นผลจากการส่งเสริมอุตสาหกรรมของภาครัฐ ก่อให้เกิดรายได้ทางเศรษฐกิจต่อคนส่วนใหญ่ของจังหวัดสมุทรสาคร แต่การที่ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเพิ่มขึ้นส่งผลให้พื้นที่เกษตรของจังหวัดสมุทรสาครลดน้อยลงไป อย่างไรก็ตามการทำเกษตรกรรมก็ยังมีอยู่มากในเขตอำเภอบ้านแพ้ว² และกระทุ่มแบน³ ผลผลิตจากเกษตรกรรมเหล่านี้ นอกจากจะสร้างรายได้แก่เกษตรกรในพื้นที่แล้ว ยังสามารถนำมาเป็นวัตถุดิบในโรงงานอุตสาหกรรมส่งออกสู่ตลาดต่างประเทศ⁴

นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) — ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) จังหวัดสมุทรสาครมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง เช่น ทางด้านการเกษตรและประมงมีการนำวัตถุดิบมาแปรรูปในโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อจำหน่ายในประเทศและส่งออก ส่วนทางด้านอุตสาหกรรม มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเกี่ยวกับสิ่งทอ เคมีภัณฑ์ ฯลฯ แต่โรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่าง ๆ ต่อจังหวัดสมุทรสาคร เช่น แม่น้ำลำคลองเน่าเสีย⁵ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนตลอดแนวอ่าวมหาชัยเพื่อทำนาุ้ง ซึ่งมีผลกระทบต่อระบบนิเวศของป่าชายเลนที่เป็นแหล่งอาหาร ที่อาศัย และวางไข่ของสัตว์ทะเลนานาชนิด ทำให้จำนวนปลาธรรมชาติลดลง⁶ ปัญหาการนำพื้นที่ที่เหมาะสมทำการเกษตรมาเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม และปัญหาแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาอย่างผิดกฎหมาย⁷ ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม โรคติดต่อ ฯลฯ

*นโยบายพัฒนากรุงเทพฯ และปริมณฑลเป็นเขตเศรษฐกิจและนโยบายกระจายภาคอุตสาหกรรมออกสู่ 5 จังหวัด คือ จังหวัดสมุทรปราการ ประทุมธานี นนทบุรี สมุทรสาคร และจังหวัดนครปฐม ในเขตปริมณฑล ต่อเนื่องถึงแผนฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534)

¹สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2532). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6. หน้า 14.

²วิเชียร พิบูลย์เวช. (2525). ศึกษาการทำเกษตรแบบเข้มข้นเพื่อการค้าในตำบลหนองบัว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 54.

³การใช้ที่ดินถือครองทางการเกษตร พ.ศ. (2534-2542). สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ.2546. หน้า 75.

⁴สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2544). สมุดรายงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 107.

⁵ขนิษฐา ชัยรัตนาวรรณ; สันหัต ศิริอนันต์ไพบูลย์; และชาญชัย กาญจนพันธ์. (2542). ปัญหาหนี้เสียจากโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 71.

⁶ประภาพร วิถีสวัสดิ์. (2542). โครงสร้างประชากรปลาในบริเวณป่าชายเลนปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 147.

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นทำให้เห็นว่า จังหวัดสมุทรสาครเป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจทางด้านต่างๆ จนเกิดผลกระทบในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และต่อสังคมโดยรวม ดังนั้น ผู้ทำวิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่เกื้อหนุนความเจริญเติบโตและพัฒนาการทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ ตลอดจนผลจากการพัฒนาดังกล่าว เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร

¹สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2544). อาชญากรรมที่เกิดจากแรงงานต่างด้าว : ศึกษากรณี จังหวัดสมุทรสาครและระนอง. หน้า 30.

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครโดยภาพรวมทั้งจังหวัด ในปัจจุบันยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษา พบแต่เพียงศึกษาเฉพาะบางพื้นที่ของจังหวัด และรวมทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

กาชาด สร้อยสัณณ. (2543). **ศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาอุตสาหกรรมของเทศบาลอ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสาคร และเทศบาลอ้อมใหญ่ จังหวัดนครปฐม.** วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

งานวิจัยฉบับนี้ทำวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพของพื้นที่ของตำบลอ้อมน้อยและตำบลอ้อมใหญ่ ในการรองรับการเข้ามาใหม่ของโรงงานอุตสาหกรรมจากกรุงเทพฯ และการขยายตัวในอนาคตของโรงงานที่มีอยู่เดิมในพื้นที่รวมทั้งการเกิดชุมชนอุตสาหกรรม และปัญหาทางสิ่งแวดล้อมที่ตามมา.

เกศยา นิลวานิช. (2542). **โครงสร้างประชากรกึ่งในบริเวณป่าชายเลนปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร.** วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาศาสตร์ทางทะเล). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

งานวิจัยฉบับนี้กล่าวถึงปริมาณกึ่งและชนิดของกึ่งที่อาศัยอยู่ในแนวป่าชายเลนของอำเภอมหาชัยที่มีปริมาณลดลง เนื่องจากที่ป่าชายเลนถูกทำลายลงเป็นจำนวนมากและน้ำเสียจาก

โรงงานอุตสาหกรรม จึงทำให้แหล่งพักตัว อนุบาลและแหล่งอาหารหมดไป ส่งผลให้สัตว์ทะเลชนิดอื่นที่อาศัยกึ่งเป็นอาหารลดจำนวนลงตามไปด้วย มีผลกระทบต่อธุรกิจการประมงของจังหวัดสมุทรสาคร.

ธีระ แก้วประจันต์. (2534). **สภาพเศรษฐกิจมณฑลนครชัยศรี พ.ศ. 2438 - 2475.** ปรินญาณิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์ไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาถึงเศรษฐกิจของมณฑลนครชัยศรี ที่ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2438 ประกอบด้วย 3 เมือง คือ เมืองนครชัยศรี เมืองสุพรรณบุรี เมืองสมุทรสาคร มุ่งศึกษาทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ในงานวิจัยฉบับนี้ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจของมณฑลนครชัยศรีที่มีสมุทรสาครเป็นเมืองหนึ่งในมณฑลซึ่งสร้างรายได้ จากการทำประมง การทำนาเกลือ และผลิตภัณฑ์จากทะเล ที่จัดเก็บภาษีได้ในระดับต้นๆของประเทศในช่วงนั้น.

วิเชียร พิบูลย์เวช. (2526). ศึกษาการทำการเกษตรแบบเข้มข้นเพื่อการค้าในตำบลหนองบัว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. (ภูมิศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

งานวิจัยฉบับนี้แสดงให้เห็นลักษณะการทำการเกษตรในพื้นที่ขนาดเล็กเพื่อการค้า ที่ใช้พื้นที่อย่างเข้มข้น โดยวิธีการทำการเกษตรที่มีการใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด มีการเพาะปลูกตลอดทั้งปี งานวิจัยได้กล่าวถึงขั้นตอนและวิธีการต่างๆในการทำการเกษตรกรรมเพื่อให้ได้ผลผลิตให้มากที่สุด จึงแสดงให้เห็นการขยายตัวของภาคเกษตรกรรมเพื่อตอบสนองทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร.

ประภาพร วิถีสวัสดิ์. (2542). โครงสร้างประชากรปลาในบริเวณป่าชายเลนปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาศาสตร์ทางทะเล). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

กล่าวถึงจำนวน และชนิดของปลาในป่าชายเลนที่หลากหลายสายพันธุ์ ที่ส่งผลต่อธุรกิจการทำประมงในอนาคตของจังหวัดสมุทรสาคร เนื่องจากจำนวนปลาที่ลดลงอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจากป่าชายเลนถูกทำลาย.

สรการ บรรจงจิตต์. (2537). รูปแบบการใช้ที่ดินอันเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมตามแนวถนน ศึกษากรณีถนนเศรษฐกิจ 1 จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

งานวิจัยฉบับนี้กล่าวถึงการเข้ามาตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมในตำบลอ้อมน้อย ตามแนวถนนเศรษฐกิจ 1 และมีการขยายตัวต่อไปในอนาคต เป็นการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรและการประมง ก่อให้เกิดผลกระทบในการใช้ที่ดินของภาคเกษตรกรรมและปัญหาน้ำเสีย แสดงให้เห็นถึงการขาดการวางแผนในการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างถูกต้อง.

สุพัฒน์ อิศรเสนา. (2525). ศักยภาพของจังหวัดสมุทรสาครในการรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมประมง. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

งานวิจัยฉบับนี้แสดงให้เห็นศักยภาพของจังหวัดสมุทรสาครที่ประกอบไปด้วยปัจจัยต่างๆในการรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมประมงที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง และปัญหาของแหล่งวัตถุดิบที่ได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง.

เอกชัย มาศภากร. (2537). **แนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเทศบาลตำบลอ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสาคร**. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

งานวิจัยฉบับนี้กล่าวถึงการใช้ที่ดินของชุมชนเทศบาลอ้อมน้อย ซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่ทำสวนผลไม้ เมื่อมีการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาจากหนองแขม ก่อให้เกิดปัญหาการใช้ที่ดินที่ปะปนกันระหว่างที่อยู่อาศัยกับโรงงานอุตสาหกรรมอย่างไม่มีแบบแผน เป็นปัญหาทางสิ่งแวดล้อมในชุมชนเทศบาลอ้อมน้อย.

สุนันtha สุวรรณโณดม; สุชาวัลย์ เสถียรไทย, คุณหญิง; และศิริวรรณ ศิริบุญ. (2541). **รายงานการวิจัยชุมชนป่าชายเลนอ่าวมหาชัย**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งานวิจัยฉบับนี้แสดงให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมและถูกทำลายของป่าชายเลนในอ่าวมหาชัย ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรทางทะเลและอาชีพประมงชายฝั่ง ได้แสดงให้เห็นสาเหตุและปัจจัย อีกทั้งแนวคิดเพื่อการฟื้นฟู พัฒนา และอนุรักษ์ป่าชายเลนในอ่าวมหาชัย.

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกื้อหนุนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร
พ.ศ. 2489 - 2544
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจ ของจังหวัดสมุทรสาคร
พ.ศ. 2489 - 2544
3. เพื่อศึกษาปัญหาและผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร
พ.ศ. 2489 - 2544
4. เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครในอนาคต

ความสำคัญของการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่เกื้อหนุนความเจริญทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร
พ.ศ. 2489 - 2544
2. ทำให้ทราบถึงพัฒนาการทางเศรษฐกิจ ของจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2489 - 2544
3. ทำให้ทราบถึงปัญหาและผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร
พ.ศ. 2489 - 2544
4. ทำให้ได้ข้อมูลที่อาจจะนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 - 2544

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นต้น เช่น ประชุมประกาศ, พระราชหัตถเลขา, จดหมายเหตุ, ใบบอก, สารตรา, รายงานการตรวจการ เป็นต้น และเอกสารชั้นรอง ได้แก่ หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร และบทความต่างๆ โดยใช้วิธีทางประวัติศาสตร์ ประกอบกับการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ประกอบธุรกิจ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน แล้วนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

แหล่งศึกษาค้นคว้า

1. สำนักหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี
2. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
3. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
6. ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
7. ห้องสมุดการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
8. ห้องสมุดกระทรวงพาณิชย์
9. ฝ่ายนโยบายและแผน สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร
10. สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสาคร
11. สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรสาคร
12. สำนักงานประมงจังหวัดสมุทรสาคร

บทที่ 1

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสมุทรสาคร

สมุทรสาครเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ชายทะเล มีพื้นที่ราบลุ่มสลับกับที่ดอนและป่าชายเลนมีลำน้ำท่าจีนเป็นเสมือนสายเลือดหลักของจังหวัด ปรากฏหลักฐานการตั้งเป็นเมืองตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่เดิมเป็นหมู่บ้านชาวประมงและประกอบอาชีพค้าขาย ตั้งอยู่ปากแม่น้ำท่าจีน ต่อมาได้เพิ่มบทบาทความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์ คือ เป็นเมืองหน้าด่านป้องกันข้าศึกทางทะเลและมีการเปลี่ยนแปลงสถานะมาตามลำดับจนเป็นจังหวัดสมุทรสาครมาถึงปัจจุบัน

1. ความเป็นมาของเมืองสมุทรสาคร

บริเวณที่ตั้งของจังหวัดสมุทรสาคร เป็นที่ราบลุ่มต่ำภาคกลางตอนล่างมีพื้นที่ติดกับอ่าวไทย มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางในปัจจุบันประมาณ 2-3 เมตร ในอดีตเมื่อประมาณ 10,000 ปีมาแล้วพื้นที่บริเวณนี้เป็นก้นอ่าวไทยมาก่อน จากการสำรวจและถ่ายภาพของดาวเทียม LANDSAT TM¹ พบว่าแนวชายฝั่งทะเลเดิมด้านทิศเหนือของอ่าวไทยสูงขึ้นไปถึงลพบุรี ด้านทิศตะวันออกถึงสระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี และด้านทิศตะวันตกถึงสุพรรณบุรี นครปฐม ราชบุรี และเพชรบุรี เป็นชุมชนโบราณที่มีคูน้ำคันดินอยู่หลายแห่งในเขตเมืองเหล่านี้ ได้แก่ คูบัว จังหวัดราชบุรี

หลักฐานทางโบราณคดีแสดงให้เห็นว่า ชุมชนโบราณเหล่านี้เป็นเมืองท่าที่ติดต่อค้าขายทางทะเลกับเมืองโบราณในภูมิภาคอื่นๆ รวมทั้งพบหลักฐานการเดินเรือ เครื่องมือ เครื่องใช้ และเครื่องประดับ หลักฐานที่ปรากฏมีอายุถึง สมัยก่อนประวัติศาสตร์ต่อเนื่องกันมาจนถึงยุคทวารวดี² แต่เมืองท่าทางการค้าชายฝั่งทะเลที่เคยเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญในสมัยทวารวดี ได้หมดความสำคัญลงเมื่อแผ่นดินขยายออกไป เนื่องจากเกิดเมืองชายฝั่งทะเลใหม่มาแทนที่

สำหรับบริเวณสมุทรสาครนี้เป็นแผ่นดินที่เกิดใหม่ในสมัยทวารวดี การขุดลอกคลองลัดระหว่าง คลองสุนัขหอน เพื่อออกสู่ทะเลที่ตำบลบางโทรัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2538³ ได้ขุดพบซากเรือโบราณพร้อมกับเครื่องถ้วยต่างๆ เมื่อนำเครื่องถ้วยไปพิสูจน์พบว่ามีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 และเมื่อต้น พ.ศ. 2541 ได้ขุดพบซากเรือโบราณ พร้อมกับภาชนะเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านขอม ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาครอีกลำหนึ่ง กรมศิลปากรสันนิษฐานว่าเป็น เครื่องปั้นดินเผาแบบวัฒนธรรมทวารวดี ประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 16 ส่วน

¹ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2534). จากห้วงอวกาศสู่พื้นแผ่นดินไทย. หน้า 25.

² แหล่งเดิม. หน้า 30.

³ กฤษฎา พินศรี. (2539, เมษายน-มิถุนายน). เครื่องถ้วยที่บางโทรัด สมุทรสาคร. เมืองโบราณ.

ลักษณะการต่อเรือเป็นเทคนิคการต่อเรือแบบโบราณ โดยการขุดแล้วแบะออกด้วยวิธีฉลุไฟ และมีการต่อกราบเรือสูงเพิ่มขึ้น เทคนิคดังกล่าวนี้เป็นเทคนิคของนักเดินเรืออาหรับโบราณที่พบอยู่ในแถบสุมาตรา - อินโดนีเซีย ประมาณพุทธศตวรรษ ที่ 9¹ จากหลักฐานที่ค้นพบจากกล่าวได้ว่า สมุทรสาคร คงจะเป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเลผสมผสานระหว่างที่ลุ่มป่าชายเลนและที่ดอนสลับปะปนกันไปยังไม่มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย แต่มีลำน้ำไหลผ่านเข้าสู่ตอนในของแผ่นดินเป็นเส้นทางเดินเรือเข้าสู่เมืองต่างๆ ในแผ่นดินและต่อมาจึงค่อยๆ เติบโตขึ้นเป็นเมืองท่าที่สำคัญและเมืองท่าจีนต่อไป

1.1 สมัยอยุธยา

สมุทรสาคร เดิมชื่อบ้านท่าจีนนั้น พิจารณาตามชื่อแสดงว่า เป็นหมู่บ้านของชาวจีน ที่ประกอบอาชีพค้าขายและทำการประมงอยู่บริเวณปากแม่น้ำ² ปรากฏชื่อครั้งแรก ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมืองท่าจีนเป็นเมืองจัตวา มีผู้ว่าราชการเมืองเรียกว่า “ผู้รั้ง”³ ขึ้นกับสมุหนายกหรือมหาดไทย มีตำแหน่งเป็นพระสมุทรสาคร เมืองท่าจีน⁴ ต่อมาในสมัย สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ในช่วงทำศึกกับกองทัพพม่า พ.ศ. 2091 ได้มีการรวบรวมไพร่พลและตั้งเมืองขึ้นใหม่เป็นเมืองชั้นในขึ้นตรงต่อราชธานี เพื่อสะดวกต่อการระดมพลในภาวะสงคราม โดยการนำหมู่บ้านต่างๆ ที่มีอยู่เดิมตามหัวเมืองต่างๆ ตั้งเป็นเมืองขึ้น โดยโปรดให้ยกบ้านท่าจีนและหมู่บ้านละแวกเดียวกัน เช่น บ้านสนามไชย บ้านโกรกกราก ตั้งเป็นเมืองสาครบุรี พร้อมกับเมืองนครชัยศรี เพื่อเป็นเมืองหน้าด่านป้องกันการรุกรานของข้าศึกทางทะเลและสามารถระดมพลเป็นหมวดหมู่ได้ยามสงคราม ดังกล่าวไว้ในพงศาวดารว่า

...สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า ไพร่บ้านเมืองตรังจัตวาปากใต้เข้าพระนครครั้งนี้ น้อยหน่อออกอยู่ป่าดงห้วยเขาต้อนไม่ได้เป็นอันมาก ให้เอาบ้านท่าจีนตั้งเป็นเมืองสาครบุรี ให้เอานครลาดขวัญตั้งเป็นเมืองนนทบุรี ให้แบ่งเอาแขวงเมืองราชบุรี แขวงเมืองสุพรรณบุรีตั้งเป็นเมืองนครชัยศรี...⁵

¹ นคร ลำภาทิพย์. (2541). บ้านบางไทรใต้ สามทศวรรษในความทรงจำ. หน้า 40.

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2504). ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด. หน้า 210 - 211.

³ ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ. (2518). ประวัติศาสตร์ไทย ตั้งแต่สมัยเริ่มแรกจนถึงสิ้นอยุธยา. หน้า 288.

⁴ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. (2537). หน้า 325.

⁵ กรมศิลปากร. (2542). พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัดถเลขา เล่ม 1. หน้า 81.

ต่อมาใน สมัยพระบาทสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ปรากฏชื่อ ทำจิ้น ในแผนที่ ซึ่งมีชาวตะวันตกจัดทำเอาไว้ และในช่วงนั้น เมืองทำจิ้น ได้ถูกเปลี่ยนชื่อเป็นสาครบุรีแล้ว แต่ด้วยความเคยชินของคนพื้นเมืองจึงยังเรียกทำจิ้นอยู่ ชาวตะวันตกที่ทำแผนที่นั้นก็คงใช้ชื่อเมืองทำจิ้นบันทึกลงในแผนที่การเดินทางเรือ บุคคลที่ร่วมเดินทางมากับคณะทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งประเทศฝรั่งเศสที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยา เป็นพ่อค้า ชื่อ มาซิเออร์เซเบเรต์ ระหว่างการเดินทางได้แวะพักที่เมืองทำจิ้น และได้จดบันทึกไว้ในจดหมายเหตุของตนว่า

...เมืองทำจิ้นนี้เป็นเมืองใหญ่ ไกลจากบางกอกหนทางประมาณ ๘ ไมล์ และเป็นเมืองที่ขึ้นกับราชบุรี ตั้งอยู่ริมลำน้ำเป็นแม่น้ำที่งดงามมาก แม่น้ำนี้เป็นแม่น้ำลึก เรือขนาดมีระวางเพียง ๑๐๐ ตัน ขึ้นล่องได้สะดวก ในเวลาที่ข้าพเจ้าได้ไปถึงทำจิ้นนั้น มีเรือสำเภากิจขนาด ๑๐๐ ตัน และเรือแขกมาลายุจอดอยู่ในแม่น้ำหลายลำ เจ้าพนักงานได้จัดให้ข้าพเจ้าขึ้นพักบนเรือน ซึ่งได้ปลูกขึ้นโดยเฉพาะสำหรับข้าพเจ้า และบนเรือนนี้มีเครื่องเรือนตามธรรมดา ที่เมืองนี้มีป้อมเล็กๆ อยู่ ๑ ป้อม ก่ออิฐ และกำแพงป้อมนั้นสูงอยู่ในราว ๑๐ ฟุต แต่หามิคูหรือขานป้อมไม่มีหอรบซึ่งมีปืนขนาดเล็ก และปืนทองเหลืองด้วย เมื่อข้าพเจ้ามาถึง ปืนเหล่านี้ก็ไดยิงรับข้าพเจ้า ในที่นี้มีน้ำสำหรับรับประทานเป็นน้ำดื่มมาก...¹

จากหลักฐานที่ปรากฏของเมืองทำจิ้นแสดงให้เห็นว่า เมืองทำจิ้นหรือสาครบุรีมีบทบาทสำคัญในการเป็นเมืองท่าของการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศ และเป็นที่แวะพักของเรือสินค้าช่วงฤดูมรสุม อีกบทบาทหนึ่งคือเป็นเมืองหน้าด่านป้องกันข้าศึกที่มาจากทะเลและผ่านเข้าไปในลำน้ำไปตีกรุงเทพมหานครในขณะนั้นได้ การเดินทางของคณะพ่อค้าชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาแวะพักที่เมืองทำจิ้นนั้น เป็นภาพสะท้อนให้เห็นว่า เมืองทำจิ้นหรือสาครบุรีมีความสำคัญทางด้านการค้า

ในสมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ (พระเจ้าเสือ) เมื่อเสด็จประพาสปากน้ำเมืองสาครบุรี ใช้เส้นทางลำน้ำเจ้าพระยา เข้าสู่คลองด่านต่อคลองมหาชัยถึงคลองโคกขาม เพื่อออกสู่ปากแม่น้ำทำจิ้น พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัดเลขา กล่าวว่า

...ครั้งเรือพระที่นั่งไปถึงตำบลโคกขามและคลองที่นั่นคตเดียนักและพันท้ายนรสิงห์ ซึ่งถือท้ายเรือพระที่นั่งคัดแก้ไขมิทัน และศิระเรือพระที่นั่งนั้นโดนกระแทกไม้อันใหญ่เข้าก็หักตกลงในน้ำ พันท้ายนรสิงห์เห็นดังนั้นก็ตกใจ จึงโดดขึ้นเสียจากเรือพระที่นั่งและขึ้นอยู่บนฝั่งแล้วร้องกราบทูลพระกรุณาว่า ขอเดชะฝ่าละออง

¹กรมศิลปากร. (2513). จดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส ภาค ๘ ใน ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่มที่ 12. หน้า 358- 361.

ฐิติพระบาทปกเกล้าฯ พระราชอาญาเป็นล้นเกล้าฯ ของทรงพระกรุณาโปรดให้ทำ
ศาลขึ้นที่นี้ประมาณเพียงตา แล้วจึงตัดศีรษะข้าพระพุทธเจ้า กับศีรษะเรือพระที่นั่ง
ซึ่งหักตกลงน้ำไปนั้นบวงสรวงไว้ด้วยกันที่นี่...¹

ภายหลังที่พระเจ้าเสือทรงรับสั่งให้ประหารชีวิตพันท้ายนรสิงห์แล้ว ทรงมี
พระราชดำริว่า

...คลองโคกขามนั้นคดเคี้ยวนัก คนทั้งปวงจะเดินเรือเข้าออกยาก ต้องอ้อมวก
ไปไกลกันดารนัก ควรจะให้ขุดลัดตัดเสียให้ตรงจึงจะชอบ...แล้วมีพระราชโองการ
ตรัสสั่งสมุหนายกให้เกณฑ์เลกหัวเมืองได้ ๓๐,๐๐๐ ไปขุดคลองโคกขามและให้ขุด
ลัดให้ตรงตลอดไป โดยลึกหกศอก ปากคลองกว้างแปดวา พื้นคลองกว้างห้าวา
และให้พระราชสงครามเป็นแม่กองพลหัวเมืองทั้งปวงขุดคลองจงแล้วสำเร็จจุพระ
ราชกำหนด...²

การขุดคลองโคกขามใช้กำลังคนถึง 30,000 คน ได้มาจากหลายๆเมือง คือ เมือง
นนทบุรี เมืองธนบุรี เมืองนครไชยศรี เมืองสาครบุรี เมืองสมุทรสงคราม เมืองเพชรบุรี เมือง
ราชบุรี และเมืองสมุทรปราการ เริ่มขุดใน พ.ศ. 2248 จนสิ้นสุดรัชกาลสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8
(พระเจ้าเสือ) ในพ.ศ. 2251 ก็ยังไม่เสร็จทั้งค้างไว้ จนถึงใน พ.ศ. 2264 สมัยสมเด็จพระเจ้าท้าย
สระเสด็จประพาสปากอ่าวสาครบุรี ทอดพระเนตรเห็นคลองนั้นขุดยังไม่เสร็จยังค้างอยู่ ครั้งเสด็จ
กลับสู่พระนครจึงทรงตรัสสั่งให้พระราชสงคราม เป็นนายกกองเกณฑ์คนหัวเมืองปากใต้ 8 หัว
เมืองไปขุดคลองมหาชัย พระราชสงครามได้เกณฑ์ไพร่พล 3 หมื่นเศษ เมื่อไปถึงคลองมหาชัย
ให้ช่างชาวฝรั่งเศสส่งกล้องดูให้ตรงปากคลอง แล้วปักหลักกรุยทางได้ระยะทาง 340 เส้น ขุด
ครั้งก่อนนั้นได้ที่แล้ว 6 เส้นเศษ คลองมหาชัยขุดเชื่อมคลองด่าน ตรงเป็นแนวไปบรรจบแม่น้ำท่าจีน
ใช้เวลาขุดเพียง 2 เดือนเศษก็แล้วเสร็จ ตามพระราชพงศาวดารบันทึกว่า

...ลุศักราช ๑๐๘๓ ปีฉลู ตรีศก พระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเบ็ด ที่
ปากแม่น้ำท่าจีน เมื่อไปถึงคลองมหาไชยทอดพระเนตรเห็นคลองนั้นยังขุดยังไม่
แล้วค้างอยู่ ครั้งเมื่อทรงเบ็ดแล้ว กลับคืนมาถึงพระนคร จึงทรงกรุณาตรัสสั่งให้พระ
ราชสงครามเป็นนายกกอง ให้เกณฑ์คนหัวเมืองปากใต้ ๘ หัวเมือง ให้ได้คน ๓ หมื่น
๔ หมื่นไปขุดคลองมหาไชย พระราชสงครามให้กะเกณฑ์จัดแจงได้ไพร่พล ๓ หมื่น
เศษ แล้วถวายบังคมลาไป ครึ่งถึงคลองมหาไชย จึงให้ฝรั่งเศสส่งกล้องแก้วดูให้

¹ กรมศิลปากร. (2542). จดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส ภาค ๗ ใน ประชุมพงศาวดาร
ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่มที่ 12. หน้า 96.

² แหล่งเดิม. หน้า 97.

ตรงปากคลองปักกรุยเป็นสำคัญ ทางไกล ๓๔๐ เส้น ชุตที่ก่อนนั้นได้ทีแล้ว ๖ เส้น
ยังไม่แล้วนั้นมาถึง ๓๔๐ เส้น ให้ชุตสิก ๖ สอก กว้าง ๗ สอก เท่าเก่า เกณฑ์กัน
เป็นหน้าที่ คน ๓ หมื่นเศษจึงแล้ว พระราชสงครามกลับมาเฝ้ากราบทูลพระกรุณา
ให้ทราบทุกประการ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินได้ทราบความทรงพระปิติปราโมทย์ จึง
ตรัสว่า พระราชสงครามให้เป็นพระยาราชสงคราม แล้วพระราชทานเจียดทอง
เสื้อผ้าเงินตราเป็นอันมาก คลองนั้นชื่อคลองมหาไชยตราบเท่าทุกวันนี้...¹

คลองมหาชัยหรือคลองโคกขามได้กลายเป็นเส้นทางสายสำคัญ ในการเชื่อมต่อ
ระหว่างกรุงศรีอยุธยากับหัวเมืองด้านตะวันตก เป็นเส้นทางสัญจรของชาวบ้าน ขนส่งการ
พาณิชย์ และทางยุทธศาสตร์ เส้นทางสายนี้เป็นเส้นทางที่สมเด็จพระราชวังบรมมหา
สุรสิงหนาท เมื่อครั้งยังเป็นนายสุจินดา มหาดเล็กหุ้มแพร ใช้ในการหลบหนีพม่าจากกรุงศรี
อยุธยาก่อนการเสียกรุงแก่พม่าครั้งที่ 2 โดยใช้คลองมหาไชยผ่านบ้านท่าจีนไปยังเมือง
สมุทรสงคราม ปรากฏในพงศาวดารตอนหนึ่งว่า

...ถ้าพบเรือพม่าในคลองใด ก็ทำอาการซ่อนตัวตั้งนำวัดสลักนั้นทุกแห่ง ไปจน
ออกจากปากคลองมหาไชย....ครั้งถึงบ้านท่าจีนเห็นบ้านเรือนร้างไม่มีคน ก็เข้าใจ
ว่าคนหนีพม่าไปหมด พอสว่างขึ้นที่บ้านท่าจีน จึงขึ้นอาไศรยพักผ่อนนอนนอนซ่อนตัว
อยู่ในเรือนร้างจนค่ำ ก็ลงเรือโกลนพายต่อไปเข้าบ้านนาเกลือ...²

1.2 สมัยกรุงธนบุรี

หลังการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงกอบกู้เอกราช
คืนจากพม่าได้ภายหลังที่เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ไปและทรงย้ายเมืองหลวงมาตั้งที่เมืองธนบุรี
รวบรวมเหล่าเมืองต่าง ๆ และกลุ่มคนไทยที่ตั้งตัวเป็นอิสระมาอยู่ได้อำนาจแล้ว ทำให้บ้านเมืองมี
ความปึกแผ่นมั่นคงขึ้น แต่ก็ยังมีการศึกสงครามโดยตลอด เมืองสาครบุรีก็มีบทบาทสำคัญที่เป็น
เมืองหน้าด่านป้องกันข้าศึกทางทะเลและเป็นเส้นทางลัดในการรับศึกด้านตะวันตก เหมือนเช่น
ครั้งในสมัยอยุธยา ดังเหตุการณ์ในตอนต้นรัชกาล ทางกรุงธนบุรีได้รับข่าวจากเมืองจันทบุรีว่า
จะมีญวนเข้ามาตีพระนครทางทะเล สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดให้ตั้งค่ายบริเวณปาก
แม่น้ำสำคัญที่มีเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างทะเลกับเมืองหลวงได้ เพื่อรับศึกทั้งสามแห่ง ดังปรากฏ
ในพงศาวดารว่า

¹ กรมศิลปากร. (2542). จดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส ภาค ๗ ใน ประชุมพงศาวดาร
ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่มที่ 12. หน้า 104.

² เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2526). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1.
หน้า 105.

...ครั้งถึง ณ วันจันทร์ แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๓ กรมการเมืองจันทบุรีส่งหนังสือบอกเข้ามาว่า กองทัพเมืองพุกไซมาศจะยกเข้ามาตีกรุงเทพมหานคร จึงโปรดให้พระยาพิชัยจีน เป็นที่โกษาธิบดีให้ลงไปตั้งค่าย ณ พระประแดงและปากน้ำเมืองสาครบุรี เมืองสมุทรสงคราม และข่าวทัพญวนนั้นก็ส่งไปหายกเข้ามาตีกรุงไม่...¹

ครั้งต่อมาได้มีทัพใหญ่พ่ายเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ลงมาถึงเมืองราชบุรีที่บางกุ้ง สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงยกทัพหลวงทางเรือโดยใช้เส้นทางในการเดินทัพผ่านคลองมหาชัยผ่านเมืองสาครบุรีเข้าสู่คลองสุนัขหอนออกสู่มแม่น้ำแม่กลองไปยังเมืองราชบุรี พงศาวดารบันทึกว่า

...ครั้งถึง ณ วันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๑๑ ค่ำ ได้มหาพิชัยฤกษ์ จึงสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็เสด็จลงเรือพระที่นั่งกราบยาวสามสิบลวา พร้อมด้วยเรือท้าวพระยา ข้าราชการหลวงและราษฎรเป็นอันมาก เสด็จยกพลยุทธนาวาทัพสรรพด้วยพลโยธาหาญแปดพันแปดร้อยเศษ จากกรุงธนบุรีโดยทางชลมารค หยุดประทับ ณ เมืองสาครบุรี คอยน้ำขึ้น ครั้งเวลาห้าทุ่มจึงได้เคลื่อนกองทัพไป เพลารุ่งเช้าเข้าที่เสวย ณ วัดกลางค่ายบางกุ้ง เพลาย่ำโมงเศษ เสด็จถึงค่ายมั่นเมืองราชบุรี...²

การเดินทัพจาก กรุงธนบุรี เพื่อไปรับศึกพม่าที่ราชบุรี นอกจากการเดินเท้าแล้ว ยังสามารถใช้เดินทัพด้วยเรือได้ ซึ่งในสมัยกรุงธนบุรียังไม่มีคลองเชื่อมอื่นใดที่ติดต่อระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำแม่กลองได้ นอกจากคลองสุนัขหอนที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำแม่กลอง เพียงคลองเดียวเท่านั้น การใช้เส้นทางเรือต้องผ่าน เมืองสาครบุรี จึงทำให้เมืองสาครบุรีมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ด้วยเช่นกัน

หลักฐานที่ปรากฏตามพงศาวดารต่าง ๆ ในแต่ละสมัยแสดงถึงความสำคัญของจังหวัดสมุทรสาคร ที่เป็นทั้งเมืองท่าของการติดต่อค้าขายสินค้า เป็นเมืองหน้าด่านในการป้องกันข้าศึกทางทะเล และยังเป็นเส้นทาง ทางยุทธศาสตร์ ที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

1.3 สมัยรัตนโกสินทร์

ภายหลังที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์เป็นเมืองหลวงแทนกรุงธนบุรี ในระยะแรกยังมีการบรรดพันกับทัพพม่าอยู่ และเมืองสาครบุรีก็มีบทบาทเป็นเมืองที่ใช้เป็นเส้นทางสำหรับเดินทัพไปยังหัวเมืองด้านทิศตะวันตก ด้วยเหตุดังกล่าวในสงครามเก้าทัพ พ.ศ. 2329 พม่าจัดกองทัพเข้ามาถึง 9 ทางหรือ 9 ทัพ และทัพใหญ่เข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ ตั้งค่ายอยู่ที่ท่าดินแดง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

¹พจนานุกรม (เจิม). (2503). พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี. หน้า 44.

²แหล่งเดิม. หน้า 113 - 114.

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาทจัดทัพไปตั้งรับ ส่วนพระองค์ยกเป็นทัพหลวงจัดขบวนทัพเรือผ่านคลองมหาชัย ผ่านเมืองสาครบุรี เข้าสู่คลองสุนัขหอนไปออกแม่น้ำแม่กลอง ล่องขึ้นไปเมืองราชบุรีถึงไทรโยค แล้วจัดเป็นทัพบกไปตีพม่าที่ทาดินแดง การเดินทัพในครั้งนี้ พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์ เรื่องนิราศรบพม่าที่ทาดินแดง ได้กล่าวถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ของเส้นทางและเมืองที่เสด็จยกทัพผ่าน ไว้ดังนี้

...ครั้งถึงโชนทวารยิ่งลานแล	ให้หวาดเหวอารมณ์ดังจะลัมไซ้
จนลู่ลงคลองชลามหาชัย	ย่านไกลสุดสายนัยน์ตาแล
เหมือนนอกเรานีนิรามาทุเรศ	เหลือสังเกตุมุ่งหามาทางแห
ระกำเดียวเปลี่ยนดินฤดีแด	จนล่องกระแสนสาครบุรีไป
ถึงย่านซื่อเหมือนพี่ซื่อสรวใจ	มิได้มีลำเอียงเที่ยงธรรม
เมื่อถึงสามสิบสามคดแล้ว	แคล้วแคล้วเหมือนจะกลับมารับขวัญ
คล้ายคล้ายยอสดพระสุริยัน	ก็บรรลู่ถึงคลองสุนัขใน... ¹

พิจารณาจากบทนิราศ แสดงให้เห็นว่าเมืองสาครบุรีเป็นเส้นทางเดินทัพทางน้ำตั้งแต่สมัยธนบุรีเป็นต้นมาและมีลำคลองสายสำคัญที่สามารถเชื่อมต่อกับหัวเมืองต่างๆ ได้อย่างสะดวก

เมื่อสิ้นสุดสงครามเก้าทัพบ้านเมืองก็สงบมากขึ้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดเกล้าฯ แบ่งการปกครองใหม่ เพื่อสะดวกต่อการควบคุมหัวเมืองต่างๆ โดยแบ่งการปกครองของหัวเมืองปากใต้ทั้งหมดที่ขึ้นกับกรมท่า เมื่อสมัยอยุธยาในรัชกาลพระเจ้าท้ายสระ² มาขึ้นกับ กลาโหม แต่ให้คงไว้เมืองที่ขึ้นกับกรมท่าเช่นเดิม ทั้งหมด ๘ เมืองและเมืองสาครบุรี ก็เป็นเมืองหนึ่งที่ขึ้นกับกรมท่า บันทึกไว้ในพงศาวดารว่า "...ยังคงเมืองขึ้นกับกรมท่าอีก ๘ เมือง คือ เมืองนนทบุรี ๑ เมืองสมุทรปราการ ๑ เมืองสาครบุรี ๑ เมืองชลบุรี ๑ เมืองบางละมุง ๑ เมืองระยอง ๑ เมืองตราด ๑..."³

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีทัพพม่ามาตีหัวเมืองปักษ์ใต้ ทางกรุงเทพได้จัดทัพลงไปรบกับพม่า และยังคงใช้ลำคลองในสมุทรสาครเป็นเส้นทางเดินทัพเช่นครั้งสมัยก่อน ระหว่างทางการเดินทัพในช่วงที่ผ่านเมืองสาครบุรี ได้มีการแต่งโคลงสี่สุภาพกล่าวถึงลักษณะภูมิศาสตร์ของเมืองสาครบุรีในขณะนั้น ผู้แต่งคือนายนรินทรธิเบศร์ (อิน) หรือที่เรียกว่า นิราศนรินทร ที่เดินทัพไปกับสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ ไว้ 8 บท ทำให้รู้ว่าในรัชสมัยนี้ ยังคงใช้เมืองสาครบุรีเป็นเส้นทางเดินทัพอยู่ มีความว่า

¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก. (2506). เรื่องพระราชนิพนธ์นิราศรบพม่าที่ทาดินแดง. หน้า 97.

² สนั่น เมืองวงษ์. (2516). ประวัติศาสตร์ ธนบุรี – รัตนโกสินทร์. หน้า 203.

³ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2526). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1. หน้า 6.

...มาคลองโคกเต่าตั้ง	ใจฉงาย
ตัวเต่าถามีหมาย	โคกอ้าง
เจ็บอกฟ้อวยอาย	ออกปาก ได้ฤา
คีนคิดโคกขวัญร้าง	อยู่เร้นแรมเกษม
มหาชัยชัยฤกษ์น้อง	นาฏลง โรงฤา
รับร่วงพุทธมนต์สงฆ์	เสกซ่อม
เสียดเคียรแม่ทัตมวงคลุ่	เรียมเอย
ชเยศชุมญาติห้อม	มอบให้สองสม
ท่วจิ้นจิ้นจอตถ้ำ	คอยถาม ไตฤา
จิ้นช่วยจำใจความ	ข่าวร่อน
เยียวมิ่งแม่มาตาม	เดือนร่ง ราแม่
จนุชรับเรียมซ่อน	เคร่าถ้ำ จิ้นคอย ... ¹

สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดข้อพิพาทกับญวนเรื่องเจ้าอนุวงศ์ พระองค์ทรงเกรงว่าญวนจะยกกำลังเข้ามารุกราน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาโชฎีก ราชเศรษฐี (ทองจีน) เป็นแม่กองสร้างป้อมที่ปากคลองมหาชัย เนื่องจากคลองมหาชัยเชื่อมต่อกับทะเลและเข้าสู่แม่น้ำเจ้าพระยาได้ ข้าศึกสามารถใช้คลองมหาชัยเดินทัพเข้าไปตี กรุงเทพมหานครได้ พร้อมทั้งขุดลอกคลองสุนัขหอนที่ตื้นเขิน จึงทำให้เมืองสาครบุรียังเป็นเมืองสำคัญทางยุทธศาสตร์ทางทะเลเหมือนสมัยก่อนๆ มา มีความปรากฏในพงศาวดารว่า

...ที่เมืองสาครบุรี ก็โปรดให้พระยาโชฎีกราชเศรษฐี (ทองจีน) ไปทำป้อมที่ทางร่วมริมปากคลองมหาชัย๑ ครั้งแล้วโปรดให้ซื้อป้อมวิเชียรโรก ค่าแรงจิ้นถือปูน เงิน ๔๗ ชั่ง ๑๕ ตำลึง ๓ บาท ๒ สลึง ๑ เฟื้อง โปรดให้เอาครว้มอยู่ในเจ้าพระยามหาโยธา ซึ่งไปตั้งทำมาหากินอยู่เมืองสาครบุรี เจ้ากรมป้อมชื่อหลวงพหลมहिมา ขุนเดชาชำนาญ ปลัดป้อม แล้วโปรดให้เจ้าพระยาพระคลังเป็นแม่กอง ไปขุดคลองสุนัขหอน เจ้าพระยาพระคลังพิจารณาเห็นว่าน้ำชนกันที่ตรงนั้นคงตื้นทุกแห่ง ถ้าขุดคลองแยกเข้าไปที่น้ำชน ให้สายน้ำไหลเลยเข้าไปตรงที่น้ำชนนั้นก็จะได้ตื้น จึงจ้างจิ้นขุดที่น้ำชนแยกเข้าไปทุ่งบ้านโพธิ์หักสาย๑ และขอแรงกระบือราษฎรชาวบ้านลงลุยในคลองนั้นน้ำขึ้นลงเชียวก็ลึกอยู่ได้ ไม่ตื้นมาทุกวันนี้ สิ้นเงินค่าแรงจิ้นขุดเป็นเงิน ๑๐๒ ชั่ง ๔ ตำลึง ๑ สลึง ๑ เฟื้อง...²

¹นายธนรินทร์ธิเบศร์ (อิน). (2513). นิราศธนรินทร์คำโครงและนิราศปลีกย่อย. หอสมุดแห่งชาติ. หน้า 36 - 37.

²กรมศิลปากร. (2506). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ รัชกาลที่ 3. หน้า 92 - 93.

พ.ศ. 2386 สังฆราชปาเลอกัวซ์ สังฆนายกคณะมิชชันโรมันคาทอลิก เจ้าคณะเขตประจำประเทศสยาม เดินทางผ่านเมืองท่าจีนเพื่อไปเยี่ยมคริสตังชาวจีน ทางภาคตะวันตกได้กล่าวถึงป้อมที่ปากคลองมหาชัยและสภาพบ้านเมืองของเมืองท่าจีน ไว้ว่า

...ข้าพเจ้าออกจากบางกอกเพื่อไปเยี่ยมเยียน พวกคริสตังชาวจีนที่กระจัดกระจายอยู่ทางภาคตะวันตก ใช้เรือเดินทางไปในลำคลองอันมีสวนผลไม้แน่นขนัดไปทั้งสองฝั่งฟาก เป็นระยะทางติดต่อกันถึง ๘ ลิเออ ครึ่งแล้วก็ถึงลำคลองใหญ่แห่งหนึ่งซึ่งเป็นคลองขุดและมีแนวตรงเตี้ยๆ นำไปสู่มหาชัยและท่าจีน มหาชัยเป็นเมืองเล็กๆ มีที่นาสัณเฑาะก็แต่ป้อมอันตั้งอยู่ที่ปากคลองกับแม่น้ำบรรจบกันเท่านั้น ท่าจีนอันเป็นที่ตั้งเมืองที่สวยงาม มีพลเมือง ๕,๐๐๐ คน ส่วนมากเป็นชาวประมงและพ่อค้า ที่ตั้งเมืองอยู่ห่างจากทะเล ๒ ลิเออ เป็นทำเลอันเหมาะแก่การประมงและการพาณิชย์มาก จึงมีสำเภาจีนไปมาติดต่ออยู่เสมอมิได้ขาด...¹

นอกจากนี้ยังมีกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้กล่าวถึงเมืองสมุทรสาครไว้ในบทนิราศของตน อาทิเช่น สามเณรกลั่น ซึ่งเป็นลูกศิษย์สุนทรภู่ ได้กล่าวไว้ในนิราศพระแท่นดงรังว่า

...ถึงชะวาปากชลามหาชัย
มีปึกป้อมช่องปิ่นที่ยืนรบ

เห็นป้อมใหญ่อยู่ข้างชาวสง่างาม
ที่หลีกหลบแล่นลากลงขวากหนา...

อีกทั้ง สุนทรภู่ ก็ได้กล่าวไว้ในนิราศเมืองเพชรบางตอนว่า

...ถึงโคกขามคร้ามใจได้ไต่ถาม
ไม่เห็นแจ้งแคลงทางเป็นกลางคั่น
ถึงย่านซื้อสมซื้อด้วยซื้อสุด
เป็นป่าปรังพวงพุ่มดูลุ่มเครือ
ถึงบ้านขอมลอมพินดูตื่นดาษ
ออกชะวากปากชลามหาชัย

โคกมะขามดอกมิใช่อะไรอื่น
ยิ่งหนาวขึ้นซ้ำใจมาในเรือ
ใจมนุษย์เหมือนกระนี้ดีแล้วหรือ
เหมือนซุ่มเสือซ่อนร้ายไว้ภายใน
มีอาวาสวัดวาที่อาศัย
อโนทัยแย้มเหลี่ยมพระสุเมรุฯ...²

ด้วยความเหมาะสมของพื้นที่ตั้งของเมืองสาครบุรีทั้งในด้านการค้าและยุทธศาสตร์ จึงได้มีผู้คนหลายสัญชาติเข้ามาอาศัยตั้งถิ่นฐานและทำมาหากิน โดยเฉพาะชาวจีนที่อพยพเข้ามา

¹ ปาเลอกัวซ์. สันต์ ท. โกมลบุตร (ผู้แปล). (2520). เล่าเรื่องเมืองสยาม. หน้า 91.

² ประยูร ทิศนาท. (2513). นิราศเมืองเพชร (นิราศสุนทรภู่). หน้า 86 - 88.

พร้อมกับเรือสินค้าเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการรวมตัวกันตั้งสมาคมลับที่เรียกว่า ตัวเหี้ย เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มตน การรวมตัวของชาวจีนตัวเหี้ยจะรวมกันตามภาษาถิ่นของตน เช่น กลุ่มภาษาแต้จิ๋ว ฮกเกี้ยน และ กวางตุ้ง และไหหลำ เป็นต้น ตัวเหี้ยแต่ละกลุ่มจะดำเนินการโดยเอกเทศ ไม่ข้องเกี่ยวกับวันเสียแต่ในกรณีที่ต้องทำงานร่วมกันเช่น ต่อต้านอำนาจของขุนนางท้องถิ่น บทบาทของจีนตัวเหี้ย คือ การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่สมาชิกในด้านต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพ สงเคราะห์ปกป้องภัยให้แก่กัน ช่วยหางานให้ทำ ช่วยไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทเรื่องค่าแรงระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ช่วยจ่ายค่าฤชาเมื่อเกิดคดีต่างๆ กลุ่มจีนตัวเหี้ยเหล่านี้เป็นแรงงานสำคัญของโรงงานต่างๆ เช่น โรงสีข้าว โรงเลื่อย โรงงานน้ำตาล เป็นต้น บางครั้งกลุ่มจีนตัวเหี้ยเหล่านี้ก็ทะเลาะวิวาทกันเองเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกัน หรือปกป้องสมาชิกของกลุ่มตนโดยใช้กำลังเข้าต่อสู้กัน มีความรุนแรงและลุกลามขยายวงกว้างจนเจ้าหน้าที่ต้องเข้าไปปราบปราม

นอกจากการก่อเหตุวิวาทกันแล้ว สมาคมลับตัวเหี้ยเหล่านี้ยังลักลอบประกอบอาชีพทุจริต ผิดกฎหมาย เช่น การค้าฝิ่นเถื่อน ค้าสุราเถื่อน ลักตัวไปเรียกค่าไถ่ เป็นโจรสลัดปล้นสะดมเรือสินค้า และชาวบ้าน กลุ่มตัวเหี้ยกระจายกันอยู่ตามหัวเมืองชายทะเลต่างๆ เช่น ฉะเชิงเทรา จันทบุรี เป็นต้น ในส่วนของเมืองสาครบุรี ประกอบไปด้วยกลุ่มชาวจีนตัวเหี้ย 2 กลุ่มและกลุ่มนายอำเภอเมืองสาครบุรีที่เป็นชาวจีนได้รับบรรดาศักดิ์อีกหนึ่งกลุ่ม ซึ่งมีสมาชิกจำนวนมากทำความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านร้านค้า อีกทั้งยังมีการปล้นเรือสินค้าและทำร้ายลูกเรือที่แวะเข้ามาขนถ่ายสินค้า จนทางกรุงเทพมหานครต้องส่งพระสมบัตินิขและหลวงเทพภักดีพร้อมกับตำรวจออกไปจับกุม เหตุการณ์จึงได้สงบขึ้น ปรากฏในพงศาวดารว่า

...ครั้งมาถึง ณ เดือน ๖ ข้างขึ้น เกิดตัวเหี้ยขึ้นที่เมืองนครชัยศรีและแขวงเมืองสาครบุรี ๓ พวกๆ ๑ อ้ายจินคิม พวก๑ อ้านจินเอี้ย พวก๑ อ้ายจินเปี้ยว ซึ่งเป็นที่ขุนวิจิตรภักดี นายอำเภอสาครบุรี มีคนเข้าตัวเหี้ยด้วยประมาณพวกละ ๑,๐๐๐ เศษ จึงโปรดให้พระสมบัตินิข หลวงเทพภักดี กับหัวหมื่นตำรวจออกไปจับอ้ายจินคิมกับจินเปี้ยวซึ่งเป็นขุนวิจิตรภักดีเข้ามา โปรดให้ลงพระราชอาญาจำคุกไว้ แต่จินเอี้ยนั้นหนีไปได้และพวกจีนตัวเหี้ยก็กำเริบขึ้นเป็นโจรผู้ร้ายปล้นเรือดีเรือลูกค้าเป็นหลายราย ได้ชำระยกใหญ่ครั้งนี้ก็คราวหนึ่ง...¹

เหตุการณ์จีนตัวเหี้ยที่เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สะท้อนภาพของเมืองสาครบุรีในด้านเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น สืบเนื่องมาจากการเปิดการค้ากับต่างประเทศมากขึ้นก่อให้เกิดรายได้เข้าประเทศมากขึ้นแต่รายได้ส่วนใหญ่ก็ตกอยู่กับขุนนาง

¹ กรมศิลปากร. (2506). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอจดหมายเหตุ.

บางคนและกับคนจีนที่เป็นเจ้าภาชีนายอากร¹ การขยายตัวของเศรษฐกิจจึงทำให้มีความต้องการแรงงานชาวต่างชาติมากขึ้นเพื่อเป็นแรงงานในโรงงานตามหัวเมืองต่าง ๆ การที่รับแรงงานจากต่างชาติอย่างไม่จำกัดจำนวนโดยเฉพาะชาวจีนมากกว่าชนชาติอื่น ทำให้แรงงานชาวจีนเหล่านี้มีบทบาททางเศรษฐกิจเป็นอย่างมากสามารถพัฒนาไปเป็นนายทุน ประกอบกับที่ทางการเปิดโอกาสและให้อำนาจคนจีนเป็นเจ้าภาชีอากรทำให้มีกำลังทรัพย์และกำลังคนก่อให้เกิดการรวมตัวเป็นสมาคมลับหรือตัวเหี้ยขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งตัวเหี้ยเหล่านี้ในครั้งแรกได้ถูกปราบปรามไปแล้วในช่วงต้นรัชกาล แต่ในครั้งนี้กระบวนการตัวเหี้ยมีอำนาจและกำลังคนมากกว่าครั้งก่อนหลายเท่า ถึงขนาดคิดการใหญ่จะยกทัพไปยึดพระนคร จนทางการต้องส่งขุนนางในวังหลวงและเกณฑ์ทหารไพร่พลตามหัวเมืองต่าง ๆ เข้ามาปราบปรามเป็นจำนวนมากจึงสามารถปราบสมาคมตัวเหี้ยลงได้ ส่งผลให้รัฐบาลออกมาตรการควบคุมชาวจีนเหล่านี้โดยตั้งเป็น กรมการจีน ทำงานภายใต้บังคับบัญชาของเจ้าเมือง เหตุการณ์นี้บันทึกไว้ในพงศาวดารรัชกาลที่ 3 ว่า

...ในปีมะแมนั้น เมื่อเดือน ๘ พระยามหาเทพฯให้จมนันทพิภพเสนา (เอี่ยม) ออกไปจับฝิ่นอายจีนฝิ่นที่ลัดตรุดแขวงเมืองสาครบุรี อายจีนฝิ่นคนนี้เดิมเข้าฝากตัวเป็นบ่าวพระยามหาเทพฯจับฝิ่นแล้วก็ปล่อยไป เห็นว่ามั่งมีขึ้นแล้วก็จับตัวมาชำระเอาเงินเสียอีก ทำดังนี้หลายครั้งหลายหน อายจีนผูกใจเจ็บแค้น จึงคบคิดกันเป็นนายตัวเหี้ยขึ้น ครั้นจมนันทพิภพเสนาออกไปจับก็สู้รบ จมนันทพิภพเสนาเห็นผิดประหลาดก็หนีเข้ากรุงเทพมหานคร พระยามหาเทพฯทราบบังคมทูลขึ้น จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพระยาพระคลังจัดข้าหลวงออกไปจับอายจีนฝิ่น เจ้าพระยาพระคลังจึงจัดจมนันทพิภพเสนาคุมคนออกไป จมนันทพิภพเสนากราบเรียนว่า จับผู้ร้ายและจีนขายยาฝิ่นส่งมาให้ก็เป็นคนมากนักหนาแล้ว เห็นแต่พระยามหาเทพฯปล่อยเอาเงินกินเสีย ไม่ได้ให้ผลประโยชน์บ้างเลย ครั้นนี้ให้พระยามหาเทพฯไปเองเถิด เจ้าพระยาพระคลังจึงได้ตัดสินใจว่า เขาดังนั้นท่านไปเอง พระยามหาเทพฯก็รับอาสาออกไป ขอพระยาสวัสดิวารออกไปด้วย พระยามหาเทพฯ พระยาสวัสดิวาร ได้ยกออกไปเมื่อ ณ วันอังคาร เดือน ๔ ขึ้น ๑๐ ค่ำ และเรือเก๋งพังที่พระยามหาเทพฯจะไปในนั้นอยู่บนโรงเวลากลางคืนร้องเหมือนเสียงช้าง ยกไปครั้งนั้นคนประมาณ ๑๐๐ คน แล้วเกณฑ์กรมการเมืองสาครบุรีและราษฎรชาวบ้านไปช่วยอีก รวมกันเป็นคนประมาณ ๕๐๐ - ๖๐๐ คน คนเหล่านี้ไปเรือสำปั้นเปล่าบ้าง เรือสำปั้นมีประทุนบ้าง เรือเปิดบ้าง ยกขึ้นไปถึงลัดตรุดเมื่อ ณ วันพฤหัสบดีเดือน ๔ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ที่นั่นดั่งสูงจะขึ้นไปมิได้ พวกอายจีนฝิ่นเอาปืนมานั่งยิงอยู่ตามดั่ง พระยามหาเทพฯงู้นจับออกมายืนอยู่หนึ่งเก๋งพังเร่งให้เรือเหล่านั้นเข้าไป ทางไกลอยู่

¹ รัช เรื่องศิลป. (2522). ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 - 2453 ด้านเศรษฐกิจ.

ประมาณ ๖ เส้น พอถูกปืนเข้าที่ได้สะดือ ๓ นิ้ว แล้วกลับนอนในแก่ง สั่งให้ปาวกลับ
 เรือมา พวกเรือที่ยกไปด้วยกันไม่ทันรู้วาระไรก็พากันกลับมาหมด ครึ่งมาถึงเมือง
 สาครบุรีมิได้สั่งให้ผู้อยู่รักษาเมือง ทั้งเมืองสาครบุรีเสียเข้ามากรุงเทพมหานคร
 ฝ่ายที่ปรึกษาอายจิ้นเฝียวจึงว่ากับอายจิ้นเฝียวว่า เราทำการเหลือเกินถึงเพียงนี้
 แล้วจะสู้ก็ไม่ได้ จะหนีก็ไม่พ้น ให้ตามพระยามหาเทพเข้าไปในกรุงเทพมหานคร
 จุดไฟเผาบ้านเมืองให้ผู้คนตื่นตกใจ และหักเอาพระราชวังเก็บเอาทรัพย์สิ่งของ
 อย่าง ๑ ถ้ามีตั้งนั้นให้ตีเอาบ้านขุนนางและบ้านเจ้สัวผู้มีทรัพย์ได้เงินทอง แล้วตีเอา
 เรือลูกค้าพากันหนีออกไปทะเลเป็นปัญหาที่ ๒ ถ้าทำมิได้ตั้งนั้นก็ตีเอาบ้านทำจิ้น
 และบ้านสนามไชย บ้านโกรกกราก ได้ทรัพย์สิ่งของมากแล้วตีเอาเรือไหหลำ ๒ ลำ
 กับเรือทะเลอื่นอีกพากันลงเรือหนีไป คิดได้ตั้งนี้เป็นปัญหอย่าง ๓ เดชะพระ
 บารมีอายจิ้นเฝียวหาเห็นด้วยที่ปรึกษาไม่ คิดแต่จะหนีไปทางหลงจู้จิวไช
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบว่พระยามหาเทพถูกปืนกลับเข้ามาแล้ว
 โปรดให้เจ้าพระยาพระคลังคุมพวกตำรวจในพระยามหาเทพ และกองรามัญออกไป
 จากกรุงเทพมหานครเดือน ๔ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ตั้งจัดทัพอยู่ที่เมืองสาครบุรี ๒ วัน ให้เรือ
 เกือหนังสือไปถึงผู้รักษาเมืองสมุทรสงคราม เมืองราชบุรีให้ตีสกัดลงมา ครั้ง ๓
 เดือน ๔ แรม ๑ ค่ำ เจ้าพระยาพระคลังยกขึ้นไปตีอายจิ้นเฝียวที่ลัดตรุด อายจิ้น
 เฝียวสืบรู้ว่ามิกองทัพยกออกไปมากก็ไม่คิดสู้รบ หนีตัดไปบ้านโพธิ์หัก จะไปออก
 ด้านเจ้าคั่ววเข้าแดนอังกฤษ พระยาสมุทรสงครามยกสวนทางมาพบอายจิ้นเฝียว
 ที่บ้านโพธิ์หัก ได้สู้รบกันฆ่าพวกอายจิ้นเฝียวตายลงประมาณ ๑๐๐ คนเศษ อายจิ้น
 เฝียวกับพวกที่เหลือตายก็ตัดทางหนีลงมาบางนกแขวก แขวงเมืองราชบุรี พวก
 ลาวเขมรกรมการเมืองราชบุรีก็ไล่ฆ่าฟันพวกอายจิ้นเฝียวตายสิ้นศพลอยในน้ำ
 เกือบไป ครั้งนั้นพวกอายจิ้นเฝียวตายที่บ้านโพธิ์หัก ที่บ้านบางนกแขวกประมาณ
 ๓๐๐ เศษ จับได้อายจิ้นเฝียวตัวเหี้ย อายจิ้นกายีเหี้ย พอพระยาพระคลังออกไปถึง
 เมืองราชบุรี จึงให้จมีนไวยวรรณาคุมอายจิ้นเฝียว อายจิ้นกาเมากรุงเทพมหานคร
 เจ้าพระยาพระคลังยังจัดการสืบสวนอายจิ้นเหล่าร้ายอยู่...¹

การเกิดเหตุการณ์จิ้นตัวเหี้ยทั้งสองครั้งนี้แสดงให้เห็นสภาพการณ์ทั้งด้านการเมือง
 การปกครองและด้านเศรษฐกิจในเมืองสาครบุรีโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ ที่มีเครือข่ายโยงโย
 ระหว่างขุนนางกับกลุ่มคนจีนที่ประกอบอาชีพนอกกฎหมาย และยังแสดงให้เห็นความสำคัญของ
 เมืองสาครบุรีในด้านยุทธศาสตร์ที่มีเส้นทางเชื่อมต่อกับเมืองหลวงและเมืองใกล้เคียง นอกจากนี้
 เหตุการณ์ตัวเหี้ยที่เกิดขึ้นในเมืองสาครบุรีทำให้รู้ว่าเป็นเมืองที่มีชัยภูมิเหมาะสมในการทำ
 การค้าด้วย

¹ กรมศิลปากร. (2506). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอจดหมายเหตุ.
 หน้า 306 - 309.

ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อได้ทรงลงพระนามทำสนธิสัญญาพิกัดภาษีและการศาล กับอังกฤษ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ของประเทศไทยเป็นอย่างมากโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ เช่น เปิดตลาดการค้าอย่างเต็มรูปแบบ ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการค้าตามเมืองชายทะเล และเพื่อความเหมาะสมที่เป็นเมืองชายทะเลกับสภาวะการในเวลานั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แปลงนามเมืองสาครบุรี เป็นสมุทรสาคร¹ เมื่อการค้ากับต่างประเทศมีการขยายตัวมากขึ้น ส่งผลให้พื้นที่ท่าเกษตรเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะ การปลูกข้าว และการทำไร่อ้อย ซึ่งเป็นสินค้าที่ต่างประเทศต้องการมาก ทำให้รัฐเก็บภาษีอากรได้มากขึ้นเช่นกัน ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้ขุดคลองภาษีเจริญขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๐๙² โดยใช้เงินที่เก็บจากภาษีอากรเป็นค่าจ้างในการขุดคลอง เพื่อเชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีนเข้าด้วยกัน เพื่อสะดวกต่อการเดินทาง ขนส่งสินค้าเข้าสู่กรุงเทพมหานคร

...ในปีขาลนั้น โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระภาษีสมบัติบริบูรณ์ ซึ่งเป็นเจ้าภาษีฝิ่น เอาเงินภาษีฝิ่นขุดคลองตั้งแต่คลองบางกอกใหญ่ริมวัดปากน้ำไปตกแม่น้ำเมืองนครไชยศรี ยาว ๖๒๐ เส้น กว้าง ๗ วา ลึก ๕ ศอก เป็นราคาจ้างขุดคลองและค่าตอบแทนเป็นเงิน ๑,๔๐๐ ชั่ง ชื่อว่าคลองภาษีเจริญ...³

ต่อมาใน พ.ศ. 2411 ได้มีการขุดคลองดำเนินสะดวก⁴ โดยใช้เงินที่ได้จากภาษีฝิ่น เพื่อเชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำแม่กลอง เป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญระหว่างหัวเมืองตะวันตก (ราชบุรี และสมุทรสงคราม) กับกรุงเทพมหานคร และเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าสายหลักในสมัยนั้น

...ครั้งมาถึงวันจันทร์ เดือน ๗ ขึ้น ๔ ค่ำ พณหัวเจ้าท่านสมุหพระกลาโหม ได้เปิดคลองขุดใหม่ที่บางนกแขวก คลองนั้นได้ลงมือขุดเมื่อปีขาล อัฐศก ขุดตั้งแต่แม่น้ำบางยาง เมืองนครไชยศรีฝั่งตะวันออกไปตกคลองบางนกแขวกเมืองราชบุรี ยาว ๘๔๐ เส้น กว้าง ๖ วา ลึก ๖ ศอก รวมค่าจ้างขุด ค่าตอบแทน เงินในพณหัวเจ้าท่านสมุหพระกลาโหม ๑,๐๐๐ ชั่ง ในหลวงพระราชทานธรรณะ ๔๐๐ ชั่ง รวมเป็นเงิน ๑,๔๐๐ ชั่ง ให้ชื่อคลองดำเนินสะดวก...⁵

¹ กรมศิลปากร. (2506). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอจดหมายเหตุ. หน้า 733.

² แหล่งเดิม. หน้า 691.

³ แหล่งเดิม. หน้า 692.

⁴ แหล่งเดิม. หน้า 711.

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 712.

จากการขยายตัวของพื้นที่การทำเกษตรและการค้าตามหัวเมืองต่างๆและเมืองสมุทรสาครในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้มีการขุดคลองในเมืองสมุทรสาครอีกหลายคลองเพื่อเป็นเส้นทางสัญจร การชลประทานและเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าระหว่างหัวเมืองเข้าสู่กรุงเทพมหานคร เช่น คลองลัดขุน ตามความในพงศาวดารว่า

...เมื่อเดือน ๑๑ ปีมะเส็ง นพตก เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี จ้างจีนขุดคลองที่ลัดขุนแขวงเมืองสมุทรสาคร คลอง ๑ ยาว ๒๑ เส้น ๑๑ วา กว้าง ๕ วา ๑ ศอก ราคาเส้นละ ๑๑ ตำลึง รวมเงิน ๑๕ ตำลึง ภายหลังคลองนั้นยังตื่นอยู่ จึงจ้างพวกมอญขุดอีกเส้นละ ๑๐ ตำลึง พวกมอญจึงเอากระบือลงลุยไล่เอา คลองนั้นก็ลึกกว้างออกไป มาทุกวันนี้น้ำกัดเซาะออกไปอีก กว้างทั้งเก่าใหม่ถึง ๑๓ วา ๑๔ วา จนเรือเสาใบเดินได้ น้ำแห้งก็ไม่ขัด...¹

ด้วยความสะดวกของเส้นทางขนส่งและสัญจรของพ่อค้าและชาวบ้าน ประกอบกับความสมบูรณ์ของทรัพยากรในเมืองสมุทรสาครที่มีอยู่มาก ตลอดจนเป็นเมืองที่อยู่ติดกับทะเลและมีภูมิประเทศเหมาะสมสำหรับประกอบอาชีพประมงและค้าขาย ทำให้ผู้คนในเมืองสมุทรสาครต่อมาประกอบอาชีพประมงกันมาก โดยเฉพาะชาวจีนที่ตำบลท่าฉลอม ที่มีท่าจอดเรือฉลอม (เรือฉลอมเป็นเรือดั่งเกของชาวจีนโพ้นทะเลสำหรับจับปลา)

สินค้าทางทะเลของเมืองสมุทรสาคร อาทิเช่น ปลาทะเล กะปิ ฯลฯ เป็นที่ต้องการของกรุงเทพฯมาก ดังนั้นเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการคมนาคมขนส่งสินค้าสดน้ำทะเลเข้าสู่กรุงเทพฯ จึงได้มีการสร้างสร้างรถไฟสายคลองสาน – มหาชัย ขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๔๗² และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้เส้นทางนี้เสด็จประพาสเมืองสมุทรสาคร พระบรมวงศ์เธอ กรมพระสมตอมรพันธุ์ (ต้นฉบับ) บันทึกไว้ว่า

...ถึงสเตชันทำเงินป้าย ๒ โมง ๑๐ นาที ทางโมง ๑ กับ ๕ นาที สเตชันอยู่หลังป้อมวิเชียรโชฎีก เสด็จประทับที่หน้าป้อม ทรงฉายรูปแลท่าคร้วสวยถึงป้าย ๔ โมง สวยแล้วเสด็จแวะทอดพระเนตรในป้อมน้อยหนึ่งแล้วเสด็จกลับ...³

เมื่อมีเส้นทางคมนาคมทางรถไฟที่สะดวกรวดเร็วซึ่งใช้เวลาการเดินทางเพียง 1 วันสำหรับเชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพมหานครกับเมืองสมุทรสาคร จึงทำให้การค้าขายสินค้าที่เป็น

¹ กรมศิลปากร. (2506). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอจดหมายเหตุ. หน้า 713.

² สจข. (23 ธ.ค. 121 - 17 มิ.ย. 123). การสร้างทางรถไฟกรุงเทพไปมหาชัย. กล่อง 6.

³ สมบัติ พลายน้อย. (2540). 100 ปี รถไฟไทย. หน้า 119.

ของทะเลเจริญรุ่งเรืองมากในตำบลท่าฉลอมและท่าจีน ก่อให้เกิดความสกปรกของตลาดท่าฉลอมและท่าจีนอย่างมาก เป็นสาเหตุหนึ่งให้มีการจัดตั้งเทศบาลและสุขาภิบาลขึ้นที่ตำบลท่าฉลอม

ในครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสต้นในครั้งแรกไปเพชรบุรี ตอนเสด็จกลับกรุงเทพมหานครทรงใช้เส้นทางทะเลผ่านเมืองสมุทรสาคร พระองค์ทรงแวะซื้อเสบียงที่ตลาดท่าฉลอม ปรากฏในจดหมายนายทรงอาณุภาพ เล่าเรื่องเสด็จประพาสต้นครั้งแรก ดังนี้

...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จมาถึงแม่น้ำท่าจีนเวลาบ่ายพระองค์โปรดให้แวะขึ้นฝั่งเพื่อหาซื้อเสบียงอาหารที่ตลาดบ้านท่าฉลอม แต่กระบวนเรือใหญ่นั้นเข้ามายังไม่ถึง จึงพักทำครัวอาหารเย็นและรอกระบวนเรือใหญ่อยู่ที่วัดโคกกราก ...วันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ เวลาเช้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จโดยเรือต้นออกจากเมืองสมุทรสาครล่องขึ้นไปตามลำแม่น้ำ กระบวนเรือไปจอดพักขึ้นทำครัวเช้าที่วัดบางปลา ส่วนกระบวนเรือใหญ่นั้นให้ล่องเรือตรงไปจอดที่บ้านจิวราย แขวงเมืองนครไชยศรี การเดินทางในวันนี้เป็นระยะทางไกล จึงไม่มีเหตุการณ์อะไรที่สนุกสนาน...¹

ในการเสด็จครั้งนี้ ได้ทอดพระเนตรเห็นความสกปรกของตลาดท่าฉลอมและท่าจีน อันเป็นเหตุที่ทรงนำความไปเล่าในที่ประชุมเสนาบดี เปรียบเทียบกับเมืองเขื่อนขันธุ์ ว่า “สกปรกเหมือนตลาดท่าจีน”² ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเสนาบดีมหาดไทย มีตราถึงผู้ว่าราชการเมืองสมุทรสาคร ให้จัดการทำความสะอาดตลาดท่าฉลอมและตลาดท่าจีน ให้เรียบร้อย ปรากฏในตราน้อยที่ ๒๐/๓๔๕๐ มีความว่า

...ฉันนั่งอยู่ในที่ประชุมรู้สึกระอาใจมาก ที่เมืองเขื่อนขันธุ์จะสกปรกหรือสะอาดก็ไม่ใช่ธุระของเรา แต่ความสกปรกของตลาดท่าจีน ซึ่งสกปรกจริงสำหรับเป็นที่ยกตัวอย่างเทียบที่อื่น ที่ไม่พอพระราชหฤทัยเช่นนี้ก็เหมือนกริ้วตลาดท่าจีนด้วยเหมือนกัน การที่เป็นดังนี้จึงรู้สึกร้อนใจมาก เห็นว่าถ้าไม่คิดอ่านปิดกวาดจัดถนนในตลาดท่าจีนให้หนาสโลโครกแล้ว จะเสียชื่อตั้งแต่ตัวฉันตลอดจนผู้ว่าราชการเมืองแลกำนันผู้ใหญ่บ้านในที่นั้นเฝ้าเห็นจะไม่ได้ ฉันมีความร้อนใจอย่างนี้ จึงได้มีตราฉบับนี้มายังพระยาพิไชยสุนทร เมื่อได้รับตราฉบับนี้แล้วขอให้เรียกกำนัน

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2448). จดหมายนายทรงอาณุภาพ ,เล่าเรื่องเสด็จประพาสต้นครั้งแรก. หน้า 33, 34.

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2458). เทศาภิบาล. หน้า 100.

ผู้ใหญ่บ้านที่ตลาดทำจีนมาประชุมอ่านตราฉบับนี้ให้ฟัง แลปรึกษากันดูว่าจะควรทำ
อย่างไร อย่าให้พระเจ้าอยู่หัวติเตียนได้...¹

ด้วยคำสั่งของเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เป็นผลให้ผู้ว่าราชการเมือง กำหนด
ผู้ใหญ่บ้านใน ตำบลท่าฉลอมทำจีน เรียกประชุมประชาชนเพื่อชี้แจงถึงความสกปรกของตลาด
ให้เข้าใจ ทำให้เกิดความพร้อมเพรียงสมัครสมานสามัคคีของประชาชนในตลาดทำจีนและท่า
ฉลอม ช่วยกันบริจาคเงินและทำความสะอาด พร้อมทั้งได้มีการจัดระเบียบ โดยการกำหนด
ระบายน้ำเสีย ติดตั้งโคมไฟ และถังขยะตลอดแนวถนน เมื่อทุกด้านมีความสะอาด
เรียบร้อยอย่างเป็นระเบียบ จึงได้รับการประกาศให้จัดตั้งตลาดท่าฉลอมเป็นสุขาภิบาลแห่งแรก
ของภูมิภาค นอกเขตกรุงเทพมหานคร ของประเทศไทย ใน พ.ศ.2448 การดำเนินงานของ
สุขาภิบาลท่าฉลอมได้ดำเนินการไปโดยเรียบร้อย สามารถเก็บภาษีโรงเรือน ร้านค้า ได้ทุก
บ้านเรือน ทั้งที่บ้านไม่ได้ค้าขายและบ้านที่ได้ค้าขายปรากฏหลักฐานในหนังสือ เรื่อง การจัดการ
สุขาภิบาลเทศบาลดังนี้

...การบริหารงานสุขาภิบาลท่าฉลอมในระยะต่อมา เป็นไปอย่างเรียบร้อยดี
เพราะปรากฏว่าการเก็บภาษีโรงร้านค้าในตลาดท่าฉลอมเก็บได้ตลอดทุกบ้านเรือน
ทั้งที่การค้าขายหรือมิได้ค้าขาย และไม่ว่าในบังคับใดๆ ย่อมเสียให้โดยไม่เกี่ยงจน
การจ่ายเงินของคณะกรรมการสุขาภิบาลก็จ่ายโดยเขม็ดแถม เก็บเงินได้เท่าใด จ่าย
ใช้ไปเท่าใด คงเหลือเงินเท่าใด เป็นต้น สมเจตจำนงอันรอบคอบของสมเด็จพระ
เสนาบดีทุกประการ...²

ประกอบกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ปฏิรูปการปกครองตามหัว
เมือง โดยการนำเอาเมืองตั้งแต่ 3 เมืองขึ้นไปรวมเป็นหนึ่งมณฑล เพื่อสะดวกในการบริหาร
จัดการแผ่นดินของแต่ละเมืองให้เกิดความคล่องตัวมากขึ้นเมื่อรวมเป็นมณฑล เหตุที่รวมเป็น
มณฑลมาจากการคมนาคมที่ไม่สะดวกเส้นทางคมนาคมยากลำบากทำให้การติดต่อสื่อสาร
ระหว่างกรุงเทพมหานครกับหัวเมืองต่างๆเป็นไปได้ช้ามาก เมืองสมุทรสาครโอนไปขึ้นอยู่กับ
มณฑลนครชัยศรี ใน พ.ศ. 2438 การปฏิรูปการปกครองนั้นเป็นเหตุนำไปสู่การตั้ง
สุขาภิบาลและเทศบาลขึ้นในกรุงเทพมหานครเป็นแห่งแรก ได้รับความสำเร็จอย่างน่าพอใจใน
การบริหารที่เป็นไปได้ด้วยดี ดังนั้นเพื่อเป็นการกระจายการบริหารแบบเทศบาลและสุขาภิบาล
ออกตามหัวเมือง และเป็นการทดลองใช้ระบบการบริหารแบบนี้ในพื้นที่ห่างไกลจากเมืองหลวง
และยิ่งไปกว่านั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงมีพระราชดำริที่จะให้ราษฎร

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2458). เทศาภิบาล. หน้า 105.

² กระทรวงมหาดไทย. (2451). การจัดการสุขาภิบาลเทศบาล. หน้า 126 - 130.

ได้มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย ในอนาคต ปรากฏพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

...ประเทศอื่นๆ ราษฎรเป็นผู้ขอให้ทำ เจ้าแผ่นดินจำใจทำ ในเมืองเรานี้เป็นแต่พระเจ้าแผ่นดินคิดเห็นว่าการควรทำ เพราะจะเป็นการเจริญแก่บ้านเมืองและความสุขแก่ราษฎรทั่วไป จึงได้คิดทำเป็นการผัดกันตรงกันข้าม...¹

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงตั้งพระทัยที่จะให้ประชาชนได้เรียนรู้ และสร้างความเข้าใจในระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย การจัดระเบียบการปกครองท้องถิ่นแบบเทศบาลและสุขาภิบาลก็เป็นวิธีหนึ่งในการนำไปสู่ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยในวันข้างหน้าต่อไป

ต่อมาใน พ.ศ. 2468 สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการปกครองหัวเมืองแบบมณฑล² เนื่องจากบ้านเมืองมีการพัฒนามากขึ้น การคมนาคมมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น อีกทั้งประชากรของแต่ละเมืองก็มากขึ้น ถ้ายังคงไว้การปกครองตามรูปแบบมณฑล โดยการนำ 2-3 เมืองขึ้นไปรวมเป็นหนึ่งมณฑล จะเกิดไม่สะดวกในการบริหารจัดการ และไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง ดังนั้นทางการจึงได้ยกเลิกมณฑลเทศาภิบาล แยกเมืองออกจากมณฑลแล้วตั้งเป็นจังหวัดแทน จากเมืองสมุทรสาคร ซึ่งแต่เดิมเป็นส่วนหนึ่งมณฑลนครชัยศรี จึงแยกออกมาเป็นจังหวัดสมุทรสาครนับแต่นั้นมา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ซึ่งในเวลานั้นอยู่ในช่วงของสงครามโลกครั้งที่ 2 สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีพระราชบัญญัติยุบและรวมการปกครองบางจังหวัด ใน พ.ศ. 2485 ตราไว้ ณ วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2485³ ให้ยุบจังหวัดสมุทรสาคร รวมเข้าไว้ในการปกครองของจังหวัดธนบุรี

การรวมจังหวัดดำรงอยู่มาจนถึงสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลของ นายปรีดี พนมยงค์ ได้ออกพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2489⁴ โดยการแยกจังหวัดเดิมที่ถูกรวมในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้ตั้งจังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดนนทบุรี จังหวัดนครนายก สำหรับพื้นที่สมุทรสาครเดิม ให้แยกอำเภอสมุทรสาคร อำเภอกระทุ่มแบน อำเภอบ้านแพ้ว ออกจากการปกครองของจังหวัดธนบุรี แล้วจัดตั้งเป็นจังหวัดขึ้นใหม่เรียกว่า จังหวัดสมุทรสาคร

¹ บัญชา แก้วเกตุทอง. (2522). การปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 21.

² กรมศิลปากร. (2531). เปลี่ยนคำว่าเมืองเป็นจังหวัด. หน้า 20.

³ กรมการปกครอง. (2526). ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 25.

⁴ พระราชกิจจานุเบกษา. (2489). พระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดนครนายก พุทธศักราช 2489. หน้า 315.

จากการที่ จังหวัดสมุทรสาครจากชุมชนชาวประมงได้เติบโตมาเป็นเมืองท่าชายฝั่งทะเลที่เป็นชุมทางการค้าทางทะเลและอยู่ในเส้นทางยุทธศาสตร์ และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นพื้นฐานการผลิตของเศรษฐกิจ รวมทั้งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยประกอบอาชีพของผู้คนหลายเชื้อชาติตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

2. ความสำคัญของสมุทรสาครในด้านยุทธศาสตร์ การปกครอง และเศรษฐกิจในแต่ละสมัย

สมุทรสาครมีความเป็นมาอันยาวนานจากหมู่บ้านชาวประมงและท่าเทียบเรือสินค้าเติบโตพัฒนามาเป็นเมืองชุมชนการค้าชายฝั่งทะเลและเส้นทางยุทธศาสตร์ ส่งผลให้สมุทรสาครเป็นที่มีความสำคัญในด้านต่างๆของแต่ละสมัย ได้แก่

2.1 สมัยอยุธยา

ด้านยุทธศาสตร์ สมุทรสาครได้ตั้งเป็นเมืองหน้าด่านใน สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พ.ศ. 2091¹ เพื่อป้องกันข้าศึกเข้ามาตีทางทะเล และเพื่อสะดวกต่อการระดมพลในยามเกิดศึกสงคราม

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8 (พระเจ้าเสือ) เสด็จประพาสปากน้ำเมืองสาครบุรี² โดยใช้เส้นทางทางคลองโคกขาม ด้วยความคดเคี้ยวของคลองจนเป็นเหตุให้เรือพระที่นั่งชนกับกิ่งไม้ทำให้หัวเรือพระที่นั่งหัก และต้องประหารชีวิตนายท้ายเรือ คือ พันท้ายนรสิงห์ จากเหตุดังกล่าวทำให้มีการขุดคลองโคกขามใหม่ให้เป็นเส้นตรง จนกลายเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักในสมัยต่อมา

ด้านการปกครอง ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมืองท่าจีน (สมุทรสาครในอดีต) เป็นเมืองจัตวา มีผู้ว่าราชการเมืองเรียกว่า “ผู้รั้ง” ขึ้นตรงกับสมุหนายกหรือมหาดไทย มีตำแหน่งเป็นพระสมุทรสาคร เมืองท่าจีน³

ด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพของผู้คนในเมืองท่าจีน ส่วนใหญ่ทำการประมงทะเลและเป็นที่เทียบเรือสินค้า เพื่อขนถ่ายสินค้า หลบมรสุมในช่วงฤดูฝน และค้าขายกับคนพื้นเมือง ปรากฏอยู่ในบันทึกของพ่อค้าชาวฝรั่งเศส ชื่อ มาซิเออร์ เซเบเรต์ พร้อมกับคณะทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งประเทศฝรั่งเศส⁴ ได้บันทึกว่า เมืองท่าจีนเป็นเมืองใหญ่ ไม่ไกลจาก

¹ กรมศิลปากร. (2542). จดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส ภาค ๗ ใน ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่มที่ 12. หน้า 81.

² แหล่งเดิม. หน้า 98.

³ จดหมายเหตุตราสามดวง เล่ม 1. (2537). หน้า 325.

⁴ กรมศิลปากร. (2513). จดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส ภาค ๗ ใน ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่มที่ 12. หน้า 358.

กรุงเทพฯ ตั้งอยู่ปากแม่น้ำท่าจีน มีเรือสำเภาจีนขนาด 100 ตัน และเรือแขกมะลายูจอดอยู่ในแม่น้ำหลายลำ ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่าสมุทรสาคร เป็นเมืองที่เหมาะสมสำหรับการทำการค้า

2.2 สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์

ด้านยุทธศาสตร์ ภายหลังที่กรุงศรีอยุธยาล่มสลาย พระเจ้าตากสิน ทรงกอบกู้เอกราชได้แล้ว ทรงตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี แต่ยังมีการศึกษาสงครามกับพม่า ญวน และลาวอยู่ ช่วงต้นรัชกาลจะมีทัพญวนเข้ามาตีพระนครทางทะเล สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าให้ตั้งค่ายรับศึกบริเวณปากแม่น้ำสำคัญที่สามารถเชื่อมต่อเข้าถึงพระนครได้ ซึ่งมีค่ายที่เมืองพระประแดง เมืองสาครบุรี และเมืองสมุทรสงคราม¹ ต่อมาเมื่อทัพใหญ่จากพม่ายกมาทางด่านเจดีย์สามองค์ลงมาถึงราชบุรีที่บางกุ้ง สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงยกทัพเรือไปรบที่เมืองราชบุรีโดยใช้เส้นทางคลองมหาชัย คลองโคกขามผ่านเมืองสาครบุรีเข้าสู่คลองสุนัขหอน ออกแม่น้ำแม่กลองไปยังเมืองราชบุรี² ซึ่งเมืองสาครบุรีมีลำคลองธรรมชาติ เช่น คลองสุนัขหอน และคลองขุด คือ คลองโคกขามและคลองมหาชัย เป็นลำคลองเชื่อมต่อกันระหว่างแม่น้ำแม่กลองกับแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำเจ้าพระยาได้

ในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สมุทรสาครยังมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์อยู่ในฐานะเมืองที่มีเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพฯ กับหัวเมืองด้านตะวันตก ครั้งที่พม่ายกทัพใหญ่เข้ามาทางเมืองกาญจนบุรีตั้งค่ายอยู่ที่ท่าดินแดง พ.ศ. 2329³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทรงยกทัพเรือใช้เส้นทางลำคลองผ่านเมืองสาครบุรี เช่นทุกสมัย ที่ผ่านมามีข้าศึกเข้ามาทางเมืองกาญจนบุรี ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ก็เช่นกันเมื่อมีทัพพม่าตีหัวเมืองปักษ์ใต้ ทางกรุงเทพฯ ได้จัดทัพไปรบกับทัพพม่าก็ยังใช้เส้นทางเรือผ่านเมืองสาครบุรีเช่นเดิม จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดการพิพาทกับญวน พระองค์เกรงว่าญวนจะยกทัพเข้ารุกราน จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาโชฎีกราชเศรษฐี (ทองจีน) เป็นแม่กองสร้างป้อมที่ปากคลองมหาชัย⁴ จากหลักฐานที่ปรากฏทำให้ทราบถึงความสำคัญของสมุทรสาครในฐานะที่เป็นเมืองตั้งอยู่บนเส้นทางยุทธศาสตร์ตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา

¹ พันจันทนุมาศ (เจิม). (2503). พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี. หน้า 44.

² แหล่งเดิม. หน้า 113 - 114.

³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก. (2506). พระราชนิพนธ์นิราศรบท่าดินแดง. หน้า 97.

⁴ กรมศิลปากร. (2506). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ รัชกาลที่ 2. หน้า 122.

⁵ กรมศิลปากร. (2506). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ รัชกาลที่ 3. หน้า 92 - 93.

ด้านการปกครอง สมุทรวรสารในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ยังคงใช้การปกครองแบบสมัยอยุธยาในแผ่นดินรัชกาลพระเจ้าท้ายสระ เนื่องจากหลักฐานที่ปรากฏภายหลังที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ขณะศึกสงครามเก้าทัพ ได้ทรงโปรดเกล้าฯแบ่งการปกครองใหม่ โดยให้หัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งหมด ที่ขึ้นกับกรมท่าแต่เดิมสมัยอยุธยาในรัชกาลพระเจ้าท้ายสระ¹มาขึ้นกับกลาโหม ยกเว้นไว้ 8 เมือง²ให้ขึ้นกับกรมท่าดังเดิม ซึ่งหนึ่งในแปดเมืองนั้นมีเมืองท่าจีนรวมอยู่ด้วย การที่ยังคงให้เมืองสาครบุรีขึ้นกับกรมท่าเช่นเดิม เนื่องจากเมืองท่าจีนเป็นหัวเมืองชั้นใน (เมืองจัตวา) อยู่ใกล้กับกรุงเทพฯ จึงไม่เหมาะที่จะมีเจ้าเมืองปกครอง และเพื่อสะดวกต่อการควบคุมทางด้านการเมืองและการทหาร

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิรูปการปกครองแบบเมืองมาเป็นแบบมณฑล ด้วยการนำเมืองตั้งแต่สองเมืองขึ้นไปรวมเป็น 1 มณฑล และจัดระเบียบการปกครองท้องถิ่นเป็นแบบเทศบาลและสุขาภิบาล ซึ่งสมุทรวรสารให้ขึ้นกับมณฑลนครชัยศรี ประกอบด้วย เมืองนครชัยศรี เมืองสุพรรณบุรี และเมืองสมุทรสาคร พร้อมทั้งได้จัดตั้งเทศบาลท่าฉลอมเป็นแห่งแรกของประเทศที่เกิดขึ้นตามหัวเมือง³ เหตุผลเพื่อเป็นการปูพื้นฐานไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย⁴ต่อไปในอนาคต

ด้านเศรษฐกิจ ภายหลังสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงตั้งราชธานีใหม่เป็นกรุงธนบุรีแล้ว แต่ก็ยังมีการรบกับพม่า ญวน ลาว ตลอดมาจนเกิดการขาดแคลนอาหารบริโภค⁵ ทั่วประเทศ ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์สภาพทางเศรษฐกิจของสมุทรวรสารเป็นไปแบบเลี้ยงชีพตามสภาพของภูมิศาสตร์ สามารถเห็นได้จากถ้อยคำที่ได้จดบันทึกที่ระหว่างเดินทางไปเมืองเพชรบุรี โดยใช้เส้นทางเรือที่ต้องผ่านเมืองท่าจีนของสุนทรภู่ ในนิราศเมืองเพชร⁶ ซึ่งได้กล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพของชาวเมืองท่าจีน เช่น “ถึงบ้านขอมลอมพินดุดิ้นดาษ”⁷ เป็นการบอกเล่าถึงการประกอบอาชีพตัดพินขาย ด้วยการอาศัยไม้จากป่าชายเลนที่มีอยู่มากในเวลานั้น เมื่อสุนทรภู่ล่องเรือมาถึงบ้านท่าจีน ได้บรรยายถึงการทำประมงว่า “ต่างเลี้ยงเรือลงหน้าบ้านท่าจีน...เป็นประมงหลงละมับด้วยโลกลาภ...ไม่กลัวบาปเลยช่างนับแต่ทรัพย์สิน”⁸ ในบทนิราศได้บอกเล่าถึงอาชีพของผู้คนอยู่ในเมืองท่าจีน ซึ่งส่วนใหญ่ทำอาชีพประมงเป็นอาชีพที่

¹ สนั่น เมืองวงศ์. (2516). ประวัติศาสตร์ ธนบุรี – รัตนโกสินทร์. หน้า 203.

² เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2526). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1. หน้า 6.

³ เตช บุญนาท. (2532). การปกครองระบบเทศบาลของประเทศสยาม. พ.ศ. 2435 - 2458. หน้า 125.

⁴ บัญชา แก้วเกษตรทอง. (2522). การปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 21.

⁵ ชัย เรื่องศิลป์. (2522). ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 - 2453 ด้านเศรษฐกิจ. หน้า 2.

⁶ สุนทรภู่. (2543). นิราศเมืองเพชร. หน้า 289.

⁷ แหล่งเดิม. หน้า 294.

⁸ แหล่งเดิม. หน้า 295.

สร้างรายได้ดี เมื่อพันบ้านทำเงินมาเข้าสู่คลองท่าแร่ บ้านนาขวาง และคลองสุนัขหอน ได้บรรยายถึงอาชีพของคนในละแวกนี้ว่า “...ถึงคลองที่อีร่าท่าแร่เรียก....สุดสำเนียงที่จะถามความปทุม....เขาทำน้ำทำนาปลาอุดม....เป็นนิคมเขตบ้านพวกพรานปลา....ที่ปากคลองกองฟืนไว้ต้นดาซ....ดูเกลื่อนกลาดเรียงรายทั้งซ้ายขวา....ถึงบางขวางข้างซ้ายชายชล....ไซคงคาขังน้ำไว้ท่าเกลือ...”¹ ในถ้อยคำของนิราศแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าในแต่ละพื้นที่ของสมุทรสาครมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง ทำฟืน และนาเกลือ

ต่อมา พ.ศ. 2386 สัวมราชปาเลอกัวซ์ เดินทางไปเมืองเพชรบุรี² โดยทางเรือต้องใช้เส้นทางคลองมหาชัย คลองโคกขาม เพื่อออกทะเลที่ปากแม่น้ำท่าจีนได้บรรยายถึงสภาพบ้านเมืองและผู้คนในเมืองท่าจีนว่า “ท่าจีนอันเป็นที่ตั้งเมืองที่สวยงาม มีพลเมือง ๕,๐๐๐ คน ส่วนมากเป็นชาวประมงและพ่อค้า ที่ตั้งเมืองอยู่ห่างจากทะเล ๒ ลิเออ เป็นทำเลอันเหมาะแก่การประมงและการพาณิชย์มาก จึงมีสำเภาจีนไปมาติดต่ออยู่เสมอมิได้ขาด”³ จากนั้นก็ของบาทหลวงบงบอกถึงการประกอบอาชีพของชาวเมืองท่าจีน รวมถึงความเหมาะสมของทำเลพื้นที่ในการทำประมงและการค้า ซึ่งหมายถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต่อไปในภายภาคหน้า

ด้วยทำเลที่เหมาะสมในการทำอาชีพประมงและการค้าจึงทำให้ผู้คนหลายเชื้อชาติ โดยเฉพาะชาวจีนได้หลั่งไหลเข้ามาทำมาหากินในเมืองสาครบุรี ในแบบพ่อค้า กรรมกรทั่วไปในโรงหีบอ้อย และชาวประมง ชาวจีนเหล่านี้ได้จัดตั้งเป็นสมาคมลับที่เรียกว่า ตั่วเหี้ย ในสมัยรัชกาลที่ 3⁴ และ 4⁵ ซึ่งการเกิดจีนตั่วเหี้ยขึ้นในสมุทรสาครถึงสองครั้งสองแผ่นดิน สะท้อนให้เห็นถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของสมุทรสาครอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติอพยพเข้ามาในสมุทรสาครอย่างมิขาดสาย เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษทำให้การค้าตามเมืองชายฝั่งทะเลขยายตัวขึ้นตาม จึงมีพ่อค้าชาวต่างชาติเข้ามาทำการค้ากับคนพื้นเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะชาวจีนที่เป็นคนในบังคับของฝรั่งเศส ทางกงสุลฝรั่งเศสได้ทำหนังสือเปิดรื้อให้กับชาวจีนเหล่านั้น ให้สามารถทำการค้ากับประชาชนตามหัวเมืองชายทะเลได้ ประกอบด้วย 6 เมืองด้วยกัน คือ เมืองจันทบุรี พนัสนิคม สมุทรสาคร ชลบุรี ระยอง และตราด⁶ ซึ่งแสดงให้เห็นการขยายตัวของการค้าในสมุทรสาคร

¹นิราศเมืองเพชร. หน้า 296.

²ปาเลอกัวซ์. สันต์ ท. โกมลบุตร, แปล. (2520). เล่าเรื่องเมืองสยาม. หน้า 91.

³แหล่งเดิม. หน้า 92.

⁴กรมศิลปากร. (2506). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอจดหมายเหตุ รัชกาลที่ 3. หน้า 257.

⁵กรมศิลปากร. (2506). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ รัชกาลที่ 4. หน้า 306 - 309.

⁶สจช. (จ.ศ. 1224). ฝรั่งเศสขอเปิดรื้อ. เอกสารรัชกาลที่ 4. 2/15.

ภายหลังการปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของสมุทรสาครเพิ่มขึ้นตามลำดับ สืบเนื่องมาจากการจัดระเบียบสุขาภิบาลตำบลท่าฉลอม โดยเฉพาะการค้าสัตว์น้ำทะเลที่ตำบลท่าฉลอมและท่าจีนและสินค้าสัตว์น้ำทะเลยังเป็นที่ต้องการของตลาดกรุงเทพฯ เพื่อสะดวกต่อการขนส่งสินค้าเข้าสู่กรุงเทพฯ และเพื่อเป็นเส้นทางสัญจรของประชาชน จึงได้มีบริษัทเอกชนขอสัมปทานเดินรถไฟสายกรุงเทพฯ-ท่าจีน¹ รวมทั้งสัตว์น้ำทะเลที่จับได้ในสมุทรสาครมีคุณภาพดีกว่าที่อื่น ได้ปรากฏในเอกสารบัญชีของบริษัทรถไฟแม่กลองและของพนักงาน เรื่องการทำโป๊ะของเมืองสมุทรสาครกับเมืองสมุทรปราการ ที่กล่าวถึงคุณภาพของปลาที่จับได้ในสมุทรสาครมีคุณภาพดีกว่าสมุทรปราการ² การทำประมงทะเลเป็นส่วนสำคัญสาขาหนึ่ง ที่เป็นปัจจัยในการขยายตัวของทางเศรษฐกิจสมุทรสาคร ส่งผลให้มีการอพยพเข้ามาของผู้คนต่างเชื้อชาติต่างภาษา ก่อให้เกิดการประกอบอาชีพอันหลากหลายเป็นพื้นฐานในการพัฒนาการเศรษฐกิจของสมุทรสาคร

3. ชนชาติที่มีบทบาทต่อเศรษฐกิจในสมุทรสาคร

สมุทรสาครเป็นเมืองชายฝั่งทะเลและตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าและยุทธศาสตร์ ทำให้มีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติหลากหลายภาษาที่นอกเหนือจากชาวไทย ได้เข้ามาประกอบอาชีพตามความถนัดอย่างต่อเนื่อง เช่น ชาวจีน ชาวมอญ และชาวลาวโซ่ง ชนชาติเหล่านี้ได้ตั้งชุมชนกระจายอยู่ทั่วสมุทรสาคร เป็นหนึ่งในปัจจัยของการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ

3.1 ชาวไทยเชื้อสายจีนชาวจีน

จีน เป็นชนชาติที่มีความสัมพันธ์ไมตรีกับไทยมายาวนานอย่างต่อเนื่อง ในทุกยุคทุกสมัยมีชาวจีนอพยพเข้ามาในเมืองไทยโดยตลอด มาในรูปของแรงงานอาศัยอยู่ตามเมืองใหญ่ เมืองชายทะเลหรือบริเวณปากแม่น้ำ³ ในสมุทรสาครเป็นเมืองหนึ่งที่มีชาวจีนเข้ามาค้าแรงงานครั้งที่ขุดคลองสุนัขหอนได้จ้างแรงงานชาวจีนจำนวนมากมาขุดคลอง เป็นแรงงานในโรงงานหีบอ้อย และขุดคลองดำเนินสะดวก แรงงานชาวจีนเหล่านี้มาพร้อมกับความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรม อีกทั้งได้สร้างศาสนสถานตามหลักความเชื่อในรูปแบบศาลเจ้าตลอดแนวตำบลท่าฉลอม⁴ และได้ยึดเป็นหลักปฏิบัติสืบต่อกันโดยตลอด เช่น ศาลเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่ชาวจีนและไทยเขตท่าฉลอมและมหาชัยให้ความนับถือเป็นอย่างมาก ทุกปีจะมีเทศกาลกินเจ

¹ สมบัติ พลายน้อย. (2540). 100 ปีรถไฟไทย. หน้า 116.

² พระราชบัญญัติและกฎเสนาบดีว่าด้วยอากรค่าน้ำ. (2460). เอกสารรัชกาลที่ 6. ค.2/3.

³ สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2543). ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทย - จีน พ.ศ. 1824 - 2395. หน้า 24.

⁴ กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 133.

ของชาวท่าฉลอมและมหาชัย ยังมีศาลเจ้าปูนเก่ากง ศาลเจ้ากวนอู ความเชื่อเหล่านี้เป็นหลักยึดให้ชาวจีนดำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมตลอดมา

3.2 ชาวไทยเชื้อสายมอญ

มอญ เป็นกลุ่มชนที่รุ่งเรืองมาครั้งในอดีต ภายหลังที่เสียดินแดนให้แก่พม่า ได้มีชาวมอญอพยพเข้าสู่ประเทศไทยหลายต่อหลายครั้งตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมาประมาณ 8 ครั้ง¹ คือ ในสมัยอยุธยา 5 ครั้ง ธนบุรี 1 ครั้ง รัตนโกสินทร์ 2 ครั้ง และได้กระจายอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ ตามริมแม่น้ำ เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา ที่อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และแม่น้ำแม่กลอง ในอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี รวมทั้งที่ปากลัด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และแม่น้ำท่าจีน ที่อำเภอเมืองอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร นอกจากนี้ได้กระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ได้แก่ จังหวัดลพบุรี อุทัยธานี ลำพูน ลำปาง เชียงใหม่ และได้แตกออกเป็นกลุ่มเล็กกระจายอยู่ตามที่ต่างๆ ของแต่ละจังหวัด ในจังหวัดธนบุรี สมุทรสงคราม เพชรบุรี นครปฐม กรุงเทพฯ ฉะเชิงเทรา อยุธยา สุพรรณบุรี นครราชสีมา นครสวรรค์ และปราจีนบุรี² เป็นต้น

ในจังหวัดสมุทรสาครมีหลักฐานปรากฏการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวมอญตามพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ได้กล่าวถึงความเป็นมาของชาวมอญไว้ว่าได้อพยพหนีภัยสงครามจากพม่า เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2367³ และโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่เมืองสาครบุรี บริเวณป้อมวิเชียรโชฎก⁴ หรือบ้านป้อม และได้สร้างวัดขึ้นมาเป็นจุดศูนย์รวมเรียกว่า วัดป้อม หรือวัดป้อมวิเชียรโชติการาม นับแต่นั้นเป็นต้นมา

จากการค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์ได้พบว่า ชาวมอญในจังหวัดสมุทรสาคร ที่อยู่ในอำเภอเมืองสมุทรสาคร และอำเภอบ้านแพ้ว รุ่นหลังเป็นชาวมอญที่อพยพมาจากหลายสายมีทั้งจากจังหวัดปทุมธานี และบ้านมอญกรุงเทพมหานคร⁵ และมาจากบ้านกะมาวก จังหวัดมะละแหม่ง⁶ ประเทศพม่า เข้ามาสมทบกับกลุ่มชาวมอญกลุ่มเดิม ในรัชสมัยกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แยกย้ายกันตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำท่าจีน เช่น ตำบลมหาชัย ตำบลบ้านเกาะ ตำบลท่าทราย เป็นต้น เรียกกันว่า “มอญน้ำเค็ม” โดยยึดอาชีพทำป่าจาก เย็บจาก

¹พระรามาธิบดี. (2538). อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระรามาธิบดี (สมัย กมโล). หน้า 43.

²กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 137.

³เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2526). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1. หน้า 53.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 56.

⁵สุภรณ์ โอเจริญ. (2519). ชาวมอญในประเทศไทย. หน้า 25.

⁶พระครูโกศลสาธิตกิจ. (2543). อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูโกศลสาธิตกิจ. หน้า 24.

ตัดฟัน และได้ขยายหาแหล่งทำกินใหม่ ที่สามารถประกอบอาชีพที่ตนเองถนัด คือ อาชีพทำนา ใน พ.ศ. 2423¹ มีชาวมอญในตำบลต่างๆ ได้อพยพเข้าจับจองแผ้วถางดงป่าต้นอ้อ เพื่อทำนาในตำบลเจ็ดริ้ว* อำเภอตลาดใหม่ แขวงเมืองนครชัยศรี ซึ่งในเวลาต่อมา พ.ศ. 2468² ได้ตั้งเป็นอำเภอบ้านแพ้วริมคลองดำเนินสะดวกและให้ตำบลเจ็ดริ้วมาขึ้นกับอำเภอบ้านแพ้ว ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของดินทำนาได้ผลดี จึงทำให้มีชาวมอญย้ายเข้ามาทำนาในตำบลต่างๆ ในอำเภอบ้านแพ้วมากขึ้น อาทิ ตำบลเจ็ดริ้ว ตำบลหลักสอง ตำบลหลักสาม ตำบลบ้านแพ้ว และตำบลอ่าแพง

ซึ่งการอพยพเข้ามาในประเทศไทยของชาวมอญแต่ละครั้งนั้นได้นำเอาขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมมาด้วย พร้อมกับนำมาปฏิบัติเหมือนเช่นเคยทำครั้งที่อยู่บนแผ่นดินบ้านเกิด

3.3 ชาวไทยเชื้อสายลาวโซ่ง

ลาวโซ่งหรือผู้ไทดำ³ ถิ่นฐานเดิมอยู่บริเวณแคว้นสิบสองจุไทย⁴ อพยพเข้าสู่ประเทศไทยหลายครั้งด้วยเหตุผลทางสงคราม ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเป็นต้นมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 การเข้ามาครั้งแรกของลาวโซ่งนั้นอยู่ในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช ครั้งที่ไปตีเมืองเวียงจันทน์ได้กวาดต้อนครอบครัวลาวโซ่งในเขตเมืองญวนเหนือ⁵ กลับมาด้วยเป็นจำนวนมากและโปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองเพชรบุรี⁶ เป็นแห่งแรก ต่อมาในรัชกาลที่ 1 - 5 ได้มีการกวาดต้อนลาวโซ่งมายังกรุงเทพฯ⁷ แล้วให้ไปอยู่ที่เมืองเพชรบุรีเช่นเคย และต่อมอลาวโซ่งเหล่านี้ได้กระจายไปตั้งหลักแหล่งทำมาหากินในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย เช่น จังหวัดเพชรบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี นครปฐม สมุทรสาคร เลย กาญจนบุรี ลพบุรี สระบุรี พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย ชุมพร และสุราษฎร์ธานี⁸ เป็นต้น

¹พระครูโกศลสาธิตกิจ. (2543). อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูโกศลสาธิตกิจ.

หน้า 25.

*ใน พ.ศ. 2468 ได้เปลี่ยนไปขึ้นกับอำเภอบ้านแพ้ว.

²กรมการปกครอง. (2526). ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 47.

³พนิดา เบ็นสมุทร. (2524). คำและความหมายของภาษาลาวโซ่ง. หน้า 26.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 27.

⁵สมทรง บุรุษพัฒน์. (2540). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง. หน้า 3.

⁶ศรี พึ่งเดช. (2539). ประวัติลัทธิของผู้ไทดำ. หน้า 20.

⁷เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2526). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1. หน้า 94.

⁸กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 140.

ในจังหวัดสมุทรสาครมีลาวโซ่งที่ได้อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี บริเวณเขากระฉิว เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ ตำบลหนองสองห้อง อำเภอบ้านแพ้ว¹ ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา เลี้ยง หมู เลี้ยงไก่ รวมทั้งนิยมทำเครื่องจักรสานต่างๆ ฝ่ายหญิงชอบการเย็บปักถักร้อย ไม่มีการทำ เครื่องปั้นดินเผาและการหล่อโลหะ กลุ่มลาวโซ่งในอำเภอบ้านแพ้วยังได้ติดต่อกันไปมาเป็น ประจำกับกลุ่มญาติพี่น้องในจังหวัดเพชรบุรี การอพยพเข้ามาของชนชาติลาวโซ่งในประเทศไทยนั้น ก็ไม่แตกต่างกับชนชาติอื่นๆที่ได้กล่าวมาข้างต้นเท่าใดนัก ซึ่งได้นำเอาความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีเข้ามาปฏิบัติในประเทศไทยสืบต่อกันมาเช่นกัน อาทิเช่น ความเชื่อเรื่อง “ผี” และ “ขวัญ” โดยเฉพาะผีเรือน เชื่อว่าสามารถให้คุณให้โทษได้ถึงขั้นทำให้เสียชีวิตได้ ถ้ามีการทำผิด ที่เรียกว่า “ผิดผี” ผีเรือนจะลงโทษ² และยังมี ผีแกนหรือผีฟ้า ผีบรรพบุรุษ ผีป่าผีวง เป็นต้น รวมทั้งความเชื่อเรื่อง ขวัญ สืบเนื่องมาจากเชื่อว่า แกน เป็นผู้สร้างให้มนุษย์เกิดมาและ ให้มีขวัญติดตัวมาแต่ละคน มาอยู่รวมกันในร่างกายรวม 32 ขวัญ³ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ ร่างกายเคลื่อนไหวได้ และขวัญสามารถสูญหายได้ ถ้าตกใจหรือเจ็บป่วยขวัญจะไม่อยู่กับตัว จึง ต้องมีการทำพิธีเรียกขวัญหรือเรียกว่า “สู่ขวัญ”⁴ เพื่อให้ขวัญกลับสู่ร่างกายอย่างปกติสุขดังเดิม

¹อุมาภรณ์ วงศ์วิสุทธิศักดิ์. (2547). ประเพณีและพิธีกรรมของชาวคลอง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 140.

²พนิดา เย็นสมุทร. (2524). คำและความหมายของภาษาลาวโซ่ง. หน้า 31.

³สมทรง บุรุษพัฒน์. (2540). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง. หน้า 24.

⁴นุกูล ชมพูนิช. (2538). ประเพณีชาวไทยโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด. หน้า 30.

บทที่ 2

ปัจจัยที่เกื้อหนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร

ระหว่าง พ.ศ. 2489 – 2544

การเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครประกอบด้วยปัจจัยหลาย ๆ ด้านที่มีอยู่ในจังหวัด รวมถึงนโยบายของรัฐบาลที่เป็นกรอบและแนวทางของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของสมุทรสาคร แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดความเจริญมั่งคั่งทางเศรษฐกิจนั้น ได้มาจากองค์ประกอบปัจจัยความพร้อมในหลาย ๆ ด้านของจังหวัดเป็นหลัก เช่น ที่ตั้งของจังหวัดที่มีเขตติดกับกรุงเทพมหานคร พร้อมทั้งทรัพยากรธรรมชาติทั้งบนบก ในทะเล และยังมีแหล่งน้ำจืดตลอดทั้งปี รวมทั้งเส้นทางคมนาคมที่สามารถเชื่อมต่อกับกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียงอย่างสะดวก ทั้งทางบกและทางน้ำ ทำให้มีศักยภาพในการรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมจากกรุงเทพมหานคร และอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่ใช้วัตถุดิบภายในจังหวัด อีกทั้งยังสามารถเป็นฐานการผลิตของอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบภายนอกจังหวัด สิ่งเหล่านี้เป็นแรงจูงใจทำให้นักลงทุนจากกรุงเทพมหานครเข้ามาประกอบกิจการต่าง ๆ ในสมุทรสาครอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าเป็นจังหวัดเล็ก ๆ มีเพียง 3 อำเภอก็ตาม แต่ก็มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในอันดับที่ 4¹ ของประเทศ

เมื่อรัฐบาลประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงทำให้สมุทรสาครเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ในแผนการกระจายการลงทุนและรายได้สู่ท้องถิ่น ส่งผลให้สมุทรสาครมีการพัฒนาทางด้านระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ก่อให้เกิดการขยายตัวและการเคลื่อนย้ายของประชากรในท้องถิ่นและต่างถิ่นเข้ามายังสมุทรสาคร ซึ่งการขยายตัวของประชากรก็เป็นปัจจัยหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของจังหวัด

1. ลักษณะทางภูมิศาสตร์

สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดสมุทรสาครนับว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานในการก่อสร้างชุมชนจนเจริญเติบโตจนเป็นเมือง ทั้งยังเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพและวิถีชีวิตของผู้คนอันหลากหลายเผ่าพันธุ์ที่มาเป็นประชากรของเมืองนี้

1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

สมุทรสาครเป็นจังหวัดชายทะเลตอนบนสุดของอ่าวไทย ตั้งอยู่ปากแม่น้ำท่าจีนในเขตพื้นที่ตอนล่างของภาคกลางติดต่อกับภาคตะวันตกของประเทศไทย ประมาณเส้นรุ้งที่ 130 องศาเหนือและเส้นแวงที่ 100 องศาตะวันออก มีระยะห่างจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางรถไฟสายวง

¹สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2546). สมุทรรายงานสถิติจังหวัด. หน้าคำนำ.

เวียนใหญ่-มหาชัย ประมาณ 30 กิโลเมตร และตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 (พระรามที่ 2) ประมาณ 30 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 851,224 ตารางกิโลเมตร¹ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จดจังหวัดนครปฐม
ทิศตะวันออก	จดจังหวัดสมุทรปราการและกรุงเทพมหานคร
ทิศใต้	จดอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	จดจังหวัดสมุทรสงครามและจังหวัดราชบุรี

สมุทรสาครเป็นจังหวัดติดชายทะเล มีลักษณะของพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามแนวแม่น้ำท่าจีนที่ตั้งของจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นเขตดินใหม่ที่มาจากการสะสมของตะกอนโคลนตมของแม่น้ำสายหลักทั้งแม่น้ำเจ้าพระยา ท่าจีน และแม่กลอง ที่ทับถมกันจนทะเลตื้นเขินเกิดเป็นที่ราบลุ่มขึ้น ดังนั้นสำหรับพื้นที่ป่าชายเลนจะสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1 - 2 เมตร ตลอดแนวชายทะเลเริ่มตั้งแต่ ทิศตะวันออกที่ติดกับเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ทอดยาวตลอดแนวไปจดทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างมาก มีความยาวประมาณ 41 กิโลเมตร จากการสำรวจใน พ.ศ. 2526 มีเนื้อที่ประมาณ 115,750 ไร่²

ลักษณะความชันของพื้นที่

พื้นที่ของสมุทรสาครมีบริเวณเป็นดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำท่าจีน ความลาดเอียงหรือความชันของแผ่นดินจากเหนือถึงใต้ของจังหวัดความชันเพียง 0 – 5 % ในพื้นที่ 861.99 ตารางกิโลเมตร³ จากระดับน้ำทะเล มีความแตกต่างกันทางกายภาพอย่างชัดเจน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

พื้นที่ทางดอนเหนือ โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มสลับกับที่ดอน

พื้นที่ทางตอนใต้ของจังหวัดติดกับทะเล มีบริเวณดินเลนที่น้ำทะเลขึ้นถึงและป่าชายเลน

ความหลากหลายทางกายภาพนี้เป็นข้อได้เปรียบของสมุทรสาครที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพได้หลาย ๆ อย่าง เช่น ทำนาข้าว ทำสวนผักสวนผลไม้ ทำนาเกลือ เพาะเลี้ยงชายฝั่งและทำการประมง

¹สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2544). สมุทรสาครงานสถิติจังหวัด. หน้า 4.

²จังหวัดสมุทรสาคร. (2526). ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 8.

³กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2536). จังหวัดสมุทรสาคร,โครงการศึกษาและจัดทำข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์จังหวัดฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. หน้า 28.

1.2 ลักษณะทางกายภาพ

ลักษณะทางกายภาพโดยทั่วไปไม่มีพื้นที่ป่าไม้ เป็นพื้นที่ราบลุ่มสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1 - 2 เมตร มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 861 ตารางกิโลเมตร¹ โดยมีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านกลางจังหวัดจากจังหวัดนครปฐมสู่อำเภอกระทุ่มแบนและออกสู่ทะเลที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร สภาพโดยทั่วไปมีลำคลองทั้งที่เกิดโดยธรรมชาติและขุดขึ้นใหม่ เพื่อเป็นคลองส่งน้ำการเกษตรและการขนส่ง มีระบบการชลประทานที่ดีสามารถเก็บกักรักษาน้ำเอาไว้ใช้เพื่อการเกษตร มีแนวถนนและประตูน้ำปิดเปิดได้ ไข่ระบายน้ำฝนในฤดูน้ำหลาก และเพื่อป้องกันน้ำทะเลท่วมเข้ามาในแนวพื้นที่น้ำจืด เขตระหว่างแผ่นดินกับทะเลมีป่าชายเลนยาวประมาณ 41 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 16,000² ไร่ บางพื้นที่เป็นนาเกลือและป่าชายเลน ซึ่งได้ถูกราษฎรบุกรุกแผ้วถางนำมาใช้เป็นนาเกลือ และเลี้ยงปลาน้ำกร่อย บางส่วนได้ถูกน้ำทะเลกัดเซาะหายไป คงเหลือแต่พื้นที่ป่าชายเลนที่กำลังฟื้นฟูสภาพให้กลับคืนมาและประกาศให้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติอยู่บ้าง

พื้นที่หลังแนวป่าชายเลนขึ้นไปเป็นที่ราบลุ่มมีลำคลองเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ซึ่งประกอบไปด้วยลำคลองที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและคลองที่ขุดขึ้นเพื่อเป็นคลองส่งน้ำในการทำการเกษตรและสัญจร มีระบบประตูน้ำเปิด - ปิดป้องกันน้ำเค็มไหลเข้าสู่พื้นที่เพาะปลูกและเพื่อระบายน้ำลงสู่ทะเลในฤดูน้ำหลาก อีกทั้งเป็นคลองที่เชื่อมติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ใช้ประโยชน์ในการติดต่อสัญจรและขนส่งสินค้าเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีคลองดำเนินสะดวกและคลองสุนัขหอนที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำแม่กลองกับแม่น้ำท่าจีน และคลองภาษีเจริญ คลองมหาชัย คลองพิทยาลงกรณ์ เชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำเจ้าพระยาและมีแม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่านตอนกลางของพื้นที่จังหวัดมีความยาวประมาณ 325 กิโลเมตร³ ซึ่งแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่บ้านปากคลองมะขามเฒ่า จังหวัดชัยนาท ไหลผ่านจังหวัดต่างๆ ลงสู่อ่าวไทยที่สมุทรสาคร

สมุทรสาครมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 523,015 ไร่⁴ ประกอบด้วย 3 อำเภอ คือ อำเภอเมืองสมุทรสาคร มีพื้นที่ 480.126 ตารางกิโลเมตร⁵ อำเภอกระทุ่มแบน มีพื้นที่ 132 ตารางกิโลเมตร⁶ อำเภอบ้านแพ้ว มีพื้นที่ 239.098 ตารางกิโลเมตร⁷ ในแต่ละอำเภอมีความแตกต่างกันทางกายภาพอย่างเด่นชัดซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่น้ำทะเลท่วมถึง พื้นที่น้ำกร่อยหรือป่าชายเลน และพื้นที่ราบลุ่ม

¹กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2536). จังหวัดสมุทรสาคร,โครงการศึกษาและจัดทำข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์จังหวัดฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. หน้า 33.

²จังหวัดสมุทรสาคร. (2538). แผนการลงทุนจังหวัดสมุทรสาคร ตามนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคของรัฐบาล. หน้า 10.

³กรมการปกครอง. (2526). ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 8.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 9.

⁵แหล่งเดิม. หน้า 30.

⁶แหล่งเดิม. หน้า 39.

⁷แหล่งเดิม. หน้า 48.

น้ำจืด ซึ่งแต่ละพื้นที่มีการประกอบอาชีพที่แตกต่างตามสภาพของพื้นที่ ได้แก่ ประมงน้ำเค็ม เลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง นาทุ่ง นาเกลือ และนาข้าว สวนผัก สวนผลไม้ เป็นต้น องค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการส่งเสริมความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจคือ แหล่งน้ำ ซึ่งในสมุทรสาครมีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำสายหลัก คลองธรรมชาติ และคลองขุด

แม่น้ำท่าจีน เป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่บ้านปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอดุสิต จังหวัดชัยนาท ไหลขนานกับแม่น้ำเจ้าพระยา ผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม เข้าสู่จังหวัดสมุทรสาครที่ อำเภอกระทุ่มแบน ไหลผ่านกลางจังหวัดออกสู่ทะเลที่ อำเภอเมืองสมุทรสาคร รวมระยะทางความยาวทั้งสิ้นประมาณ 325 กิโลเมตร¹ เป็นแม่น้ำสายใหญ่ สำคัญของจังหวัด และเป็นสายหลักซึ่งมีลำคลองเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่ายลึกเข้าไปตอนในของแผ่นดินและไปประจบกับแม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำเจ้าพระยา

คลองบางยาง เป็นคลองธรรมชาติ เริ่มต้นที่แม่น้ำท่าจีน ตำบลบางยาง อำเภอกระทุ่มแบน ผ่านอำเภอกระทุ่มแบนไปเชื่อมกับคลองดำเนินสะดวก ที่ประตูน้ำบางยาง ตำบลบางยาง อำเภอบ้านแพ้ว ระยะทางความยาวทั้งสิ้นประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นคลองส่งน้ำสำหรับการเกษตรกรรมของอำเภอกระทุ่มแบน มีน้ำตลอดทั้งปี

คลองสุนัขหอน เป็นคลองธรรมชาติที่เชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำท่าจีน กับแม่น้ำแม่กลองเข้าด้วยกัน และคลองนี้ได้รับการขุดลอก ซ่อมแซมมาทุกสมัย เริ่มต้นจากบ้านท่าจีน อำเภอเมืองสมุทรสาคร ไหลผ่านไปทางตะวันตกเฉียงใต้เชื่อมกับคลองท่าแร่ที่บ้านบางน้ำวน พอถึงบ้านคลองสุนัขหอนจะเปลี่ยนชื่อเป็นคลองบางบ่อ และออกสู่แม่น้ำแม่กลองที่อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม คลองนี้มีน้ำเค็มไหลตลอดทั้งปีจนมีพันธุ์ไม้น้ำเค็มขึ้นตลอดสองฝั่งคลอง และเป็นคลองส่งน้ำเค็มสู่นาเกลือรวมทั้งเป็นเส้นทางขนส่งเกลือไปยังตัวเมืองสมุทรสาคร มีระยะทางความยาวทั้งสิ้นประมาณ 20 กิโลเมตร

คลองดำเนินสะดวก เป็นคลองขุดในสมัยรัชกาลที่ 4 เริ่มต้นที่ประตูน้ำบางยาง ตำบลสวนส้ม อำเภอบ้านแพ้ว ไหลผ่านอำเภอบ้านแพ้ว เข้าอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ไปเชื่อมกับแม่น้ำแม่กลอง ที่ประตูน้ำบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ความยาวระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 35 กิโลเมตร เป็นแหล่งน้ำสำคัญของอำเภอบ้านแพ้วที่หล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรมมีพื้นที่มากที่สุดของจังหวัด และทั้งสองฝั่งคลองมีคลองซอยเล็กๆเข้าไปในพื้นที่เพาะปลูกตลอดคลอง

คลองภาษีเจริญ เป็นคลองขุดในสมัยรัชกาลที่ 4 เช่นกัน เริ่มต้นแม่น้ำท่าจีนที่บ้านอ่างทองตอนใต้ของวัดอ่างทอง อำเภอกระทุ่มแบน เข้าสู่คลองบางหลวง ไหลออกแม่น้ำเจ้าพระยาที่ประตูน้ำภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ระยะทางความยาวประมาณ 30 กิโลเมตร คลองนี้เป็นอีกคลองหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเกษตรกรรมและขนส่งสินค้าและสัญจรครั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

¹ราชบัณฑิตยสถาน. (2507). อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย เล่ม 5 (ล - ฮ). หน้า 56.

คลองมหาชัย หรือคลองโคกขามในอดีต เป็นคลองขุดในสมัยอยุธยา เชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำเจ้าพระยา เริ่มต้นที่ตำบลมหาชัย อำเภอมืองสมุทรสาคร ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านบ้านโคกขามแล้วถูกเปลี่ยนชื่อเป็นคลองสนามชัย เข้าเขตกรุงเทพฯ ที่บ้านท่าขาม ผ่านบ้านบางมด วัดสิงห์ บ้านวัดไทร เข้าอำเภอบางขุนเทียน ส่วนหนึ่งแยกไปสู่คลองบางกอกใหญ่ อีกส่วนไหลไปรวมกับคลองดาวคะนองแล้วออกสู่น้ำเจ้าพระยาที่ถนนตก คลองนี้มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์และการสัญจรของประชาชนมาตั้งแต่อดีต แต่เมื่อสร้างทางรถไฟสายคลองสาน - ท่าจีน คลองมหาชัยนี้ก็ลดบทบาทไปและเลิกใช้เป็นเส้นทางสัญจรลงในที่สุดเมื่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 หรือ พระราม 2 ระยะทางความยาวทั้งสิ้นประมาณ 60 กิโลเมตร

คลองสหกรณ์ - คลองสรรพสามิตร หรือคลองพิทยาลงกรณ์ คลองนี้เป็นคลองขุดเพื่อการชลประทานและการทำนาเกลือทางริมฝั่งทะเลในเขตอำเภอมืองสมุทรสาคร เริ่มต้นที่บ้านท่าพร้า อำเภอมืองไปทางตะวันออกติดกับคลองสำคัญๆ เช่น คลองพระราม คลองแพรกตาทอง คลองแพรกตาแก้ว คลองบางเสาธง คลองพระยาพาน ไปจนถึงจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งคลองนี้มีความสำคัญต่อการทำนาเกลือในอำเภอมืองสมุทรสาคร ในการนำน้ำเค็มจากทะเลเข้าสู่นาเกลือและใช้ลำเลียงเกลือเม็ดออกสู่ตลาด ระยะทางความยาวทั้งสิ้นประมาณ 27 กิโลเมตร

คลองทั้ง 6 นี้เป็นคลองหลักที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำและเปิดพื้นที่ที่กว้างให้ประชาชนได้เข้าไปทำมาหากิน อีกทั้งก่อให้เกิดคลองซอยเล็กๆอีกมากมายซึ่งเปรียบเสมือนเส้นเลือดฝอยส่งน้ำเข้าสู่พื้นที่เพาะปลูกของราษฎรที่อยู่บนที่ดอนและห่างไกลจากแม่น้ำสายหลัก สร้างความอุดมสมบูรณ์แก่พื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร

2. ทรัพยากรธรรมชาติ

สมุทรสาครเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย และอุดมสมบูรณ์ ทั้งบนบกและในทะเล ทรัพยากรที่สำคัญในเขตจังหวัดสมุทรสาครมีดังนี้

2.1 น้ำ

น้ำ เป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะจังหวัดที่มีประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรและอุตสาหกรรม ซึ่งอาชีพเหล่านี้ต้องอาศัยน้ำเป็นปัจจัยหลักในการผลิต ในสมุทรสาครอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำชลประทาน และแหล่งน้ำบาดาล โดยมีลำคลองธรรมชาติ และคลองขุดทั่วจังหวัดประมาณ 170 สาย¹ ซึ่งลำคลองทั้งหมดเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของจังหวัดมีน้ำตลอดทั้งปี แต่เนื่องจากสมุทรสาครเป็นจังหวัดชายทะเลและที่ราบลุ่มจึงทำให้น้ำทะเลไหลเข้าสู่ตอนในของจังหวัดที่เป็นแหล่งทำการเกษตรกรรมได้ เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาน้ำเค็มไหลเข้าไปทำลายแหล่งเพาะปลูก จึงเกิดโครงการป้องกันน้ำเค็มขึ้นและได้กำหนดเขตพื้นที่น้ำเค็ม น้ำจืด อย่างชัดเจนตามโครงการชลประทานและ

¹กรมการปกครอง. (2526). ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 34.

การพัฒนาที่ดิน โดยแยกพื้นที่เป็นฝั่งขวาและซ้ายของแม่น้ำท่าจีนในเขตอำเภอเมืองสมุทรสาคร ดังนี้

โครงการป้องกันน้ำเค็มไหลเข้าเขตพื้นที่น้ำจืด

ด้านฝั่งขวาของแม่น้ำท่าจีน ตั้งแต่พื้นที่ใต้ทางรถไฟลงมาถึงชายฝั่งทะเลกำหนดเป็นเขตพื้นที่น้ำเค็มทั้งหมด ส่วนพื้นที่เหนือเส้นทางรถไฟขึ้นไปถูกกำหนดเป็นพื้นที่น้ำจืด

ดังนั้นกรมชลประทานได้สร้างคันกันน้ำเค็ม เริ่มจากประตูน้ำบางนกแขวก โดยใช้แนวถนนบางนกแขวก - อัมพวา เป็นคันไปจนถึงจังหวัดสมุทรสงคราม (อยู่ในเขตจังหวัดสมุทรสงคราม) และใช้ถนนเอกชัยเป็นคันไปจนถึงคลองพรมแดน เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร และสร้างคันฝั่งขวาของคลองพรมแดนไปจนถึงทางรถไฟสายวงเวียนใหญ่ - มหาชัย ส่วนทิศใต้ของจังหวัดที่ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสงครามใช้ทางรถไฟสายมหาชัย - แม่กลอง เป็นคันกันน้ำเค็มไปจนถึงตำบลบางสีดอ รวมความยาวทั้งสิ้น 51.48 กิโลเมตร¹ ตลอดแนวคันกันน้ำกรมชลประทานได้สร้างประตูระบายน้ำขนาดใหญ่ 3 แห่ง และประตูระบายน้ำท่อดลอดทำนบ จำนวน 55 แห่ง เพื่อปิดทางน้ำต่างๆ ไม่ให้น้ำเค็มไหลเข้าไปในพื้นที่น้ำจืด

ด้านฝั่งซ้ายของแม่น้ำท่าจีน ได้กำหนดเขตพื้นที่น้ำเค็มตั้งแต่พื้นที่ชายฝั่งทะเลขึ้นมาถึงแนวกันน้ำเค็ม จากคลอง 3 (ไปตามแนวคลองเก่า) ออกคลองสหกรณ์ ไปตัดคลองพระราม 2 และคลองพระราม 1 แล้วสร้างผนังกันน้ำเค็มฝั่งขวาของคลองพระราม 2 ขึ้นไปจรดเส้นทางรถไฟสายมหาชัย แล้วใช้เส้นทางรถไฟสายมหาชัย เป็นคันกันน้ำเค็มไปถึงแม่น้ำท่าจีน ทั้งนี้กรมชลประทานได้สร้างประตูบังคับน้ำที่คลองมหาชัยตอนใกล้กับปากคลองพระราม 2

สำหรับในเขตอำเภอกระทุ่มแบนฝั่งซ้ายของแม่น้ำท่าจีน กรมชลประทานได้กำหนดคันกันน้ำเค็ม โดยเริ่มจากจุดตัดกันระหว่างถนนเศรษฐกิจ 1 กับถนนพระราม 2 (ถนนธนบุรี - ปากท่อ) ในเขตอำเภอเมืองสมุทรสาคร ขึ้นไปตามถนนเศรษฐกิจ 1 จรดคลองครุ เลี้ยวซ้ายเข้าวัดศรีเมืองไค้ไปตามแนวทิศตะวันตก แล้วเลี้ยวขวาตรงขึ้นไปจรดถนนสายวัดบางปลาเลี้ยวซ้ายไปตามถนนวัดบางปลาเข้าถนนสายวัดพันธุวงศ์พุ่งตรงขึ้นไปเข้าเขตตำบลท่าเสา อำเภอกระทุ่มแบน โดยผ่านประตูน้ำคลองตาเพชร คลองบางกรูด คลองไหลล่า เข้าถนนท่าเสา ถึงบ้านท้องคุ้งและวัดท่าเสาต่อตามแนวถนนท่าเสา - ถนนสุคนธ์วิท แล้วหักขวาเลียบเหนือคลองภาษีเจริญ และตรงขึ้นไปตามแนวถนนเศรษฐกิจ 1 ตัดกับถนนเพชรเกษม

โครงการแม่กลองใหญ่² เป็นโครงการกันน้ำเค็ม และระบายน้ำออกจากพื้นที่การเกษตรในพื้นที่อำเภอบ้านแพ้ว (ประเภท ID) ครอบคลุมพื้นที่ 2,662,000 ไร่ (รวมทั้งพื้นที่ของจังหวัดสมุทรสงคราม) มีการขุดคลองของกรมชลประทานแยกจากคลองดำเนินสะดวกตลอดสาย เพื่อระบายน้ำเหนือหลากลงมาท่วมพื้นที่การเกษตรในฤดูฝนออกสู่ทะเล โดยเฉพาะในพื้นที่ของอำเภอ

¹กรมการปกครอง. (2526). ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 77.

²สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2518). สมุดรายนามสถิติจังหวัดจังหวัดสมุทรสาคร, (การพัฒนาแหล่งน้ำ). หน้า 29.

บ้านแพ้วด้านฝั่งทิศใต้ ได้ขุดคลองระบายน้ำและติดตั้งประตูระบายน้ำจำนวน 6 คลอง เช่น คลองมหุทอด คลองโรงเข้ คลองหินปัก คลองขุดใหม่ คลองแพ้วฝั่งใต้ คลองตาข่า และมีถนนเป็นแนวกันน้ำเค็มขนานกับคลองดำเนินสะดวก เริ่มตั้งแต่แม่น้ำท่าจีนจนถึงแม่น้ำแม่กลอง

สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการวางระบบป้องกันน้ำเค็มไม่ให้ไหลเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรมอย่างครอบคลุมพื้นที่ในอำเภอเมืองสมุทรสาครกับอำเภอกะทู้แบบ ส่วนในเขตอำเภอบ้านแพ้วจะเป็นระบบประตูระบายน้ำแทนกันน้ำ ซึ่งก็เชื่อมโยงกับระบบคันกันน้ำของจังหวัด

โครงการชลประทาน

จังหวัดสมุทรสาครมีโครงการชลประทานทั้งขนาดกลางและขนาดใหญ่เป็นจำนวนมาก โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ

พื้นที่ที่อยู่ในความดูแลของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา จำนวน 5 โครงการ¹ ได้แก่

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษานครปฐม รับผิดชอบพื้นที่ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 46,410 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอบ้านแพ้วตอนบนบางส่วน เริ่มที่อำเภอนครชัยศรี เป็นชลประทานของคลองจินดา ซึ่งแยกจากแม่น้ำท่าจีนที่อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผ่านพื้นที่ด้านทิศเหนือของอำเภอบ้านแพ้วไปประจบกับคลองดำเนินสะดวกที่ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาภาษีเจริญ รับผิดชอบพื้นที่ชลประทานเฉพาะในเขตจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 60,692 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ทางด้านซ้ายของแม่น้ำท่าจีน เขตอำเภอกะทู้แบบ บริเวณพื้นที่ตอนบนติดกับถนนเพชรเกษม และตอนล่างติดกับคลองมหาชัย เริ่มที่เขตภาษีเจริญ (แม่น้ำเจ้าพระยา) กรุงเทพมหานคร สิ้นสุดที่อำเภอกะทู้แบบ (แม่น้ำท่าจีน) จังหวัดสมุทรสาคร มีประตูน้ำปิดเปิดหัวท้ายสำหรับปิดกันน้ำเค็มเข้าสู่พื้นที่ทำการเกษตรในโครงการฝั่งอำเภอกะทู้แบบและระบายน้ำทิ้งในฤดูน้ำหลาก

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาดำเนินสะดวก รับผิดชอบพื้นที่ชลประทานเฉพาะในเขตจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 130,000 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอบ้านแพ้วบางส่วน เริ่มต้นที่ตำบลบางยาง (แม่น้ำท่าจีน) อำเภอบ้านแพ้ว สิ้นสุดที่ตำบลหลักห้า อำเภอบ้านแพ้ว สุดเขตจังหวัดสมุทรสาคร โครงการนี้มีบทบาทเช่นเดียวกับโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาภาษีเจริญ ได้ทำประตูปิดเปิดน้ำเข้าออก เรียกว่าประตูน้ำบางยาง กันไม่ให้น้ำเค็มจากแม่น้ำท่าจีนช่วงฤดูแล้งเข้าไปในพื้นที่ทำการเกษตรของอำเภอบ้านแพ้วและอำเภอเมืองบางส่วนและระบายน้ำทิ้งในฤดูฝนหรือน้ำหลาก และประตูน้ำบางนกแขวก กันระหว่างคลองดำเนินสะดวกกับแม่น้ำแม่กลองที่อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งโครงการนี้เชื่อมต่อกับโครงการแม่กลองใหญ่

¹โครงการชลประทานจังหวัดสมุทรสาคร, สำนักงาน. (2541). รายงานข้อมูลการชลประทาน ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 20.

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษานครชุม รับผิดชอบพื้นที่ชลประทานเฉพาะในเขตจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 38,018 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอบ้านแพ้วตอนบนบางส่วน เป็นส่วนต่อของระบบชลประทานของคลองจินดา ในบริเวณพื้นที่ติดกับจังหวัดราชบุรี และสมุทรสงคราม

โครงการชลประทานสมุทรสาคร เป็นโครงการระดับจังหวัด มีหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ เกี่ยวกับการชลประทานในเขตจังหวัดสมุทรสาคร และรับผิดชอบพื้นที่ชลประทานจำนวน 235,305 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอบ้านแพ้วบางส่วน เช่น ตำบลสวนส้ม ตำบลอ่าแพ่ง เป็นต้น เขตอำเภอมืองสมุทรสาคร และบริเวณพื้นที่ได้คลองมหาชัยถึงชายทะเล ซึ่งภายหลังอยู่ในโครงการพระราชดำริแก้มลิง¹

ส่วนพื้นที่ที่อยู่นอกโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา เป็นพื้นที่น้ำเค็มแต่ก็ยังมีคลองทั้งคลองธรรมชาติและคลองชลประทานที่เชื่อมต่อกับคลองในโครงการ อีกทั้งเป็นคลองรองรับและระบายน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมที่กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ มีแหล่งน้ำที่เป็นคลองชลประทานจำนวน 10 สาย คลองชลประทานนี้ครอบคลุมพื้นที่ 309,655 ไร่ ทำให้มีพื้นที่ได้รับผลประโยชน์จากโครงการชลประทานถึง 544,960 ไร่ และมีคลองธรรมชาติกว่า 60 สาย ที่ใช้เป็นคลองรับน้ำเค็มระบายน้ำเค็ม และรับน้ำทิ้งจากพื้นที่ชลประทาน รวมทั้งส่งน้ำเค็มสำหรับทำนาเกลือ การเลี้ยงกุ้งทะเล การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง และสัญจรทางน้ำ

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาทั้ง 5 โครงการนี้ช่วยการพัฒนาทางการเกษตรในอำเภอบ้านแพ้ว กระทุ่มแบน และอำเภอมืองบางส่วน

บ่อน้ำบาดาล

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสมุทรสาครเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ราบลุ่มส่วนใหญ่จึงมีแหล่งน้ำทั้งผิวดินและใต้ดินจำนวนมาก แหล่งน้ำใต้ดินก็เป็นปัจจัยหนึ่งในการผลิตที่ใช้ในอุตสาหกรรมเกษตรกรรม และบริโภคของประชาชน ในจังหวัดสมุทรสาครมีบ่อน้ำบาดาลจำนวนมาก โดยแบ่งออกเป็นอำเภอดังนี้

อำเภอเมืองสมุทรสาคร มี 339 บ่อ

อำเภอกระทุ่มแบน มี 200 บ่อ

อำเภอบ้านแพ้ว มี 124 บ่อ

รวมทั้งสิ้น 663 บ่อ²

¹กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 7.

²กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม,กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2548). สมุทรสาคร โครงการศึกษาและจัดทำข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์จังหวัดฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. หน้า 39.

สำหรับน้ำใต้ดินในพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดสมุทรสาครเป็นชั้นน้ำตะกอนพา มีพื้นที่โดยประมาณ 861 ตารางกิโลเมตร ซึ่งน้ำที่อยู่ในชั้นระดับตื้นจะมีรสกร่อยและเค็มไม่อาจนำมาใช้บริโภคได้ จึงต้องใช้น้ำจืดจากชั้นที่อยู่ลึกลงไปประมาณ 500 เมตร ซึ่งสามารถสูบน้ำได้ในปริมาณสูงถึง 90,571 – 24,470 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน ของบ่อน้ำบาดาลกรมโยธาธิการ และบ่อน้ำบาดาลเพื่อการอุตสาหกรรม 129,509 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน¹

ดินและคุณภาพของดิน

ดินในเขตจังหวัดสมุทรสาครเกือบทั้งหมดเป็นดินที่เกิดจากการทับถมของดินตะกอนตามที่ราบลุ่มแม่น้ำ ปากแม่น้ำ และชายทะเล (Alluvial soils, on recent marine alluvium level) ประกอบด้วยชุดดินสำคัญ ๆ ได้แก่ ชุดดินท่าจีน บางเลน ดำเนินสะดวก สมุทรปราการ ธนบุรี และบางกอก มีพื้นที่ประมาณ 861.99 ตารางกิโลเมตร² ในเขตพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครเห็นได้ชัด โดยมีลักษณะการกระจายตัวของชุดดินเหล่านี้ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม³ กล่าวคือ

กลุ่มที่ 1 ดินเค็มชายฝั่งทะเล มีพื้นที่ประมาณ ร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งหมดส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอเมืองสมุทรสาคร น้ำทะเลท่วมถึง ลักษณะเป็นดินเลน เนื้อดินเหนียวและเค็มจัด เหมาะสำหรับเลี้ยงปลาและกุ้งน้ำกร่อย

กลุ่มที่ 2 ดินนา มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด ซึ่งกระจายตัวอยู่ในบริเวณตอนบนของจังหวัด มีทั้งพื้นที่น้ำท่วมถึงและเป็นที่ยดอน ลักษณะเป็นดินเหนียวผสมกับดินร่วน อยู่ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว อำเภอกะทู้แม่บ่น และบางส่วนของอำเภอเมืองสมุทรสาคร พื้นที่ดังกล่าวเหมาะทำการเกษตรกรรม

สภาพที่ดินในจังหวัดสมุทรสาครได้จำแนกโดยสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดสมุทรสาคร กรมพัฒนาที่ดิน และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ไว้ 6 ชุดดิน⁴ ดังนี้

ดินชุดท่าจีน พบในบริเวณที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล มีพื้นที่ประมาณ 102,742 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 19.31 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร ได้แก่ ตำบลโคกขาม ตำบลพันท้ายนรสิงห์ ตำบลบางหญ้าแพรก ตำบลบางกระเจ้า ตำบลบ้านบ่อ ตำบลกาหลง ตำบลนาโคก ฯลฯ เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง แต่เป็นดินเค็มเพราะน้ำทะเลท่วมถึง และมีระดับน้ำใต้ดิน

¹อาทิตย์ ศิริสง. (2545). แนวทางการจัดการการใช้ที่ดินและทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนตอนล่าง. หน้า 159.

²กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2548). สมุทรสาครโครงการศึกษาและจัดทำข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์จังหวัดฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. หน้า 50.

³พัฒนาที่ดินจังหวัดสมุทรสาคร. (2540). รายงานข้อมูลสภาพดินชุดต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 22.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 23.

ขึ้นมาสูงเกือบถึงหน้าดินตลอดปี บางส่วนเป็นป่าชายเลน เหมาะที่จะทำนาทุ่ง นาเกลือ บ่อเลี้ยงปลาน้ำจืด และยกร่องปลูกมะพร้าว

ดินชุดสมุทรปราการ พบในที่ราบชายฝั่งทะเลถัดจากดินชุดท่าจีนเข้ามา มีพื้นที่ประมาณ 5,460 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.3 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร ได้แก่ ตำบลชัยมงคล ตำบลท่าทราย ตำบลบางน้ำจืด ตำบลบางไทรวัด ฯลฯ เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์สูงถึงปานกลาง ไม่เหมาะที่จะปลูกข้าวเพราะเป็นดินเค็ม สามารถยกร่องปลูกมะพร้าว และขุดบ่อเลี้ยงปลา

ดินชุดบางกอก พบมากในที่ราบน้ำทะเลท่วมไม่ถึง มีพื้นที่ประมาณ 100,460 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.88 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอกระทุ่มแบน ได้แก่ ตำบลสวนหลวง ตำบลแคราย ตำบลดอนไก่ดี ตำบลยกกระบัตร ฯลฯ เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูง เหมาะสำหรับปลูกข้าวและปลูกพืชไร่อื่นๆ

ดินชุดบางเลน พบในที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง มีพื้นที่ประมาณ 28,350 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.33 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอกระทุ่มแบน และอำเภอบ้านแพ้ว ได้แก่ ตำบลหนองนกไข่ ตำบลหนองสองห้อง ตำบลคลองตัน เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง เหมาะแก่การปลูกข้าว และยกร่องทำสวนผัก สวนผลไม้

ดินชุดธนบุรี พบในที่ราบใกล้กับฝั่งแม่น้ำ พื้นที่ราบเรียบเป็นดินลิก มีพื้นที่ประมาณ 6,510 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.23 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอกระทุ่มแบน ได้แก่ ตำบลท่าเสา ตำบลบางยาง ตำบลท่าไม้ ตำบลหนองนกไข่ ฯลฯ เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง เหมาะที่สุดสำหรับทำสวนผลไม้และปลูกผัก

ดินชุดดำเนินสะดวก พบในที่ราบที่อยู่ห่างจากชายฝั่งทะเล มีพื้นที่ประมาณ 46,620 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.8 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอบ้านแพ้ว ได้แก่ ตำบลหลักสาม ตำบลหลักสอง ตำบลบ้านแพ้ว ตำบลเจ็ดริ้ว ฯลฯ มีสภาพพื้นที่ราบเรียบ ลักษณะเป็นดินเหนียวหรือดินเหนียวปนซิลส์ มีความอุดมสมบูรณ์สูง เหมาะที่จะใช้ปลูกผักและทำสวนผลไม้

นอกจากคุณภาพของดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะที่จะทำเกษตรกรรมเพื่อสร้างผลผลิตให้กับเกษตรกรก่อให้เกิดรายได้พัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดแล้ว ยังมีราคาที่ดินซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งในการชักจูงให้เจ้าของทุนเข้ามาลงทุนส่งเสริมให้เศรษฐกิจของสมุทรสาครเติบโต

ราคาที่ดิน

ราคาที่ดินก็เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการลงทุนเชิงธุรกิจและสร้างสถานประกอบการ ซึ่งราคาที่ดินในสมุทรสาครมีความแตกต่างกันตามลักษณะของพื้นที่แต่ละแห่งและกับประโยชน์ใช้สอยโดยการประเมินราคาของกรมที่ดิน แต่ราคาที่ซื้อขายกันในตลาดตามความเป็นจริงมีความแตกต่างกับราคาประเมินประมาณ 2 ถึง 20 เท่า ซึ่งเป็นปัญหาอย่างมากต่อการซื้อขายที่ดินและผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของจังหวัด

ราคาประเมินที่ดินในจังหวัดสมุทรสาครของกรมที่ดินและสำนักงานที่ดินจังหวัด โดยประมาณในแต่ละพื้นที่ของแต่ละอำเภอ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้¹

อำเภอเมืองสมุทรสาคร ราคาที่ดินตามราคาประเมินต่ำสุด จะประมาณไร่ละ 320,000 บาท ขึ้นไปจนถึง 22 ล้านบาทต่อไร่ โดยเฉพาะใกล้เส้นทางคมนาคมและในเขตเทศบาลจะมีราคาที่สูงมาก เช่นบริเวณใกล้ถนนพระรามที่ 2 (ชนบุรี – ปากท่อ) ราคาประเมินประมาณ 600,000 บาท จนถึง 5 ล้านบาทต่อไร่ และส่วนที่นอกเขตเทศบาลเป็นที่น้ำเค็ม หรือน้ำกร่อยท่วมถึง และทำประโยชน์ได้ยากราคาประเมินต่ำสุดประมาณ 1,600,000 ถึง 600,000 บาทต่อไร่

อำเภอกระทุ่มแบน ราคาที่ดินในเขตสุขาภิบาล บางปลา จะมีราคาประมาณ 400,000 บาท ต่อไร่ จนถึง 1.5 ล้านบาทต่อไร่ และบริเวณตลอดแนวถนนเศรษฐกิจ ราคาประเมินประมาณ 2 ล้านบาท ถึง 22 ล้านบาทต่อไร่

อำเภอบ้านแพ้ว บริเวณคลองกำนัน ราคาประเมินประมาณ 320,000 บาท จนถึง 600,000 บาทต่อไร่ ส่วนในเขตสุขาภิบาลมีราคาประเมินประมาณ 1.6 ล้านบาท จนถึง 4 ล้านบาทต่อไร่ ในส่วนพื้นที่รอบนอกเขตสุขาภิบาล ซึ่งเป็นที่นา สวนผลไม้ ราคาประเมินต่ำสุดประมาณ 600,000 บาท ถึง 160,000 บาทต่อไร่

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถกล่าวได้ว่าจังหวัดสมุทรสาครมีทรัพยากร น้ำ ดิน อย่างอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะดินที่มีคุณภาพดีเหมาะสำหรับทำเกษตรกรรม ถึงแม้ว่าสมุทรสาครจะไม่มีทรัพยากร ป่าไม้ แร่ธาตุก็ตาม แต่ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ดิน น้ำ ในทะเล เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร ทั้งด้านเกษตรกรรม ประมงทะเล ซึ่งสามารถนำมาแปรรูปเป็นอุตสาหกรรมต่อเนื่องและสามารถพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ได้

อาจกล่าวได้ว่าราคาที่ดินของจังหวัด ซึ่งต่ำกว่าในกรุงเทพมหานครและอยู่ไม่ไกลกรุงเทพฯ ในรัศมี 36 กิโลเมตร หรือ ใช้เวลาเดินทางไม่เกิน 1 ชั่วโมง สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุจูงใจให้นักลงทุนจากกรุงเทพฯ เข้ามาลงทุนประกอบธุรกิจในด้านต่างๆ ในจังหวัดสมุทรสาคร

3. เส้นทางคมนาคม

ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ไม่อาจละเลยได้ก็คือ เส้นทางคมนาคมซึ่งเป็นเรื่องประกอบในการขนส่งทั้งวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด รวมทั้งเป็นเส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว สมุทรสาครเป็นจังหวัดที่มีเส้นทางคมนาคมเป็นโครงข่ายเชื่อมโยงกับจังหวัดใกล้เคียงอย่างสะดวกรวดเร็ว ทั้งทางน้ำ และทางบก ดังต่อไปนี้

¹สำนักงานที่ดินจังหวัดสมุทรสาคร. (2536). รายงานข้อมูลการประเมินราคาที่ดิน ในจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 15.

3.1 ทางบก

ถนนสายหลักที่มีความสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครมี 5 สายด้วยกัน คือ¹

1) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลขที่ 35 (ถนนพระรามที่ 2 หรือ ธนบุรีปากท่อ) เริ่มต้นที่ถนนสุขสวัสดิ์ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ตัดผ่านจังหวัดสมุทรสาครไปบรรจบกับทางหลวงหมายเลขที่ 4 ตำบลปากท่อ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี เป็นถนนกว้าง 6 ช่องทาง แยกเข้าอำเภอเมืองสมุทรสาครที่กิโลเมตรที่ 28

2) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลขที่ 4 (ถนนเพชรเกษม) ถนนสายนี้ผ่านตำบลอ้อมน้อย อำเภอกะทู้แบบ จังหวัดสมุทรสาคร เป็นถนนกว้าง 6 ช่องทาง แยกเข้าทางหลวงจังหวัดสายเศรษฐกิจ 1 ที่กิโลเมตรที่ 25 ผ่านอำเภอกะทู้แบบและมาสู่ปลายทางที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร

3) ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3091 (สายเศรษฐกิจ 1) เริ่มจากตลาดมหาชัย (อำเภอเมืองสมุทรสาคร) แยกเข้าที่ว่าการอำเภอกะทู้แบบที่กิโลเมตรที่ 14 สู่ปลายทางและบรรจบกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ที่ตำบลอ้อมน้อยกิโลเมตรที่ 25 มีระยะทางยาวประมาณ 21 กิโลเมตร เป็นถนนสายยาวกว้าง 4 ช่องทาง

4) ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3242 (สายเอกชัย) เริ่มต้นที่ตำบลมหาชัยไปบรรจบกับถนนเทอดไทย เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ระยะทางยาว 29 กิโลเมตร ถนนสายนี้มาตัดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 (ถนนธนบุรี – ปากท่อ) ที่กิโลเมตรที่ 7 เป็นถนนกว้าง 2 ช่องทางไปกลับ

5) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3097 (สาย บ้านบ่อ – บ้านแพ้ว – พระประโทน) เริ่มจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 ที่กิโลเมตรที่ 34 ตัดผ่านอำเภอบ้านบ่อ มุ่งตรงเข้าสู่อำเภอบ้านแพ้ว โดยข้ามคลองดำเนินสะดวก และผ่านอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ไปบรรจบกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ที่นครปฐม เป็นถนนลาดยางกว้าง 2 ช่องทางไปกลับ

นอกจากถนนสายหลักทั้ง 5 สาย นี้แล้วยังมีถนนที่เชื่อมต่อกับอำเภอและจังหวัดใกล้เคียงเป็นเครือข่าย และมีถนนสายรองที่เชื่อมระหว่างตำบล หมู่บ้าน อีกเป็นจำนวนประมาณ 295 เส้น บางส่วนเป็นถนนลาดยาง กว้าง 2 ช่องทาง บางส่วนเป็นถนนลูกรังขนาด 2 ช่องทางเช่นกัน

ทางรถไฟ

สมุทรสาครมีการขนส่งระบบรางมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน 2 สายด้วยกัน คือ

สายวงเวียนใหญ่ – มหาชัย ซึ่งแต่เดิมในสมัยรัชกาลที่ 5 ทางรถไฟสายนี้เริ่มต้นที่คลองสาน - ท่าจีน (มหาชัย) เป็นของบริษัทเอกชนชื่อว่า “ท่าจีนเรลเวย์มปนีลิมิเต็ดทุนจำกัด”¹ เป็น

¹จังหวัดสมุทรสาคร. (2538). แผนการลงทุนจังหวัดสมุทรสาคร ตามนโยบายการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคของรัฐบาล. หน้า 23.

ผู้ลงทุนขอเปิดสัมปทานในอันดับแรก ชื่อ รถไฟสายคลองสาน – ท่าจีน เปิดใช้ใน พ.ศ. 2447² ต่อมา ในกรุงเทพมหานครมีความเจริญมากขึ้นประชาชนนิยมใช้รถยนต์กันมาก จึงเกิดความรู้สึกว่ารถไฟ เกะกะ จึงตัดส่วนสถานีคลองสานออกไป เหลือแต่สถานีวงเวียนใหญ่ ใน พ.ศ. 2504 รวมระยะทาง ยาว 31.3 กิโลเมตร

สายมหาชัย – แม่กลอง หรือ ท่าจีน – แม่กลอง เป็นเจ้าของเดียวกับบริษัท ท่าจีน จำกัด เมื่อประสบความสำเร็จมีประชาชนนิยมใช้กันมากจึงได้ขยายเส้นทางต่อไปยังแม่กลอง ชื่อว่า สายท่าจีน – แม่กลอง ใน พ.ศ. 2448 มีระยะทางยาว 33.864 กิโลเมตร เมื่อครบกำหนดสัญญา สัมปทาน 40 ปี รถไฟทั้ง 2 สายก็ตกมาเป็นของรัฐบาลโดยการซื้อกิจการต่อใน พ.ศ. 2485³

รถไฟทั้ง 2 สายนี้ทำให้ตลาดการค้าเจริญขึ้น สามารถขนส่งของสวนและของทะเลจาก สมุทรสงครามและสมุทรสาคร เข้าสู่ตลาดใหญ่ในกรุงเทพมหานครได้อย่างสะดวกรวดเร็วกว่าขนส่ง ทางเรือมาโดยตลอด แต่เมื่อมีการสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 ขึ้นจึงทำให้ความสำคัญของ รถไฟทั้ง 2 สายนี้ลดน้อยลง แต่ก็ยังเป็นเส้นทางสัญจรและขนส่งสำคัญของประชาชน ที่อาศัยอยู่ใน บริเวณตลอดแนวสองฝั่งทางรถไฟ

จึงกล่าวได้ว่ารถไฟทั้ง 2 สายนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถส่งเสริมเศรษฐกิจของจังหวัด สมุทรสาครได้ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ถ้ามีการปรับปรุงให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว สะอาดและปลอดภัยในการเดินทางด้วยขบวนรถไฟ

3.2 ทางน้ำ

การขนส่งทางน้ำเป็นการขนส่งที่ประหยัดที่สุด ซึ่งนิยมใช้กันมาตั้งแต่ในอดีต และใน สมุทรสาครเองก็มีแม่น้ำลำคลองหลายสายที่ใช้เป็นเส้นทางสัญจรและขนส่ง เช่น คลองภาษีเจริญ คลองดำเนินสะดวก คลองมหาชัย คลองพิทยาลงกรณ์ และคลองสุนัขหอน นอกจากคลองหลักๆ ทั้ง 5 คลองนี้แล้วยังมีคลองซอยอีกมากมายที่กระจายตามพื้นที่เป็นโครงข่ายเชื่อมโยงกัน เป็นเส้นทาง สัญจรเข้าสู่หมู่บ้าน ที่สวน ที่นา ของประชาชนมาโดยตลอด

เมื่อมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกอย่างต่อเนื่องเพิ่มความสะดวกรวดเร็วในการ ขนส่งและสัญจรไปมาของผู้คน จึงทำให้รัฐบาลความสนใจต่อการพัฒนาการขนส่งทางน้ำ คลองที่เคยเป็นเส้นทางขนส่งก็หมดความสำคัญลงไป จะเหลืออยู่เพียงไม่กี่คลองที่ยังใช้เป็นเส้นทางสัญจร ของประชาชน เช่น คลองภาษีเจริญ คลองดำเนินสะดวก แต่ใช้ประโยชน์ไม่เต็มที่เหมือนเมื่อ 20 –

¹ หจข. (ก.ร5 ยธ./16). เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงโยธาธิการ เรื่องบริษัท รถไฟแม่กลองและท่าจีนขออนุญาตรวมเป็นบริษัทเดียวกัน. (10 ต.ค. 126 – 6 ต.ค. 127).

² หจข. (ก.ร5 ยธ./16). เอกสารราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงโยธาธิการ เรื่องรถไฟมหาไชย ฤาท่าจีน. (6 เม.ย. 119 – 20 พ.ย. 124).

³ สมบัติ พลายน้อย. (2540). 100 ปี รถไฟไทย. หน้า 115 – 136.

30 ปีที่ผ่านมา คลองอื่นๆก็ไม่ใช่ดวงที่จะใช้สัญจร เพราะว่าติดประตูน้ำที่ใช้ป้องกันน้ำท่วมและน้ำเค็ม

ดังนั้นถ้ารัฐบาลให้ความสนใจมาฟื้นฟูปรับปรุงลำคลองให้ใช้สัญจรได้อย่างเช่นแต่ก่อน จะเป็นช่องทางหนึ่งในการส่งเสริมธุรกิจของจังหวัดในด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เช่น คลองสุนัขหอน เป็นต้น

4. นโยบายของรัฐ

นโยบายของรัฐ เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลทำให้สมุทรสาครเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับต้นๆของประเทศ ซึ่งเกิดจากหน่วยงานของภาครัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการลงทุนและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ที่เรียกว่า สำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมการลงทุน (Board of Investment หรือ B.O.I.) มีนโยบายส่งเสริมที่เหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละพื้นที่และมีมาตรการการกระตุ้นให้มีการลงทุน โดยให้สิทธิและประโยชน์ทางด้านภาษีแก่ผู้ลงทุนและสำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดทำแผนพัฒนาการเศรษฐกิจของประเทศขึ้น ซึ่งแต่ละแผนมีระยะเวลา 5 ปี ยกเว้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 มีระยะเวลา 6 ปี เพื่อเป็นแบบแผนในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในอนาคต

4.1 นโยบายรัฐก่อนประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ระหว่าง พ.ศ. 2479 - 2498 รัฐบาลมีนโยบายกระจายความเจริญออกสู่ภูมิภาคของประเทศ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในภาคต่างๆ ปัจจัยหนึ่งในการกระจายความเจริญให้เข้าทุกภาคส่วนของประเทศ ด้วยการปรับปรุงระบบขนส่งของชาติ ให้มีความสะดวกคล่องตัวและเชื่อมต่อกันเป็นโครงข่ายทุกจังหวัด โดยมีโครงการสร้างทางหลวงแผ่นดินขึ้น เริ่มสร้างจากกรุงเทพฯออกไปสู่จังหวัดต่างๆ เพื่อให้ประชาชนใช้ในการสัญจรและขนส่งสินค้าให้มีความสะดวกรวดเร็ว

การก่อสร้างทางหลวงแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรก พ.ศ. 2475 - 2483 และระยะที่ 2 พ.ศ. 2495 - 2498 รวมเป็นระยะทางยาวโดยประมาณ 14,900 กิโลเมตร¹นโยบายสร้างทางหลวงนี้มี "ถนนเพชรเกษม" รวมอยู่ในโครงการ ซึ่งเป็นเส้นทางหลักของการเชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพฯกับภาคใต้ ต่อมาได้มีการปรับปรุงยกระดับทางหลวงที่มีอยู่เดิมเข้าสู่มาตรฐานสากลในสมัยรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ควบคู่กับการสร้างถนนประจำจังหวัดเชื่อมต่อกับทางหลวงแผ่นดินและชนบทอีกหลายเส้นทาง เพื่อรองรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่ที่สนับสนุนภาคเอกชน และรัฐเป็น

¹คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. (2525). ประวัติกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 3 พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน. หน้า 485.

ฝ่ายจัดหาสาธารณูปโภคต่างๆให้กับเอกชน เริ่มด้วยการสร้างเส้นทางหลักของประเทศก่อนเป็นอันดับแรก คือ ทางหลวงหมายเลข 1 ถนนพหลโยธิน เชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพฯกับภาคเหนือ ทางหลวงหมายเลข 2 ถนนมิตรภาพ เชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพฯกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทางหลวงหมายเลข 3 ถนนสุขุมวิท เชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพฯกับภาคตะวันออก ทางหลวงหมายเลข 4 ถนนเพชรเกษม เชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพฯกับภาคใต้ เริ่มต้นจากกรุงเทพฯไปสิ้นสุดที่ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ซึ่งถนนเพชรเกษมได้นำความเจริญเข้าสู่จังหวัดสมุทรสาครทาง ตำบลอ้อมน้อย อำเภอกระทุ่มแบน โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรม

4.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เศรษฐกิจของประเทศไทยตกต่ำมากเนื่องจากอยู่ในกลุ่มประเทศผู้แพ้สงคราม ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆตามมา เช่น ปัญหาขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภค ปัญหาเงินเฟ้อ และปัญหาขาดดุลการค้า¹ จึงทำให้รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกพระราชบัญญัติสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2493 เพื่อเร่งการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศภายหลังสงคราม และได้จัดตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติควบคู่ไปกับนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมแบบ กีดกันชาวจีน² ทั้งนี้เพื่อรองรับการดำเนินงานรัฐวิสาหกิจและเข้าควบคุมการผลิตปัจจัยพื้นฐานของประเทศ ส่วนสภาเศรษฐกิจแห่งชาติมีหน้าที่เสนอความคิดเห็นและคำแนะนำตลอดจนข้อชี้แจงแก่รัฐบาล ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศ และปัญหาอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้น เพื่อให้รัฐบาลสามารถตัดสินใจและบริหารเศรษฐกิจของประเทศได้ถูกต้อง³

ต่อมาใน พ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการยึดอำนาจจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญและใช้การปกครองระบอบเผด็จการแทน พร้อมกับปรับปรุงระบบเศรษฐกิจไทยเสียใหม่ โดยเน้นที่การเจริญเติบโตของการลงทุนภายในประเทศโดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เริ่มจากการยุบรัฐวิสาหกิจการค้าปลีก ขยายโรงงานบางแห่งให้แก่เอกชน และไม่มีการตั้งรัฐวิสาหกิจเพื่อผลิตสินค้าอุตสาหกรรมแต่ยกเว้นรัฐวิสาหกิจที่ดำเนินงานเกี่ยวกับสาธารณูปโภค เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมตามคำแนะนำคณะผู้แทนทางเศรษฐกิจของธนาคารโลกที่มาเยือนไทยใน พ.ศ. 2500⁴ ได้เสนอแนะต่อรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่ารัฐบาลไทยควรส่งเสริมระบบเศรษฐกิจเสรีนิยม และควรส่งเสริมการค้าการลงทุนจากต่างประเทศ ไม่ดำเนินธุรกิจแข่งกับเอกชน รัฐบาลควรเน้นด้านการกำหนดนโยบายและการวางแผนทางเศรษฐกิจ

¹มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. (2532). เอกสารการสอนชุดวิชา เศรษฐกิจไทย. หน้า 301.

²แหล่งเดิม. หน้า 345.

³วิจิต รัชชตาตะนันท์ และคนอื่นๆ. (2543). "ทศวรรษที่ 1 ยุคข้าวยากหามาแพง (พ.ศ. 2493 - 2502)" ใน 5 ทศวรรษ สภาพัฒนา. หน้า 84,86.

⁴มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. (2532). เล่มเดิม. หน้า 347.

ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ยึดข้อเสนอของธนาคารโลกเป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรก เพื่รองรับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในอนาคต และได้จัดตั้งสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ (ต่อมาเป็นสภาพการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) พร้อมกับตราเป็นพระราชบัญญัติสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2502 และประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับ พ.ศ. 2493 ในเวลาเดียวกันได้ตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนและสำนักงานประมาณ ขึ้น พ.ศ. 2502 ต่อมาอีก 1 ปี ได้ออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน ฉบับ พ.ศ. 2503 และได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรก พ.ศ. 2504 เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรมลง จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งอยู่ปลายของแผนพัฒนาระยะที่ 1 จึงได้สืบทอดยึดถือนโยบายแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่ได้กำหนดไว้ แต่มีการปรับปรุงโครงการ การวางเป้าหมาย และข้อมูลทางสถิติต่างๆให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาวะทางเศรษฐกิจของแต่ละช่วง¹

หลังจากแผนพัฒนาฯ สองฉบับแรกรัฐบาลได้เห็นปัญหาของการพัฒนาเศรษฐกิจชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งไม่สามารถจัดความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับสังคมได้ จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายครั้งส่วนใหญ่จะเน้นหนักการวางแผนนโยบายเพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ จนทำให้เกิดปัญหาด้านสังคมตามมาเพื่อมีความสมดุลทั้งสองด้านทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมจึงได้เพิ่มคำว่า “สังคม” ลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และประกาศใช้พระราชบัญญัติพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2521 สืบต่อกันมาจนถึง ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2544 รวม 8 ฉบับ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 - 3 และ 7 - 8 มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจังหวัดสมุทรสาครโดยอ้อม เช่น

แผนฉบับที่ 1 มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมุทรสาคร คือ การก่อสร้างทางหลวงแผ่นดิน กรุงเทพฯ - ชุมพร - จดชายแดนมลายู ขีดฝั่งตะวันออก ต่อมาเป็นทางหลวงหมายเลข 35 หรือ ถนนธนบุรี-ปากท่อ เพื่รองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศด้านฝั่งอ่าวไทย และเป็นการเชื่อมโยงระหว่างเมืองชายทะเลกับกรุงเทพมหานคร ซึ่งเส้นทางธนบุรี - ปากท่อ ได้แยกจากทางหลวงเส้นหลักเพชรเกษมที่อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ตัดผ่านจังหวัดสมุทรสงคราม สมุทรสาคร เข้าสู่กรุงเทพฯ ที่เขตบางขุนเทียน เส้นทางนี้เป็นเส้นทางหลักที่ขนส่งอาหารทะเลของจังหวัดสมุทรสาครไปยังตลาดกรุงเทพฯ

แผนฉบับที่ 2,3 เป็นนโยบายในภาพรวมของประเทศโดยเน้นการพัฒนาภาคเกษตรและการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร รวมถึงนโยบายกระตุ้นภาคอุตสาหกรรมและส่งเสริมการลงทุนในภาคเอกชนและการกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาค ทั้ง 2 แผนนี้ ไม่มีนโยบายโดยตรงที่เกี่ยวกับการพัฒนาหรือการส่งเสริมการลงทุนในจังหวัดสมุทรสาคร

แผนฉบับที่ 4 รัฐเน้นการพัฒนาการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรมทางด้านการเกษตร และยังคงนโยบายการกระจายอุตสาหกรรมไม่ให้กระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานคร ออก

¹สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. (2507). แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2504 - 2506 - 2509 ระยะที่สอง (พ.ศ. 2507-2509). คำน่า.

ไปสู่ภูมิภาคและเร่งการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชาติให้เกิดการขยายตัว ในแผนพัฒนาฉบับนี้มีส่วนเกี่ยวกับการพัฒนาจังหวัดสมุทรสาครด้านภาคการเกษตร ซึ่งมีปัญหาดินเปรี้ยวและดินเค็มรวมทั้งการถือครองที่ดินทำการเกษตรน้อยลง จัดอยู่ในปัญหาเรื่องคุณภาพของดินในแผนฉบับที่ 4 ของแต่ละภาคมีปัญหที่แตกต่างตามลักษณะของภูมิประเทศ เช่น

ภาคกลางตอนใต้ประสบปัญหาเกี่ยวกับดินเปรี้ยวในหลายจังหวัด ซึ่งมีจังหวัดสมุทรสาครรวมอยู่ด้วย รวมพื้นที่ทั้งหมด 5.2 ล้านไร่¹ โดยรัฐสนับสนุนให้กรมพัฒนาที่ดินได้ขยายโครงการประเภทอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งปรับปรุงคุณภาพของดิน โดยเฉพาะในเขตดินเปรี้ยวและสนับสนุนโครงการดังกล่าว ในเขตจัดรูปแบบการใช้ประโยชน์และปฏิรูปที่ดินเป็นอันดับแรก โดยแยกเขตดินเปรี้ยวที่จะปฏิรูป ออกชัดเจนและเป็นเขตที่ดินที่นำไปใช้ประโยชน์ทางด้านอื่นไม่ได้แล้ว โดยเฉพาะกสิกรรม เช่น การจัดให้เป็นเขตอุตสาหกรรมหรือเขตที่อยู่อาศัย² สำหรับที่ดินที่ใช้ในการเกษตรได้ตั้งโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำเพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินไว้

แผนฉบับที่ 5 รัฐเน้นการพัฒนาด้านการกำหนดนโยบายการปรับโครงสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจทั้งภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรม เพื่อการขยายการผลิตและยังคงส่งเสริมการกระจายอุตสาหกรรมไปยังภูมิภาค อีกทั้งยังกำหนดเขตพื้นที่สำหรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจส่วนภูมิภาค ในแผนที่ 5 จังหวัดสมุทรสาครเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตก³ ซึ่งสมุทรสาครได้รับการพัฒนาตรงส่วนการฟื้นฟูกิจการประมงเท่านั้น

แผนฉบับที่ 6 เป็นการสานต่อนโยบายจากแผนพัฒนาฉบับที่ 5 ในการมุ่งกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาคและชนบทมากขึ้น และการพัฒนากรุงเทพฯและปริมณฑลให้เป็นพื้นที่เขตมหานครที่เชื่อมโยงกันภายใต้ระบบศูนย์ชุมชนที่มีความสมบูรณ์ โดยเชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น⁴ การพัฒนาส่วนที่เกี่ยวข้องกับสมุทรสาคร คือ การกำหนดพื้นที่ย่านอุตสาหกรรม เป็นพื้นที่เฉพาะในเขตอุตสาหกรรมตามผังเมืองรวมและตั้งนิคมอุตสาหกรรม ที่อำเภอเมือง อำเภอกระทุ่มแบน

แผนฉบับที่ 7 การพัฒนาของแผน 7 ยังคงดำเนินต่อตามนโยบายของแผนฉบับที่ 6 เช่น การปรับโครงสร้างการผลิตการเกษตร การกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาค และการกระจายการพัฒนาเมืองรวมทั้งการบริการพื้นฐานไปสู่ภูมิภาค นโยบายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดสมุทรสาครโดยตรงไม่มี เป็นเพียงโดยอ้อมที่สมุทรสาครจัดอยู่เขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ด้วยนโยบาย

¹สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2521). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4. หน้า 149.

²แหล่งเดิม. หน้า 150.

³สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2524). การพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตก. หน้า 139.

⁴สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2529). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5. หน้า 295.

พัฒนากรุงเทพมหานครและปริมณฑลให้เชื่อมต่อกับพื้นที่บริเวณชายฝั่งตะวันออก มีเป้าหมายที่จะพัฒนาให้เป็นระบบโครงข่ายชุมชนเมืองเดียวกัน¹

แผนฉบับที่ 8² การพัฒนาของแผนนี้โดยรวมเน้นไปด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของสังคม ให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาของภูมิภาคและชนบท รวมทั้งการพัฒนาสมรรถนะทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคน การพัฒนาในส่วนของจังหวัดสมุทรสาคร ไม่ปรากฏเป็นนโยบายของแผนโดยตรงมีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายการฟื้นฟูบูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่รัฐสนับสนุนให้มีการลงทุนในระบบบำบัดน้ำเสียรวมของเขตปริมณฑล 5 จังหวัด

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 - 8 เป็นกรอบและแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ มีเป้าหมายหลักเพื่อกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคและชนบท ลดความแออัดในกรุงเทพฯและปริมณฑล ซึ่งแต่ละแผนมีนโยบายและมาตรการในการส่งเสริมในรูปแบบของโครงการต่างๆ ซึ่งแต่ละโครงการมีการเน้นลงไปของแต่ละพื้นที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายที่ได้วางไว้ ซึ่งนโยบายประกอบด้วยโครงการระยะสั้นและโครงการระยะยาว อาทิเช่น โครงการปรับปรุงระบบสาธารณสุขปโภคพื้นฐาน การสร้างถนน การสร้างระบบชลประทานเพื่อการเกษตร และการสร้างเขื่อน เป็นต้น

ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าการกำหนดนโยบายต่างๆ ลงใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ของภาครัฐกำหนดโดยภาพรวมทางเศรษฐกิจของประเทศก่อน แล้วจึงกำหนดจุดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาลงในแต่ละพื้นที่ของแต่ละภาคหรือจังหวัด ส่วนใหญ่ในแต่ละแผนจะเลือกกำหนดนโยบายในภาคหรือจังหวัดที่เกิดปัญหาในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และมีศักยภาพในการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่แผนที่ 1 - 8 ได้พบว่าจังหวัดสมุทรสาครถูกกำหนดลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ น้อยมาก แต่จังหวัดสมุทรสาครก็มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ฉบับที่เป็นนโยบายการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตก³ ประกอบด้วย 8 จังหวัด คือ จังหวัดกาญจนบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม ราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

นโยบายการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตกนี้ ได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 เขต ประกอบด้วย เขตเศรษฐกิจก้าวหน้า เขตเศรษฐกิจทรุดโทรมตามชายฝั่งทะเล เขตเกษตรดั้งเดิม และเขตบุกเบิก

¹สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2534). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7. หน้า 102.

²สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2540). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. หน้า 75-80.

³สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2524). การพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตก. หน้า 139.

บริเวณป่าเขา¹ ซึ่งในการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตก ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 - 2530) ให้ความสำคัญกับ 2 เขตแรกก่อน คือ เขตเศรษฐกิจก้าวหน้า เป็นพื้นที่การฟื้นฟูและปรับปรุงประสิทธิภาพของอุตสาหกรรมน้ำตาลและสับปะรดกระป๋อง มีพื้นที่ครอบคลุมถึง 6 จังหวัด ซึ่งมีจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมอยู่ด้วย และยกเว้นจังหวัดสมุทรสาคร กับ จังหวัดสมุทรสงคราม ทั้งหกจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจก้าวหน้าได้รับการอุดหนุนจากภาครัฐ เช่น จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในอำเภอเมืองฯ หัวหิน ปราณบุรี และกุยบุรี ส่งเสริมให้เลี้ยงโคนม ในพื้นที่ 350,000 ไร่² และส่งเสริมให้สร้างโรงงานสับปะรดกระป๋อง 4 โรง ในจังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ อีกทั้งรัฐบาลให้การสนับสนุนโดยการลดภาษีการนำเข้าเครื่องที่ทันสมัยของโรงงานอุตสาหกรรม

เขตที่ 2 เขตเศรษฐกิจทุดโทรมตามบริเวณชายฝั่งทะเล ตั้งแต่จังหวัดสมุทรสาครลงไปจนถึงตอนใต้สุดของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีพื้นที่ประมาณ 2 ล้านไร่ เป้าหมายการพัฒนา คือ

เพิ่มปริมาณสัตว์น้ำทะเลและน้ำจืด เพื่อชดเชยประมงทะเลที่ทรุดหนัก ใน 4 จังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

เพิ่มผลผลิตต่อไร่ของมะพร้าว ในอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ ทับสะแก บางสะพานและกิ่งอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เนื้อที่ประมาณ 3,350 ไร่ โดยให้ได้ผลผลิตประมาณ 80 - 100 ผลต่อต้นต่อปี

ส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในบริเวณหาดทรายขาวทะเลของชะอำ จังหวัดเพชรบุรี และอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์³ ซึ่งนโยบายการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตกส่วนใหญ่จะลงสู่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดสมุทรสาครแล้วปรากฏว่าแตกต่างกันมาก เพื่อให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจนมากขึ้นต่อการพัฒนาของ 2 จังหวัด ซึ่งอยู่ในกลุ่มจังหวัดกลุ่มเดียวกันของนโยบายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ฉบับเดียวกันตามตาราง 1

¹สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2524). การพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตก. หน้า 140.

²แหล่งเดิม. หน้า 141.

³แหล่งเดิม. หน้า 144.

ตาราง 1 แสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด เปรียบเทียบระหว่าง จังหวัดสมุทรสาคร กับ จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ (GPP) ณ ราคาตลาด พ.ศ. 2526 - 2530 (อยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525 - 2529)

พ.ศ.	จังหวัดสมุทรสาคร GPP(ล้านบาท)	จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ GPP(ล้านบาท)
2526	9,888	7,796.3
2528	10,170	8,071.1
2530	20,593	10,060.1
2532	26,132	12,515.6

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2546). ข้อมูลที่สำคัญทางสถิติจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2526-2532; และสำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2548). ข้อมูลสำคัญทางสถิติจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ. 2526 – 2532.

ดังจะเห็นได้จากตาราง 1 ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบแสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของ จังหวัดสมุทรสาครกับจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ฉบับเดียวกัน เพื่อให้ได้เห็นภาพการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ที่เป็น นโยบายการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตก¹ ประกอบด้วย 8 จังหวัด คือ จังหวัดกาญจนบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม ราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

เมื่อพิจารณาจากค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดทั้งสองพบว่า จังหวัดสมุทรสาครมีการ เติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าไม่ได้รับการดูแลจากภาครัฐมากนัก ซึ่งต่างจากจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ที่มีการส่งเสริมการลงทุนจากภาครัฐอย่างเป็นระบบ² ดังนั้นพอจะกล่าวได้ว่าการ เติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครส่วนใหญ่เกิดจากศักยภาพของจังหวัดเป็นหลัก นโยบาย ของรัฐเป็นส่วนรองเท่านั้น

แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาตามกรอบและแนวทางของแผนฉบับต่างๆก็ยังมีความสำคัญ ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครอยู่ ถึงแม้ว่าจะไม่มีผลโดยตรงก็ตามแต่ก็มี บทบาทที่นำไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งทำให้จังหวัดสมุทรสาครมีรายได้ ผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) ตามราคาประจำปี ของจังหวัดใน พ.ศ. 2543 มีมูลค่าสูงถึง 102,884

¹สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2524). การพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตก. หน้า 139.

²สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2524). การพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตก บทที่ 3. หน้า 140.

ล้านบาท โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากร 232,244 บาท¹ รวมทั้งจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นทั้งสิ้น 442,914 คน²

4.3 โครงการพัฒนาเมือง

โครงการพัฒนาเมืองเป็นนโยบายเพื่อรองรับการขยายตัวของโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่ในอนาคต ด้วยการพัฒนาเมืองเป็นระดับต่างๆในส่วนภูมิภาคอย่างมีระบบเมืองหลัก เมืองรอง เพื่อสกัดกั้นการอพยพของประชาชนในชนบทเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ด้วยการจัดหาพื้นที่จัดตั้งเป็นเมืองหลักและเมืองรอง ในการรับการกระจายความเจริญออกจากจากกรุงเทพฯและปริมณฑล อีกทั้งเป็นการพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และเพื่อเป็นเมืองใหม่ด้านเศรษฐกิจก้าวหน้าอย่างมีระบบในแผนพัฒนาฉบับที่ 5 โดยเริ่มเป็นแนวคิดเมื่อประสบปัญหาการแออัดและกระจุกตัวของโรงงานอุตสาหกรรมและประชากร รวมทั้งกิจกรรมต่างๆในกรุงเทพมหานคร ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างเมืองหลวงกับภูมิภาคและชนบท เนื่องจากการเติบโตอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาฉบับที่ 3 เป็นต้นมา

การพัฒนาเมือง มีเป้าหมายการพัฒนาเมืองในเขตปริมณฑลก่อน ประกอบด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ สมุทรสาคร นนทบุรี ปทุมธานี และนครปฐมโดยเน้นการควบคุมกิจกรรมและการใช้ที่ดิน รวมทั้งพัฒนาพื้นที่ทั้ง 5 จังหวัดให้มีบทบาทรองรับการกระจายการผลิตและที่พักอาศัยที่กระจายออกจากกรุงเทพมหานคร³ โดยมีแนวนโยบาย ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ กระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจไปสู่ชุมชนหลักในเขตปริมณฑลทั้ง 5 จังหวัด คือ สมุทรปราการ สมุทรสาคร ปทุมธานี นนทบุรี และนครปฐม⁴ โดยสร้างแห่งอุตสาหกรรมหลักรองรับ เพื่อมิให้ประชาชนในเขตปริมณฑลเดินทางเข้ามาหางานและบริการในกรุงเทพมหานคร พัฒนาชุมชนหลักในเขตปริมณฑลให้เป็นศูนย์กลางที่สมบูรณ์ของตัวเองที่สามารถสร้างแหล่งงานให้อยู่ในบริเวณเดียวกัน เพื่อรองรับการกระจายตัวของประชากรจากกรุงเทพมหานคร รวมทั้งจัดโครงข่ายบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่จำเป็นให้เชื่อมโยงกับศูนย์กลางเมืองๆในเขตปริมณฑล

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและโครงสร้างพื้นฐาน สนับสนุนให้มีการวางผังเมืองเฉพาะให้แก่กรุงเทพฯและชุมชนหลักในเขตปริมณฑล ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 6 จังหวัด กำหนดให้มีพื้นที่เกษตรกรรมล้อมรอบพื้นที่ชุมชนหลักเขตปริมณฑล และมีพื้นที่สีเขียวให้เชื่อมต่อกับพื้นที่เกษตรกรรม ล้อมรอบชุมชนหลัก เพื่อป้องกันการขยายตัวของเขตเมืองเข้าไปในพื้นที่เกษตรกรรมที่

¹สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2546). สมุดรายนงานสถิติจังหวัด. บทนำ. หน้า 3.

²กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2545). สถิติประชากรและเคหะจังหวัดสมุทรสาคร.

หน้า 1.

³สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2525). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5. บทที่ 7. หน้า 178.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 179.

อุดมสมบูรณ์ และกำหนดให้มีองค์กรพิเศษและกฎหมายข้อบังคับเพื่อดำเนินงานพัฒนากรุงเทพฯ และปริมณฑล มีอำนาจในการประสานงานระหว่างทั้ง 5 จังหวัด รวมถึงการสนับสนุนให้มีการจัดเก็บค่าตอบแทนที่คุ้มค่าการลงทุนในการจัดบริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ของภาคเอกชนในเขตชุมชนหลักของปริมณฑล ส่งเสริมให้จัดตั้งสถานีขนส่งสินค้าและตลาดกลางในบริเวณชานเมืองกรุงเทพมหานคร โดยเป็นการดำเนินงานของภาคเอกชนเป็นผู้จัดสร้างสถานีขนส่ง¹

4.4 แผนพัฒนากรุงเทพมหานครและปริมณฑล

แผนพัฒนากรุงเทพฯ และปริมณฑลเกิดจากข้อบ่งชี้ว่า แนวโน้มขยายตัวและเติบโตอย่างต่อเนื่องของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และจะมีประชากรเพิ่มขึ้นอีกประมาณ 1 ล้านคน ในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 6 จะมีประชากรทั้งหมดถึง 9.3 ล้านคนใน 2534² ซึ่งจะทำให้ปริมาณประชากรในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลแออัดมากขึ้นก่อให้เกิดปัญหาด้านการขาดแคลนบริการสาธารณูปโภคพื้นฐาน เพื่อรอการพร้อมของการพัฒนาเมืองหลักในส่วนภูมิภาคอื่นๆ และการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ให้มีความสมบูรณ์พอที่จะเป็นฐานรองรับการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกจากกรุงเทพฯ และปริมณฑลได้

การพัฒนากรุงเทพมหานครและปริมณฑลได้กำหนดเป็นนโยบายที่สำคัญ คือมาตรการด้านการลงทุนขยายโครงข่ายบริการพื้นฐานและมาตรการผังเมือง โดยการลงทุนในระบบโครงข่ายถนน การบริการขนส่ง โครงการป้องกันน้ำท่วม โครงข่ายประปา โครงการด้านการเคหะ ตลอดจนจัดให้มีย่านอุตสาหกรรมตามผังเมืองรวมระหว่างกรุงเทพมหานครกับปริมณฑล³ เพื่อสะดวกแก่การควบคุมภาวะแวดล้อม พร้อมทั้งจัดให้มีการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรบางส่วนไว้

โดยการกำหนดพื้นที่เป้าหมายที่จะทำให้ใช้มาตรการทางผังเมืองและการวางแผนบริการขั้นพื้นฐานได้อย่างสอดคล้อง กับอัตราความหนาแน่นและขนาดประชากรรวมทั้งที่ตั้งของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ด้วยการแบ่งบริเวณพื้นที่ที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลออกเป็นพื้นที่เป้าหมาย 4 บริเวณรวมเป็นพื้นที่ 7,639 ตารางกิโลเมตร⁴

1. พื้นที่ศูนย์กลางธุรกิจชั้นใน ประกอบด้วย 12 เขต ของกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นเขตธุรกิจดั้งเดิมและย่านธุรกิจใหม่ และเป็นที่ตั้งทางประวัติศาสตร์

¹สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2525). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5. บทที่ 7. หน้า 180.

²สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2529). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ฉบับที่ 6. หน้า 297.

³สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2529). แผนพัฒนากรุงเทพฯ และปริมณฑล. บทที่ 2. หน้า 298.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 299.

2. พื้นที่ชานเมืองที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว ประกอบด้วย 8 เขต ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่อยู่อาศัย แหล่งการค้า และที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมรวมทั้งกิจกรรมการเกษตร

3. พื้นที่ย่านอุตสาหกรรม มีเนื้อที่ประมาณ 75 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่เฉพาะของเขตอุตสาหกรรมตามผังเมืองรวมและนิคมอุตสาหกรรม ได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ อำเภอเมืองสมุทรสาคร อำเภอกะทู้แม่บ่น จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีทั้งนิคมอุตสาหกรรมและเป็นย่านที่อุตสาหกรรมขยายตัวไปตั้งโรงงานมากขึ้น จึงทำให้มีประชากรที่อพยพเข้ามาทำงาน โดยมีอัตราการเพิ่มเฉลี่ยของประชากรสูง ประมาณร้อยละ 4.0 ต่อปี¹

4. พื้นที่กรุงเทพมหานครที่เหลือและเขตปริมณฑลรอบนอก เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญ มีความหนาแน่นของประชากรค่อนข้างต่ำ

การพัฒนาพื้นที่ทั้ง 4 บริเวณเพื่อการรองรับการขยายตัวของประชากรที่เคลื่อนย้ายจากภูมิภาคและชนบทสู่ทำงานในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ด้วยการลงทุนพัฒนาขยายบริการขั้นพื้นฐาน โดยเพิ่มบทบาทภาคเอกชนให้มีส่วนในการพัฒนาบริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในกรุงเทพฯและปริมณฑลให้มากขึ้น เพื่อลดเงินอุดหนุนจากภาครัฐบาลลง รวมทั้งเพิ่มอำนาจการมีส่วนร่วมท้องถิ่น ในการจัดเก็บภาษี ค่าธรรมเนียม และขยายฐานรายได้

ด้วยนโยบายพัฒนากรุงเทพมหานครและปริมณฑลทำให้ทราบได้ว่า จังหวัดสมุทรสาครเป็นเมืองศูนย์กลางที่จะคอยรองรับการเคลื่อนย้ายของประชากร จากภูมิภาคและชนบทเข้าสู่ตลาดแรงงานก่อนที่จะเข้าสู่กรุงเทพมหานครก่อให้เกิดการแออัดในเมืองหลวง ซึ่งทำให้ประชากรของจังหวัดสมุทรสาครเพิ่มขึ้นตลอดเวลาจะไดกล่าวในช่วงต่อไป

มาตรการส่งเสริมการลงทุนของคณะกรรมการการส่งเสริมการลงทุน (Broad of Investment หรือ B.O.I.)

คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐบาลมีหน้าที่ให้การสนับสนุนการลงทุนโดยการให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษีอากรต่อผู้ลงทุน เริ่มก่อตั้งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงด้วยแรงกดดันจากสหรัฐอเมริกา ประมาณ พ.ศ. 2497 ในช่วงแรกเป็นเพียงคณะกรรมการ มีหน้าที่ให้คำแนะนำในที่ประชุมแก่คณะรัฐมนตรี ว่าอุตสาหกรรมประเภทใดบ้างควรได้รับการส่งเสริมหรือยกเว้นภาษีอากร และได้ประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497² ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี นับได้ว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกของไทย ที่แสดงเจตนารมณ์เพื่อให้การส่งเสริมการลงทุนของเอกชนและการลงทุนจากต่างประเทศ³ ด้วยมาตรการห้ามการนำเข้าสินค้าที่ได้รับการส่งเสริมแล้วเข้าประเทศ

¹สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2529). แผนพัฒนากรุงเทพและปริมณฑล. บทที่ 2. หน้า 300.

²"พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497", (2497, 12 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 71 ตอนที่ 64 หน้า 1503-1514.

³มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2532). เอกสารการสอนชุดวิชา เศรษฐกิจไทย. หน้า 326.

ให้คงหรือลดหย่อนภาษีเครื่องจักรและวัตถุดิบที่นำเข้าอีกทั้งให้การคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในด้วยการห้ามประกอบธุรกิจขึ้นใหม่ และอนุญาตให้นำเงินที่เกิดจากผลกำไรของการลงทุนจากทุนต่างประเทศออกนอกประเทศได้ รวมทั้งให้นำช่างฝีมือหรือผู้ชำนาญการจากต่างประเทศเข้าประเทศได้นอกอัตรการควบคุมของคนเข้าเมือง¹

พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อการอุตสาหกรรมฉบับ พ.ศ. 2497 เป็นก้าวใหม่ของการพัฒนาเศรษฐกิจไทยที่เน้นให้เอกชนมีบทบาทมากยิ่งขึ้น แทนการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมที่รัฐบาลเป็นผู้นำในการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงนับได้ว่าสหรัฐอเมริกามีบทบาทที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจไทย ซึ่งเห็นได้ชัดในสมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีนโยบายแก้ไขปัญหามภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ² โดยให้การสนับสนุนเอกชนสามารถเข้ามาประกอบการได้มากยิ่งขึ้น พร้อมกับได้ออกประกาศคณะปฏิวัติขึ้นมามากมายฉบับ เช่น ฉบับที่ 31/2501 ฉบับที่ 33/2501 ฉบับที่ 42/2502 ฉบับที่ 47/2502 ฉบับที่ 49/2502³ เพื่อเสริมมาตรการการลงทุนในพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497 แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2497 มีข้อบกพร่อง และไม่รัดกุมเพียงพอทำให้เกิดอุปสรรตต่อการดำเนินงาน อีกทั้งไม่ให้ความสะดวกอย่างเพียงพอที่จะชักจูงให้คนไทยและชาวต่างชาติมาลงทุนในประเทศไทย

ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 33/2501 ได้ยกเลิกคณะกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรม และให้ตั้งคณะที่ปรึกษาทางด้านเศรษฐกิจขึ้นมาแทน มีอำนาจเด็ดขาดในการในการพิจารณาอนุมัติการลงทุน ส่วนประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 47/2502 ให้กำหนดประเภทของอุตสาหกรรมที่จะได้รับการส่งเสริมการลงทุน และฉบับที่ 49/2502 อนุญาตให้ชาวต่างชาติเป็นเจ้าของที่ดินได้ในขนาดที่เหมาะสมกับธุรกิจ ซึ่งต่อมาได้นำเอาสาระสำคัญของประกาศคณะปฏิวัติทั้งหมด ออกเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2503⁴ และได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนขึ้น เพื่อความชัดเจนในการส่งเสริมที่เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศและเพิ่มสิทธิประโยชน์แก่ผู้ลงทุนให้มากขึ้น

พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม ได้มีการปรับปรุงแก้ไขตลอดหลายครั้งควบคู่กับการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับแรก พ.ศ. 2504 เพื่อให้เกิดการจูงใจนักลงทุนและความเหมาะสมกับภาวะทางเศรษฐกิจของแต่ละช่วง ต่อมาได้ตัดคำว่า อุตสาหกรรม ออกของประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 227 เป็น พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน

¹มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2532). เอกสารการสอนชุดวิชา เศรษฐกิจไทย. หน้า 327.

²นคร พจนวรวงษ์ และ อุกฤษ พจนวรวงษ์. (2543). ข้อมูลประวัติศาสตร์การเมืองไทย.

หน้า 129.

³มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2532). เล่มเดิม. หน้า 332.

⁴“พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2503,” 25 ตุลาคม).

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 77 ตอน 88. หน้า 865.

พ.ศ. 2520¹ จุดประสงค์เพื่อให้การส่งเสริมการลงทุนไม่มีขอบเขตไม่จำกัดแต่เฉพาะอุตสาหกรรมเท่านั้นและให้รวมกิจกรรมประเภทบริการเข้ามาไว้ด้วยกัน²

เมื่อมีการประกาศใช้ภาษีมูลค่าเพิ่มมาใช้แทนภาษีการค้า จึงได้มีการปรับปรุงและออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2534³ แทนฉบับเดิมและได้ใช้มาจนถึง พ.ศ. 2544

จากวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2540 ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจของไทยอย่างมากเพื่อกระตุ้นให้เศรษฐกิจดีขึ้น รวมทั้งการจัดเก็บภาษีอากรของรัฐบาลได้ตามเป้าหมาย คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนจึงได้ปรับนโยบายส่งเสริมการลงทุนและหลักเกณฑ์การให้สิทธิประโยชน์ต่างๆ เพื่อให้มีความเหมาะสมต่อสถานการณ์ของภาวะเศรษฐกิจ รวมทั้งสอดคล้องกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจโลกและการลงทุนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

มาตรการการส่งเสริมการลงทุนที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดสมุทรสาครในการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดดังนี้

การลงทุนในประเทศไทย คณะกรรมการการลงทุนได้แบ่งเขตของการลงทุนออกเป็น 3 เขต ตามปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยใช้รายได้และสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานของแต่ละจังหวัดเป็นเกณฑ์ สมุทรสาครเป็น 1 ใน 6 จังหวัดของเขตการลงทุนที่ 1⁴ ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ และสมุทรสาคร ซึ่งได้รับการส่งเสริมการลงทุนดังนี้

1. โครงการที่ตั้ง ในนิคมอุตสาหกรรมหรือในเขตอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม ในเขต 1

1.1) ให้ได้รับลดหย่อนอากรขาเข้าสำหรับเครื่องจักรกึ่งหนึ่ง เฉพาะเครื่องจักรที่มีอากรขาเข้าไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10

2.2) ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเป็นระยะเวลา 3 ปี ทั้งนี้ ผู้ได้รับการส่งเสริมในโครงการที่มีขนาดการลงทุนตั้งแต่ 10 ล้านบาทขึ้นไป (ไม่รวมค่าที่ดินและทุนหมุนเวียน) จะต้องดำเนินการให้ได้รับใบรับรองระบบคุณภาพตามมาตรฐาน ISO 9000 หรือมาตรฐานสากลอื่นที่เทียบเท่าภายในระยะเวลา 2 ปี นับตั้งแต่วันเปิดดำเนินการ หากไม่สามารถดำเนินการได้จะถูกเพิกถอนสิทธิและประโยชน์การยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล 1 ปี

¹“พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2520,” (2520, 4 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 94 ตอน 38. หน้า 1.

²สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2543). เรื่องหน้ารัฐการส่งเสริมการลงทุน. หน้า 6.

³“พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2534,” (2534, 21 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 108 ตอน 201. หน้า 221.

⁴สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2546). นโยบายและหลักเกณฑ์การให้สิทธิประโยชน์ และบัญชีประเภทกิจการที่ให้การส่งเสริมการลงทุน. หน้า 5-8.

⁵<http://www.boi.go.th/thai/incentives location.html> (online).

3.3) ให้ได้รับยกเว้นอากรขาเข้าสำหรับวัตถุดิบหรือวัสดุจำเป็นสำหรับส่วนที่ผลิตเพื่อการส่งออกเป็นระยะเวลา 1 ปี

2. โครงการที่ตั้ง นอกนิคมหรือเขตอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม ในเขต 1

2.1) ได้รับลดหย่อนอากรขาเข้าสำหรับเครื่องจักรกึ่งหนึ่ง เฉพาะเครื่องจักรที่มีอากรขาเข้าไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10

2.2) ได้รับยกเว้นอากรขาเข้าสำหรับวัตถุดิบหรือวัสดุจำเป็นสำหรับส่วนที่ผลิตเพื่อการส่งออกเป็นระยะเวลา 1 ปี

มาตรการส่งเสริมการลงทุนเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาและการส่งเสริมให้มีการอุตสาหกรรมภายในประเทศ โดยผ่านการพิจารณาให้การส่งเสริมและดำเนินงานของ B.O.I. เพื่อให้เกิดการกระจายภาคอุตสาหกรรมออกสู่ภูมิภาคและเกิดการสร้างงานในชนบท เพื่อลดการอพยพของแรงงานจากภูมิภาคและชนบทเข้าสู่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมทั้งส่งเสริมอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในประเทศ ดังนั้นมาตรการส่งเสริมการลงทุนจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งเสริมการลงทุนในจังหวัดสมุทรสาคร ควบคู่กับศักยภาพของที่ตั้งจังหวัดและความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทั้งการเกษตรกรรม การประมงทะเล จึงทำให้มีการลงทุนในภาคอุตสาหกรรม ใน พ.ศ. 2544 ด้วยสถานประกอบการถึง 3,116 โรง (รวมทุกประเภท) รวมเป็นเงินลงทุน 128,487,250,857 ล้านบาท¹

5. การขยายตัวของประชากร

ประชากรเป็นปัจจัยที่สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเป็นแรงงานของภาคการผลิต ซึ่งสามารถแสดงถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดด้วยการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและการเคลื่อนย้ายของประชากรสมุทรสาคร ปรากฏหลักฐานตั้งแต่สมัยอยุธยาครั้งยังเป็นหมู่บ้านชาวประมง ได้บันทึกไว้ในหนังสือการเดินทางของพ่อค้าชาวฝรั่งเศส ชื่อ มาซิเออร์ เซเบเรต์ ที่มาพร้อมกับคณะทูต ต่อมาสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2336 คณะบาทหลวง สังฆราชปาลเลกัวซ์ เดินทางผ่านเมืองท่าจีนเพื่อไปเยี่ยมคริสตังชาวจีน ทางภาคตะวันตกได้กล่าวถึงป้อมที่ปากคลองมหาชัยและสภาพบ้านเมืองและจำนวนพลเมืองของเมืองท่าจีน มีจำนวนประชากรประมาณ 5,000² คน จากการศึกษาค้นคว้าของ Larry Sternstein ที่บันทึกไว้ในหลักฐานการเดินทางของพ่อค้าชาวตะวันตกเข้ามาทำการค้ากับไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พ.ศ. 2378 แจ้งไว้ว่าในสมุทรสาครมีจำนวนประชากรที่เป็นคนไทย จีน และเขมร รวม 15,000 คน³ เมื่อมีการสำรวจจำนวนประชากรใน

¹สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2545). สมุดรายนามสถิติจังหวัด. หน้า 87.

²สันต์ ท. โกมลบุตร (ผู้แปล). (2520). เล่าเรื่องเมืองสยาม. หน้า 91.

³Sternstein, Larry. Population of Siam on the Eve of European Colonisation of Mainland SEA. London : university of Corclan, 1993. หน้า 8.

สมุทรสาครพบว่า พ.ศ. 2472 มีประชากรรวมชาย-หญิง 67,116 คน และ พ.ศ.2480 มี 84,200 คน¹ และ พ.ศ. 2490 มีจำนวนประชากร 113,673 คน²

เมื่อมีการทำสำมะโนประชากรและการเคหะครั้งแรก ใน พ.ศ. 2503* ทำให้พบว่า จำนวนประชากรของสมุทรสาครเพิ่มขึ้นตามลำดับ จากการสำรวจจำนวนประชากรครั้งแรกใน พ.ศ. 2403 เป็น 165,721 คน (รวมชาย-หญิง) พ.ศ. 2513, 2523, 2533, 2543 และ2544 มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นตามลำดับ คือ 200,460 คน 265,464 คน 320,959 คน 466,281 คน และ 435,588³ ตามลำดับดังนี้

ตาราง 2 แสดงจำนวนประชากรของจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2503-2544

พ.ศ.	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
2503	82,611	83,101	165,712
2513	100.000	100,460	200,460
2523	112,010	135,158	247,168
2533	178,452	179,703	358,155
2543	210,494	218,320	428,814
2544	213,290	222,298	435,588

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2509). สมุดสถิติรายปีของประเทศไทย บรรพที่ 26 พ.ศ. 2508. หน้า 29. และสำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2545). สมุดสถิติรายปีของประเทศไทย บรรพที่ 49 พ.ศ. 2545. หน้า 386.

จากตาราง 2 พบว่าประชากรในจังหวัดสมุทรสาครมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของประชากรอยู่ในลักษณะกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ที่สามารถสร้างรายได้ เช่น ในเขตอำเภอเมืองฯและอำเภอกระทุ่มแบน ซึ่งพื้นที่ทั้งสองอำเภอเป็นแหล่งเศรษฐกิจและเป็นพื้นที่ด่านหน้าในการรับความเจริญที่กระจายมาจากกรุงเทพมหานครของสมุทรสาคร จึงทำให้มีความหนาแน่นของประชากรสูง โดยเฉพาะในเขตอำเภอ

¹สำนักงานสถิติกลาง. (2478-2479). สมุดสถิติพยากรณ์รายปี ราชอาณาจักรสยาม. บรรพที่ 09 พ.ศ. 2472-2480. หน้า 51.

²สำนักงานสถิติกลาง. (2519-2523). สมุดสถิติรายปีของประเทศไทย บรรพที่ 32 พ.ศ. 2490. หน้า 40.

* การสำรวจสำมะโนประชากร ระยะเวลาของการสำรวจ 10 ปี ต่อ 1 ครั้ง

³สำนักงานสถิติกลาง. (2545). สมุดสถิติรายปีของประเทศไทย บรรพที่ 49 พ.ศ. 2544. หน้า 17.

เมือง เป็นเมืองเก่าที่มีชุมชนดั้งเดิมอาศัยอยู่เป็นแหล่งทำประมงและอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากประมง รวมทั้งมีความเจริญในระบบขนส่งทั้ง ทางเรือ รถไฟ และรถยนต์ มาครั้งในอดีต ทำให้ประชาชนทั้งภายในจังหวัดและภายนอกจังหวัดอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตัวเมืองสมุทรสาครอย่างหนาแน่น ใน พ.ศ. 2544 มีประชากรในเขตอำเภอเมืองฯ 210,147 คน อำเภอกระทุ่มแบน 126,507 คน และอำเภอบ้านแพ้ว 92,160 คน¹ สืบเนื่องมาจากนโยบายกระจายอุตสาหกรรมออกจากกรุงเทพฯสู่ปริมณฑล ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชาชนในท้องถิ่นอื่น เพื่อแสวงหาแหล่งทำมาหากินใหม่ในเขตอำเภอเมือง ซึ่งย้อนหลังไปจะพบว่า มีอัตราย้ายเข้าของประชากรภายนอกจังหวัดมากกว่าย้ายออก โดยถอยหลังไปในช่วงประมาณ 6 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2543-2538 มีอัตราย้ายเข้าเป็นบวก

ตาราง 3 แสดงอัตราย้ายเข้าและย้ายออก ของประชากรในเขตอำเภอเมืองสมุทรสาคร ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 - 2543

อัตราย้ายเข้า				อัตราย้ายออก		
พ.ศ.	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
2538	14,184	14,361	28,549	12,836	12,296	25,132
2539	13,878	13,610	27,488	12,386	11,998	24,384
2540	11,169	11,228	22,397	10,404	9,621	19,661
2541	13,400	13,656	27,056	10,851	10,729	21,580
2542	12,439	12,882	29,260	10,700	10,616	21,316
2543	14,530	14,730	29,260	12,995	12,415	25,410

ที่มา : สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2544). สมุดรายนงานสถิติจังหวัด พ.ศ. 2544. หน้า 5.

การอพยพเข้ามาประชากรภายนอกจังหวัดที่มีอัตราเพิ่มขึ้นโดยตลอด ส่วนใหญ่เข้ามาประกอบอาชีพเป็นพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม ถึงว่าจะมีแรงงานจากภายนอกจังหวัดอพยพเข้ามาอย่างต่อเนื่องก็ตาม แต่ในบางสาขาอาชีพก็ยังขาดแคลนแรงงานอย่างมากอยู่ เช่น สาขาประมงทะเล และอุตสาหกรรมขนาดย่อม และขนาดเล็กที่ต้องทำงานกลางแจ้ง อย่างเช่น อุตสาหกรรมทำ ปลาเค็ม ปลาหมึกแห้ง กะปิ ก่อสร้าง เป็นต้น ซึ่งงานประเภทนี้แรงงานคนไทยไม่นิยมทำ เป็นปัญหาของผู้ประกอบการในสมุทรสาครอันมากที่ไม่สามารถหาแรงงานได้ ส่งผลให้มี

¹สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2544). สมุดรายนงานสถิติจังหวัด พ.ศ. 2545. หน้า 4.

การลักลอบนำแรงงานต่างด้าวเข้ามาเป็นแรงงานแทน ซึ่งในสมุทรสาครมีแรงงานต่างด้าวมากที่สุดประมาณ 54,667 คน¹ จากปัญหาขาดแคลนแรงงานคนไทยในบางสาขาดังกล่าว คณะรัฐมนตรีมีมติอนุญาตให้ใช้แรงงานต่างด้าวได้ในกิจการสาขาที่แรงงานไทยไม่ทำ เช่น กิจการประมงทะเล ตั้งแต่ พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา²

ซึ่งกล่าวได้ว่าการขยายตัวของจำนวนประชากรเป็นปัจจัยสำคัญในการเร่งให้เศรษฐกิจเกิดการขยายตัวตามภาวะความต้องการของประชากร และยังเป็นปัจจัยหลักด้านต้นทุนการผลิตให้กับสถานประกอบธุรกิจ และเป็นหน่วยรองรับการบริโภคสินค้าที่เกิดจากการผลิตในสาขาธุรกิจต่างๆ ให้กับภาคธุรกิจของสมุทรสาคร ส่งผลให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ สร้างความเจริญเติบโตและการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง

6. สถานที่ท่องเที่ยว

จังหวัดสมุทรสาครเป็นจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานครมีสถานที่ท่องเที่ยวมีความแตกต่างหลากหลาย ประกอบด้วยโบราณสถาน วัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งเหมาะสมกับการท่องเที่ยวแบบ ONE DAY TRIP จากการเก็บข้อมูลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2531 พบมีผู้มาท่องเที่ยวโดยไม่ค้างแรมในจังหวัดสมุทรสาครจำนวน 221,425 คน³ ถึงแม้ว่านักท่องเที่ยวไม่ได้พักแรมในสมุทรสาคร หรือไปเข้าเย็นกลับก็ตาม แต่ก็สามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนของจังหวัดสมุทรสาครด้วยการจับจ่ายซื้อสินค้าขณะที่อยู่ในจังหวัด และเป็นปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของสมุทรสาครอีกประเภทหนึ่ง

สมุทรสาครเป็นจังหวัดที่มีประเพณี วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์อันยาวนานสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยอยุธยา จึงมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยวในเขตปริมณฑล เนื่องจากที่ตั้งของจังหวัดที่สามารถเดินทางไปกลับจากกรุงเทพฯ กับสมุทรสาครใช้เวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง จึงมีการศึกษาความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยมอบหมายให้ศูนย์บริการทางวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย⁴ เป็นผู้ศึกษาจากการศึกษาพบว่าจังหวัดสมุทรสาครมีสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลายและแตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยโบราณสถาน แหล่งธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชาวบ้าน รวมทั้งเทศกาลต่างๆ⁵

¹ ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2543). ภาวะการขาดแคลนแรงงานกรรมกรในประเทศไทย ปี 2543. หน้า 25.

² สำนักงานจัดหางานจังหวัดสมุทรสาคร. (2544). การจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองจังหวัดสมุทรสาคร ปี 2544-2545. หน้า 2.

³ จังหวัดสมุทรสาคร. (2538). แผนการลงทุนจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 150.

⁴ ศูนย์บริการทางวิชาการ. (2546). การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดนครปฐม ราชบุรี สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม. หน้า 2.

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 50.

การที่เป็นจังหวัดเก่าแก่จึงทำให้มีสถาปัตยกรรม วัดวาอาราม ชุมชน และลำคลอง รวมทั้งศิลปวัฒนธรรม เป็นจุดที่น่าสนใจสำหรับการท่องเที่ยว ดังนี้¹

6.1 สถานที่ท่องเที่ยวประเภท วัด โบราณสถาน และแหล่งธรรมชาติ

วัดที่น่าสนใจ สมุทรสาครมีวัดที่มีอายุเก่าแก่อยู่มากหลายวัด ซึ่งมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน และมีความสำคัญต่อความศรัทธาของชาวเมืองสมุทรสาคร ได้แก่

1. วัดสุทธิวาตวราราม เดิมเรียกว่า วัดท้ายบ้าน ต่อมาเปลี่ยนเป็น วัดช่องลม² ตั้งอยู่ปากอ่าวสมุทรสาคร ในเขตตำบลท่าฉลอม เป็นพระอารามหลวงสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ภายในวัดมีพระบรมราชานุสาวรีย์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานอยู่ในบริเวณสวนไม้ประดับ นอกจากนี้บริเวณหน้าวัดเหมาะสำหรับเป็นพื้นที่ตากอากาศและชมวิวทิวทัศน์ของปากแม่น้ำท่าจีน

2. วัดบางปลา ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ้านเกาะ อำเภอเมือง เป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยเสด็จมาแวะพักในครั้งเสด็จกลับประพาสต้นเมืองเพชรบุรี เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2447³ มีสิ่งสำคัญภายในวัด เช่น

อุโบสถหลังเก่า เป็นอาคารทรงไทยก่ออิฐถือปูนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาเครื่องไม้มุงด้วยกระเบื้องว่าวดินเผาลดระดับ 2 ชั้น ด้านหน้าเป็นมุขลดระดับ ยื่นออกมาด้านละ 1 ห้อง มีเสาปูนขนาดใหญ่รองรับหลังคาโดยรอบ ไม่มีช่อฟ้าใบระกา หน้าบันเป็นปูนปั้นลายดอกไม้ประดับด้วยถ้วยลายครามแบบจีนผสมกับรูปมังกรคู่ซ้ายขวาหันหน้าชนกัน ประตูทางเข้าด้านหน้าและหลัง เป็นบานไม้ 2 บาน ชும்ประตูหน้าต่างตกแต่งด้วยลายปูนปั้น หน้าต่างของอุโบสถด้านละ 5 บาน ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย รอบอุโบสถมีกำแพงแก้วก่อด้วยอิฐถือปูนเตี้ยๆ ล้อมรอบ

ศาลาท่าน้ำและฉนวน ศาลาท่าน้ำมีทั้งหมด 5 หลังๆ ที่เด่นที่สุดคือหลังที่เป็นทรงไม้แปดเหลี่ยม หลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้อง ด้านหน้ามีมุขยื่นหน้าบันประดับด้วยไม้ฉลุ ยกพื้นสำหรับเป็นที่นั่งด้านข้าง ตรงกลางเป็นทางเดินโล่ง ส่วนฉนวนหรือที่ชาวบ้านกันว่า “ศาลาคร่อมถนน” มีลักษณะเป็นอาคารไม้สร้างต่อจากศาลาท่าน้ำ สร้างครอบถนนทางเดิน หลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้อง มีปราสาทตลอดแนวสันหลังคา เชิงชายประดับด้วยลายไม้ฉลุคล้ายกับเรือนมุสลิมทางภาคใต้ ศาลาคร่อมถนนนี้สร้างช่วงที่รัชกาลที่ 5 เสด็จมาพัก โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ทรงเป็นผู้ดำเนินการสร้างเพื่อรับเสด็จ วัดบางปลานี้สร้างราวต้นกรุงรัตนโกสินทร์

¹จังหวัดสมุทรสาคร. (2538). แผนการลงทุนจังหวัดสมุทรสาคร,ตามนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคของรัฐบาล. หน้า 148.

²กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 113.

³พลาดิษฐ์ สิทธิชัยกิจ. (2547). ตามรอยพระพุทธเจ้าหลวง เสด็จประพาสต้น. หน้า 56.

3. วัดใหญ่จอมปราสาท ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าจีน อำเภอเมืองสมุทรสาคร สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2441 ได้พระราชทานนามว่า “วัดใหญ่สาครบุรี”¹ และยกฐานะเป็นพระอารามหลวง พร้อมกับได้รับพระราชทานพระไตรปิฎก บรรจุตู้กระจกรวม 39 เล่ม ให้มาประดิษฐานในฐานะที่เป็นพระอารามหลวง มีอายุประมาณ 400 – 500 ปี

ภายในวัดนี้มีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น วิหารเก่า ซึ่งมีบานประตูไม้สักแกะสลักลวดลายวิจิตรงดงาม มีความลึกเข้าไปในไม้เป็นชั้นๆ ถึง 5 ชั้น จนเกิดเป็นมิติดูเหมือนจริง เป็นลวดลายเถาไม้ดอกและรูปสัตว์นานาชนิด อีกบานหนึ่งแกะสลักเป็นรูปต้นสนจีนคล้ายต้นจาก มีนกกระเรียนเกาะอยู่ตามกิ่งไม้ ถูกขึ้นทะเบียนโครงการโบราณสถานโดยกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2505 ตัววิหารเป็นทรงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อผนังก่ออิฐทรงสอบเข้ามีลักษณะรูปทรงเช่นเดียวกับวิหารในสมัยอยุธยาตอนต้น นอกจากบานประตูพระอุโบสถแล้ว ยังมีเครื่องปั้นดินเผาของศิลปะจีนอีกหลายรายการ เช่น โอ่งน้ำสังคโลก ถ้วยเบญจรงค์ และตุ๊กตาจีน ฯลฯ

4. วัดโคกขาม ตั้งอยู่ที่ตำบลโคกขาม อำเภอเมืองฯ สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง โบราณสถานที่น่าสนใจคือ อุโบสถ เป็นแบบมหาอุด หันหน้าโบสถ์ลงคลอง มีเจดีย์เก่าแก่ทรงระฆัง ก่ออิฐถือปูน ตามลักษณะของเจดีย์และใบเสมาเช่นเดียวกันกับวัดในสมัยอยุธยา

ภายในพระอุโบสถมีพระพุทธรูปปูนปั้นเก่าแก่ ซึ่งมีความงดงามตามแบบศิลปะอยุธยาตอนปลาย นอกจากนี้ยังสิ่งที่น่าสนใจ และเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ คือ บุษบก ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นบุษบกเรือพระที่นั่งของพระเจ้าเสือ (พระสรรเพชญ์ ที่ 8) แห่งกรุงศรีอยุธยา ได้นำมาถวายให้วัดโคกขาม เพื่ออุทิศกุศลให้แก่พันท้ายนรสิงห์ บุษบกนี้มีความสูง 2 คอก ฐานสูง 1 คอก ตรงที่ประทับกว้าง 2 คอก ตรงกลางเพดานมีลายประดับมุขรอบบัวมีลายไม้งดงาม ข้างในบุษบกปิดทองทึบ เสาเป็นรูปสี่เหลี่ยมประดับด้วยหอยมุขสีขาว หลังคาทำเป็นชั้นๆลดหลั่น 4 ชั้น ปลายยอดเป็นลูกแก้วกลม มีมุขแต่ละชั้นลดระดับทำเป็นรูปพญานาคชูเศียร

โบราณสถานที่น่าสนใจ โบราณสถานเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญและสามารถส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ได้ ยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกทางหนึ่ง ประกอบด้วย

1. ศาลพันท้ายนรสิงห์ ตั้งอยู่ในตำบลโคกขาม อำเภอเมือง ได้รับการขึ้นทะเบียนโดยกรมศิลปากรเป็นโบราณสถานเป็นครั้งแรก* ซึ่งเป็นศาลเดิมอยู่ในคลองเลยวัดโคกขามลึกเข้าไป

ต่อมาเมื่อได้สร้างศาลพันท้ายนรสิงห์ ขึ้นใหม่เป็นศาลจำลอง¹ แทนศาลเดิมตั้งอยู่ในบริเวณปากคลองโคกขาม** และได้ถูกขึ้นทะเบียนเช่นกัน ทั้งสองแห่งได้รับความเคารพนับถือมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

¹ รัตน ปารุงญาติ. (2538). วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 39.

* ศาลพันท้ายนรสิงห์. (2479, 27 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 53 ตอน 34. หน้า 1533.

ตามประวัติศาสตร์ พันท้ายนรสิงห์ เป็นคนถือท้ายเรือพระที่นั่งของพระเจ้าเสือ ดั้งบันทึกลงในพงศาวดารดังนี้

...ครั้งเรือพระที่นั่งไปถึงตำบลโคกขามและคลองที่นั่นคตเคี้ยวนักและพันท้ายนรสิงห์ซึ่งถือท้ายเรือพระที่นั่งคตแกไขมิทัน และศีรษะเรือพระที่นั่งนั้นโดนกระทบกิ่งไม้อันใหญ่เข้าก็หักตกลงในน้ำ พันท้ายนรสิงห์เห็นดังนั้นก็ตกใจ จึงโดดขึ้นเสียจากเรือพระที่นั่งและขึ้นอยู่บนฝั่งแล้วร้องกราบทูลพระกรุณาว่า ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ พระราชอาญาเป็นล้นเกล้าฯ ของทรงพระกรุณาโปรดให้ทำศาลขึ้นที่นี้สูงประมาณเพียงตา แล้วจงดัดศีรษะข้าพระพุทธเจ้า กับศีรษะเรือพระที่นั่ง ซึ่งหักตกลงน้ำไปนั้นบวงสรวงไว้ด้วยกันที่นี้...²

2. ป้อมวิเชียรโชฎก ตั้งอยู่ที่ตำบลมหาชัย อำเภอเมืองฯ เป็นป้อมเก่าของเมืองสาครบุรี ก่อด้วยอิฐถือปูน³ ตัวกำแพงรอบป้อมกว้างประมาณ 1 ศอกเศษ สูงประมาณ 6 ศอก ไม่มีป้อมยามมีแต่หอรับ มีปืนบรรจุอยู่ตามช่อง เป็นปืนสมัยโบราณแต่ละกระบอกมีสัญลักษณ์เป็นรูปมงกุฎราชวงศ์อังกฤษ มีอักษร GR อยู่ใต้มงกุฎ และสลักคำว่า BACON ไว้ทุกกระบอก⁴

สร้างในสมัยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯให้พระยาโชฎิกราชเศรษฐีเป็นแม่กองสร้างป้อม เพื่อป้องกันข้าศึกทางทะเลจากเหตุข้อพิพาทกับญวนเรื่องเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทน์ จึงเกรงว่าญวนจะยกทัพมารุกรานไทย โปรดเกล้าฯให้สร้างป้อมขึ้นที่ปากแม่น้ำสำคัญๆ ภายในป้อมในอดีตได้ติดตั้งปืนใหญ่ไว้ทั้งหมด 13 กระบอก ตามช่องของกำแพง แต่ต่อมาเหลือเพียง 7 กระบอก ส่วนอีก 6 กระบอก ได้เคลื่อนย้ายปืนไปไว้ที่หน้าศาลหลักเมือง 4 กระบอก และที่ทำการเทศบาลเมืองสมุทรสาคร 2 กระบอก⁵

3. หมู่บ้านท่าฉลอมเป็นหมู่บ้าน ซึ่งมีความเป็นวิถีชีวิตของหมู่ชาวประมงครั้งในอดีตที่ยังหลงเหลืออยู่ให้พบเห็นได้ หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งเรียงรายอยู่บนฝั่งแม่น้ำท่าจีน เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่จนตั้งเป็นตำบลได้ชื่อว่า ตำบลท่าฉลอม และเป็นตำบลแห่งแรกของประเทศที่อยู่นอกเมือง

¹ สมัย สุทธิธรรม. (2545). สารคดีชุดถิ่นทองของไทย สมุทรสาคร. หน้า 28.

^{**} ศาลพันท้ายนรสิงห์. (2498, 2 มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 72 ตอนที่ 2. หน้า 1453.

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2516). พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1 - 2. หน้า 96.

³ สมัย สุทธิธรรม. (2545). เล่มเดิม. หน้า 31.

⁴ รัตนา บำรุงญาติ. (2538). วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 43.

⁵ กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 53.

หลวง ถูกยกขึ้นเป็นสุขาภิบาลและเทศบาลในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายในหมู่บ้านท่าฉลอมมีสถานที่น่าสนใจ เหมาะที่จะท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ได้แก่

บ้านศิลปสุวรรณ เป็นบ้านโบราณทรงมะนิลา สร้างด้วยไม้สักทองทั้งหลัง หน้าจั่วปั้นลม เชิงชาย ช่อลม และระเบียงฉลุวดลายแบบเรือนขนมปังขิง ของยุโรป ซึ่งนิยมปลูกกันแพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ 6 ตั้งอยู่บริเวณถนนถวาย ตำบลท่าฉลอม สร้างเมื่อ พ.ศ. 2465¹ บ้านหลังนี้ได้นำแบบมาจากบ้านในถนนตกของกรุงเทพฯ สร้างด้วยไม้สักทองทั้งหลัง 2 ชั้น ออกมุข 3 ด้าน ชั้นล่างเปิดโล่ง ภายในบ้านมีห้องเก็บวัตถุโบราณของตระกูลศิลปสุวรรณ ประกอบด้วย เครื่องลายคราม เครื่องมุข และเรือกลไฟจำลองที่ใช้เครื่องยนต์เป็นลำแรกของสมุทรสาคร ชื่อเรือสุดสาคร² บ้านศิลปสุวรรณได้รับการบูรณะเป็นอย่างดีมาโดยตลอดจากบุตรหลานรุ่นต่อๆมา

นอกจากบ้านศิลปสุวรรณแล้วยังมีบ้านชาวจีน ที่กระจายอยู่ทั่วบริเวณท่าฉลอม ยังคงวิถีชีวิตอาชีพชาวประมงให้เห็นอยู่ เช่นอุปกรณ์การทำกะปิ น้ำปลา ประกอบด้วยถังซีเมนต์สำหรับดองสัตว์น้ำ และบ้านพักอาศัยเป็นแบบศิลปะจีน แบ่งพื้นที่ใช้สอยในบ้านตามวัฒนธรรมจีน โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกด้านหน้าเป็นห้องโถงกว้าง ใช้สำหรับสมาชิกทุกคนในครอบครัว ส่วนตรงกลางเป็นที่ตั้งโต๊ะหรือแท่นบูชาพร้อมกับเครื่องบูชาสักการะ ส่วนที่ 3 กันด้วยประตูบานเฟี้ยมเป็นส่วนของห้องของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งลักษณะชุมชนชาวจีนในตำบลท่าฉลอมได้มีการอนุรักษ์ไว้เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมชาวจีนในสมุทรสาคร

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สมุทรสาครเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ไม่มากนักแต่มีแหล่งธรรมชาติที่หลากหลาย เหมาะที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น

1. พื้นที่ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนอ่าวมหาชัย ตั้งอยู่ตำบลบางหญ้าแพรก บริเวณปากแม่น้ำท่าจีนฝั่งขวา เดินทางไปตามถนนสุทธีวาทิตี ประมาณ 2.5 กิโลเมตร เลี้ยวขวาเข้าไป 6 กิโลเมตร พื้นที่ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนอ่าวมหาชัยอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันตก มีพื้นที่ 3,872 ไร่ เหมาะสำหรับเป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้า และวิจัยด้านธรรมชาติวิทยาของระบบนิเวศป่าชายเลนและปากแม่น้ำท่าจีน

2. แหล่งดูนกชายทะเลบ้านกาหลง³ เป็นแหล่งดูนกชายทะเลตั้งอยู่ที่ บ้านกาหลง จ.สมุทรสาคร มีนกชายเลนเริ่มทยอยย้ายถิ่นเข้ามาตั้งแต่ช่วงกลางเดือนกันยายนแทบทุกชนิด นักดูนกจะได้พบนกตีนเทียน (Black-winged Stilt) นกหัวโตทรายเล็ก (Lesser Sand-Plover) นกอีโก้ยเล็ก (Whimbrel) นกทะเลขาแดงลายจุด (Spotted Redshank) นกชายเลนปากโค้ง (Curlew Sandpiper) นกพลิกหิน (Ruddy Turnstone) และฝูงนกนางนวลแกลบ (Terns) หลายชนิด และหาก

¹กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 59.

²แหล่งเดิม. หน้า 40.

³http://www.tourthai.com/province/samut_sakhon/index_t.shtml. (online)

โชคดีอาจได้พบนกใหม่ Pie Avocet นอกจากนี้ หาดโคลนที่นี้ยังเป็นทำเลที่พบนกหายากของโลก 3 ใน 51 ชนิด ที่ขึ้นบัญชีไว้ใน Red Data Book คือ นกชายเลนปากช้อน (Spoon-billed Sandpiper) นกทะเลขาเขียวลายจุด (Nordmann's Greenshank) และนกช่อมทะเลอกแดง (Asian Dowitcher)

ตั้งอยู่ที่กิโลเมตรที่ 51 ถนนพระราม 2 เขตตำบลนาโคก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร จากกรุงเทพฯ มุ่งหน้าไปมหาชัย ทางแยกเข้าทะเลากหลงจะมีป้ายบอกทางไปวัดกาทหลง ผ่านสะพานข้ามคลองสุนัขหอน จะมีทางกลับรถเลี้ยวไปตามทางประมาณ 2 กิโลเมตร จะถึงวัดกาทหลงจากวัดกาทหลง มีทางแยกเล็ก ๆ ด้านขวามือ ข้ามทางรถไฟจะเห็นนาเกลือ เริ่มต้นดูนกได้จากจุดนี้จนถึงชายทะเล ระยะทางราว 3 กิโลเมตร

3. ล่องเรือชมหมู่บ้านประมง¹ จังหวัดสมุทรสาครมีสิ่งที่น่าสนใจชมมากมาย นอกเหนือจากการเป็นแหล่งอาหารทะเลและเกลือสมุทร นักท่องเที่ยวสามารถล่องเรือท่องเที่ยวจากศาลพันท้ายนรสิงห์ไปหมู่บ้านตามเส้นทางคลองสหกรณ์ สู่บ้านปากคลองประมง ระยะทาง 2.5 กม.

ชมหมู่บ้านประมงอายุกว่า 100 ปีซึ่งตั้งอยู่ท่ามกลางป่าชายเลนสองฝั่งคลองก่อนออกสู่ทะเล ชาวบ้านส่วนใหญ่ยึดอาชีพประมงพื้นบ้าน วางโพงพาง ลอบ อวน หาลา ตักกุ้ง เลี้ยงหอยแมลงภู่ด้วยการปักหลักในน้ำ ทำกะปิจากเคย (กุ้งฝอย)

¹<http://www.thai-tour.com/thai-tour/Central/Samutsakorn/main.htm>. (online)

บทที่ 3

สภาพเศรษฐกิจก่อน พ.ศ. 2489 ของจังหวัดสมุทรสาคร

สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร ก่อน พ.ศ. 2489 มีการเปลี่ยนแปลงแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ เศรษฐกิจแบบพื้นฐานและเศรษฐกิจหลังการปฏิรูปประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เศรษฐกิจพื้นฐานในช่วงแรกนั้นการผลิตส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อการยังชีพ จนภายหลังที่มีการเปิดการค้าเสรีกับต่างชาติตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ทำให้การผลิตเพื่อบริโภคเปลี่ยนแปลงเป็นการผลิตเพื่อการค้า โดยเฉพาะหลังการปฏิรูปประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการจัดระเบียบการปกครองหัวเมือง และนโยบายระบบเศรษฐกิจและสังคมขึ้นใหม่ ทำให้มีผลผลิตมากเกินความต้องการของการบริโภค ส่วนที่เหลือได้กลายเป็นสินค้าส่งออกนอกพื้นที่ รวมทั้งมีการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคหลากหลายประเภทมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจทั้ง 2 ช่วงได้พัฒนากลายเป็นพื้นฐานเศรษฐกิจของสมุทรสาครในเวลาต่อมา¹

1. เศรษฐกิจแบบพื้นฐาน

เศรษฐกิจแบบพื้นฐานของสมุทรสาคร เริ่มจากการตั้งเป็นชุมชนชาวประมงบริเวณปากแม่น้ำท่าจีน เป็นการประกอบอาชีพในลักษณะนี้สืบต่อกันมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ได้แก่ ทำประมงแบบง่ายๆ ทำนาปลูกข้าว ตัดฟืน เย็บจาก และทำนาเกลือ เป็นการผลิตเพื่อดำรงชีพ เมื่อเหลือจากการบริโภคจึงนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่ขาดแคลน กับหัวเมืองใกล้เคียงเท่านั้น เนื่องจากการคมนาคมค่อนข้างลำบากมีเพียงทางเกวียนกับทางลำคลองและแม่น้ำ จึงไม่สะดวกในการขนส่งสินค้าไปต่างเมืองไกลๆ ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์การประกอบอาชีพยังคงเดิม ปรากฏอยู่ในนิราศเมืองเพชรของสุนทรภู่ได้บรรยายถึงการประกอบอาชีพของชาวเมืองท่าจีน ไว้ว่า

...ในลำคลองสองฟากล้วนจากปลูก	ทะเลาลูกดอกจากขึ้นฝากแพง...
...ต่างเลี้ยวเรือลงหน้าบ้านท่าจีน...	
เป็นประมงหลงละมอมด้วยโลภลาก	ไม่กลัวบาปเลยช่างนับแต่ทรัพย์สิน
ถึงคลองที่อิ้วท่าร้างเรียก	สุดสำเหนียกที่จะถามความปฐม
เขาทำน้ำทำนาปลาอุดม	เป็นนิคมเขตบ้านพวกพรานปลา
ที่ปากคลองกองฟืนไว้ดีนดาษ	ดูเกลื่อนกลาดเรียงรายทั้งชายขวา
ถึงบางขวางข้างซ้ายชายชล	โขงคางซังน้ำไว้ทำเกลือ... ²

¹ชัย เรืองศิลป์. (2522). ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 – 2453 ด้านเศรษฐกิจ. หน้า 52.

²นิราศสุนทรภู่. (2543). นิราศเมืองเพชร. หน้า 295.

ในบทนิราศได้กล่าวถึงอาชีพของชาวเมืองท่าจีน ได้แก่ ทำประมง เลี้ยงปลา ตัดฟืน ตัดจาก และทำนาเกลือ เป็นอาชีพดั้งเดิมทำต่อกันมา

ภายหลังเมื่อมีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงทำให้สภาพเศรษฐกิจของสมุทรสาครเปลี่ยนแปลงไปเห็นได้ชัดตั้งแต่มีการขุดคลองภาษีเจริญ คลองดำเนินสะดวก เพื่อสามารถขนส่งสินค้าจากหัวเมืองฝั่งตะวันตกเข้าสู่กรุงเทพมหานครได้อย่างสะดวก รวมทั้งอนุญาตให้พ่อค้าต่างชาติสามารถซื้อบ้านและที่ดินของชาวบ้านได้ในอัตรา 200 เส้น จากกำแพงพระนคร¹ เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางให้กับพ่อค้าชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขายในประเทศไทย การอนุญาตให้พ่อค้าชาวต่างชาติซื้อที่ดินและบ้านในประเทศได้เป็นการส่งเสริมการค้าอย่างหนึ่ง

ด้วยความสะดวกของเส้นทางขนส่งคมนาคมทำให้นายทุนชาวต่างชาติเข้ามายังสมุทรสาคร เพื่อตั้งโรงหีบอ้อยและเข้าน้ำของชาวบ้านปลูกอ้อยทำน้ำตาลทราย เป็นการสร้างงานและสร้างรายได้ให้กับประชาชนในสมุทรสาคร และส่งผลให้เกิดความต้องการปัจจัยการผลิตมากขึ้น เช่น ไม้ฟืนที่ใช้เป็นเชื้อเพลิงเคี่ยวน้ำตาลทราย และดับจากซึ่งเป็นวัสดุขุดมูลโรงหีบอ้อย อาคารเรือนพักคนงาน สิ่งเหล่านี้เป็นผลพวงมาจากการเปิดการค้าเสรีกับชาวต่างชาติ แล้วยังมีผลมาถึงในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พระองค์ทรงปฏิรูปการปกครองและการจัดระเบียบการปกครองท้องถิ่นเสียใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับการเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและการค้าอย่างเป็นระบบ

อาชีพพื้นฐานของประชาชนในสมุทรสาครก่อนการปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แยกเป็นการเกษตรและการประมง มีดังนี้

1.1 การเกษตร

ข้าว การทำนาของราษฎรทำสืบต่อกันมาตั้งแต่ต้นกรุงเรียกว่า นาหว่าน นาปี หรืออีกชื่อหนึ่งว่า นากรุง ที่เรียกกันเช่นนี้ มีผู้สันนิษฐานว่า มาจากชื่อเมืองกรุงเก่าเพราะ “...ข้าวนาหว่านเป็นข้าวที่ปลูกกันหัวเมืองกรุงเก่ามากที่สุด...”² ซึ่งการทำนาแบบดั้งเดิมอาศัยน้ำฝนและน้ำท่าในการทำนาจึงสามารถทำนาได้เพียงปีละ 1 ครั้ง ในฤดูฝน ด้วยวิธีการหว่านเมล็ดข้าวเปลือกลงไปในที่นาที่ได้ไถเตรียมดินไว้แล้วทิ้งไว้รอจนฝนตกลงมาทำให้เมล็ดข้าวเปลือกงอก เป็นต้นอ่อนและพอดิบกับเป็นช่วงน้ำหลากได้พัดพาตะกอนดินที่มีความอุดมสมบูรณ์มาหล่อเลี้ยงต้นข้าวให้เติบโตออกรวงให้ผลผลิตแก่ชาวนาได้ จะใช้เวลาประมาณ 8 เดือน การทำนาหว่านจะทำงานในบริเวณที่ลุ่มน้ำท่วมถึงเป็นเวลานานๆ และช่วงที่น้ำท่วมต้นข้าวหรือน้ำหลาก ชาวนาได้อาศัยทำประมงน้ำจืดเป็นอาชีพ

¹พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (พ.ศ. 2349 - 2400). ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4. หน้า 202.

²ยุพิน คำแหง. (2528). เทคโนโลยีการผลิตข้าวของประเทศไทย 2398 - 2475. หน้า 63. อ้างอิงมาจาก สมัย เจริญรักษ์. “ข้าวขึ้นน้ำ” กสิกร. 23 : 3 (พฤษภาคม 2493). หน้า 168.

เสริมในช่วงรอกการเก็บเกี่ยวข้าว และนำปลาที่จับได้มาเก็บไว้กินในช่วงหน้าแล้ง ด้วยการทำเป็นปลาแห้ง ปลาเค็ม ซึ่งเป็นแหล่งโปรตีนอย่างดีสำหรับราษฎรทั่วไป การทำนาของชาวเมืองสมุทรสาครเป็นการเลี้ยงปากเลี้ยงท้องสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น มิได้ทำเพื่อการค้าถ้าปีไหนน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ได้ข้าวมากก็จะนำส่วนที่เหลือไปแลกกับสิ่งของที่ขาดหรือจำเป็นเช่น เกลือ อาหารทะเลแห้ง น้ำตาล ดับจาก เป็นต้น

เมื่อถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอันมาก เริ่มตั้งแต่มีการเปิดการค้าเสรีกับต่างชาติตามสนธิสัญญาเบาว์ริง ส่งผลให้ไทยติดต่อทำการค้ากับต่างชาติอย่างกว้างขวาง ซึ่งแต่เดิมมีเรือสินค้าเข้าค้าขายในกรุงเทพฯ ไม่กี่สิบลำ แต่พอเปิดการค้าอย่างเสรีโดยการลดภาษีนำเข้าเหลือร้อยละ 3 จึงทำให้มีเรือสินค้าจากต่างชาติเข้ามาติดต่อค้าขาย เพียง 19 เดือนหลังจากลงนามทำสนธิสัญญาถึง 103 ลำ และพ่อค้าในเมืองหลวงได้ส่งเรือออกไปค้าขายต่างประเทศถึง 37 ลำ¹ สินค้าของประเทศไทยขายดีเป็นอันมาก และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านค้าขายโดยตรงกับพ่อค้าชาวต่างชาติได้

...บรรดาราชราษฎรผู้ใดมีข้าว ปลา น้ำอ้อย น้ำตาล และสินค้าอื่นๆ เมื่อพอใจจะขายกับคนนอกประเทศก็ให้ขายตามชอบใจโดยสะดวกสบายเกิด...²

จึงทำให้เศรษฐกิจของชาวบ้านและของประเทศซึ่งแต่เดิมมีการผลิตเพื่อการบริโภคกันภายในประเทศเท่านั้น กลายเป็นการผลิตเพื่อเป็นสินค้าส่งออก จากการขยายตัวอย่างรวดเร็วทางการค้าภายในกรุงเทพฯ และได้กระจายออกสู่หัวเมืองท่าต่าง เมืองสมุทรสาครเองก็มีพ่อค้าชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนเข้ามาค้าขายกับคนพื้นเมืองมากขึ้น เช่น กงสุลฝรั่งเศสได้มีหนังสือมายังพระคลังขอเบิกร่องให้แก่ชาวจีนซึ่งเป็นคนในบังคับฝรั่งเศส บรรทุกสินค้าไปยังเมืองจันทบุรี พันธ์นิคม สมุทรสาคร ชลบุรี ระยอง ตราก³ เป็นสินค้าที่แตกต่างกับสินค้าที่ขายอยู่ในเมืองนั้นๆ ได้แก่ ผ้าขาว ผ้ามดำ เครื่องแก้ว กระจก และอินทผาลำ⁴ จากการขยายตัวของการค้าจากกรุงเทพฯ เข้ามาสู่สมุทรสาครนั้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการผลิตของชาวเมืองและความต้องการของตลาดก็หลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะข้าว ซึ่งแต่เดิมรัฐบาลห้ามส่งข้าวเป็นสินค้าออก* ด้วยความ

¹หลวงพิสุจน์พาศนัยลักษณ์. (2481). มหารัชฎาธิเบนทร์. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงหม่อมราชวงศ์ อรุณ วรพงศ์พิพัฒน์. หน้า 12.

²หจข. (จ.ศ. 1218). จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 4. เลขที่ 122

³หจข. (จ.ศ. 1227). ฝรั่งเศสขอเบิกร่อง. เอกสารรัชกาลที่ 4 2/16.

⁴หจข. (จ.ศ. 1224). ฝรั่งเศสขอเบิกร่อง. เอกสารรัชกาลที่ 4 2/15.

* ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ข้าว จัดอยู่ในหมวดยุทธปัจจัยการซื้อขายข้าวต้องผ่านการเห็นชอบของรัฐบาลก่อน

ต้องการ ข้าวเปลือกและข้าวสาร ของตลาดต่างประเทศมีมากขึ้น จนมีพระราชดำริของรัชกาลที่ 4 ว่า

...กรุงเทพฯ สมบูรณ์มั่งคั่ง ข้าศึกศัตรูก็สงบราบเรียบเป็นปกติ ข้าวเปลือกในกรุงเทพฯ กรุงเก่า เมืองสุพรรณบุรี และหัวเมืองอื่นๆก็มีอยู่มากราคาดลงจนกระทั่งซื้อขายกัน เกวียนละ 1 ตำลึง 1 บาทบ้าง 1 ตำลึงถ้วนบ้าง เพราะฉะนั้นจึงได้ให้ลูกข้าทั้งหลาย จำหน่ายข้าวเปลือกให้แก่ลูกค้านานาประเทศ เพื่อจะให้ข้าวเปลือกมีราคามากขึ้น ราษฎรจะได้มีความอุดมสาหัสชกชนกันทำนาให้ได้ข้าวเปลือกมากขึ้น พระนครจะได้ สมบูรณ์...¹

จากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่งผลให้เมืองต่างๆในที่ราบ ลุ่มปลูกข้าวมากขึ้น รวมทั้งในสมุทรสาครก็เช่นกัน จึงทำให้พื้นที่ซึ่งแต่เดิมเป็นไร่อ้อยถูกปรับเปลี่ยน มาเป็นนาข้าวมากขึ้น ประกอบกับราคาน้ำตาลทรายที่ตกต่ำลงและปัจจัยที่กล่าวไว้ข้างต้น จน ผู้ประกอบการที่ตั้งอยู่ตลอดริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนเลิกทำน้ำตาลทรายมาเป็นโรงสีข้าวแทน เมื่อเปิด การค้าเสรีและข้าวเป็นสินค้าที่ตลาดต่างประเทศต้องการ จึงทำให้ข้าวเป็นสินค้าส่งออกที่ทำรายได้ หลักของประเทศ

ดังนั้นเพื่อเป็นการขยายพื้นที่ปลูกข้าวให้มากขึ้นทางการได้สนับสนุนให้มีการขุดคลอง เชื่อมระหว่างกรุงเทพฯกับเมืองต่างๆเพิ่มขึ้น เช่น ขุดคลองภาษีเจริญ และคลองดำเนินสะดวก² เพื่อ เปิดพื้นที่รกร้างทำให้มีผู้คนอพยพเข้ามาทำมาหากินมากขึ้น ซึ่งหมอบรัดเลได้แสดงความคิดเห็นลง ในหนังสือพิมพ์บางกอกกรีคอดเดอร์ว่า

...การขุดคลองจะเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองเป็นอันมากเพราะราษฎรจะได้ทำนา เมื่อ นามีมากขึ้น ก็จะทำให้รัฐบาลสามารถเก็บภาษีที่นาได้มากขึ้นด้วย ส่วนประชาชนก็จะ ได้อาศัยน้ำในลำคลอง และบริเวณทั้งสองฟากคลองก็จะมีคนมาอาศัยอยู่...³

คลองเหล่านี้เป็นทั้งเส้นทางสัญจรของประชาชนและสำหรับขนสินค้าจากหัวเมืองราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม เข้าสู่กรุงเทพฯ ได้อย่างสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ภายหลังขุดคลองภาษีเจริญ และคลองดำเนินสะดวก ทำให้การสัญจรไปมาของผู้คนสะดวกมากขึ้น ซึ่งปริมาณเรือที่สัญจรผ่าน เข้าออกคลองขุดใหม่ทั้งสองคลองนี้เป็นจำนวนมาก มีทั้งเรือที่ผู้คนใช้สัญจรไปมาและเรือของพ่อค้า

¹ หจข. (จ.ศ. 1218). จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. เล่มที่ 79 ก.

² เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2504). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 4.

³ บางกอกกรีคอดเดอร์. (4 ธ.ค. 2408). หน้า 180.

ที่เข้ามาซื้อขายข้าว แล้วยังขายสินค้าอย่างอื่นๆ แทบทุกอย่าง มีทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภค จำนวนเรือที่เข้าออกภายหลังที่เปิดใช้คลองเพียงระยะเวลา 5 วัน เป็นจำนวนเรือในคลองดำเนินสะดวก 3,168 ลำ¹ ซึ่งนับว่าคับคั่งมาก แต่คลองที่มีสภาพการคมนาคมหนาแน่นที่สุดคือ คลองภาษีเจริญ ในช่วงระยะเวลาเพียง 7 วัน 7 คืน หลังจากการเปิดใช้คลองมีเรือเข้าออกถึง 9,851 ลำ² ความคับคั่งของการจราจรได้ถูกเปรียบเทียบเหมือนกับ "...ถนนเจริญกรุงในระวางเมืองนครไชยศรีกับกรุงเทพฯ..."³ เมื่อการคมนาคมสะดวกคล่องตัวทำให้ชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขายกับประเทศไทยมีความต้องการซื้อและเช่าที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย ที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯมากนัก

ด้วยเหตุนี้ทางรัฐบาลจึงอนุญาตให้ชาวยุโรปเช่าหรือซื้อที่ดินได้ในอาณาเขต ที่สามารถเดินโดยทางเรือภายใน 24 ชั่วโมง หรือเป็นระยะทาง 200 เส้น จากกำแพงพระนครได้ รัชมีดังกล่าวนี้กินบริเวณตั้งแต่กรุงเทพฯ ไปถึงปากน้ำบางพุทรา ลพบุรี สระบุรี บางขุนาก ศรีราชา เพชรบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ราชบุรี สุพรรณบุรี การที่รัฐบาลอนุญาตให้เจ้าของที่ดินขายบ้านหรือสวนให้ชาวต่างประเทศได้นั้น เพราะรัฐบาลเห็นว่า

...คนนอกมักใจใหญ่ใจโตซื้อแพงๆ ผู้ขายจะได้เงินมากๆ เงินทองจะได้อยู่ในบ้านเมือง...ราษฎรเจ้าของที่จะได้ค่าเช่าดีกว่านั่งอยู่เปล่าๆ...⁴

ถึงแม้ว่าการที่ทางการอนุญาตให้ชาวต่างชาติ ซื้อบ้านและที่ดินในรัศมี 200 เส้น จากกำแพงเมืองได้ไม่ส่งผลโดยตรงกับชาวเมืองสมุทรสาครก็ตาม แต่ก็มีผลโดยอ้อมในด้านการค้าที่พ่อค้าชาวต่างชาติสามารถค้าขายสินค้ากับชาวเมืองได้ง่ายและสะดวกมากขึ้น เนื่องจากไม่ต้องใช้ระยะเวลาเดินทางมากนักระหว่างที่ฟานักของพ่อค้ากับเมืองสมุทรสาคร

การขุดคลองทั้งสองนี้ทำให้เนื้อที่ทำนาขยายเพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าผู้ที่เป็นเจ้าที่ดินทั้งสองฝั่งคลองจะไม่ใชราษฎรชาวนาก็ตาม เพราะว่าพระมหากษัตริย์มักจะพระราชทานที่ดินริมคลองให้เชื้อพระวงศ์ ขุนนาง และข้าราชการชั้นสูง ในกรณีที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานที่ดินทั้งสองฝั่งคลองให้แก่พระราชโอรสและพระราชธิดา เพื่อทำเป็นที่นาอันไม่ได้รับความสำเร็จเท่าไรนัก เพราะเจ้านายที่ได้รับพระราชทานยังทรงพระเยาว์อยู่ ไม่สามารถดูแลเองได้

¹ กิตติ ดันไทย. (2520). คลองกับเศรษฐกิจไทย (พ.ศ. 2367 – 2453). หน้า 116.

² หจข. (ร.5 กษ 9. 2/40). หนังสือเจ้าพระยาเทวทรงษ์วิวัฒน์ กราบทูลรัชกาลที่ 5. (8 ตุลาคม ร.ศ. 121 , พ.ศ. 2452).

³ พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2452). เสด็จประพาสสมณทลราชบุรี. หน้า 1.

⁴ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2400). ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4. หน้า 202.

ต้องอาศัยผู้จัดการหรือปล่อยให้ผู้ที่เข้าไปทำนาตามใจชอบ และผู้ที่เข้าไปทำนาก็ทำพอแต่กำลังของตนไม่เต็มเนื้อที่พระราชทาน บางส่วนก็ปล่อยให้รกร้าง¹

แต่อย่างไรก็ตามการขุดคลองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็เป็นวิธีหนึ่งในการขยายพื้นที่ในการทำนาให้กับราษฎร ในตอนปลายรัชกาล พ.ศ. 2411 ได้มีการขุดคลองในเมืองสมุทรสาครอีกคลองหนึ่ง ชื่อว่าคลองลัดขุนเมืองสมุทรสาคร² เป็นคลองสุดท้ายที่ขุดในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การขุดคลองเพื่อเปิดพื้นที่สำหรับทำนาค้นและการจับจองที่ดินตลอดแนวสองฝั่งคลองของเชื้อพระวงศ์และเหล่าขุนนางเป็นที่นิยมทำกันมากในสมัยรัชกาลต่อมา

น้ำตาลทราย การค่าน้ำตาลทรายมีมาตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ เป็นสินค้าสำคัญควบคู่กับการค้าข้าวภายหลังที่เปิดการค้าเสรีกับต่างชาติ ความต้องการน้ำตาลเพิ่มขึ้นจึงทำให้มีการขยายพื้นที่ปลูกอ้อยและโรงงานหีบอ้อย แหล่งผลิตน้ำตาลทรายที่สำคัญอยู่ตามริมแม่น้ำท่าจีนตั้งแต่นครชัยศรี³ ลงมาจนถึงสมุทรสาคร

การค่าน้ำตาลทรายเฟื่องฟูมากในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (สมัยรัชกาลที่ 3) น้ำตาลทรายเป็นสินค้าส่งออกในระดับต้นๆที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ มีการขยายพื้นที่ปลูกอ้อยเพิ่มขึ้นเป็นลำดับเพื่อให้พอกับความต้องการของตลาด โดยอาศัยแรงงานคนพื้นเมือง และคนจีนที่อพยพเข้ามาจากประเทศจีน⁴ ในช่วงปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงกลางสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การค่าน้ำตาลทรายซบเซาลง สืบเนื่องมาจากน้ำตาลทรายของต่างประเทศราคาถูกกว่าและคุณภาพดีกว่า⁵ อีกทั้งการเพิ่มภาษีที่ดินปลูกอ้อย จากเดิม 0.375 บาทต่อไร่ มาเป็น 4.50 บาทต่อไร่⁶ ภาษีอ้อย และภาษีฟืน ของรัฐบาล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหัตถเลขาไปถึงเจ้าพระยาสุริยวงศ์ว่า “...เดี๋ยวนี้น้ำตาลทรายน้อยไป เพราะภาษีฟืนแรงนัก...”⁷ และด้วยความห่วงใยของรัฐบาลที่มีต่อเจ้าของโรงงานน้ำตาลทรายเกรงว่าจะเลิกผลิตน้ำตาลทรายกันหมด เนื่องจากไม่คุ้มต่อการลงทุนรัฐบาลพยายามที่จะพยุงบฐานะของผู้ประกอบการโรงงานน้ำตาลทราย อย่างเช่น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้

¹ กิตติ ดันไทย. (2520). คลองกับเศรษฐกิจไทย (พ.ศ. 2367 – 2453). หน้า 70 – 12.

² สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2539). แม่น้ำลำคลองสายประวัติศาสตร์. หน้า 93.

³ ปาลเลอแก้ว. (2506). เล่าเรื่องเมืองไทย. หน้า 95.

⁴ วอลเตอร์ เอฟ. เวลลา. (ม.ป.ป.) แผ่นดินพระนั่งเกล้า. แปลโดย นิจ ทองโสภิต. หน้า 50 – 51.

⁵ กิตติ ดันไทย. (2520). เล่มเดิม. หน้า 72.

⁶ สุนันท์ ไชยเมธ. (2524). สภาพเศรษฐกิจและสังคมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 194.

⁷ หจข. (จ.ศ. 1220). จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. เลขที่ 96.

ออกพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน 1 พันชั่ง เพื่อให้จีนเจ้าของโรงงานน้ำตาลทรายภู ปรากฏใน เอกสารรัชกาลที่ 4 ว่า

...โรงงานน้ำตาลทรายในเมืองนครไชยศรี สมุทรสาคร ฉะเชิงเทรา และที่อื่นๆ ตก ถ้อยน้อยไปทุกปี สืบรู้เหตุเพราะหลงจำผู้ทำไม่มีทุนทำ ต้องเป็นหนี้ท่านผู้อื่นเสีย ดอกเบี้ยทุกเดือน ชั่งละกึ่งตำลึงบ้าง หกสลึงบ้าง ชั่งละบาทบ้าง ครึ่งดอกเบี้ยเจริญขึ้น ต้องเป็นหนี้ท่านผู้อื่นรุงรังไป ทำน้ำตาลได้กำไรใช้ไม่ทันดอกเบี้ย จึงต้องหลบหนีหาย เจ้าหนีไปยืมแย่งโรงงานน้ำตาลทรายวุ่นวายกัน น้ำตาลทรายจึงเสื่อมหายไปทุกที...ได้ คิดเงินได้ประมาณพันชั่งไว้สำหรับให้จีนภูไปเป็นทุนทำโรงงานน้ำตาลทราย จะคิดเอา ดอกเบี้ยแค่ชั่งละสองสลึงทุกเดือน...ถ้าถึงกำหนดสามปีให้ส่งเงินคืนทั้งดอกเบี้ยและ ต้นทุน...¹

จึงนับว่ารัฐบาลพยายามให้ความช่วยเหลือกิจการโรงงานน้ำตาลทรายอย่างเต็มที่ และโดยเฉพาะที่สมุทรสาครเกิดการเปลี่ยนเส้นทางไหลของแม่น้ำท่าจีน จึงทำให้น้ำเค็มขึ้นมาท่วมไร่อ้อยจน เกิดความเสียหาย จนทำให้ผู้ประกอบการชาวจีนขาดทุนและต้องเลิกกิจการ เปลี่ยนไปทำกิจการ ด้านโรงสีข้าวแทน ส่วนชาวบ้านที่เป็นกสิกรก็ได้ทำการปลูกข้าวแทนในพื้นที่ปลูกอ้อยเดิม จนใน ที่สุดพื้นที่ไร่อ้อยทั้งหมดเปลี่ยนมาเป็นนาข้าวเพื่อเป็นสินค้าส่งออก เพิ่มความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นสินค้าที่ทำรายได้หลักให้แก่เกษตรกรแทนน้ำตาลทรายไปในที่สุด ปรากฏให้เห็นผล อย่างชัดเจนในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทำนาเกลือ เกลือ จัดอยู่ในรายการสินค้าต้องห้ามในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ห้ามมีการ ซื้อขาย ถ้าจะขายต้องขายให้รัฐบาลเท่านั้นหรือถ้าใครจะซื้อต้องมาซื้อที่พระคลัง โดยรัฐจะจำหน่าย ให้ตามจำนวนที่เห็นสมควร² บริเวณที่ทำนาเกลือของสมุทรสาครพบหลักฐานที่ยืนยันได้ว่าเป็น ชุมชนที่มีความเจริญรุ่งเรืองครั้งในอดีต โดยศึกษาได้จากเครื่องถ้วยจีนพื้นขาว เขียนลายด้วยสีน้ำ เงินและสีเขียวใบไม้ ขุดพบที่ตำบลบางโทรัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร กำหนดอายุอยู่ในช่วง ปลายกรุงศรีอยุธยาถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์³ และยังพบเครื่องเบญจรงค์และช้อนดินเผาเคลือบ⁴ สันนิษฐานว่าเป็นชุมชนสมัยอยุธยาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ซึ่งชุมชนนี้แต่เดิมตั้งอยู่บริเวณนาเกลือ

¹ กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุ. (ม.ป.ป.). ออกพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ 1,000 ชั่ง ให้พ่อค้า น้ำตาลทรายภูไปลงทุน. เอกสารรัชกาลที่ 4 1ก78.

² วิชาสงศ์ พงศบุตร. (2520). “พระคลังสินค้า”, เอกลักษณ์ไทย ปีที่ 1. หน้า 32 – 37.

³ นคร สำภาทิพย์. (2535). เกลือสมุทรที่สมุทรสาคร. เมืองโบราณ, สำนักพิมพ์เมืองโบราณ ปีที่ 18 ฉบับที่ 1. หน้า 69.

⁴ แหล่งเดิม. หน้า 70.

เป็นรอยต่อกับเมืองสมุทรสงครามและได้อพยพหนีพม่ามาครั้งที่กองทัพพม่ายกเข้าตีกรุงศรีอยุธยา ใน พ.ศ. 2310 ทหารพม่าส่วนหนึ่งที่มาจากเมืองเพชรบุรีได้เข้าปล้นและเผาทำลายชุมชนนาเกลือ¹ ทำให้ต้องย้ายที่อยู่อาศัยจากบริเวณนาเกลือขึ้นมาทางทิศเหนือ บริเวณใกล้กับคลองสุนัขหอนและได้ตั้งเป็นชุมชนใหม่ประกอบอาชีพทำนาเกลือเช่นเดิม ซึ่งดูได้จากสภาพทางภูมิศาสตร์ เป็นที่ราบป่าชายเลนไม่สามารถประกอบอาชีพอื่นได้ นอกจากทำนาเกลือและประมง

การทำนาเกลือของเมืองสมุทรสาครรุ่งเรืองมากช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เนื่องจากไทยเป็นผู้ส่งเกลือออกเป็นรายใหญ่ในย่านนี้ จะเห็นได้จากการค้าทางเรือสำเภากับจีน ไทยส่งเกลือไปขายประเทศจีนในช่วง พ.ศ. 2343 – 2393 เป็นจำนวนถึง 50,000 หาบ² เกลือเหล่านี้มาจากสมุทรสาคร โดยขนส่งทางเรือจากคลองสุนัขหอนผ่านแม่น้ำท่าจีนเข้าคลองโคกขามออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยาไปยังกรุงเทพฯ

ต่อมาเมื่อชุดคลองภาษีเจริญ ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เส้นทางลำเลียงเกลือถูกเปลี่ยนมาใช้ทางผ่านคลองภาษีเจริญแทนคลองโคกขาม เพราะระยะทางสั้นกว่าและเกลือที่สมุทรสาครยังเป็นสินค้าที่ทางกรุงเทพฯ ส่งขายแก่หัวเมืองอีกด้วย ซึ่งปรากฏหลักฐานหนังสือหมื่นศักดิ์พลเสด็จพระยานครศรีธรรมราช เรื่องให้ช่วยจำหน่ายเกลือที่ใส่มาในเรือพระที่นั่งกำปั่น ว่า

...ให้บรรทุกเกลือในกรมออกมา ๒๐ เกวียน ให้ท่านพระยานครช่วยจำหน่าย ถ้าจำหน่ายเกลือได้เงินแล้วให้ส่งเข้าไปกรุงเทพฯ โดยเร็ว ในกรมทุกวันนี้ จับสำเภำใช้เงินเป็นอันมาก เงินในกรมก็ผิดเคืองนัก...³

ราคาเกลือในเมืองสมุทรสาครที่ปรากฏในหลักฐาน พ.ศ. 2459 ที่ส่งขายไปยังกรุงเทพฯ และเมืองราชบุรี มีราคาที่แตกต่างกันตามคุณภาพของเกลือ คือ เกลือสะอาดไม่มีสิ่งเจือปนจัดเป็นเกลือคุณภาพดี เกลือคุณภาพดีเกวียนละ 8 บาท คุณภาพปานกลางเกวียนละ 6 บาท คุณภาพต่ำเกวียนละ 4 บาท⁴

จาก การทำสวนจาก เป็นอาชีพทั่วไปของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมทะเลหรือป่าชายเลนคู่กับชุมชนเมื่อแรกสร้าง เนื่องจากเป็นพืชที่ขึ้นตามธรรมชาติ ไม่ต้องบำรุงรักษา สามารถนำใบจากมา

¹มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ฯ. (2534). จอหมายเหตุรัชกาลที่ 2 เล่ม 3 จ.ศ. 1171 - 1174. กรุงเทพฯ. หน้า 25.

²ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2528). การค้าเรือสำเภา จีน - สยาม ยุครัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 32.

³ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2528). การค้าเรือสำเภา จีน-สยาม ยุครัตนโกสินทร์. หน้า 71.

⁴กระทรวงมหาดไทย. (1456). เทศาภิบาล. เล่ม 15 แผ่นที่ 81.

เย็บติดกันเป็นดัดนำไปมุงหลังคาบ้านหรือเป็นฝาบ้านได้ ซึ่งในสมัยก่อนนั้นบ้านพักอาศัยของคนส่วนใหญ่ที่ไม่ใช่ขุนนาง มักจะใช้ดัดจากมุงหลังคาเนื่องจากมีราคาถูกกระเบื้อง ดัดจากนิยมใช้กันในเมืองแถบชายทะเล ระบายความร้อนได้ดีตามลักษณะบ้านไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ดังคำบอกเล่าของ ปาลากัวซ์ กล่าวไว้ว่า

...บ้านเรือนคนไทยนั้นสะอาด ถูกสุขลักษณะและปรับปรุงให้เข้ากันดีกับลมฟ้าอากาศ เพราะมีช่องลมมาก ที่อยู่อาศัยของคนจนนั้นสร้างแบบง่าย ๆ เป็นเรือนยกพื้นระดับเดียวกันหมดทั้งหลัง ใช้เสาไม้ไผ่ แล้วกันฝาด้วยซีกไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยดัดจากผูกไว้กับเครื่องบนที่เป็นไม้ไผ่เหมือนกัน ในห้องนอนมีแผ่นกระดานยกพื้นสูงราวหนึ่งเมตร ตามปกติเรือนเหล่านี้มักเป็นเรือนชั้นเดียว ใช้บันไดไม้ไผ่พาดขึ้น ห้องแบ่งออกเป็น 3 ห้อง กันด้วยดัดจากหรือกระแฉง ชั้นล่างหรือใต้ถุน เป็นที่เก็บข้าวเปลือก น้ำหรือเครื่องใช้ในเรือน บุคคลมีอันจะกินสร้างเรือนเสาไม้เต็ง คาน ชื่อและพื้นไม้สัก... หลังคามุงกระเบื้อง...¹

จากคำบอกเล่าของ ปาลากัวซ์ ทำให้ทราบถึงประโยชน์ของดัดจากซึ่งสามารถทำเป็นอาชีพสร้างรายได้ให้กับชุมชน อาชีพเย็บดัดจากและใช้จากมุงหลังคาบ้านรวมทั้งคำดัดจากนั้น ส่วนใหญ่นิยมทำกันในหมู่ชุมชนชาวมอญ² การประกอบอาชีพสวนจากลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ ประกอบกับมีวัดอื่นๆ เข้ามาทดแทนและสะดวกสบายกว่า และการพัฒนาของประเทศอย่างต่อเนื่องเกิดการขยายการอุตสาหกรรมอันหลากหลายที่สามารถผลิต สังกะสี กระเบื้องได้มากขึ้นและราคาถูกลง รวมทั้งเศรษฐกิจของประเทศที่ดีขึ้นหลังจากเปิดการค้ากับต่างชาติทำให้ผู้คนอยู่ดีกินดีขึ้นมีรายได้มากขึ้น จึงทำให้ผู้คนหันมาใช้ สังกะสี กระเบื้อง แทนดัดจากซึ่งมีความสวยงามและทนทานมากกว่าดัดจาก

พิน เป็นพลังงานที่จำเป็นในสมัยรัตนโกสินทร์ ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ของเมืองสมุทรสาครซึ่งมีป่าชายเลนเป็นแนวยาวขนานไปกับแนวทะเลกันอ่าวไทย ในป่าชายเลนนี้ประกอบไปด้วยต้นไม้ขนาดชนิดที่ขึ้นปะปนกันอยู่ เช่น แสม โกงกาง กะปูน ลำพู เป็นต้น ไม้เหล่านี้สามารถนำมาเป็นพินได้ เป็นทั้งพินหุงต้มและพินเผาถ่าน

ในสมัยนั้นป่าชายเลนไม่มีใครเป็นเจ้าของที่ดิน เหตุเพราะน้ำทะเลท่วมถึงทำกินอะไรไม่ได้ นอกจาก ตัดพินและตัดจากขายเท่านั้น ในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมาในแถบริมแม่น้ำท่าจีนเป็นที่ตั้งของโรงหีบอ้อยหรือโรงงานน้ำตาลทรายหลายโรง อาศัยพินที่เมืองสมุทรสาครเป็นเชื้อเพลิงในการต้มน้ำอ้อยให้เป็นน้ำตาลทราย พินเป็นสินค้าที่ต้องเสียภาษีที่แพงมากทำให้ราคาน้ำตาลทรายสูง

¹ สันต์ ท. โกมลบุตร (ผู้แปล). (2520). เล่าเรื่องเมืองสยาม. หน้า 190 – 191.

² สุวิทย์ ไพทยวัฒน์. (2522). วิวัฒนาการเศรษฐกิจชนบทในภาคกลางของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2394 – 2475. หน้า 71.

ตาม และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้ประกอบการโรงงานน้ำตาลทรายขาดทุน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า “...เดี๋ยวนี้น้ำตาลทรายน้อยไป เพราะภาษีฝิ่นแรงนัก...”¹

การเก็บภาษีฝิ่นส่วนใหญ่รัฐบาลจะเก็บกับโรงงานทำน้ำตาลทราย การเก็บภาษีขึ้นอยู่กับกระตม้น้ำตาล กระตม้น้ำตาลใหญ่เก็บ 150 บาท ต่อปี กระตม้น้ำตาลเล็กเก็บ 75 บาท ต่อปี² ดังนั้นการตัดฝิ่นขายหรือทำสวนฝิ่น ก็เป็นอาชีพสร้างรายได้ให้กับคนในสมุทรสาครที่อาศัยอยู่บริเวณป่าชายเลนพอสมควร ภายหลังเมื่อการผลิตน้ำตาลทรายน้อยลงช่วงปลายรัชกาลที่ 4 ต่อเนื่องถึงรัชกาลที่ 5 ทำให้ความต้องการฝิ่นที่จะนำไปเป็นเชื้อเพลิงในโรงเคี้ยวน้ำตาลทรายก็ลดน้อยลงตาม จะมีเพียงแต่ตัดฝิ่นเพื่อเป็นเชื้อเพลิงหุงต้มในครัวเรือนเท่านั้น

1.2 การประมง

ประมงน้ำจืด การทำประมงน้ำจืดในสมุทรสาครไม่ได้ทำเป็นอาชีพหลักส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพเสริม อาศัยช่วงเวลาที่ว่างจากการทำนาหรือตอนน้ำท่วมทุ่ง บริเวณที่ราษฎรหาปลา เช่น ตามทุ่งนาที่น้ำท่วม และแม่น้ำท่าจีน รวมทั้งคลองดำเนินสะดวก และคลองซอยต่างๆ ที่ขุดแยกจากคลองดำเนินสะดวก การจับสัตว์น้ำของราษฎรเพื่อเก็บไว้บริโภคในครัวเรือนช่วงฤดูแล้ง ซึ่งเนื้อปลาเป็นแหล่งโปรตีนที่ถูกที่สุดของราษฎร สามารถแปรรูปได้หลายอย่าง เช่น ทำปลาเค็ม ปลาร้า น้ำปลา เป็นต้น จัดเป็นอาหารหลักควบคู่กับการบริโภคข้าว เครื่องมือที่ใช้จับสัตว์น้ำจืด ได้แก่ ยอแห เบ็ด ลอบ เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำพื้นบ้าน แต่จับได้จำนวนไม่มากนักในแต่ละครั้ง เครื่องมือที่จับได้ครั้งละมากๆ คือ โพงพาง เครื่องมือเหล่านี้ทำมาจากวัสดุธรรมชาติพื้นบ้าน เช่น ไม้ไผ่ หวาย ด้วยวิธีการสาน³ ที่ใช้กันโดยทั่วไป การจับในประเทศตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ราษฎรส่วนใหญ่จับสัตว์น้ำเพื่อการบริโภค ส่วนการทำประมงอาชีพเป็นแบบผูกขาดมีการเสียเงินอากรค่าน้ำและอากรค่าน้ำนี้เป็นรายได้ทางหนึ่งของแผ่นดิน ทางกรมจะกำหนดพื้นที่บริเวณสำหรับจับสัตว์น้ำ ซึ่งการเก็บอากรค่าน้ำนี้ได้ยกเลิกไปในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงพระปรารภว่า “...การที่รัฐบาลได้รับผลประโยชน์รายได้จากอากรค่าน้ำนั้น เป็นการทำลายชีวิตสัตว์น้ำซึ่งเป็นบาป...”⁴ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการเก็บภาษีอากรค่าน้ำเสีย

ใน พ.ศ. 2395 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงดำริถึงเรื่องอากรค่าน้ำ และมีพระราชปรารภว่า...

¹ หจข. (จ.ศ. 1220). จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. เล่มที่ 96.

² วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์. (2529). การเพาะปลูกอ้อยและอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายในประเทศไทย ในคริสต์ศตวรรษที่ 19. หน้า 10 – 11.

³ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2532). เครื่องจักรสานในประเทศไทย. หน้า 54 – 55.

⁴ ธีรพันธุ์ ภูคาสุวรรณ. (2525). สองร้อยปีของการประมงไทย สมัยกรุงรัตนโกสินทร์. หน้า 234.

...อาการค่าน้ำนี้ก็เส้นทางที่ทำให้บังเกิดพระราชทรัพย์อย่างหนึ่งสำหรับแผ่นดิน ในสยามประเทศนี้มาแต่โบราณสืบทุกกาลพระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อนๆพระองค์ แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเก่ามา...¹

จึงโปรดเกล้าฯให้ฟื้นฟูการจัดเก็บอาการค่าน้ำขึ้นมามีอีกครั้ง และใช้ปฏิบัติกันเรื่อยมาทั่วประเทศรวมทั้งสมุทรสาครด้วย อาการค่าน้ำนี้รวมถึงการทำประมงทะเลด้วย

ประมงน้ำเค็ม การทำประมงทะเลของเมืองสมุทรสาครมีมาตั้งแต่แรกตั้งเป็นหมู่บ้านทำจันในปลายสมัยอยุธยาตามคำอธิบายของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพว่า เป็นหมู่บ้านชาวจีนตั้งอยู่ปากแม่น้ำท่าจีน มีอาชีพประมง² และคำบอกเล่าของพ่อค้าชาวตะวันตก ชื่อ เมอร์ซิเออร์ เซเบเรต์ ครั้งที่เดินทางมาอยุธยาและได้แวะที่เมืองท่าจีน³ การทำประมงในช่วงแรกๆประมงขนาดเล็กตามบริเวณชายฝั่งเป็นไปเพื่อยังชีพเท่านั้น ส่วนใหญ่ทำกันในครอบครัว เมื่อจับปลาได้มากก็นำมาทำเป็นปลาแห้ง ปลาเค็ม น้ำปลา เพื่อเก็บไว้นำลงเรือไปแลกกับข้าวสารและสิ่งของที่จำเป็นกับหมู่บ้านอื่นๆที่อยู่ตอนในของแผ่นดิน

การทำประมงได้พัฒนามากขึ้นภายหลังที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเปิดประเทศค้าขายกับต่างชาติอย่างเสรี จากการทำประมงแบบดั้งเดิมเพื่อเลี้ยงชีพมาเป็นเพื่อการค้ามากขึ้น จนเกิดการทะเลาะวิวาทระหว่างชาวประมง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯให้รื้อฟื้นอาการค่าน้ำขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2395⁴ เพื่อกำหนดเขตบริเวณและให้สิทธิผูกขาดการจับสัตว์เป็นรายๆไป และให้บังคับใช้ทั่วประเทศทั้งประมงน้ำจืดและประมงทะเล อาการค่าน้ำที่เก็บได้จาก เครื่องมือการจับปลา เช่น อวน และเครื่องประกอบสิ่งก่อสร้างเครื่องมือจับ เช่น โป๊ะ คำภาษีผูกขาดในการจับสัตว์น้ำในบางแห่ง ซึ่งจะเก็บแตกต่างกันไปตามพื้นที่ว่าแห่งไหนจับได้มากก็เก็บมากแห่งไหนจับได้น้อยก็เก็บน้อย รวมทั้งภาษีการค้าสัตว์น้ำภายในประเทศและกับต่างประเทศ และภาษีเกลือที่ใช้กับสัตว์น้ำ⁵

2 สภาพเศรษฐกิจภายหลังการปฏิรูปการปกครอง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯให้ปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคจากลักษณะที่เรียกว่า "กึ่งเมือง" มาเป็นการปกครองแบบ "เทศาภิบาล" โดยให้รวมอำนาจการบังคับบัญชาหัวเมืองต่างๆ จากเดิมที่เคยขึ้นกับกรมกลาโหม กรมมหาดไทย และกรมท่า ให้มาขึ้น

¹แหล่งเดิม. หน้า 235.

²สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2504). ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด. หน้า 210-211.

³จดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส ภาค ๗. (2513). ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่มที่ 12. หน้า 358- 361.

⁴ธีรพันธุ์ ภูธสวรงค์. (2525). สองร้อยปีของการประมงไทย สมัยกรุงรัตนโกสินทร์. หน้า 235.

⁵แหล่งเดิม. หน้า 235.

โดยตรงกับกระทรวงมหาดไทยเพียงแห่งเดียว แล้วรวมหัวเมืองเข้ากันเป็นกลุ่ม ๆ ตามความเหมาะสมและสภาพพื้นที่เรียกว่า “มณฑล” จัดตั้งขึ้นปีละ 2 – 4 มณฑล เนื่องจากขาดงบประมาณและผู้ที่จะดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการมณฑล เรียกว่า ข้าหลวงเทศาภิบาล¹

เมืองสมุทรสาครเป็นเมืองหนึ่งที่ถูกรวมเข้ากับเมืองนครชัยศรีและเมืองสุพรรณบุรีตั้งเป็น มณฑลนครชัยศรี เมื่อ พ.ศ. 2438² การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ได้เพียงแต่ปฏิรูปการปกครองหัวเมืองแบบเทศาภิบาลเท่านั้น แต่ยังได้ปฏิรูปทั้งระบบเศรษฐกิจ และการคมนาคม สืบเนื่องมาจากปรับตัวเข้าสู่ความทันสมัยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้การค้าและเศรษฐกิจขยายตัวอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการแผ่ขยายอำนาจของชาติตะวันตก ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้อ้างถึงพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีต่อพระองค์ท่านว่า

...ด้านต่างประเทศ กำลังตั้งท่าจะรุกเมืองไทยอยู่แล้ว ถ้าเราประมาทไม่จัดการปกครองบ้านเมืองเสียให้เรียบร้อย ปล่อยให้หละหลวมอย่างเช่นเป็นอยู่ ข้าไปเห็นจะมีภัยแก่บ้านเมือง บางทีอาจจะเสียอิสรภาพของเมืองไทยก็เป็นได้...³

ดังนั้นการปกครองหัวเมืองแบบเทศาภิบาลนี้ เป็นการปกครองแบบรวมอำนาจเข้ามาสู่ศูนย์กลางอำนาจที่มีพระมหากษัตริย์ เป็นผู้ใช้อำนาจการบริหารแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งแต่เดิมอำนาจการบริหารการจัดการส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับเจ้าเมืองนั้น ๆ การรวมอำนาจการปกครองไว้ในส่วนกลางเพื่อสะดวกในการควบคุมบริหารด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

2.1 เกษตรกรรม

ข้าว การทำนาช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ของราษฎรในสมุทรสาครได้รับปัจจัยในการส่งเสริมการทำนาจากรัชกาลก่อนมาก็ตาม แต่ด้วยลักษณะทางภูมิประเทศและที่ตั้งอยู่ใกล้ทะเลทำให้ผลผลิตข้าวสู่เมืองนครชัยศรีและเมืองสุพรรณบุรีไม่ได้ เป็นเพียงทำเพื่อบริโภคในครอบครัวและเหลือไปขายยังท้องถิ่นอื่นบ้างเป็นบางส่วน⁴

¹ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2503). เทศาภิบาล. หน้า 78 – 82.

² สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร. (2526). ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดสมุทรสาคร.

³ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และพระราชเสนา. (2495). เทศาภิบาล. หน้า 7.

⁴ กรมศิลปกร. รายงานตรวจราชการของนายเลื่อน เอกสารเกษตรใหม่ กส.13/1201.

อย่างไรก็ตามราชฐานในสมุทรสาครก็ยังประกอบอาชีพทำนาเช่นเดิม เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมการทำนาให้มากขึ้น โดยการประกาศยกเว้นค่านาที่บุกเบิกใหม่เป็นเวลา 3 ปี¹ เพื่อให้ราษฎรมีกำลังใจในการบุกเบิกพื้นที่ และขยายพื้นที่ทำนากันให้มากขึ้น

สมุทรสาครมีพื้นที่ทำนาทั้งหมด ในช่วง พ.ศ. 2458 ประมาณ 77,066 ไร่ แยกเป็นอำเภอ คือ อำเภอเมือง 31,504 ไร่ อำเภอกระทุ่มแบน 32,843 ไร่ อำเภอบ้านโป่ง 13,719 ไร่² ถึงแม้ว่าการทำนาในเมืองสมุทรสาครให้ผลผลิตสู้เมืองอื่นไม่ได้ก็ตาม แต่ผู้คนก็นิยมทำนากันมาก เนื่องจากลงทุนต่ำ อาศัยแรงงานในครอบครัวหรือเอาแรงกันในชุมชน เช่น ลงแขกเกี่ยวข้าว นวดข้าว เป็นต้น หรืออีกประการหนึ่งคือไม่ถนัดที่จะทำอาชีพอื่นเพราะชาวนาส่วนใหญ่จะเป็น คนไทย คนมอญ และลาว

จนมาถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกสืบเนื่องมาจากผลของสงครามโลกครั้งที่ 1 สร้างผลกระทบต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากประเทศไทยอาศัยการส่งสินค้าออกเป็นตัวหลักในการพัฒนาประเทศ ประกอบกับการใช้งบประมาณแผ่นดินเกินตัว³ รวมทั้งปัญหาจากภัยธรรมชาติ เช่น ภาวะน้ำท่วมใน พ.ศ. 2460 ทำให้นาข้าวเสียหายเป็นจำนวนมากและถัดมาอีก 2 ปี พ.ศ. 2462 ก็เกิดฝนภาวะแล้งได้ทำให้นาข้าวเสียหายซ้ำอีก⁴ จากภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อเกษตรกรในสมุทรสาคร โดยเฉพาะชาวนาที่อาศัยธรรมชาติในการเพาะปลูก

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ. 2475 สภาพเศรษฐกิจของประเทศต้องพึ่งการส่งออกเป็นหลัก โดยเฉพาะข้าวที่เป็นสินค้าหลัก จึงทำให้การปลูกข้าวเป็นอาชีพหลักของคนรวมทั้งประชาชนในสมุทรสาคร ใน พ.ศ. 2480 สมุทรสาคร มีพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 217,682 ไร่ ผลผลิตข้าว 642,135 หาบ⁵ และเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงที่ไทยตกอยู่ในฐานะประเทศผู้แพ้สงครามต้องเสียค่าปรับตามข้อสัญญาสมบรูณ์แบบกับอังกฤษ โดยต้องส่งข้าวสารเข้ากองทุนของประเทศอังกฤษเป็นจำนวน 1.5 ล้านตัน โดยไม่คิดมูลค่า⁶ ทำให้ไทยต้องเร่งขยายพื้นที่ปลูกข้าว เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตข้าวให้พอกับความต้องการ จากความต้องการข้าวที่เพิ่มสูงขึ้นทำให้ราคาข้าวสูงขึ้นตาม ส่งผลให้พื้นที่ทั่วประเทศที่สามารถปลูกข้าวได้ขยายพื้นที่ทำนาอย่างรวดเร็ว ในสมุทรสาครมีการขยายพื้นที่ทำนาเช่นกัน ใน พ.ศ. 2490 มีพื้นที่ปลูกข้าว 228,923 ไร่ ผลผลิตที่ได้

¹เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่นๆ. (2478). พระราชบัญญัติสำหรับผู้รักษาเมืองกรมการและเสนา กำนันอำเภอ ซึ่งจะออกเดินประเมินนา, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 5. หน้า 249.

²ธีระ แก้วประจันทร์. (2534). สภาพเศรษฐกิจมณฑลนครชัยศรี พ.ศ. 2433 – 2475. หน้าที่ 65.

³มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมราช. (2532). เอกสารการสอนชุดวิชา เศรษฐกิจไทย. หน้า 247.

⁴กรมศิลปกร. ข้าวแพงตอนใหม่. เอกสารรัชกาลที่ 6 หน้า 20/32.

⁵สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2489 - 2480). สมุดสถิติพยากรณ์รายปี (ราชอาณาจักรสยาม) บรรพ ที่ 09. หน้า 588.

⁶มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. (2532). เอกสารการสอนชุดวิชา เศรษฐกิจไทย. หน้า 301.

935,456 หาบ¹ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสมุทรสาครการทำนาปลูกข้าวยังเป็นอาชีพหลักของผู้คนโดยทั่วไป

สวนผักและสวนผลไม้ การทำสวนผัก เช่น ผักคะน้า กวางตุ้ง แตงต่างๆ เริ่มทำกันภายหลังที่ขุดคลองดำเนินสะดวก กับคลองภาษีเจริญแล้ว และส่วนใหญ่อยู่บริเวณตลอดแนวสองฝั่งคลอง เนื่องจากสวนผักต้องอาศัยน้ำหล่อเลี้ยงตลอดทั้งปี สวนเหล่านี้คนจีนเป็นเจ้าของ ซึ่งคนจีนเหล่านี้บางส่วนก็อยู่กันมาตั้งแต่เป็นแรงงานในโรงงานน้ำตาลทรายที่ตั้งอยู่ตลอดริมแม่น้ำท่าจีน ครั้งที่ยังรุ่งเรืองในสมัยต้นกรุงต่อมาการค้าน้ำตาลทรายซบเซาลงในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเลิกทำในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลูกจ้างจีนเหล่านี้ได้ปรับเปลี่ยนอาชีพของตนเสียใหม่ ด้วยการยึดอาชีพทำสวนผักและสวนผลไม้ซึ่งเป็นอาชีพที่ตนเองถนัด และชาวจีนบางส่วนก็มีอาชีพปลูกผักอยู่แล้วแต่อยู่ตามที่ดิน การปลูกผักตามที่ดินนั้นต้องอาศัยความขยันในการตักน้ำไปรดต้นผัก² เมื่อขุดคลองดำเนิน คลองภาษีเจริญเสร็จและเปิดใช้ทำให้มีน้ำท่าสมบูรณ์ จึงมีชาวจีนอพยพจากที่ดินเข้ามาทำสวนผักตลอดแนวสองฝั่งคลองเนื่องจากมีน้ำตลอดทั้งปี การทำสวนผักให้ผลผลิตเร็วตลอดทั้งปีไม่ต้องรอเป็นเวลานานเหมือนการทำนาข้าว อีกทั้งยังสามารถนำผลผลิตไปขายด้วยตนเองได้ ซึ่งเป็นอาชีพที่คนจีนมีความชำนาญมากที่สุดระยะแรกคนจีนเข้ามาขอเช่าที่ดินของชาวนาหรือของขุนนางที่เป็นที่นา ก่อนด้วยความขยันทำมาหากิน ได้พัฒนามาเป็นเจ้าของที่ดินเอง สืบเนื่องต่อกันไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพทำสวนตลอดสองฝั่งคลองมากนัก ส่วนใหญ่ก็ยังเป็นอาชีพของชาวจีนในการทำสวนผักและผลไม้

เมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 1 การค้าในลักษณะของการนำเข้าและส่งออกของประเทศที่อยู่ในมือของชาวตะวันตกได้ถูกเปลี่ยนถ่ายมาอยู่ในมือของชาวจีนมากขึ้น และมีชาวจีนเข้ามาค้าขายแรงงานในประเทศมากขึ้นและได้แพร่กระจายไปสู่เมืองต่างๆ รวมทั้งสมุทรสาครเช่นกัน ซึ่งชาวจีนเหล่านี้มีความขยันอดทนในการประกอบอาชีพ มีชาวจีนบางส่วนเข้าไปตามแม่น้ำท่าจีนและตามคลองซอยต่างๆ โดยเฉพาะคลองดำเนินสะดวก เพื่อหาเช่าที่ดินของคนพื้นเมือง มาทำเป็นสวนผักและผลไม้ การทำสวนผักในที่ราบลุ่มน้ำหลาก โดยวิธีการยกคันดินสูงประมาณ 1 – 2 เมตร รอบพื้นที่ เรียกว่า คันล้อม เพื่อกันน้ำเข้าท่วมพืชผลในพื้นที่ ช่วงฤดูน้ำหลาก และเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ส่วนในบริเวณที่ปลูกพืชยกเป็นคันดินเดี่ยวๆ ที่เรียกว่า ยกร่องสวน³ ภายในร่องสวนจะเก็บน้ำไว้ได้รดพืชผลได้ตลอดทั้งปี และยังสามารถเลี้ยงปลาไว้เป็นอาหารได้อีก การทำสวนวิธีนี้ถูกประยุกต์มาจากการทำไร่อ้อยในที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงของเมืองนครชัยศรีและเมืองสมุทรสาคร ครั้งในอดีต

¹ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2488 - 2498). สถิติพยากรณ์รายปี บรรพที่ 22. หน้า 471.

² ธีระ แก้วประจันต์. (2534). สภาพเศรษฐกิจมณฑลนครชัยศรี พ.ศ. 2438 – 2475. หน้า 145.

³ ราตรี โตเฟ่งพัฒน์. (2543). ตลาดน้ำ: วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง. หน้า 159.

ต่อมาได้พัฒนาจากสวนผักล้มลุก มาเป็นสวนผลไม้ยืนต้น เช่น องุ่น ฝรั่ง มะม่วง ส้มเขียวหวาน ชมพู เป็นต้น เนื่องจากให้ผลผลิตและราคาที่ดีกว่าการปลูกพืชล้มลุก ซึ่งการทำสวนไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแต่ในหมู่ชาวจีนเช่นแต่ก่อนได้ขยายเข้าไปในหมู่คนไทยและคนมอญ ได้เปลี่ยนอาชีพมาทำสวนแทนการทำนาที่สามารถให้ผลผลิตเร็วกว่าการทำนาและสร้างรายได้ตลอดทั้งปี ซึ่งต่างจากการทำนาข้าวที่สร้างรายได้เพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น

นาเกลือ การทำนาเกลือในสมุทรสาครได้ทำสืบต่อกันมาเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนชายทะเลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลไม่สามารถทำอาชีพอื่นได้ นอกจากประมงน้ำเค็มและนาเกลือ จึงมีการส่งเสริมให้ทำนาเกลือมากขึ้น โดยการขุดคลองสหกรณ์กับคลองสรรพสามิต เพื่อการชลประทานและทำนาเกลือทางริมฝั่งทะเลของเขตอำเภอเมืองสมุทรสาคร เริ่มต้นจากบ้านกำพรา ไปทางทิศตะวันออกไปติดกับคลองที่มีอยู่เดิม เช่น คลองพระราม คลองแพรกตาทอง คลองแพรกตาแก้ว คลองบางเสาธง คลองพระยาพาน ไปจนถึงจังหวัดสมุทรปราการ¹ คลองนี้ได้ตัดผ่านพื้นที่นาเกลือเดิมเกือบทั้งหมด² ในด้านฝั่งตะวันตกอาศัยคลองสุนัขหอนเป็นคลองส่งน้ำเข้าสู่พื้นที่ทำนาเกลือ ตั้งแต่ตำบลบางหญ้าแพรก บางกระเจ้า บางโทรัด บ้านบ่อ กาหลง และนาโคก ปริมาณที่ผลิตรายปีขึ้นอยู่กับภาวะอากาศ ถ้าปีไหนฝนตกน้อยก็สามารถผลิตเกลือได้มาก ส่วนพื้นที่ทำนาเกลือขึ้นอยู่กับภาวะของตลาด ถ้าราคาเกลือแพงมีความต้องการเกลือในท้องตลาดสูง ชาวนาเกลือก็จะขยายพื้นที่ทำนาเกลือเพิ่มมากขึ้นตาม และช่วงไหนราคาเกลือตกต่ำ ชาวนาเกลือก็จะปล่อยพื้นที่ทำนาเกลือให้ทิ้งร้างแล้วหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน นาเกลือบางแห่งก็ถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงชายฝั่งแทน แต่อย่างไรก็ตามการทำนาเกลือก็ยังเป็นอาชีพของผู้คนในแถบชายฝั่งทะเลของสมุทรสาครเช่นเดิม เนื่องจากการทำนาเกลือไม่ต้องลงทุนอะไรมากนัก เพียงแต่อาศัยน้ำทะเลกับระยะเวลา บวกกับภาวะอากาศที่เอื้ออำนวยเท่านั้น

2.2 ประมง

ประมงน้ำจืด การทำประมงน้ำจืดในสมุทรสาครไม่ได้ทำเป็นอาชีพหลักส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพเสริม อาศัยช่วงเวลาที่ว่างจากการทำนาหรือตอนน้ำท่วมทุ่ง บริเวณที่ราษฎรหาปลา เช่น ตามทุ่งนาที่น้ำท่วม ตามแม่น้ำท่าจีน รวมทั้งลำคลองค้ำเนินสะดวก และคลองซอยต่างๆที่ขุดแยกจากคลองค้ำเนินสะดวก การจับสัตว์น้ำของราษฎรเพื่อเก็บไว้บริโภคในครัวเรือนช่วงฤดูแล้ง ซึ่งเนื้อปลาคือแหล่งโปรตีนที่ถูกที่สุดของราษฎร สามารถแปรรูปได้หลายอย่าง เช่น ทำปลาเค็ม ปลาร้า น้ำปลา เป็นต้น และเป็นอาหารหลักควบคู่การบริโภคข้าว เครื่องมือที่ใช้จับสัตว์น้ำจืด ได้แก่ ยอ แห เบ็ด ลอบ เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำพื้นบ้าน ใช้จับสัตว์น้ำแต่ละครั้งได้จำนวนไม่มากนัก เครื่องมือที่

¹จังหวัดสมุทรสาคร. (2537). แผนการลงทุนจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 38.

²นคร สำภาทิพย์. (2535). เกลือสมุทรที่สมุทรสาคร. หน้า 65.

จับได้ครั้งละมากๆ คือ โพงพาง เครื่องมือเหล่านี้ทำมาจากวัสดุธรรมชาติพื้นบ้าน เช่น ไม้ไผ่ หวาย ด้วยวิธีการสาน¹ ที่ใช้กันโดยทั่วไป

การเก็บภาษีค่าน้ำจะเรียกเก็บไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับพื้นที่จับปลาและเครื่องมือที่ใช้ พื้นที่ที่จับปลาได้มากจะเรียกเก็บแพง พื้นที่ที่จับปลาได้น้อยจะเรียกเก็บถูก กฎหมายการเก็บภาษีจากการจับปลามีการปรับปรุงเพิ่มเติมใหม่ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกว่า “พระราชบัญญัติค่าน้ำ ศก 120”² และประกาศกฎข้อบังคับเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเก็บอากรค่าน้ำ ใน พ.ศ. 2457³ ซึ่งได้กำหนดอัตราอากรค่าน้ำจากโพงพาง ที่เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำจืด และน้ำเค็มดังนี้ ในสมุทรสาคร โพงพาง 1 ช่อง เรียกเก็บ 10 บาท สำหรับจับปลาน้ำจืด (รวมทั้งแม่น้ำและลำคลอง) ส่วนน้ำเค็ม โพงพาง 1 ช่อง เรียกเก็บ 20 บาท⁴ การออกพระราชบัญญัติอากรค่าน้ำไม่เพียงแต่มุ่งหารายได้เข้ารัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นการรักษาพันธุ์สัตว์น้ำด้วย เช่น ข้อกำหนดในพระราชบัญญัติอากรค่าน้ำ ศก 120 กำหนดบริเวณที่อยู่ติดกับวัดในรัศมี 5 วา เป็นเขตห้ามจับสัตว์น้ำ ห้ามจับปลาในฤดูวางไข่ห้ามจับสัตว์น้ำโดยใช้ยาเบื่อ⁵ เป็นต้น

การทำประมงน้ำจืดได้พัฒนาตามแบบอย่างอารยประเทศภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อปูทางการทำประมงน้ำจืดไปสู่การทำเพื่อการพาณิชย์ในอนาคต ได้มีคำแนะนำจากกรมเกษตรและการประมง ให้เกษตรกรรู้จักการเลี้ยงปลา การขุดบ่อ ทำคันดิน และก่อสร้างประตูระบายน้ำ รวมทั้งชี้แจงประโยชน์ของการเลี้ยงปลา การเลือกชนิดของปลาที่ควรเลี้ยงและปริมาณที่ปล่อยลงเลี้ยงในบ่อ การซ่อมแซมบ่อ อีกทั้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับอาหารและการให้อาหาร ให้ความรู้ด้านโรคของปลา การเพาะขยายพันธุ์ปลา⁶ ณ เวลานั้นการเลี้ยงปลาในบ่อเป็นเรื่องใหม่ของเกษตรกรแต่ก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจของเกษตรกรโดยทั่วไป แต่การพัฒนาการประมงน้ำจืดก็ไม่ก้าวหน้ามากเท่าใดนัก ต่อมา พ.ศ. 2497 “กรมการประมง” ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “กรมประมง” พร้อมกับการขยายงานพัฒนาการประมงออกสู่ภูมิภาค มีการจัดตั้งสถานีประมงเพื่อเป็นสถานที่วิจัย ส่งเสริมอาชีพประมง และการพัฒนาการประมงน้ำจืดทั่วประเทศรวมทั้งในสมุทรสาคร⁷ ถึงแม้ว่าการทำประมงน้ำจืดในสมุทรสาครไม่ได้ส่งผลต่อเศรษฐกิจมากนัก แต่ก็ป็นวิถีชีวิตของผู้คนที่ต้องอาศัยแม่น้ำลำคลองทำมาหากิน การจับสัตว์น้ำก็เป็นวิธีหนึ่งของชาวคลองที่ช่วยผ่อนภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัวที่ไม่ต้อง

¹วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2532). เครื่องจักรสานในประเทศไทย. หน้า 54 – 55.

²เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่นๆ. (2478). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 18. หน้า 254 – 260.

³กรมศิลปากร. (เอกสารรัชกาลที่ 6 ค.2/3). พระราชบัญญัติและกฎหมายเสนาบติว่าด้วยอากรค่าน้ำ. (19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2456 – 20 กันยายน พ.ศ. 2460).

⁴ธีระ แก้วประจันทร์. (2534). สภาพเศรษฐกิจมณฑลนครชัยศรี พ.ศ. 2438 – 2475. หน้า 153.

⁵ธีระพันธุ์ ภูคาสวรรค์. (2525). สองร้อยปีของการประมงไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. หน้า 236.

⁶แหล่งเดิม. หน้า 242.

⁷แหล่งเดิม. หน้า 244.

ซื้อหาอาหารประเภทโปรตีนจากแหล่งอื่น และทำกันเป็นปกติวิสัย ส่วนที่ยึดเอาการประมงเป็นอาชีพหลักนั้นยังมีน้อย¹

ประมงน้ำเค็ม การทำประมงทะเลเจริญมากขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีชาวตะวันตกนำเรือประมง ที่ชาวบ้านเรียกว่า เรือฉลอม เข้ามาทำการประมงในบริเวณอ่าวไทย ทั้งในเมืองสมุทรสาคร และเข้ามาจอดในตำบลหนึ่งในเมืองสมุทรสาคร ซึ่งชาวบ้านได้ตามชื่อเรือว่า ตำบลท่าฉลอม เรือฉลอมลำหนึ่งจะใช้ลูกเรือประมาณ 7 – 8 คน² โดยใช้วิธีลากอวน ซึ่งแสดงว่า เมืองสมุทรสาครเป็นแหล่งทำประมงที่สำคัญ

เมื่อการทำประมงเจริญมากขึ้นและมีชาวต่างชาติเข้ามาจับปลาในอ่าวไทยมากขึ้นเพื่อประโยชน์ของประเทศและของประชาชน รวมทั้งการค้าสัตว์น้ำ ใน พ.ศ. 2444 (ร.ศ. 120) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการค้าสัตว์น้ำใหม่ ด้วยวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ เพื่อจัดเก็บภาษีอากรเข้ารัฐ เพื่อให้มีสัตว์น้ำเพียงพอต่อการบริโภคของประชาชน เพื่อให้มีสัตว์น้ำเป็นสินค้าของประเทศ และให้อำนาจการควบคุมบัญชาการสัตว์น้ำอยู่กับเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย กับเสนาบดีกระทรวงนครบาล

เครื่องมือที่ใช้ทำประมงในสมุทรสาครและที่อื่นที่นิยมกันได้แก่ โปะะ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการจับปลาสูญเสียส่วนใหญ่ รวมทั้งสัตว์น้ำเค็มทั่วไปของประเทศไทย³ การทำโปะะต้องลงทุนสูง และต้องมีความชำนาญในการดำเนินการ ดังนั้นเจ้าของโปะะส่วนใหญ่จะเป็นคนจีน เพราะมีทุนมากจากการสำรวจใน พ.ศ. 2465 พบว่ามีจำนวน โปะะ อยู่ในประเทศไทย ประมาณ 1645 วง เป็นของมณฑลนครชัยศรี 137 วง ที่เหลือเฉลี่ยไปตาม มณฑลต่างๆ แถบชายทะเล⁴ ปลาที่จับได้ในสมุทรสาครส่วนใหญ่ส่งไปขายที่กรุงเทพฯ ระยะแรกๆ การขนส่งสินค้าอาหารทะเลอาศัยเส้นทางเรือเข้าสู่กรุงเทพฯ โดยผ่านคลองมหาชัยออกสู่น้ำเจ้าพระยาไปยังปากคลองตลาด

ต่อมาเมื่อการค้าอาหารทะเลได้รับความนิยมมากขึ้น ประกอบกับนโยบายพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกของรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีบริษัทเอกชนได้ขอสัมปทานเดินรถไฟสายคลองสาน – ท่าจีน ทำให้การขนส่งผลิตภัณฑ์อาหารทะเลเปลี่ยนจากเรือเป็นรถไฟแทน ซึ่งให้ความสะดวกและรวดเร็วกว่า สามารถที่จะขนส่งของสดจากทะเลเพิ่มขึ้นจากสินค้าแบบเดิมจำพวก กะปิ ปลาเค็ม น้ำปลา⁵ เกิดด้วยความนิยมบริโภคอาหารทะเลกันมากขึ้น

¹ ธีระพันธุ์ ภูคาสวรรค์. (2525). สองร้อยปีของการประมงไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. หน้า 239.

² ธีระ แก้วประจันทร์. (2534). สภาพเศรษฐกิจมณฑลชัยศรี พ.ศ. 2438 – 2475. หน้า 156.

³ กรมประมง. (2512). เครื่องมือทำการประมงประเภทน้ำเค็มของประเทศไทย. หน้า 1.

⁴ กรมชลประทาน. เอกสารเกษตรใหม่ กส. 14/30. รายงานของหมอ ฮิว เอ็ม สมิท เรื่องโครงการ

บำรุงรักษาและเพาะพันธุ์สัตว์น้ำในประเทศสยาม.

⁵ ชัย เรื่องชลธิ. (2522). ประวัติศาสตร์ไทย สมัย พ.ศ. 2352 – 2453 ด้านเศรษฐกิจ. หน้า 279.

เพราะราคาถูก เช่น ปลาทุตัวใหญ่ 8 ตัวสลึง (ตัวละไฟ) ปลาอินทรีตัวใหญ่ตัวละ 4 สลึง¹ ประกอบกับการสามารถจับปลาที่มีคุณภาพดีมากขึ้น มีปรากฏในเอกสารสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เปรียบเทียบการทำประมงเมืองสมุทรสาครกับเมืองสมุทรปราการว่า

...ปรากฏหลักฐานบัญชีของบริษัทรถไฟแม่กลองและของเจ้าพนักงานว่า การทำโป๊ะเมืองสมุทรสาครกับเมืองสมุทรปราการ มิได้ต่างกันเท่าใด แม้ฝ่ายเมืองสมุทรสาคร มีจำนวนโป๊ะมากกว่าก็จริง ส่วนปลาที่จับได้ ฝ่ายจังหวัดสมุทรปราการจับปลาได้มากกว่าทางเมืองสมุทรสาคร แต่มีราคาต่ำกว่า โดยเป็นปลาที่ชนิดดีน้อย...²

การทำประมงในบริเวณอ่าวไทยไม่มีเพียงแต่ชาวไทยกับชาวตะวันตกเท่านั้นยังมีชาวจีนที่เข้ามาทำประมงเป็นครั้งคราว ดังที่กล่าวถึงในเอกสารว่า

...พวกที่ทำอวนส่วนมากเป็นชาวจีนอยู่ต่างพระราชอาณาเขตต์ เข้ามาทำชั่วคราว และยังนำผลประโยชน์ส่งไปเมืองจีน...³

การเข้ามาทำประมงของชาวจีนโพ้นทะเลมาพร้อมกับเครื่องมือจับปลาชนิดใหม่ ที่มีประสิทธิภาพในการจับปลามาใช้ คือ อวนดั่งเก เรือใบสามเสา ซึ่งใช้กันตามมณฑลชายทะเลในราว พ.ศ. 2469 มีชาวประมงชาวจีนนำเรือใบสามเสา เรียกว่า เรืออวนดั่งเก เข้ามาจับปลาและทำปลาทุเค็ม เข้ามาขายที่ชุมพรและสมุทรสาคร⁴ และเรืออวนดั่งเกนี้ถูกปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการประมงไทย ปรากฏว่าได้รับความนิยมในหมู่ชาวประมงไทยในเวลาต่อมา⁵

หลังจากนั้นใน พ.ศ. 2473 ได้มีชาวญี่ปุ่นนำเรือยนต์เข้ามาทำการประมงในทะเลไทยมีประสิทธิภาพจับสัตว์ได้จำนวนมาก ทำให้ชาวประมงไทยคิดใช้เรือยนต์แทนเรือสำเภาบ้าง แต่ชาวประมงจีนบอกว่าเสียงเครื่องยนต์จะทำให้สัตว์น้ำตกใจกลัว ชาวประมงไทยจึงไม่กล้าใช้เรือยนต์

¹ธีรพันธุ์ ภูคาสวรรค์. (2525, 3 พฤษภาคม.). สองร้อยปีการประมงไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. วารสารกรมประมง ปีที่ 35. หน้า 237.

²กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 6 ค.2/3. พระราชบัญญัติและกฎเสนาบติว่าด้วยอากรค่าน้ำ. (19 กุมภาพันธ์ 2456 – 20 กันยายน 2460).

³เอกสารรัชกาลที่ 6 ค.2/3. พระราชบัญญัติและกฎเสนาบติว่าด้วยอากรค่าน้ำ. (19 กุมภาพันธ์ 2456 – 20 กันยายน 2460).

⁴บุญ อินทรมพรรย์. (2526, 5 กันยายน). การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเลในช่วง 200 ปีของกรุงรัตนโกสินทร์. วารสารการประมง. ปีที่ 36. หน้า 483 – 493.

⁵"ลูกทะเล" (นามแฝง). (2525, 2 มีนาคม). การประมงไทยในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต. วารสารการประมง. ปีที่ 35. หน้า 122 – 123.

ออกจับปลา¹ ต่อมาใน พ.ศ. 2478 เกิดพายุใหญ่รุนแรงสร้างความเสียหายกับ โป๊ะ และเครื่องมืออื่นๆเสียหาย ทำให้ขาดแคลนสัตว์น้ำทะเลมากจึงเกิดการแข่งขันกันรับซื้อสัตว์ทะเลในที่ต่างๆเป็นอันมาก จึงเป็นตัวกระตุ้นให้ชาวประมงไทยเร่งออกเรือจับสัตว์น้ำ ด้วยเหตุนี้ทำให้ชาวประมงไทยลองมาใช้เรือยนต์แทนเรือสำเภา เพื่อความรวดเร็วต่อการจับสัตว์น้ำ ปรากฏว่า เสียงเครื่องยนต์ไม่ทำให้ฝูงปลาตกใจกลัวดังคำบอกเล่าของชาวประมงจีน และยังจับสัตว์น้ำได้มากกว่าเรือสำเภา นับแต่นั้นมาชาวประมงไทยก็ใช้เรือยนต์ทำประมง² และได้ปรับปรุงเครื่องยนต์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยตลอด

2.3 อุตสาหกรรม

โรงสีข้าว อุตสาหกรรมในเมืองสมุทรสาครช่วงการปฏิรูปการปกครองของรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้นส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากภาคการเกษตร เช่น โรงสีข้าว เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กถึงขนาดย่อม อาศัยรับสีข้าวเปลือกของชาวนาหรือรับซื้อข้าวเปลือกมาเป็นวัตถุดิบ ซึ่งโรงสีข้าวจะตั้งอยู่ใกล้กับชุมชนที่เป็นแหล่งปลูกข้าวเพื่อสะดวกในการขนส่งข้าวเปลือกเข้ามายังโรงสีและไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง หรือเจ้าของกิจการโรงสีเป็นพ่อค้าคนกลางรับซื้อข้าวจากชาวนาด้วย

จำนวนโรงสีข้าวในสมุทรสาคร ทั้งหมด 16 โรง แบ่งออกเป็นอำเภอดังนี้ กระทุ่มแบน 8 โรง บ้านแพ้ว 5 โรง เมืองสมุทรสาคร 3 โรง³ ซึ่งน้อยกว่า นครปฐมและสุพรรณบุรี เนื่องจากพื้นที่ทำนามิ่ไม่มากนักเพราะเป็นเมืองชายทะเล โรงสีข้าวในสมุทรสาครส่วนมากเป็นโรงสีขนาดเล็ก⁴ และเจ้าของกิจการเป็นของคนจีนส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะชาวจีนรู้จักเก็บออมเงินทุน มีความขยัน คิดถึงทุนกำไร และรู้จักการลงทุน อันเป็นนิสัยคนจีน การลงทุนในกิจการโรงสีข้าว จึงเป็นความเจริญก้าวหน้าในประกอบธุรกิจอย่างหนึ่ง และเป็นการประกอบธุรกิจที่เหมาะสมกับสภาพการผลิตของประชาชน ถึงแม้ว่ากิจการโรงสีในสมุทรสาครไม่ใหญ่โตเหมือนเมืองอื่น แต่เป็นกิจการที่ได้ผลประโยชน์น่าพอใจ

จากลักษณะทางภูมิประเทศของสมุทรสาครที่เป็นเมืองชายทะเลไม่เหมาะกับการปลูกข้าว แต่ด้วยเหตุที่การทำนาปลูกข้าวไม่ต้องลงทุนมากนักอาศัยแรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก หลังจากสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมามีการขยายพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มขึ้นทำให้มีการตั้งโรงสีข้าว

¹บุญ อินทรทรัพย์. (2526, 5 กันยายน). เล่มเดิม. วารสารการประมง. ปีที่ 36. หน้า 488.

²บุญ อินทรทรัพย์. (2526, 2 มีนาคม). การพัฒนากิจการประมงของไทย. วารสารการประมง. ปีที่ 36. หน้า 129.

³กรมศิลปากร. เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถราชานุภาพ. สบ. 2.41/27. บัญชีโรงสีข้าวในพระราอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2472.

⁴ธีระ แก้วประจันทร์. (2534). สภาพเศรษฐกิจมณฑลชัยศรี พ.ศ. 2438 – 2475. หน้า 133.

เพิ่มขึ้นตามเช่นกัน ในสมุทรสาคร ใน พ.ศ. 2490 มีโรงสีข้าวทั้งหมด 25 โรง¹ เมื่อประเทศมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ มากขึ้น และกระจายการพัฒนาออกสู่จังหวัดใกล้เคียงที่มีสมุทรสาครรวมอยู่ด้วย เป็นเหตุให้พื้นที่ปลูกข้าวในสมุทรสาครลดน้อยลงไป จนทำให้โรงสีข้าวในพื้นที่ขาดข้าวเปลือกมาป้อน มีโรงสีบางเจ้าแก้ปัญหาด้วยการซื้อข้าวเปลือกจากจังหวัดอื่น แต่ก็ไม่คุ้มต่อต้นทุนที่สูงกว่าข้าวเปลือกในพื้นที่ จึงทำให้โรงสีข้าวในสมุทรสาครต้องเลิกกิจการไปบ้าง เหลืออยู่ไม่กี่โรงในที่ยังทำโรงสีข้าวอยู่รวมทั้งพื้นที่ทำนาที่เช่นกันที่ลดน้อยลง

¹สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2488 - 2498). สมุดสถิติรายปี บรรพที่ 22 (ภาค 1). หน้า 70.

บทที่ 4

พัฒนาการเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 – 2544

ภายหลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2488) ภาวะเศรษฐกิจและการเมืองของโลกเปลี่ยนไปจากเดิมซึ่งเป็นการแข่งขันในยุคจักรวรรดินิยม เป็นการขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ การเมือง ระหว่างค่ายเสรีประชาธิปไตยที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ¹ กับค่ายคอมมิวนิสต์ที่มีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ การแบ่งออกเป็นสองฝ่ายนี้ก่อให้เกิดสงครามรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า สงครามเย็น ทั้ง 2 ฝ่าย มีการแข่งขันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและยุทธศาสตร์ จึงทำให้โลกมีความต้องการสินค้าเพิ่มขึ้น ประกอบกับโลกได้ก้าวเข้าสู่ศวรรษแห่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการค้า ด้วยแรงกระตุ้นจากเศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกาและในประเศยุโรปเป็นอย่างมาก² เกิดการเคลื่อนย้ายทุนประเทศต่าง ๆ ระหว่างประเทศมากขึ้น และสหรัฐอเมริกาก็ได้ขยายอำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศอย่างกว้างขวางออกไป

1 สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปของประเทศก่อนมีแผนพัฒนาฯ

ประเทศไทย เป็นจุดยุทธศาสตร์แห่งหนึ่งของสงครามเย็นตามแผนนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ของอเมริกาตามทฤษฎี “โดมิโน” ด้วยการป้องกันไม่ให้ตกเป็นประเทศคอมมิวนิสต์รายต่อไป และประเทศไทยยังเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ตั้งฐานทัพของสหรัฐอเมริกา³ เพื่อสกัดกั้นการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในแถบอินโดจีน ด้วยเหตุนี้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาพยายามเข้าแทรกแซงกิจการภายในของประเทศไทย⁴ เพื่อให้ไทยดำเนินนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ตามแบบแผนของตน และอเมริกาเชื่อว่าการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้และดีที่สุดก็ต้อง ช่วยให้ประเทศไทยมีรัฐบาลที่เข้มแข็งอย่างมีเสถียรภาพและทำให้เศรษฐกิจไทยเจริญเติบโตขึ้นบนพื้นฐานของทุนเอกชน

ในช่วงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กองทัพบกได้รับความช่วยเหลือด้านการทหารจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก เช่น การซื้ออาวุธ ลงทุนการติดตั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ ทางทหารและบำรุงรักษากองทัพการช่วยเหลือยังมีอย่างต่อเนื่องมาถึงสมัยรัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร รวมทั้งงบประมาณช่วยเหลือทหารไทยที่ไปรบในสงครามเวียดนาม ในช่วง พ.ศ. 2498 – 2518 เป็นจำนวนเงินรวมกันมากกว่าสามพันล้านดอลลาร์

¹ จิราภรณ์ ประพินพศกร. (2545). ประวัติศาสตร์บทบาทของชาติมหาอำนาจหลังสงครามโลกครั้งที่ 2. หน้า 65.

² ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์. (2539). เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ. หน้า 155.

³ จิราภรณ์ ประพินพศกร. (2545). เล่มเดิม. หน้า 80.

⁴ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์. (2539). เล่มเดิม. หน้า 156.

สหรัฐ¹ จากการช่วยเหลือทางการเงินของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ทำให้ฐานะของดุลการชำระเงินของไทยดีขึ้น และยังกระตุ้นความต้องการซื้อภายในประเทศอีกทั้งยังเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่รัฐบาลอีกทางหนึ่ง

ในพ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ยึดอำนาจจาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม และได้ประกาศจุดมุ่งหมายสำคัญของรัฐบาล คือ ให้มีโครงการเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นมาใหม่² พร้อมทั้งได้ปรับปรุงระบบเศรษฐกิจไทยเสียใหม่ โดยเน้นที่การเจริญเติบโตของทุนภายในประเทศหรือภาคเอกชน เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการพัฒนาของสหรัฐอเมริกาและตามคำแนะนำของคณะผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจของธนาคารโลก* ที่ให้รัฐบาลไทยส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบเสรี คือ ส่งเสริมการค้าและการลงทุนจากต่างประเทศ รวมทั้งรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศด้วย พร้อมทั้งส่งเสริมธุรกิจของเอกชนควบคู่กันไป โดยภาครัฐเป็นผู้ออกนโยบายและวางแผนทางเศรษฐกิจไม่ดำเนินธุรกิจแข่งกับเอกชน และจะดูแลด้านสาธารณูปโภคให้แก่ประชาชน เช่น การขนส่งคมนาคม พลังงาน และชลประทาน เป็นหลัก

รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ได้นำข้อเสนอของธนาคารโลกและผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจของอเมริกาเป็นแนวทางในการดำเนินการ จัดตั้งสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ใน พ.ศ. 2502³ ต่อมาได้พัฒนาเป็นสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อีกทั้งจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนและสำนักงบประมาณ⁴ พร้อมทั้งได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกขึ้นใน พ.ศ. 2504 วัตถุประสงค์หลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมการผลิตภาคอุตสาหกรรม และส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชน⁵ ภายใต้นโยบายใหม่ของรัฐบาลที่ต้องการสนับสนุนให้ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวมากขึ้น ด้วยการปรับโครงสร้างภาษีขาเข้าเพื่อให้เอื้อกับอุตสาหกรรมภายในประเทศ และได้ปรับขึ้นอัตราภาษีนำเข้าที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุดิบการผลิตเพื่อเพิ่มรายรับให้กับรัฐบาล เพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศในด้านโครงสร้างพื้นฐานสำหรับรองรับการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมและการบริการ

จะเห็นได้ว่าการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจใหม่เป็นแบบเสรีนิยมของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกิดจากเงื่อนไขด้านเศรษฐกิจ - การเมืองไทย รวมทั้งเศรษฐกิจ - การเมือง

¹ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์. (2539). เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ. หน้า 157.

² ธารทอง ทองสวัสดิ์. (2532). เศรษฐกิจไทยในช่วง พ.ศ. 2488-2504 เอกสารการสอนชุดวิชา เศรษฐกิจไทย. หน้า 330.

* คณะผู้เชี่ยวชาญของธนาคารโลกประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆจากหลายประเทศ ได้แก่ ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี นอร์เวย์ อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ประกอบด้วย หัวหน้าคณะ 1 คน และผู้เชี่ยวชาญ 6 คน เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ คือ เกษตรกรรม ชลประทาน อุตสาหกรรม การคลัง การบริการสังคม และการขนส่ง

³ ธารทอง ทองสวัสดิ์. (2532). เล่มเดิม. หน้า 331.

⁴ เล่มเดิม. หน้า 332.

⁵ วิวัฒน์ชัย อัตถากร. (2532). ภาพรวมเศรษฐกิจไทยระยะดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เอกสารการสอนชุดวิชา เศรษฐกิจไทย. หน้า 348.

ภายนอกประเทศที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำ ซึ่งเข้ามาให้ความช่วยเหลือในด้านการเงินและการลงทุน อีกทั้งช่วยสนับสนุนการพัฒนาด้านยุทธภัณฑ์ต่างๆของกองทัพเพื่อป้องกันภัยคุกคามจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ ตามนโยบาย โดมิโน ของอเมริกา ตลอดจนบทบาทและปรัชญาการพัฒนาเศรษฐกิจของธนาคารโลก จากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศดังกล่าวทำให้การใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ เป็นแม่บทในการกระจายความเจริญออกไปสู่ภูมิภาค เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น

1.1 การพัฒนาเศรษฐกิจของสมุทรสาครภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาฯ

การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับต่างๆ ส่งผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อสมุทรสาครในด้านต่างๆที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน เช่น เส้นทางคมนาคม ไฟฟ้า ประปา และการชลประทาน โดยเฉพาะการชลประทานที่มีความสำคัญต่อการผลิตด้านเกษตรกรรม ถึงแม้ว่าจังหวัดสมุทรสาครไม่เป็นแหล่งปลูกพืชเศรษฐกิจก็ตาม แต่ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของดินและแหล่งน้ำ จึงทำให้สมุทรสาครเป็นแหล่งปลูกผลไม้คุณภาพดีอย่างมากมาอยู่ในระดับต้นๆของประเทศ อีกทั้งการประมงน้ำเค็มที่เป็นแหล่งวัตถุดิบของอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารทะเลในเขตอำเภอเมือง ประกอบกับนโยบายของรัฐที่ต้องการผลักดันให้อุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครออกสู่ภูมิภาค และนโยบายพัฒนาเมืองปริมณฑลเพื่อสกัดกั้นไม่ให้ประชาชนจากภูมิภาคและชนบทอพยพเข้าสู่แหล่งงานในกรุงเทพฯ¹ ด้วยนโยบายดังกล่าวจึงให้จังหวัดที่เป็นปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ได้รับการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา สถานพยาบาล และสถานศึกษา พร้อมทั้งจัดตั้งพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมและย่านอุตสาหกรรม เพื่อเป็นแหล่งจ้างงานสำหรับรองรับการอพยพของแรงงานจากชนบท ด้วยเหตุนี้จังหวัดสมุทรสาครซึ่งเป็นจังหวัด 1 ใน 5 ของจังหวัดในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร² จึงได้มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งแต่ขนาดใหญ่ ถึง ขนาดเล็ก กระจายอยู่ในนิคมอุตสาหกรรมและนอกเขตนิคม (ถึง 3,116 โรง ทุกประเภท ในปี พ.ศ. 2545)³ เป็นจำนวนมาก

ดังนั้นด้วยลักษณะภูมิประเทศ ศักยภาพของพื้นที่ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เอื้ออำนวยให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครที่ประกอบด้วยภาคการเกษตรกรรม การประมง และอุตสาหกรรม เห็นได้จากผลิตภัณฑ์มวลรวม (Gross Provincial Product หรือ GPP) ของสมุทรสาคร เมื่อ พ.ศ. 2515 ตามราคาตลาดมีมูลค่า 1,107.10 ล้านบาท สาขาเกษตรกรรมมีมูลค่า 791.30 ล้านบาท สาขาประมงมีมูลค่า 439.40 ล้านบาท และสาขา

¹สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2525). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 หน้า 176.

²สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคม. (2524 - 2529). การพัฒนาเมือง บทที่ 7. หน้า 178.

³สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2545). สมุดรายนสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 87

อุตสาหกรรม มีมูลค่า 89.40 ล้านบาท¹ และใน พ.ศ. 2544 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของสมุทรสาครมีมูลค่าตามราคาตลาด 159,351 ล้านบาท โครงสร้างการผลิตของจังหวัดโดยรวมจะอยู่ที่ในภาคการเกษตรกรรม การประมง และอุตสาหกรรม เป็นส่วนใหญ่ สาขาเกษตรกรรม 16,957 ล้านบาท สาขาประมง 5,912 ล้านบาท และสาขาอุตสาหกรรม 65,187 ล้านบาท มีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 351,769 บาท/คน/ปี²

ตาราง 4 แสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดสมุทรสาคร (GPP) ณ ราคาตลาด พ.ศ. 2518-2544

พ.ศ.	GPP (ล้านบาท)	มูลค่าเฉลี่ยต่อหัว (บาท)
2518	2,132	13,238
2519	3,243	14,535
2520	4,485	19,878
2521	5,355	23,500
2522	6,189	26,899
2523	6,275	26,902
2524	6,279	23,603
2525	6,220	22,869
2526	7,007	24,672
2527	7,342	24,887
2528	7,605	25,351
2529	11,460	36,732
2530	19,514	60,045
2531	22,951	70,402
2532	26,824	81,285
2533	30,824	91,801
2534	37,526	108,772
2535	60,703	170,037
2536	56,013	152,209
2537	73,717	195,018
2538	82,439	211,925

¹สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2518). สมุดรายงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 39.

²สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2547). สมุดรายงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 67.

ตาราง 4 (ต่อ)

พ.ศ.	GPP (ล้านบาท)	มูลค่าเฉลี่ยต่อหัว (บาท)
2539	86,636	217,132
2540	90,554	220,862
2541	93,401	221,854
2542	93,352	216,093
2543	102,884	232,244
2544	159,351	351,769

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2528-2529). สมุดสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 34 พ.ศ. 2528 - 2529. หน้า 457; สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2547). สมุดรายงานสถิติจังหวัด. หน้า 67.

จากตาราง 4 แสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดสมุทรสาคร ตั้งแต่ พ.ศ. 2518-2544 ทำให้เห็นว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจของสมุทรสาครที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง เกิดจากความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรดิน ซึ่งเป็นดินสามเหลี่ยมปากแม่น้ำมีความอุดมสมบูรณ์สูง อีกทั้งยังมีแหล่งน้ำจืดตลอดทั้งปีด้วยระบบชลประทาน ที่เป็นปัจจัยหลักของการทำเกษตรกรรมจึงเหมาะที่เป็นแหล่งปลูกผักและผลไม้และทำนา ถึงแม้ว่าจังหวัดสมุทรสาครมีพื้นที่เพียงสามอำเภอ และเป็นพื้นที่ราบลุ่มไม่เหมาะกับการทำไร่ แต่ก็สามารถปลูกพืชผลที่มีคุณภาพดีเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัด เช่น มะม่วง องุ่น มะพร้าว น้ำหอม และฝรั่ง ฯลฯ มูลค่าอาจจะไม่เทียบเท่ากับภาคประมงและอุตสาหกรรมก็ตาม แต่เป็นภาคพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจของสมุทรสาคร

1.2 การพัฒนาทางด้าน เกษตรกรรม

การพัฒนาของจังหวัดสมุทรสาครไม่เพียงแต่นโยบายของรัฐที่มีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค เพื่อการรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการกระจายความเจริญออกสู่ภูมิภาคเท่านั้น ภาคเอกชนก็มีความสำคัญร่วมกับภาครัฐด้วยการนำนโยบายมาปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมขึ้นเพื่อพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจของภาคการผลิตประกอบด้วย ภาคเกษตรกรรม การประมง และภาคอุตสาหกรรม ซึ่งหัวใจสำคัญของการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ คือ แหล่งทรัพยากรของจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตร การประมงทะเล สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบเพื่อแปรรูปเป็นอุตสาหกรรม อีกทั้งที่ตั้งของจังหวัดมีทำเลที่เหมาะสมเป็นนิคมอุตสาหกรรม เพื่อรองรับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมจากกรุงเทพมหานครต่อไปในอนาคต

การทำเกษตรกรรมของเกษตรกรในสมุทรสาครมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามพื้นที่ที่มีทั้งทำนาข้าว ทำสวนผลไม้ และทำสวนผัก จากข้อมูลการทำสำมะโนเกษตร พ.ศ. 2493 พบว่าจังหวัดสมุทรสาครมีเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร 337,733 ไร่¹ ซึ่งการใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ของเกษตรกรใช้ทำนาข้าว จากการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การขนส่ง เทคโนโลยีทางด้านการเกษตร สภาพภูมิศาสตร์ และระบบชลประทาน จึงทำให้การใช้พื้นที่ทำเกษตรกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เกษตรกรมีการพัฒนาการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างหลากหลายมากขึ้น ซึ่งได้พัฒนาจากการทำนาข้าวมาปลูกพืชยืนต้นกันมากขึ้น เช่น สวนผลไม้ เนื่องจากให้ผลผลิตและราคาที่ดีกว่า นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่นาไปปลูกพืชยืนต้นแล้ว การพัฒนาของจังหวัดที่ได้รับอิทธิพลการขยายตัวของอุตสาหกรรมในกรุงเทพมหานครส่งผลให้อุตสาหกรรมต่างๆ ได้กระจายเข้าสู่สมุทรสาคร ด้วยปัจจัยที่เหมาะสมของตัวจังหวัด จึงทำให้พื้นที่ทำการเกษตรกรรมถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้พื้นที่ทำนา และพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดลดน้อยลงตามลำดับ เพื่อให้เห็นการลดปริมาณของพื้นที่ทำการเกษตรกรรมได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ด้วยการแสดงตารางของพื้นที่ถือครองการเกษตร ตั้งแต่เริ่มมีการสำรวจสำมะโนการเกษตรครั้งแรกใน พ.ศ. 2493 เป็นต้นมา

ตาราง 5 แสดงเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรกรรมของจังหวัดสมุทรสาคร ในรายงานสำมะโนเกษตร ตั้งแต่ พ.ศ. 2493,² 2506,³ 2521,⁴ 2531, 2536, 2541⁵ (จำนวนต่อไร่)

พ.ศ. 2493	337,733 ไร่
พ.ศ. 2506	330,675 ไร่
พ.ศ. 2521	202,754 ไร่
พ.ศ. 2531	188,493 ไร่
พ.ศ. 2536	153,648 ไร่
พ.ศ. 2541	107,491 ไร่

อย่างไรก็ตามด้วยสภาพภูมิประเทศ เป็นที่ราบลุ่มสามเหลี่ยมปากแม่น้ำที่สมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุและภูมิอากาศโดยทั่วไปของสมุทรสาคร มีความเหมาะสมและเอื้อต่อการทำการเกษตรกรรม

¹สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2493). รายงานสำมะโนเกษตร 2493 จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 67.

²สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2493). รายงานสำมะโนการเกษตร 2493. หน้า 67.

³สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2506). รายงานสำมะโนการเกษตร 2506. หน้า 21.

⁴สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2521). รายงานสำมะโนการเกษตร 2521. หน้า 22.

⁵สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2541). การสำรวจการเปลี่ยนแปลงการเกษตร จังหวัดสมุทรสาคร 2541. หน้า 22.

เนื่องจากมีน้ำจืดตลอดทั้งปีและมีระบบระบายน้ำที่ดีในฤดูฝนหรือช่วงน้ำหลาก อีกทั้งยังมีคันป้องกันน้ำเค็มเข้าท่วมพื้นที่เกษตรกรรม จึงทำให้ประชากรของสมุทรสาครยังคงประกอบอาชีพการเกษตรกันอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรรมเป็นสาขาหนึ่งที่พัฒนาเศรษฐกิจของสมุทรสาครมาโดยตลอด ถึงแม้ว่าพื้นที่และการทำเกษตรกรรมจะลดลง แต่อัตราการเปลี่ยนแปลงมูลค่าต่อปีเป็นไปในทิศทางบวก เนื่องจากสมุทรสาครมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญสร้างรายได้ให้จังหวัด ซึ่งมูลค่าผลผลิตการเกษตรส่วนใหญ่ ได้จากผลิตภัณฑ์สาขาการเกษตร จากตาราง 6 แสดงให้เห็นการเพิ่มขึ้นของมูลค่าการผลิตสาขาเกษตรกรรม โดยตลอดถึงแม้ว่าพื้นที่การเกษตรกรรมจะลดลงอย่างต่อเนื่องก็ตามที่แสดงในตาราง 5

ตาราง 6 แสดงมูลค่าการผลิต สาขาเกษตรกรรม พ.ศ. 2516 - 2543

พ.ศ.	2516	2520	2524	2528	2533	2536	2539	2541	2543
ล้านบาท	791	1,142	1,347	2,481	7,614	10,430	12,104	14,706	16,957

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2544). สมุดรายนสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. พ.ศ. 2546. หน้า 68.

การเพิ่มขึ้นของมูลค่าการผลิตการเกษตรเป็นผลสืบเนื่องมาจากพืชเศรษฐกิจที่นอกเหนือจาก ข้าว ที่เป็นพืชเศรษฐกิจหลักของผู้คนในสมุทรสาครแล้ว ยังมีพืชเศรษฐกิจอื่นๆ ที่เป็นไม้ผล ซึ่งการปลูกไม้ผลที่เป็นพืชเศรษฐกิจจะแตกต่างกันไปตามภาวะความต้องการของตลาดกลางในกรุงเทพมหานคร ในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา มีการปลูกพืชเศรษฐกิจสลับกันเป็นช่วงๆ มากบ้างน้อยบ้างตามสภาวะของราคาในตลาด โดยศึกษาจากการปลูกของเกษตรกรที่มีปริมาณของพื้นที่เพาะปลูก และปริมาณของผลผลิตของพืชนั้นๆ มีระยะเวลาที่ต่อเนื่องกันนานๆ ที่ได้บันทึกไว้ในสมุดสถิติรายปีจังหวัดสมุทรสาคร เช่น มะพร้าว กล้วยน้ำว่า ข้าวโพด

ตาราง 7 แสดงปริมาณการปลูกและผลผลิตของ กล้วยน้ำว่า และข้าวโพด ตั้งแต่ พ.ศ. 2502 - 2511

พ.ศ.	กล้วยน้ำว่า(ไร่)	ผลผลิต (ต่อตัน)	ข้าวโพด (ไร่)	ผลผลิต (ต่อตัน)
2502	466	279.6	1,070	176.5
2503	9,799	5,879.4	9,420	2,826
2504	12,681	15,217.2	9,758	2,927
2505	12,272	14,726.4	14,880	4,404
2506	9,030	9,030.00	9,922	2,976
2507	6,500	6,500.00	9,787	2,446
2508	9,834	9,834.00	9,773	2,443
2509	9,982	8,484.3	10,072	3,021
2510	11,136	9,465.6	10,520	3,156
2511	11,996	10,196.6	11,609	3,482

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2512). สมุดสถิติรายปีจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 1.

จากตารางแสดงการปลูกไม้ผลที่เป็นพืชเศรษฐกิจเป็นช่วงๆ ในแต่ละปีมีพื้นที่เพาะปลูกไม่เท่ากันทุกปีหรือไม่เป็นไปทางบวก การเพิ่มขึ้นและลดลงของปริมาณการปลูก กล้วยน้ำว่า และข้าวโพด มีปัจจัยทางการตลาดเป็นตัวแปรหลัก จึงทำให้การปลูกพืชในสมุทรสาครเป็นการปลูกเพื่อรองรับความต้องการของตลาดเป็นหลัก ซึ่งไม้ผลทางเศรษฐกิจของสมุทรสาครจึงไม่เฉพาะเจาะจงแต่เพียงชนิดใดชนิดหนึ่ง สามารถที่จะปรับเปลี่ยนไปตามสภาวะของตลาดได้ตลอดเวลา

ข้าว เป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครมาตั้งแต่อดีต และการปลูกข้าวก็เป็นอาชีพหลักของประชาชนส่วนใหญ่ในสมุทรสาครตั้งแต่อดีตเช่นกัน ถึงแม้ว่ามีพื้นที่เพียง 3 อำเภอก็ตาม จัดเป็นพืชที่นำรายได้ให้กับจังหวัด การทำนาปลูกข้าวในสมุทรสาครส่วนใหญ่เป็นนาปี หมายถึงทำนาปีละ 1 ครั้ง เริ่มตั้งแต่ต้นฤดูฝนประมาณเดือนพฤษภาคมจนถึงฤดูเก็บเกี่ยวประมาณต้นเดือนมกราคมของปีถัดไป และเสร็จสิ้นกระบวนการจนกระทั่งเป็นข้าวเปลือกประมาณต้นเดือนกุมภาพันธ์ ใช้ระยะเวลาประมาณ 10 เดือน การทำนาในสมุทรสาครชาวนาจะอาศัยน้ำฝนเป็นหลักจึงทำนาได้ปีละ 1 ครั้งเท่านั้น ด้วยระยะเวลาที่ยาวนานจึงทำให้เกษตรกรชาวนาเปลี่ยนแปลงที่นาไปปลูกพืชอย่างอื่น เช่น ทำสวนผัก หรือสวนผลไม้ยืนต้นกันมากขึ้น ซึ่งทำรายได้ให้กับเกษตรกรดีกว่าทำนาข้าวจึงทำให้พื้นที่ทำนาลดลง ประกอบกับการขยายตัวของเมืองเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัด และนโยบายการกระจายอุตสาหกรรมออกจากกรุงเทพมหานคร

ตาราง 8 แสดงพื้นที่ปลูกข้าว ผลผลิต ของปี พ.ศ. 2480 - 2544

ปี พ.ศ.	พื้นที่เก็บเกี่ยว(ต่อไร่)	ผลผลิต (ต่อตัน)
พ.ศ. 2480	217,682	642,135 หาบ ¹
พ.ศ. 2482	219,964	733,784 หาบ
พ.ศ. 2483	224,815	779,544 หาบ
พ.ศ. 2484	228,923	935,456 หาบ ²
พ.ศ. 2502	182,943	59,179
พ.ศ. 2503	167,473	42,276
พ.ศ. 2504	140,889	39,331
พ.ศ. 2505	181,126	64,198
พ.ศ. 2506	177,274	51,332
พ.ศ. 2507	197,804	64,837
พ.ศ. 2508	196,104	60,478
พ.ศ. 2509	185,624	55,473
พ.ศ. 2510	165,220	50,065
พ.ศ. 2511	162,118	45,572
พ.ศ. 2512	161,165	48,832
พ.ศ. 2513	188,455	87,420
พ.ศ. 2514	179,312	74,761
พ.ศ. 2515	158,200	56,732
พ.ศ. 2516	167,399	67,099
พ.ศ. 2517	185,524	85,524
พ.ศ. 2518	179,094	75,672
พ.ศ. 2519	172,069	88,261
พ.ศ. 2520	149,016	46,016
พ.ศ. 2524	148,041	50,334
พ.ศ. 2532	92,324	30,853
พ.ศ. 2533	76,678	31,937

¹สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2480). สมุดรายนงานสถิติพยากรณ์รายปี บรรพที่ 09 พ.ศ. 2478 - 2479. หน้า 588.

²สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2489). สมุดรายนงานสถิติพยากรณ์รายปี บรรพที่ 21 พ.ศ. 2482 - 2487. หน้า 471.

ตาราง 8 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	พื้นที่เก็บเกี่ยว (ต่อไร่)	ผลผลิต (ต่อตัน)
พ.ศ. 2537	51,996	29,321
พ.ศ. 2538	62,230	31,539
พ.ศ. 2541	24,067	18,074
พ.ศ. 2544	18,973	15,031

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สมุดรายงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2502 - 2544

จากตาราง 8 พบว่าสมุทรสาครมีการปลูกข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจมาโดยตลอด เป็นส่วนหนึ่งของรายได้ผลิตภัณฑ์จังหวัดสาขาเกษตรกรรม ถึงแม้ว่ามีแนวโน้มการผลิตข้าวของจังหวัดสมุทรสาครจะลงปริมาณลง รวมทั้งพื้นที่ปลูกข้าวก็ตาม แต่ข้าวก็ยังเป็นพืชเศรษฐกิจของสมุทรสาคร และยังมีพื้นที่ปลูกข้าวอยู่ทุกอำเภอ ซึ่งส่วนใหญ่จะปลูกข้าวใน อำเภอกระทุ่มแบนกับอำเภอบ้านแพ้ว ส่วนอำเภอเมือง มีบ้างในบางพื้นที่ดูได้จากตาราง 8

ตาราง 9 แสดงพื้นที่ปลูกข้าวทั้ง นาปี และ นาปรัง ปี พ.ศ. 2541/42

อำเภอ	เนื้อที่ปลูกข้าว (ต่อไร่)	ผลผลิต (ต่อตัน)
เมืองสมุทรสาคร	1,050.00	812.00
กระทุ่มแบน	11,087.00	11,087.00
บ้านแพ้ว	12,930.00	12,930.00
รวม	24,067.00	18,074.75

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2542). สมุดรายงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2542. หน้า 18.

ตาราง 10 แสดงพื้นที่ปลูกข้าวทั้ง นาปี และ นาปรัง ปี พ.ศ. 2544/45

อำเภอ	เนื้อที่ปลูกข้าว (ต่อไร่)	ผลผลิต (ต่อตัน)
เมืองสมุทรสาคร	390.00	298.00
กระทุ่มแบน	10,333.00	7,823.00
บ้านแพ้ว	8,250.00	5,282.00
รวม	18,973.00	15,031.00

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2546). สมุดรายนงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2546. หน้า 78.

จากตาราง 9 และ 10 เปรียบเทียบให้เห็นว่าพื้นที่ปลูกข้าวลดลงในทุกอำเภอในช่วง พ.ศ. 2541 - 2544 ที่ลดลงมากที่สุดคือ ในเขตอำเภอเมือง รองลงมา อำเภอบ้านแพ้ว และอำเภอกระทุ่มแบน ปัจจัยที่ทำให้พื้นที่ปลูกข้าวลดลงมาจากปัจจัยหลาย ๆ ด้าน เช่น การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมในเขตอำเภอเมืองและอำเภอกระทุ่มแบน ส่วนในเขตอำเภอบ้านแพ้ว เกิดจากปรับเปลี่ยนอาชีพของเกษตรกรในอำเภอบ้านแพ้วที่เปลี่ยนไปทำสวนไม้ผลยืนต้นมากขึ้น จึงทำให้การทำนาลดลง

นอกจากข้าวที่เป็นพืชเศรษฐกิจยังมีพืชยืนต้นอีกหลายชนิดที่เป็นพืชเศรษฐกิจของสมุทรสาคร เช่น มะม่วง มะนาว มะพร้าว น้ำหอม ฝรั่ง องุ่น เป็นไม้ผลยืนต้นที่ให้ผลผลิตสูงและมีปริมาณการเพิ่มพื้นที่ปลูกมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งไม้ผลยืนต้นเหล่านี้เกษตรกรได้นำเข้ามาปลูกแทนการปลูกข้าว เนื่องจากการทำนาต้องใช้ต้นทุนการผลิตสูง ราคาข้าวก็ตกต่ำ อีกทั้งขนาดพื้นที่ทำนาก็ลดน้อยลง เกษตรกรจึงได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่นามาปลูกไม้ผลยืนต้นที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสภาพดิน ผลผลิตมีคุณภาพดีมีปริมาณผลผลิตที่สูงและได้ราคาดี เนื่องจากแหล่งผลิตอยู่ใกล้ตลาด คือ กรุงเทพมหานคร การขนส่งผลผลิตสะดวกรวดเร็ว

มะม่วง เป็นไม้ผลยืนต้นที่ปลูกได้ดีในสภาพดินเหนียวปากแม่น้ำ ให้ผลผลิตสูง รสชาติดี บริโภคได้ทั้งดิบและสุก เกษตรกรนิยมปลูกมะม่วงประเภทบริโภคดิบ เช่น พันธุ์เขียวเสวย และพันธุ์ฟ้าลั่น สามารถให้ผลผลิตสูงต่อไร่ประมาณ 1.4 ตันต่อไร่¹ และเป็นที่ต้องการทั้งตลาดในประเทศและนอกประเทศ การปลูกมะม่วงในสมุทรสาครซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำขังตลอดปี โดยการยกเป็นคันดินเพื่อไม่ให้น้ำท่วมรากของมะม่วง หรือที่เรียกว่า ยกร่องสวน เกษตรกรสามารถเก็บผลผลิตมะม่วงได้ปีละ 2 ครั้ง ด้วยวิธีการทางเทคโนโลยีการเกษตรบังคับให้มะม่วงออกผลนอกฤดูกาล ตามกรรมวิธี

¹จังหวัดสมุทรสาคร,สำนักงาน. (2538). ลงทุนจังหวัดสมุทรสาคร ตามนโยบายกระทรวงพาณิชย์ ไปสู่ภูมิภาคของรัฐบาล. หน้า 49.

เกษตรสมัยใหม่ ซึ่งเน้นการผลิตเพื่อจำหน่าย การผลิตมะม่วงในสมุทรสาครมีปริมาณเพิ่มขึ้นโดยตลอด จากสถิติ พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2544

ตาราง 11 แสดงพื้นที่และปริมาณการผลิตมะม่วงของจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2530 – 2544

พ.ศ.	พื้นที่ปลูก (ต่อไร่)	ปริมาณการผลิต (ต่อตัน)
2530	6,048	8,037
2531	5,329	9,198
2532	6,596	9,063
2533	6,521	8,902
2534	8,777	8,465
2535	8,777	8,465
2536	10,532	23,673
2540	19,120	25,805
2541	16,294	25,822
2544	15,903	33,474

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร

จากตาราง 11 สามารถทราบถึงการขยายของพื้นที่ปลูกมะม่วงที่เพิ่มไปในทิศทางบวกอย่างเนื่อง ซึ่งแสดงถึงความนิยมและต้องการของตลาดที่เพิ่มขึ้นในระยะเวลา ตั้งแต่ พ.ศ. 2530-2544 สมุทรสาครมีการปลูกมะม่วงมาตั้งแต่อดีต ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานอย่างแน่ชัดว่าปลูกมาตั้งแต่สมัยใด แต่ที่ทราบโดยทั่วไปว่ามะม่วงเป็นไม้ผลยืนต้นที่นิยมปลูกกันในบริเวณบ้าน ทุ่งนา ดันล้อมสวนผัก ที่ไม่เฉพาะเจาะจงพันธุ์ที่ปลูก ไม่มีการบำรุงรักษา และไม่มีการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรเข้ามาควบคุมดูแล ปล่อยให้เติบโตตามธรรมชาติให้ผลผลิตปีละ 1 ครั้งตามฤดูกาลเท่านั้น จากการเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีการเกษตรและการปรับปรุงพันธุ์มะม่วง รวมทั้งความนิยมบริโภคมะม่วงดิบมากขึ้น จึงทำให้เกษตรกรหันมาปลูกมะม่วงเป็นอาชีพหลักมากขึ้น พันธุ์มะม่วงส่วนใหญ่ที่ปลูกกันมากในสมุทรสาคร โดยเฉพาะในเขตอำเภอบ้านแพ้วนิยมปลูกมะม่วงพันธุ์เขียวเสวย น้ำดอกไม้ และฟ้าลั่น¹

มะพร้าว มะพร้าวก็นับเป็นไม้ผลยืนต้นอีกประเภทหนึ่งที่ผู้คนในสมุทรสาครปลูกกัน โดยทั่วไปไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าปลูกกันตั้งแต่สมัยไหน ส่วนใหญ่นิยมปลูกมะพร้าวพันธุ์พื้นเมือง ที่

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสาคร. (2542). สมุดข้อมูลการตลาด. หน้า 112.

มีอยู่ทั่วไปเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆในชีวิตประจำวัน เช่น เนื้อมะพร้าวมาคั้นเป็นน้ำกะทิ เป็นส่วนประกอบของอาหารคาว อาหารหวาน ส่วนลำต้น ใบและทวงมะพร้าว รวมทั้งกะลาและเปลือก นำมาเป็นเชื้อเพลิงหุงต้มในครัวเรือน และง่ายต่อการดูแลไม่มีโรคแมลงรบกวนมากนัก สามารถปลูกได้ในสภาพของดินเหนียวและดินเค็มแถบชายทะเล จากข้อมูลของการสำรวจสำมะโนการเกษตรครั้งแรก พ.ศ. 2493 ในสมุทรสาครมีพื้นที่ปลูกมะพร้าว 1,484 ไร่ มีต้นมะพร้าว 39,385 ต้น¹ พ.ศ. 2506 มีพื้นที่ปลูกมะพร้าว 122,189 ไร่ จำนวนผลผลิต 872,830 ผล² พ.ศ. 2515 มีพื้นที่ 15,650 ไร่ ผลผลิต 19,562,500 ผล และพ.ศ. 2520 มีพื้นที่ปลูก 10,970 ไร่ ผลผลิต 8,535,318 ผล³ การปลูกมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสาครมีการพัฒนามาโดยตลอดบวกกับเทคโนโลยีการเกษตรแบบสมัยใหม่ จึงทำให้การปลูกมะพร้าวในสมุทรสาครพัฒนาเป็นอาชีพหลักของเกษตรกรในสมุทรสาคร

มะพร้าวที่นิยมปลูกในสมุทรสาครอาจแตกต่างจากจังหวัดอื่นๆ ด้วยเหตุผลการนำไปใช้ประโยชน์ และพันธุ์ที่นำมาปลูก ซึ่งการปลูกมะพร้าวในสมุทรสาคร แยกออกเป็น 3 ประเภทตามลักษณะการให้ผลผลิต คือ มะพร้าวอ่อน หรือ มะพร้าวน้ำหอม มะพร้าวแก่ และมะพร้าวน้ำตาล มะพร้าวแต่ละชนิดให้ผลผลิตที่แตกต่างกันไป เช่น

มะพร้าวน้ำหอม คือ การนำเอาผลของมะพร้าวที่อยู่ช่วงไม่แก่จัดนำไปบริโภคทั้งน้ำและเนื้อ และยังสามารถนำไปแปรรูปเป็น วุ้นมะพร้าว มะพร้าวเผา และน้ำตาลสด เป็นต้น โดยเฉพาะมะพร้าวอ่อนน้ำหอมปลูกเป็นที่ยอดนิยมในตลาดต่างประเทศมาก สามารถปลูกได้ทุกอำเภอ แต่ส่วนใหญ่ปลูกกันมากในอำเภอบ้านแพ้ว

มะพร้าวแก่ คือ ผลของมะพร้าวที่แก่จัดเป็นมะพร้าวพันธุ์พื้นเมืองที่นิยมปลูกกันโดยทั่วไปตามจังหวัดต่างๆของประเทศ สำหรับขายผลโดยตรง สามารถนำไปแปรรูปเป็น น้ำมันมะพร้าวดิบ หรือคั้นเป็นน้ำกะทิสด ส่วนเปลือกและกะลามะพร้าวสามารถนำไปแปรรูปเป็นสินค้าหัตถกรรมได้อย่างหลากหลาย มะพร้าวแก่ขายผลนิยมปลูกกันทั่วไปทั้งจังหวัด

มะพร้าวตาล* เป็นพันธุ์เฉพาะของมะพร้าวที่นำไปทำเป็นน้ำตาลมะพร้าวหรือที่เรียกกันว่า น้ำตาลปีบ ซึ่งให้ปริมาณน้ำตาลสดสูง นิยมปลูกกันมากในอำเภอเมืองบริเวณที่มีสภาพดิน

¹สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2493). รายงานสำมะโนเกษตร (กระทรวงเกษตร ฉบับสมบูรณ์) เล่มที่ 13. หน้า 132.

²สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2509). สมุดสถิติรายปีจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 9.

³สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2518). สมุดสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 20.

*มะพร้าวตาล หมายถึง ผลของมะพร้าวที่ได้จากต้นมะพร้าวที่ใช้ผลิตเป็นน้ำตาลปีบหรือน้ำตาลมะพร้าว กล่าวคือ เป็นพันธุ์มะพร้าวสำหรับทำน้ำตาลโดยเฉพาะ ซึ่งจะให้น้ำตาลจากวงมะพร้าวมาก การเก็บน้ำตาลจากวงมะพร้าวเริ่มจากมะพร้าวโตเต็มที่ประมาณอายุ 3 ปี จะให้ผลผลิตน้ำตาลมะพร้าวประมาณ 5-7 ปี ถ้ามีการบำรุงต้นดีจะให้น้ำตาลถึง 10 ปี ภายหลังจาก 10 ปี เกษตรกรบางรายจะตัดต้นทิ้งแล้วปลูกแทนใหม่ แต่บางรายจะไม่ตัดต้นทิ้งแต่จะปล่อยให้ติดลูก ที่เรียกว่ามะพร้าวตาล แต่มะพร้าวตาลจะมีขนาดของผลเล็กกว่ามะพร้าวแก่ทั่วไป

กร่อยค่อนข้างเค็ม ใน พ.ศ. 2535 มีพื้นที่ปลูกมะพร้าวตาล 21,823 ไร่ ให้ผลผลิตที่แปรรูปเป็นน้ำตาลปีบ หรือน้ำตาลมะพร้าวแล้วต่อไร่ 17,600 บาท และให้ผลเป็นลูกมะพร้าวหลังจากเลิกผลิตเป็นน้ำตาลมะพร้าว ประมาณ 32,368,500 ผล¹ ต่อพื้นที่ทั้งหมด มะพร้าวตาลให้ผลประโยชน์ต่อเกษตรกรชาวสวน 2 ช่วง คือ ช่วงแรกนำน้ำตาลสดจากงวงมะพร้าวมาเคี่ยวเป็นน้ำตาลมะพร้าว ช่วงที่ 2 หลังจากอายุของต้นมะพร้าวเกิน 7 ปี ขึ้นไปจะให้ปริมาณน้ำตาลสดน้อยลงไม่คุ้มกับต้นทุนในการผลิต ก็จะเลิกเก็บน้ำตาลสดปล่อยให้มะพร้าวติดลูกแทน แต่ด้วยต้นทุนของพลังงานที่นำไปเคี่ยวน้ำตาลสูงขึ้น ซึ่งแต่เดิมชาวสวนมะพร้าวจะใช้กานมะพร้าว กับแกลบข้าวเปลือก และฟืน แต่วัตถุดิบเหล่านี้หายากมากขึ้น โดยเฉพาะ แกลบ และฟืน จึงทำให้ชาวสวนตาลต้องซื้อเศษไม้จากโรงงานทำเครื่องเรือน ซึ่งมีราคาแพงมาก ด้วยเหตุผลเหล่านี้ทำให้ปริมาณการผลิตน้ำตาลมะพร้าวลดน้อยลง บางรายก็เลิกทำน้ำตาลมะพร้าวหันมาขายเป็นวัตถุดิบน้ำตาลสดแทน

ใน พ.ศ. 2535 มีพื้นที่การเพาะปลูกมะพร้าวอ่อน มะพร้าวแก่ และมะพร้าวตาล รวมทั้งหมด 38,918 ไร่ ของพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร 250,324 ไร่ ให้ผลผลิตทั้งหมด 60,857,694 ผล² ในจำนวนมะพร้าวทั้ง 3 ประเภท มะพร้าวน้ำหอมมีการเพิ่มพื้นที่ปลูกมากขึ้นโดยตลอด เนื่องจากเป็นที่ต้องการของตลาด ในช่วง พ.ศ. 2535 ถึง 2544 มีปริมาณพื้นที่ปลูกมะพร้าวน้ำหอมและให้ผลผลิตมากที่สุดใน พ.ศ. 2539 ซึ่งมีจำนวนผลถึง 59,440,000 ผล มูลค่าประมาณ 178 ล้านบาท³ เมื่อพิจารณาจากตาราง 11 ทำให้ทราบถึงการขยายพื้นที่การปลูกมะพร้าวน้ำหอมเพิ่มขึ้นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะใน พ.ศ. 2539 ที่มีพื้นที่ปลูกมะพร้าวน้ำหอมเพิ่มสูงถึง 17,126 ไร่ มีผลผลิตรวมสูงถึง 59,440,000 ผล

¹สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2536). สมุดรายงานสถิติจังหวัด. หน้า 16.

²สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2537). สมุดรายงานสถิติจังหวัด. หน้า 16.

³สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสาคร. (2540). สมุดข้อมูลการตลาด. หน้า 115.

ตาราง 12 แสดงการเปรียบเทียบพื้นที่เพาะปลูก ผลผลิต ของมะพร้าวอ่อน (มะพร้าวน้ำหอม) ปีการเพาะปลูก 2535 - 2544

ปีการผลิต	พื้นที่เพาะปลูก (ต่อไร่)	ผลผลิตรวม (ต่อผล)
2535	5,696	11,258,496
2536	6,219	17,916,354
2537	11,991	41,968,500
2538	14,473	34,022,600
2539	17,126	59,440,000
2540	14,993	54,560,000
2542	13,707	52,225,650
2544	12,814	46,247,190

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร

การจัดจำหน่ายของมะพร้าวทั้ง 3 ประเภท แยกเป็นกลุ่มพ่อค้าที่รับซื้อผลผลิตแต่ละประเภท ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าในท้องถิ่น ซึ่งจะรับซื้อมะพร้าวแต่ละประเภทต่างกัน พ่อค้าในกลุ่มรับซื้อมะพร้าวแก่ เพื่อนำไปส่งให้กับโรงงานสกัดน้ำมันมะพร้าวดิบภายในจังหวัด ประมาณร้อยละ 90 ส่วนที่เหลือพ่อค้าขายปลีกนำไปคั้นเป็นน้ำกะทิสด มะพร้าวตาลการจัดจำหน่ายเหมือนกับมะพร้าวแก่

มะพร้าวน้ำหอมมีการจัดจำหน่ายโดยผ่านพ่อค้าในท้องถิ่น ประมาณร้อยละ 90 ซึ่งเข้าไปซื้อถึงแหล่งการผลิตด้วยวิธี "เหมาสวน"¹ แล้วนำไปจำหน่ายต่อให้กับโรงงานแปรรูปเพื่อส่งออกต่างประเทศ ที่เหลืออีกร้อยละ 10 จำหน่ายให้กับพ่อค้าขายปลีกในท้องถิ่น¹

มะนาว เป็นไม้ผลยืนต้น จัดอยู่ในหมวดพืชเศรษฐกิจของจังหวัดที่นิยมปลูกกันมากในสมุทรสาคร เป็นพืชที่ค่อนข้างทนแล้ง ให้ผลผลิตหลังจากปลูกแล้วประมาณ 3 ปี ให้ผลดก สามารถเก็บผลผลิตได้ทั้งปี อีกทั้งสามารถบังคับให้ออกผลนอกฤดูกาลได้ จะให้ผลผลิตมากในช่วงเดือนมิถุนายน - ธันวาคม จึงทำให้ราคาตกต่ำ ราคาจะสูงในช่วงเดือนมกราคม - เมษายนของทุกปี²

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสาคร. (2540). สมุดข้อมูลการตลาด. หน้า 116.

*เหมาสวน หมายถึง พ่อค้ามะพร้าวจะเข้าไปรับซื้อผลผลิตถึงสวน และมีการตกลงราคาผลผลิตโดยรวมทั้งสวนเท่ากันหมดทุกขนาดกับเกษตรกรเจ้าของสวน ต่อจากนั้นพ่อค้าเป็นฝ่ายจัดการเองทั้งหมด เริ่มตั้งแต่การเก็บผลมะพร้าวบรรทุกส่งตลาด เกษตรกรเจ้าของสวนเป็นเพียงคอยนับจำนวนผลผลิตเท่านั้น

²สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสาคร. (2540). เล่มเดิม. หน้า 19

เนื่องจากปริมาณผลผลิตของมะนาวมีน้อย พื้นที่ปลูกมะนาวส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว เนื่องจากความสมบูรณ์ของดินในพื้นที่ ทำให้มะนาวเจริญเติบโตได้ดี อีกทั้งมีแหล่งชลประทานน้ำจืด ทั้งปี พันธุ์มะนาวที่นิยมปลูกกันมาก คือ พันธุ์แป้น ซึ่งเป็นพันธุ์ที่ให้ผลดกทั้งปี มีปริมาณน้ำมะนาว มาก กลิ่นหอม เมล็ดน้อย และเปลือกบาง¹ เป็นที่ต้องการของตลาดสูง ในปี พ.ศ. 2544 มีพื้นที่ปลูก มะนาวประมาณ 21,365 ไร่ ปริมาณผลผลิต 47,638.78 ตัน เพื่อให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นด้วยการ พิจารณาจากตาราง 12 ทำให้ทราบว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2534 - มีการขยายพื้นที่ปลูกมะนาวค่อนข้างไป ทางบวก

ตาราง 13 แสดงพื้นที่ปลูก และผลผลิตของมะนาว พ.ศ. 2535 – 2544

ปีการเพาะปลูก	พื้นที่เพาะปลูก (ต่อไร่)	ผลผลิต (ต่อตัน)
2534	6,783	46,449.00
2535	11,500	63,974.00
2536	12,300	84,746.00
2537	16,332	97,992.00
2538	16,501	18,949.00
2539	16,422	68,972.40
2540	14,599	47,446.75
2541	17,557	39,503.25
2544	21,365	47,638.78

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร

การจัดจำหน่ายของเกษตรกรชาวสวนมะนาวในจังหวัดสมุทรสาคร มี 2 ประเภท คือ พ่อค้าขายปลีกในท้องถิ่นทั่วไป ส่วนประเภทที่ 2 คือพ่อค้าขายส่งที่เป็นพ่อค้าประจำ เข้ามารับซื้อ ผลผลิตถึงสวนด้วยปริมาณคราวละมาก ๆ เพื่อรวบรวมมะนาวส่งต่อเข้าสู่ตลาดกลาง กรุงเทพมหานคร และป้อนเข้าโรงงานแปรรูป รวมทั้งเข้าโรงงานที่มีห้องเย็นเพื่อถนอมมะนาวไว้ จำหน่ายในช่วง เดือนมกราคม-เมษายน ซึ่งเป็นช่วงที่ปริมาณผลผลิตมะนาวมีน้อย ราคาจะสูงมาก²

องุ่น เป็นไม้ผลเศรษฐกิจของสมุทรสาครอีกชนิดหนึ่งที่เกษตรกรนิยมปลูกกันมานาน เป็น องุ่นสายพันธุ์ที่พัฒนามาจากอำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม ด้วยพื้นที่ของอำเภอบ้านแพ้วที่

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสาคร. (2542). สมุดข้อมูลการตลาด. หน้า 105.

²แหล่งเดิม. หน้า 106.

ติดต่อกันกับอำเภอสามพรานและมีลักษณะของสภาพดินที่คล้ายกัน ดินมีความอุดมสมบูรณ์สูงทำให้อุ่นของอำเภอบ้านแพ้วรสชาติดี จึงมีเกษตรกรนำเข้ามาทดลองปลูกและประสบความสำเร็จ ทั้งปริมาณผลผลิต และรสชาติที่ดี อุ่นสายพันธุ์ที่นิยมปลูกในอำเภอบ้านแพ้วอย่างแพร่หลายมี 2 สายพันธุ์ คือ พันธุ์ 'ไวท์มะละกา' และพันธุ์ 'คาร์ดินัล' ส่วนใหญ่เกษตรกรนิยมปลูกพันธุ์ 'ไวท์มะละกา' มากกว่า เนื่องจากมีรสหวานเหมาะสำหรับรับประทานสด เป็นที่ต้องการของตลาด อุ่นของอำเภอบ้านแพ้วไม่นิยมนำไปอบแห้งหรือทำเหล้าอุ่น เนื่องจากมีผลใหญ่ราคาแพงกว่าอุ่นไร่ จึงไม่ค่อยทุนที่จะนำไปแปรรูป

อุ่นเป็นไม้ผลที่ต้องดูแลรักษามากกว่าไม้ผลชนิดอื่นๆ มีโรคและแมลงมากจึงทำให้ทุนการผลิตสูง ทำให้เกษตรกรบางรายเปลี่ยนไปปลูกไม้ผลชนิดอื่นมากขึ้น เช่น มะม่วง ชมพู ฝรั่ง ใน พ.ศ. 2534 มีปริมาณพื้นที่เพาะปลูกอุ่นเป็นจำนวนมากถึง 13,974 ไร่ ให้ปริมาณผลผลิตสูงถึง 21,088,000 กิโลกรัม² แต่ด้วยเหตุผลของต้นทุนการผลิตที่สูงจึงทำให้ปริมาณพื้นที่เพาะปลูกลดลงตามลำดับ เมื่อดูจากตาราง 13 แสดงถึงพื้นที่ปลูกอุ่นที่มีแนวโน้มลดลง เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา การลดลงของพื้นที่ปลูกอุ่นมีปัจจัยมาจากต้นทุนที่สูงและความต้องการของตลาดลดลง ประกอบกับการปลูกอุ่นไม่จำกัดอยู่เพียงแต่ในสมุทรสาครเท่านั้น และในตลาดผลไม้มียุคผลไม้อื่นหลากหลายให้ผู้บริโภคสามารถเลือกบริโภคได้

ตาราง 14 แสดงพื้นที่เพาะปลูก และผลผลิต อุ่น ของอำเภอบ้านแพ้ว ปี พ.ศ. 2530-2544

ปีการเพาะปลูก	พื้นที่เพาะปลูก (ต่อไร่)	ผลผลิต (ต่อตัน)
2530	10,437	23,746
2531	9,498	22,873
2532	11,875	22,041
2533	11,129	21,250
2534	13,947	21,088
2535	10,822	23,802
2536	9,681	24,822
2537	7,977	20,341

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสาคร. (2540). สมุดข้อมูลทางการตลาด. หน้า 117.

²สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2535). รายงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 18.

ตาราง 14 (ต่อ)

ปีการเพาะปลูก	พื้นที่เพาะปลูก (ต่อไร่)	ผลผลิต (ต่อตัน)
2538	8,940	17,350
2540	6,422	13,922
2541	8,311	9,854
2544	3,997	8,242

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร

อย่างไรก็ตามมองก็ยังเป็นไม้ผลเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร ถึงแม้ว่าพื้นที่การผลิตจะลดน้อยลง แต่ด้วยรสชาติที่ดีและแหล่งที่ปลูกก็อยู่ไม่ไกลจากตลาดในกรุงเทพฯ จึงทำให้การขนส่งสะดวกรวดเร็ว ปลอดภัยจากความเสียหายในขั้นตอนการขนส่ง จึงทำให้อุ่นของอำเภอบ้านแพ้วมีตลาดรองรับโดยตลอด

การจัดจำหน่ายส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าขายส่งเข้ามารับซื้อถึงแหล่งการผลิต โดยซื้อเหมาทั้งสวน มีทั้งพ่อค้าในกรุงเทพมหานครและพ่อค้าส่งออกต่างประเทศ

ฝรั่ง เป็นไม้ผลเศรษฐกิจอีกประเภทหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรชาวสวนในจังหวัดสมุทรสาคร สามารถปลูกได้ในสภาพเกือบทุกประเภท รวมทั้งดินกร่อยในเขตอำเภอเมือง พันธุ์ที่นิยมปลูกกันมาก คือ ฝรั่งพันธุ์แดงกวาง เป็นพันธุ์ที่นิยมรับประทานดิบจะให้รสชาติที่ดีกว่าถ้าปล่อยให้สุก การปลูกฝรั่งในสมุทรสาครทำแบบเดียวกันกับไม้ผลทุกชนิด กล่าวคือ ต้องขุดพื้นที่ปลูกให้เป็นคันดินและมีร่องระบายน้ำ เพื่อไม่ให้น้ำใต้ดินท่วมรากต้นพืชที่ปลูก ด้วยเหตุที่จังหวัดสมุทรสาครมีพื้นที่ราบลุ่มเสียส่วนใหญ่ และน้ำขังตลอดทั้งปี เป็นไม้ผลที่ค่อนข้างดูแลรักษาง่าย ใช้ต้นทุนต่ำ

ฝรั่ง เป็นไม้ผลรับประทานดิบ และยังสามารถนำไปแปรรูปได้อย่างหลากหลาย เช่น เป็นผลไม้กระป๋อง หรือทำเป็นน้ำฝรั่ง ฯลฯ ใน พ.ศ. 2540 มีปริมาณพื้นที่เพาะปลูกฝรั่งในสมุทรสาครถึง 6,233 ไร่ ปริมาณผลผลิต 8,663 ตัน สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรชาวสวนประมาณ 2,400 บาท ต่อไร่¹ การปลูกฝรั่งในสมุทรสาครก็เหมือนกับไม้ผลเศรษฐกิจประเภทอื่นๆ ที่มีการเพิ่มขึ้นและลดลง ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาวะการตลาดเป็นหลัก เมื่อพิจารณาจากตาราง 14 เห็นได้ชัดว่าพื้นที่ปลูกฝรั่งมีการขยายอย่างไม่คงที่ เช่น ในพ.ศ. 2535 มีพื้นที่ปลูกเพียง 1,627 ไร่ แต่พอถึง พ.ศ. 2540 มีพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้นเป็น 6,233 ไร่ และลดลงใน พ.ศ. 2544 เหลือเพียง 4,513 ไร่ การที่การเพิ่มขึ้นและลดลงของพื้นที่ปลูกฝรั่งมีปัจจัยหลักมาจากการต้องการของตลาด ที่ผู้บริโภคมีทางเลือกในการบริโภคผลไม้ชนิดอื่นที่มีอยู่มากมายในตลาด

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสาคร. (2540). สมุดข้อมูลการตลาด. หน้า 118.

ตาราง 15 แสดงพื้นที่เพาะปลูก และผลผลิต ฝรั่ง พ.ศ. 2534 - 2544

ปีการเพาะปลูก	พื้นที่เพาะปลูก (ต่อไร่)	ผลผลิต (ต่อตัน)
2534	2,010	6,307
2535	1,627	903
2536	1,881	4,859
2537	4,410	13,230
2538	4,019	9,021
2540	6,233	8,663
2541	3,744	8,306
2544	4,513	9,349

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร

การปลูกไม้ผลยืนต้นในสมุทรสาครมีการเปลี่ยนแปลงไปตามภาวะตลาด ซึ่งเป็นตัวกำหนดให้เกษตรกรชาวสวนปลูกไม้ผล และตามนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึง ฉบับที่ 6 โดยใช้การส่งเสริมการผลิตเพื่อขยายควบคู่ไปกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการเกษตรแผนใหม่ที่เรียกว่า “การปฏิวัติเขียว”¹ รวมทั้งความอุดมสมบูรณ์ของดิน และแหล่งน้ำในสมุทรสาคร ซึ่งสามารถปลูกพืชได้เกือบทุกชนิดประกอบกับการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาพัฒนาการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะการบังคับให้ไม้ผลออกผลนอกฤดูกาลได้ เป็นการลดความเสี่ยงของปริมาณพืชผลล้นตลาด และยังสามารถกำหนดราคาด้วยตนเองได้ จึงทำให้การทำเกษตรกรรมในสมุทรสาครมีการพัฒนามากทั้งคุณภาพ และปริมาณการผลิต เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ จังหวัด สาขาเกษตรกรรม ใน พ.ศ. 2543 16,957 ล้านบาท²

1.3 การพัฒนาด้านการประมง หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา การประมงไทย ได้ขยายตัวมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ภายหลังประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรก ได้มีนโยบายให้การส่งเสริมการประมงโดยผ่านทางองค์กรสะพานปลา มีการนำเครื่องมือทำการประมงที่สมัยใหม่ มีการสร้างห้องเย็นและโรงงานน้ำแข็งเพื่อใช้เก็บรักษาสัตว์น้ำให้มีความสดอยู่เสมอ และใช้ในการเก็บรักษาสัตว์น้ำระหว่างแหล่งจับสัตว์น้ำมายังชายฝั่ง รวมทั้งเกิดสถานประกอบธุรกิจใหม่หลายแขนง เช่น อุตสาหกรรมประมง โรงงานแปรรูปอาหารทะเล ในช่วง พ.ศ. 2503 เริ่มมีการนำ

¹สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2530 - 3534). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6. หน้า 210.

²สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2546). สมุดรายนามสถิติจังหวัด. หน้า 67.

เครื่องมือทำประมงประเภทอวนลากเข้ามาใช้ ซึ่งสามารถจับปลาหน้าดินได้เป็นจำนวนมาก ทำให้การทำประมงแต่เดิมที่ทำบริเวณชายฝั่ง ได้เปลี่ยนแปลงไปเริ่มมีการขยายพื้นที่จับสัตว์น้ำทะเลไปทั่วอ่าวไทย ฝั่งอันดามัน และประเทศเพื่อนบ้าน มีการลงทุนสำรวจทรัพยากรสัตว์น้ำทะเลในอ่าวไทยและทะเลจีนใต้ของกรมประมง อีกทั้งได้นำเครื่องมือที่ทันสมัยเพื่อหาแหล่งสัตว์น้ำมาใช้กับเรือประมง จึงทำให้เรือประมงไทยเข้าไปครองพื้นที่เขตทะเลหลวงนอกชายฝั่ง 12 ไมล์ทะเลของประเทศเพื่อนบ้าน สร้างรายได้ให้กับประเทศสาขาการประมงอย่างมหาศาลจนประเทศไทยติด 1 ใน 10 ของโลก

สมุทรสาครอยู่ในเขตประมง 2* เขตอ่าวไทยตอนใน การทำประมงในสมุทรสาครเป็นอาชีพของผู้คนในสมุทรสาครมาแต่ครั้งยังเป็นเมืองสาครบุรี และสมุทรสาครก็เป็นจังหวัดที่อยู่ติดอ่าวไทย มีแนวชายฝั่งทะเลยาว 41.8 กิโลเมตร ส่งผลให้ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลได้ดำรงชีพเป็นชาวประมงมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การทำประมงมีการพัฒนามาโดยตลอด ในระยะแรกเป็นการทำประมงแบบพื้นบ้านของชาวประมงที่อยู่บริเวณชายฝั่ง เป็นอาชีพที่ทำในครอบครัวเพื่อยังชีพใช้เครื่องมือขนาดเล็ก เช่น รั้วโซ่มาวน อวนลอยขนาดเล็ก อวนช้อนเคย ใช้พาหนะขนาดเล็ก เช่น เรือแจว เรือใบ และเรือที่ติดเครื่องยนต์ขนาดเล็ก และอุปกรณ์นำทาง คือเข็มทิศ ต่อมารัฐให้ความสนใจและสนับสนุนการทำประมงมากขึ้นมีการสำรวจทรัพยากรสัตว์น้ำทะเล และส่งเสริมให้การทำประมงทะเลเป็นการพาณิชย์ ชาวประมงได้พัฒนาพาหนะและเครื่องมือจับปลา ด้วยการนำเรือติดเครื่องยนต์ทั้งขนาดกลางและขนาดใหญ่ เข้ามาทำการประมง พร้อมทั้งอวนลากแผ่นตะเข้ขนาดใหญ่ อวนลากคู่ขนาดใหญ่ อวนรุน อวนล้อมจับ และเครื่องมือนำร่องค้นหาแหล่งสัตว์น้ำ เช่น ขาวเตอร์ โซนาร์ และเรดาร์ เป็นต้น สามารถออกจับปลาทั่วอ่าวไทย รวมทั้งบริเวณน่านน้ำทะเลของประเทศเวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซีย และในทะเลลึก ในบางฤดูกาลก็จะไปทำประมงในทะเลฝั่งอันดามัน การทำประมงในสมุทรสาครแบบธุรกิจส่วนใหญ่เจ้าของเรือจะไม่ออกไปควบคุมเรือจับปลาดด้วยตนเอง โดยจ้างลูกเรือและได้กักดูแลควบคุมการจับปลา เรือที่ออกไปทำการประมงส่วนใหญ่เมื่อจับปลาได้เต็มลำจะกลับเข้ามาเทียบท่าที่อำเภอเมืองบริเวณท่ามหาชัย ด้วยเหตุที่สมุทรสาครตั้งใกล้กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นตลาดใหญ่ที่สุดในประเทศ จึงทำให้สมุทรสาครเป็นศูนย์กลางของการประมงทะเลของประเทศ สมุทรสาครอยู่ในเขตประมง 2 เขตอ่าวไทยตอนใน

การเพิ่มเรือประมงและเทคโนโลยี ใน พ.ศ. 2510 พบว่า สมุทรสาครมีครัวเรือนประมง ทั้งหมด 2,414 ครัวเรือน แยกเป็นประเภท คือ ประเภทครัวเรือนแบบธุรกิจมี 141 ครัวเรือน ร้อยละ 5.84 ประเภทแบบยังชีพมี 911 ครัวเรือนร้อยละ 37.74 อีก 1,362 ครัวเรือนร้อยละ 56.42 เป็นครัวเรือนลูกจ้างประมง มีจำนวนเรือประมงทั้งหมด 900 ลำ เรือไม่มีเครื่องยนต์ 104 ลำ เรือมีเครื่องยนต์ 796 ลำ¹ ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงเพื่อยังชีพและชั่วคราวพร้อมกับประกอบ

* เขตประมง 2 (เขตอ่าวไทยตอนใน) ประกอบด้วย 7 จังหวัด ได้แก่ ชลบุรี ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และเพชรบุรี

¹สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (ม.ป.ป.) สัมมะโนประมงทะเลแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2510 หน้า 122.

อาชีพอื่นเสริม ส่วนครัวเรือนที่ทำประมงเป็นธุรกิจยังมีจำนวนน้อย เนื่องจากการลงทุนในการต่อเรือต่อลำสูง

ภายหลัง พ.ศ. 2510 การประมงในสมุทรสาครมีการพัฒนาเป็นอันมาก เพื่อสะดวกต่อการขนส่งสัตว์น้ำจากทะเลไปยังตลาดและแหล่งแปรรูปผลิตภัณฑ์ ซึ่งเดิมสัตว์น้ำทะเลที่จับโดยเรือประมงในสมุทรสาครจะถูกส่งไปยังสะพานปลากรุงเทพฯ ที่ถนนทรงวาดโดยทางรถไฟสายท่าจีน-คลองสาน แต่ด้วยนโยบายการกระจายอุตสาหกรรมออกจากกรุงเทพมหานครตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 ทำให้สถานประกอบการอุตสาหกรรมกระจายเข้าสู่สมุทรสาครเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารทะเล เพื่อส่งเสริมการประมงทะเลและอุตสาหกรรมแปรรูป ทางจังหวัดได้จัดตั้งองค์การสะพานปลา และได้สร้างสะพานปลาขนาดใหญ่สามารถรองรับเรือขนาด 18 เมตรขึ้นไป และเรือขนาด 18 เมตรลงมา ประกอบด้วย ท่าขององค์การสะพานปลา ท่าของเทศบาลเมืองสมุทรสาคร และท่าของเอกชน (ท่าบางหญ้า)¹

ตาราง 16 แสดงจำนวนเรือประมงที่เข้าเทียบท่าขององค์การสะพานปลาในช่วง 7 ปี พ.ศ.2515-2521

ปี พ.ศ.	2515	2516	2517	2518	2519	2520	2521
จำนวนเรือประมง (ต่อลำ)	3,239	4,378	4,799	4,459	5,940	5,962	6,445

ที่มา : องค์การสะพานปลาสมุทรสาคร

สะพานปลาเป็นปัจจัยที่สำคัญของการทำประมง เนื่องจากเป็นสถานที่ขนผลิตภัณฑ์จากทะเลขึ้นสู่ฝั่งไปยังตลาดและแหล่งแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่อไป จากตาราง 16 แสดงให้เห็นปริมาณเรือประมงที่เข้ามาเทียบเรือเพื่อขนผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำทะเลขึ้นฝั่ง ที่มีปริมาณเรือเข้าเทียบเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เหตุเพราะว่าสะพานปลาสมุทรสาครอยู่ใกล้ตลาดกรุงเทพฯ และแหล่งจับสัตว์น้ำอยู่ไม่ไกลจากฝั่งมากนัก ประกอบกับที่จำนวนเรือประมงที่จอดเทียบในสมุทรสาครมากขึ้น

หลังการพัฒนาเครื่องมือจับสัตว์น้ำและอุปกรณ์การสื่อสารที่ทันสมัยอย่างต่อเนื่อง สามารถเพิ่มผลผลิตทางการประมงให้เพิ่มขึ้นได้อย่างมาก แต่การจับสัตว์น้ำในปริมาณมากเกินไปทำให้ปริมาณทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลลดจำนวนลงมากทั้งบริเวณอ่าวไทยและฝั่งทะเลอันดามัน ประกอบกับภายหลังที่ประเทศเพื่อนบ้านได้ประกาศเขตไหล่ทวีปและเขตเศรษฐกิจเฉพาะก่อนประเทศไทย ทำให้ไทยต้องสูญเสียพื้นที่ทะเลหลวงที่เคยทำประมงไปประมาณ 300,000 ตารางไมล์

¹ศุภางค์ ศุภพันธุ์มณี. (2542). บทบาทและความเชื่อมโยงของสะพานปลาที่มีต่อการพัฒนาเมืองสมุทรสาคร. หน้า 84.

จึงทำให้การทำประมงเชิงพาณิชย์ในสมุทรสาคร ออกไปหาที่ทำการประมงแหล่งใหม่ที่ยังไม่ได้มีการประกาศเขตให้ล่าวีปหรือเขตเศรษฐกิจจำเพาะ ซึ่งอยู่ไกลจากประเทศไทยมาก เช่น หมู่เกาะนาคูนา ในขณะที่ชาวประมงที่มีเรือขนาดกลางและขนาดเล็กไม่สามารถออกไปจับสัตว์น้ำนอกน่านน้ำไทยได้ ต้องประสบปัญหาขาดทุนเนื่องจากสภาพเสื่อมโทรมของทะเลไทยทั้งในอ่าวไทยและฝั่งอันดามันที่แทบจะไม่มีสัตว์น้ำให้จับ ด้วยเหตุดังกล่าวในราว พ.ศ. 2522 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง เพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้ประกอบการประมงและเป็นอาชีพสำหรับชาวประมงทั่วประเทศ ที่ไม่สามารถทำการประมงในแหล่งน้ำธรรมชาติได้ รวมทั้งเป็นการสร้างทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนด้วยการเพาะเลี้ยงแทน¹ และในเขตพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครด้วย

การแก้ปัญหาที่เกิดจากการจับสัตว์น้ำเกินขนาดของปริมาณทรัพยากรสัตว์ธรรมชาติที่มีจำกัดด้วยอุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัยทำให้จำนวนสัตว์ในน้ำทะเลลดจำนวนลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ในระยะเวลาอันสั้นแม้ว่าทางภาครัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมให้ชาวประมงทะเลหันมาประกอบอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแทนการจับสัตว์น้ำ เพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในทะเลและเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำให้กลับมาสมบูรณ์เหมือนเช่นเดิมก็ตาม แต่มาตรการดังกล่าวก็ไม่เพียงพอสำหรับการปรับปรุงพื้นที่พื้นที่ทรุดโทรมอย่างหนัก ส่งผลให้ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (2525 - 2529) พื้นที่การทำประมงทะเลตามบริเวณชายฝั่งทะเลของสมุทรสาครอยู่ในเขตเศรษฐกิจทรุดโทรม² มีบริเวณตั้งแต่จังหวัดสมุทรสาครลงไปถึงตอนใต้สุดของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีพื้นที่ประมาณ 2 ล้านไร่ สูญเสียมูลค่าผลผลิตรวมประมาณ 8,600 ล้านบาท ส่งผลกระทบต่อประชากรในเขตประมาณ 472,000 คน³

รัฐบาลได้มีมาตรการเร่งด่วนในการแก้ปัญหาของจังหวัดสมุทรสาคร โดยการพัฒนาการประมงขนาดเล็กและประมงน้ำจืด ด้วยการให้ความช่วยเหลือด้านสินเชื่อ พัฒนาระบบขึ้นพื้นฐานจัดฝึกอบรมด้านวิชาการเพื่อปรับปรุงเครื่องมือเครื่องใช้และวิธีดำเนินการให้มีประสิทธิภาพ พร้อมกับแนะนำให้ชาวประมงรวมตัวกันเป็นกลุ่มชาวประมงเพื่อความแน่นอนในด้านราคาและตลาด รวมทั้งส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแถบชายฝั่งทะเลและแหล่งธรรมชาติ โดยพัฒนาปรับปรุงสถานีประมงจังหวัดแถบชายทะเล เพื่อให้เป็นศูนย์วิจัยการเพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์น้ำและให้การฝึกอบรมด้านวิชาการแก่ผู้เลี้ยง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้สูงขึ้น อีกทั้งเร่งพัฒนาที่ดินบริเวณชายฝั่งทะเลเพื่อการเพาะเลี้ยงกุ้งและปาลายเลน ซึ่งเป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่าบริเวณชายทะเลหรือ

¹สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2541). รายงานเชิงวิเคราะห์เรื่องการเปลี่ยนแปลงการประมงทะเลไทยจากสำมะโนประมงทะเล พ.ศ. 2528 และ 2538. หน้า 1.

²สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2525). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525 - 2529. หน้า 144.

³แหล่งเดิม. หน้า 143.

พื้นที่นาเกลือเดิมที่ชาวนาเกลือประสบปัญหาเกลือตกต่ำในสมุทรสาคร และเกษตรกรที่ต้องการเปลี่ยนอาชีพมาเป็นการเพาะเลี้ยงกุ้ง¹

ปัญหาการเสื่อมโทรมของชายฝั่งทะเลในสมุทรสาครอาจกล่าวได้ว่า สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการทำประมงทะเลในช่วง พ.ศ. 2510 - 2528 จากเดิมการทำประมงทะเลเป็นแบบพื้นบ้านหรือการเลี้ยงชีพ ภายหลังจากมีการส่งเสริมของภาครัฐจึงทำให้มีการทำประมงในเชิงพาณิชย์มากขึ้น คือเปลี่ยนจากใช้เรือประมงไม่มีเครื่องยนต์ และใช้แรงงานในครัวเรือน ทำการจับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือประมงพื้นบ้าน มาเป็นการใช้เรือประมงที่มีเครื่องยนต์กำลังสูงเรือมีขนาดใหญ่ พร้อมด้วยเครื่องมือที่ทันสมัยใช้การจ้างแรงงานในการทำประมง² การทำประมงในสมุทรสาครได้พัฒนามากขึ้นจะเห็นได้จากประเภทของเรือและเครื่องมือทำประมงหลัก ทั้งหมด 676 ลำ ได้แก่ เรือประมงที่มีขนาดน้อยกว่า 10 ตันกรอส ใช้อวนจมปู และอวนลอยกุ้ง จำนวน 232 ลำ ร้อยละ 34.3 เรือขนาด 10 - 50 ตันกรอส ใช้อวนลากแผ่นตะเฆ่ จำนวน 310 ลำ ร้อยละ 45.9 เรือขนาด 50 ตันกรอสขึ้นไป ใช้อวนลากแผ่นตะเฆ่ และอวนลากคู่ จำนวน 134 ลำ ร้อยละ 19.8 ส่วนครัวเรือนที่ทำการเพาะเลี้ยงชายฝั่งเพิ่มขึ้น 1,118 ครัวเรือนร้อยละ 28.1 และเนื่องจากการเพาะเลี้ยงชายฝั่งมีจำนวนเพิ่มขึ้น 50,978 ไร่ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำทดแทนที่นาเกลือและป่าชายเลนที่เสื่อมสภาพ³

เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของนโยบายการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเล รัฐบาลได้บรรจุนโยบายพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งทรัพยากรประมงไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) เป็นโครงการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 โดยมีแนวนโยบายพัฒนาทรัพยากรในน่านน้ำ⁴ เนื่องจากจำกัดของพื้นที่การทำประมงในประเทศที่ลดลง อันเป็นผลมาจากการประกาศเขตไหล่ทวีปและเขตเศรษฐกิจเฉพาะของประเทศเพื่อนบ้าน จึงทำให้พื้นที่การทำประมงในอ่าวไทยไม่สัมพันธ์กับจำนวนเรือประมงที่มีอยู่ นอกจากนั้นยังมีเรือประมงขนาดใหญ่ที่สามารถออกไปทำการประมงนอกน่านน้ำไทยหรือในเขตน่านน้ำสากล⁵ จึงจำเป็นต้องพัฒนาทรัพยากรนอกน่านน้ำควบคู่ไปด้วย เพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำทั้งในเขตน่านน้ำและนอกเขตให้มีปริมาณมากขึ้น

¹สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2525). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529. หน้า 144.

²สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2541). รายงานเชิงวิเคราะห์เรื่องการเปลี่ยนแปลงการประมงทะเลไทยจากสามะโนประมงทะเล พ.ศ. 2528 และ 2538. หน้า 1.

³สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2530). สามะโนประมงทะเล พ.ศ. 2528 ของประเทศไทย เขตประมง 2 (อ่าวไทยตอนใน) ชลบุรี ฉะเชิงเทรา กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี. หน้า 20.

⁴สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2530). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534). หน้า 132.

⁵แหล่งเดิม. หน้า 133 - 135.

เป็นผลให้การฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลตามนโยบายเร่งด่วนตามแผนพัฒนาฯ ทั้ง 2 ฉบับ พบว่าใน พ.ศ. 2538 มีครีวเรือนประมงเพิ่มขึ้น 5,268 ครีวเรือน ใช้เรือติดเครื่องยนต์เพิ่มขึ้น 4,739 ลำ เรือไม่ติดเครื่องยนต์มีจำนวนลดลงเหลือเพียง 195 ลำ ชาวประมงที่ประกอบอาชีพประมงทะเลอย่างเดียว 871 ครีวเรือน เพาะเลี้ยงชายฝั่งอย่างเดียว 928 ครีวเรือน และประกอบอาชีพทั้งประมงทะเลและเพาะเลี้ยงชายฝั่ง 35 ครีวเรือน ส่วนที่เหลือทั้งหมดประกอบอาชีพครีวเรือนลูกจ้างประมง การเพาะเลี้ยงชายฝั่งทะเลส่วนใหญ่เป็นการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ¹

ตั้งแต่ พ.ศ. 2543 สำนักงานประมงจังหวัดได้สำรวจพบว่า มีเรือที่จดทะเบียนในจังหวัดสมุทรสาครและเครื่องมือที่ทำการประมงโดยถูกต้อง 1,091 ลำ และเรือไม่ได้จดทะเบียน 159 ลำ เป็นเรือขนาดใหญ่ 50 คันขึ้นไป ร้อยละ 40 ของเรือทั้งหมด และเป็นเรือที่ออกไปทำการประมงในน่านน้ำสากล สามารถจับสัตว์น้ำทะเลได้และนำมาขึ้นที่สะพานปลาสมุทรสาคร ทั้งทางเรือและทางรถยนต์ประมาณ 173,871.16 ตัน คิดเป็นมูลค่า 618.50 ล้านบาท² ก่อนที่จะกระจายเข้าสู่อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการประมงประเภทต่างๆต่อไป

การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เป็นการทำการประมงอีกอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้เป็นจำนวนมากแก่ผู้เพาะเลี้ยง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งในเขตสมุทรสาครมีหลายชนิด ได้แก่ กุ้งกุลาดำ กุ้งแชบ๊วย ปลากะพงขาว ปูทะเล หอยแมลงภู่ และหอยแครง³ มีพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งประมาณ 35,389 ไร่⁴ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำอยู่ในเขตอำเภอเมือง

การเลี้ยงกุ้งกุลาดำในสมุทรสาครเริ่มเลี้ยงกันมาราว พ.ศ. 2473 เป็นแบบเพาะเลี้ยงแบบดั้งเดิมเป็นต้นมา ต่อมาใน พ.ศ. 2493 ราคาเกลือตกต่ำมากทำให้มีการเปลี่ยนแปลงนาเกลือเป็นนาุ้งมากขึ้น เนื่องจากการเลี้ยงกุ้งให้ผลตอบแทนดีกว่าการทำนาเกลือ ส่วนใหญ่เพาะเลี้ยงกันในอำเภอเมือง ตำบลบางหญ้าแพรก ตำบลกาหลง ตำบลบางกระเจ้า ตำบลบ้านบ่อ ตำบลพันท้ายนรสิงห์ และตำบลโคกขาม การเลี้ยงกุ้งกุลาดำยังเป็นแบบดั้งเดิมอยู่ ใน พ.ศ. 2515 สมุทรสาครมีผู้ทำนาุ้งกุลาดำ 300 ราย มีเนื้อที่ 11,881 ไร่ ให้ผลผลิตประมาณ 169 ตัน⁵ การเลี้ยงกุ้งกุลาดำได้ขยายพื้นที่มากขึ้นอย่างต่อเนื่องและได้รุกเข้าไปเลี้ยงในเขตอำเภออื่นๆ นอกเหนือจากอำเภอเมืองเช่น

¹สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2540). สัมมะโนประมงทะเล พ.ศ. 2538 ของประเทศไทย เขตประมง 2 (อ่าวไทยตอนใน) ชลบุรี ฉะเชิงเทรา กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี. หน้า 308, 309.

²สำนักงานพาณิชย์จังหวัด. (2543). สมุดข้อมูลการตลาด จังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2544. หน้า 113.

³กรมประมง, กองเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง. (2540). พื้นที่ที่มีศักยภาพในการเลี้ยงหอยแครงบริเวณชายฝั่งทะเล จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 1.

⁴กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2542). กลุ่มสถิติและสารสนเทศ กองเศรษฐกิจการประมง กรมประมง พ.ศ. 2543. หน้า 20.

⁵อดิศักดิ์ กันบุญ. (2546). ธุรกิจการเลี้ยงกุ้งกุลาดำที่ส่งผลต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและกายภาพของจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 72.

อำเภอบ้านแพ้ว ซึ่งเป็นพื้นที่น้ำจืด พ.ศ. 2527 สมุทรสาครมีผู้กึ่งกุลาดำ ประมาณ 1,020 ราย มีพื้นที่ประมาณ 46,153 ไร่ ได้ผลผลิต 3,145 ตัน¹ และยังมีการเพาะเลี้ยงกันเพิ่มขึ้นตามลำดับ การเลี้ยงกึ่งกุลาดำในสมุทรสาครได้พัฒนาแบบดั้งเดิมมาเป็นการเลี้ยงตามระบบสมัยใหม่ แบ่งออกเป็น 3 แบบ เลี้ยงแบบธรรมชาติ เลี้ยงแบบกึ่งพัฒนา และแบบพัฒนา² ใน พ.ศ. 2530 พื้นที่การเลี้ยงกึ่งกุลาดำได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก มีพื้นที่เลี้ยงกึ่งมากถึง 50,481 ไร่ มีจำนวนผู้เลี้ยง 1,173 ราย ใน พ.ศ. 2535 พื้นที่เลี้ยงกึ่งกุลาดำในสมุทรสาครลดลงเหลือเพียง 45,864 ไร่ และปี พ.ศ. 2539 มีพื้นที่ในการเพาะเลี้ยงกึ่งกุลาดำเหลืออยู่ 37,224³ ไร่ ถึง พ.ศ. 2544 เหลือพื้นที่เพาะเลี้ยงกึ่งประมาณ 32,765.07 ไร่ ในช่วงเวลา 15 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2530-2544 พื้นที่เพาะเลี้ยงกึ่งกุลาดำในสมุทรสาครลดลงคิดเป็นร้อยละ 35.09 สืบเนื่องมาจากราคากุ้งที่ตกต่ำเป็นเพราะภาวะความต้องการกุ้งของประเทศไทยในตลาดโลกลดลง อีกทั้งเกิดความเสียหายจากการระบาดของโรคไวรัส ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงกึ่งกุลาดำต้องประสบปัญหาการขาดทุน โดยเฉพาะการเลี้ยงกึ่งแบบพัฒนาในเขตน้ำจืดที่ต้องใช้ต้นทุนสูง⁴ ประกอบกับเกิดผลกระทบต่องิเลสสิ่งแวดล้อมส่งผลให้เกิดพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535⁵ ให้ระงับการเลี้ยงกึ่งกุลาดำระบบความเค็มต่ำในพื้นที่น้ำจืด ใน พ.ศ. 2542 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีคำสั่งห้ามนำเข้าอาหารกุ้งที่มีส่วนผสมของสารคลอแรมฟินิคอลมา และออกประกาศแก้ไขเพิ่มเติมอีก 2 ฉบับ โดยออกคำสั่งห้ามนำเข้าอาหารที่มีสารไดมิโตรดานีคาโซล คาร์บาตอกซ์ ซึ่งอาจเกิดมะเร็งแก่ผู้บริโภคได้ ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้พื้นที่และผู้เลี้ยงกึ่งกุลาดำในเขตน้ำจืดลดน้อยลง ส่งผลให้ผลผลิตของกึ่งกุลาดำในจังหวัดลดลงตามไปด้วย ซึ่งได้แสดงพื้นที่การเลี้ยงกึ่งกุลาดำในสมุทรสาครในตาราง 17 เพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจนมากขึ้น แสดงให้เห็นได้ว่ามีพื้นที่เลี้ยงกึ่งกุลาดำในเขตน้ำจืดอยู่ในอันดับที่ 3 ของพื้นที่ทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 30.34 แต่พื้นที่เพาะเลี้ยงลดลงเมื่อเทียบกับ พ.ศ. 2539

¹ อดิศักดิ์ กันบุญ. (2546). ธุรกิจการเลี้ยงกึ่งกุลาดำที่ส่งผลต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและกายภาพของจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 76.

² แหล่งเดิม. หน้า 76-78.

³ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด. (2541). ข้อมูลการตลาด จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 107.

⁴ กองเศรษฐกิจการประมง, กรมประมง. (2539). การศึกษาวิเคราะห์ธุรกิจจากการเลี้ยงกึ่งกุลาดำในเขตน้ำจืด. หน้า 20.

⁵ ประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ เรื่อง กำหนดให้ท้องที่เขตจังหวัดปทุมธานี จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดนครปฐม เป็นเขตควบคุมมลพิษ. (2537, 10 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 111 ตอนพิเศษที่ 16ง. หน้า 137.

ตาราง 17 แสดงประเภทการใช้ที่ดินทางการเกษตรของจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2539 - 2544

ประเภทที่ดินทางการเกษตร	พ.ศ. 2539	ร้อยละ	พ.ศ. 2544	ร้อยละ
พื้นที่ทำนา	14,620	5.33	12,434.00	4.98
พื้นที่ไม้ผล	95,287	34.74	94,150.00	37.73
พื้นที่ปลูกผัก	26,634	9.71	5,189.00	2.08
พื้นที่ปลูกไม้ดอก	6,350	2.32	3,302.00	1.32
พื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ	70,224	25.69	75,706.93	30.34
พื้นที่เลี้ยงกุ้ง	37,224	13.57	32,765.07	13.13
พื้นที่อื่นๆ	21,180	7.72	23,450.00	9.40
รวม	274,287	100	249,541	100

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร

การเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำแบบพัฒนาในเขตพื้นที่น้ำจืดจำนวนครัวเรือนเพาะเลี้ยงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามลำดับจากการสำรวจ พ.ศ. 2540 - 2543 ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอเมือง รองลงมาอำเภอบ้านแพ้ว¹

ตาราง 18 แสดงพื้นที่ ผลผลิต และมูลค่า การเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำแบบพัฒนาในเขตน้ำจืด พ.ศ. 2540 - 2543

ชนิดสัตว์น้ำ	จำนวน (ราย)	พื้นที่ (ต่อไร่)	ผลผลิตสัตว์น้ำ (ตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)
กุ้งกุลาดำ 2540	396	7,972	3,000	750.00
กุ้งกุลาดำ 2541	440	7,792	1,050	520.00
กุ้งกุลาดำ 2542	382	6,776	2,886	692.71
กุ้งกุลาดำ 2543	489	8,208	3,500	910.00

ที่มา : สำนักงานประมงจังหวัดสมุทรสาคร

¹อดิศักดิ์ กันบุญ. (2546). ธุรกิจการเลี้ยงกุ้งกุลาดำที่ส่งผลต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและกายภาพของจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 72.

การประมงน้ำจืด เป็นอาชีพของผู้คนในสมุทรสาครที่ใช้เลี้ยงชีพมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากสมุทรสาครมีพื้นที่ราบลุ่มมีแหล่งน้ำธรรมชาติ และลำคลองเป็นร้อยคลองที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำท่าจีน การทำประมงน้ำจืดในอดีตเป็นเพียงเพื่อยังชีพ ถ้าหากมาได้มากก็ทำเป็นปลาเค็ม ปลาแห้ง ไข่แลกเปลี่ยนกับสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น โดยทำการประมงตามแหล่งน้ำธรรมชาติ และลำคลอง และเป็นอาชีพเสริมให้กับเกษตรกรที่ทำสวน โดยอาศัยร่องสวนเป็นที่เลี้ยงปลาภายหลังที่มีการพัฒนาทั้งการทำเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์มากขึ้น รวมทั้งการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมเข้ามาในสมุทรสาครเพิ่มขึ้น ทำให้แหล่งน้ำจืดได้รับผลกระทบจากยาฆ่าแมลงที่เกษตรกรใช้ฉีดพ่นในสวน และในนาข้าว อีกทั้งน้ำเสียที่ถูกทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรม มีผลให้ปริมาณสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติและในลำคลองลดลง รวมทั้งในแม่น้ำท่าจีน ทำให้ประชาชนที่ประกอบอาชีพประมงน้ำจืดโดยตรงหันมาทำการเพาะเลี้ยงแทน ใน พ.ศ. 2540 มีจำนวนครัวเรือนเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด 1,491 ครัวเรือน เนื้อที่เพาะเลี้ยง 55,900 ไร่ ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ 12,630 ตัน คิดเป็นมูลค่า 374.98 ล้านบาท¹ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดสามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนเป็นอย่างมาก จึงทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนพื้นที่เดิมที่เป็น ที่ทำนาและที่ทำสวน มาขุดเป็นบ่อเลี้ยงปลาแทน ด้วยเหตุที่สัตว์น้ำจืดเป็นที่ต้องการของตลาด และมีตลาดรองรับ โดยเฉพาะปลานิลและปลาดูเพียนแดง² จากตาราง 18 ทำให้เห็นจำนวนครัวเรือนที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด เนื้อที่การเพาะเลี้ยง และปริมาณผลผลิตของแต่ละอำเภอ ซึ่งในตารางแสดงให้เห็นว่าอำเภอเมืองมีครัวเรือนเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดมากที่สุด อยู่ในบริเวณน้ำจืดเดิมเป็นที่นาแล้วปรับเปลี่ยนมาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดแทน เช่น ตำบลชัยมงคล อำเภอเมือง

ตาราง 19 แสดงจำนวนครัวเรือนเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด จำนวนบ่อ เนื้อที่เลี้ยง และปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ ในจังหวัดสมุทรสาคร แบ่งเป็นรายอำเภอ พ.ศ. 2540

อำเภอ	จำนวนครัวเรือน	จำนวนบ่อ	เนื้อที่ (ต่อไร่)	ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ (ต่อตัน)
เมืองสมุทรสาคร	1,364	1,580	54,756	10,030
กระทุ่มแบน	1	5	10	-
บ้านแพ้ว	126	209	1,134	2,600
รวม	1,491	1,794	55,900	12,630

ที่มา : สำนักงานประมงจังหวัดสมุทรสาคร

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัด. (2541). ข้อมูลการตลาดจังหวัดสมุทรสาคร. พ.ศ. 2540. หน้า 126.

²อดิศักดิ์ กันบุญ. (2546). ธุรกิจการเลี้ยงกุ้งกุลาค่าที่ส่งผลต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและกายภาพของจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 38.

การเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืดส่วนใหญ่นิยมเลี้ยง ปลาสลิด ปลาช่อน และปลาดุก ใน พ.ศ. 2541 มีปริมาณสัตว์น้ำจืดที่จับได้ จากสถิติของสำนักงานประมงจังหวัด ทั้งหมด 8,364 ตัน คิดเป็นมูลค่าประมาณ 280 ล้านบาท ปริมาณลดลงจาก พ.ศ. 2540 ร้อยละ 39.24¹ เนื่องจากเกษตรกรบางส่วนกลุ่มหันไปเลี้ยงกุ้งกุลาดำแทนพื้นที่เลี้ยงปลา ทำให้พื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำจืดในเขตอำเภอเมืองลดลงตามลำดับ แต่ปริมาณพื้นที่การเพาะเลี้ยงในเขตอำเภอบ้านแพ้วเพิ่มขึ้น จากรายงานสถิติของสำนักงานประมงจังหวัดพบว่า พ.ศ. 2543 พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมีประมาณ 57,617 ไร่ แต่ปริมาณการจับสัตว์น้ำจืดที่จับได้ลดลงเป็น 6,722.6 ตัน² จากปีที่ผ่านมา

ตาราง 20 แสดงพื้นที่ ผลผลิต และมูลค่า การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด พ.ศ. 2543

ชนิดสัตว์น้ำ	จำนวนราย	พื้นที่ (ต่อไร่)	ผลผลิต (ตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)
กบ	17	42	30	1.80
กุ้งกุลาดำ	28	516	1	0.25
ปลาช่อน	22	96	200	10
ปลาดุก ตะพาบ	144	830	250	5.50
ปลาตะเพียน	9	31	2.50	0.43
ปลานิล	648	4,167	1,300	4.80
ปลาอีสง	1,310	16,131	1,300	19.60
ปลาแรด	31	393	28	0.45
ปลาสลิด	108	199	5	0.25
ปลาสร้อย	1,401	34,800	4,400	167.20
ปลาหมอไทย อื่นๆ	6	96	10	0.18
รวม	3,747	57,617	6,683.50	214.34

ที่มา : สำนักงานประมงจังหวัดสมุทรสาคร

การทำประมงเป็นอาชีพหลักของประชาชนที่อาศัยอยู่ตามบริเวณชายฝั่งทะเลและตามที่ราบลุ่มน้ำจืดมาตั้งแต่อดีต และได้มีการพัฒนามาโดยตลอด การทำประมงทะเลของสมุทรสาครนับว่าเป็นอาชีพที่สำคัญที่สร้างรายได้ให้ผู้ประกอบการเป็นอย่างมาก รวมทั้งยังเป็น

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัด. (2541). ข้อมูลการตลาดจังหวัดสมุทรสาคร 2542. หน้า 109.

²อดิศักดิ์ กันบุญ. (2546). ธุรกิจการเลี้ยงกุ้งกุลาดำที่ส่งผลต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและกายภาพของจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 39.

ปัจจัยที่สำคัญที่สามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากทะเลสร้างรายได้ให้กับประชาชน ก่อให้เกิดสถานประกอบการที่ต่อเนื่องจากการทำประมงทะเลอีกหลายประเภท เช่น เมื่อสัตว์น้ำทะเลลดปริมาณลงมากจากสภาพแวดล้อมที่ทรุดโทรม ทางกรมได้ส่งเสริมให้เกิดการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทะเลชายฝั่งเพื่อเป็นทางเลือกให้กับชาวประมงแทนการออกจับสัตว์น้ำทะเล เป็นการสร้างรายได้ค่าทางประมงทะเลอีกสาขาหนึ่ง ในขณะเดียวกันเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในบริเวณแหล่งน้ำจืดที่ทำประมงในแหล่งน้ำธรรมชาติ และตามลำคลอง ก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกับประมงน้ำเค็ม คือ ปริมาณของสัตว์น้ำจืดลดลงเช่นกัน จึงได้ปรับเปลี่ยนมาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดแทนโดยอาศัยที่นา ที่สวน เป็นแหล่งเพาะเลี้ยงก่อให้เกิดเป็นอาชีพที่ยั่งยืน และสามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้เพาะเลี้ยงเป็นอย่างดี แต่เมื่อเทียบผลผลิตที่ได้กับประมงประเภทอื่นปรากฏว่าผลผลิตของประมงน้ำจืดมีน้อยที่สุด

1.3 การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม ภาคอุตสาหกรรมเป็นสาขาที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครอย่างยิ่ง เมื่อเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของสาขาอื่นๆ ใน พ.ศ. 2543 สาขาอุตสาหกรรม มีมูลค่า 45,080 ล้านบาท สาขาเกษตรกรรม มีมูลค่า 8,369 ล้านบาท สาขาประมงรวมทั้ง 2 ประเภทมีมูลค่า 2,647 ล้านบาท¹ ทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดประจำปี (GPP) สูงถึง 102,884 ล้านบาท และรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงถึง 232,244 บาท²

สมุทรสาคร เป็นจังหวัดขนาดเล็กอยู่ในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ประกอบด้วยพื้นที่ราบลุ่ม พื้นที่ชายทะเล และที่ลุ่มปากแม่น้ำ เป็นจังหวัดที่อุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในทะเลและบนแผ่นดิน ซึ่งเป็นแหล่งสร้างผลผลิตพื้นฐานเพื่อนำไปสู่สถานประกอบการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคต้องการ การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมส่วนใหญ่อยู่เขตอำเภอเมือง และอำเภอกระทุ่มแบน ส่วนอำเภอบ้านแพ้วมีน้อยมาก เนื่องจากเป็นเขตพื้นที่สีเขียวเป็นพื้นที่อนุรักษ์เพื่อการเกษตรกรรม โรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสมุทรสาครมีความแตกต่างในเชิงการผลิตและวัตถุดิบ ตั้งแต่เริ่มต้นก่อนมีการให้จัดทะเบียนโรงงานอุตสาหกรรม ตามพระราชบัญญัติโรงงานอุตสาหกรรม เริ่มจดทะเบียน พ.ศ. 2513 เป็นปีแรก ซึ่งในปีนั้นโรงงานอุตสาหกรรมที่จดทะเบียนอยู่ในเขตของอำเภอเมืองส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากประมง ประเภทปูอาหารทะเล ประเภทแช่แข็ง และประเภทบรรจุกระป๋อง ฯลฯ ส่วนในเขตอำเภอกระทุ่มแบน จัดอยู่ในอุตสาหกรรมประเภท ฟอกย้อม ทอผ้า เคมีภัณฑ์ และเซรามิค ฯลฯ จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมในสมุทรสาคร เพิ่มขึ้นโดยตลอดใน พ.ศ. 2544 รวมทั้งสิ้น 3,116 โรง จำนวนเงินลงทุน 128,487,250,875 ล้านบาท จำนวนแรงงาน 257,966 คน³

¹สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2546). สมุดรายนามสถิติจังหวัด. หน้า 67.

²แหล่งเดิม. บทนำ.

³สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2545). สมุดสถิติรายปีของประเทศไทย บรรพที่ 49 พ.ศ. 2544.

ตาราง 21 แสดงจำนวนโรงงาน และที่ตั้งในแต่ละอำเภอ พ.ศ. 2512-2544

ที่ตั้งโรงงาน	จำนวนโรงงาน	จำนวนเงินลงทุน
อำเภอเมือง	2,100	187,042,020,500
อำเภอกระทุ่มแบน	1,000	61,340,220,369
อำเภอบ้านแพ้ว	16	105,010,016
รวม	3,116	128,487,250,875

ที่มา : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรสาคร

การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมในสมุทรสาครเป็นจำนวนมากทำให้มีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้น ใน พ.ศ. 2525 ตามนโยบายรองรับการกระจายอุตสาหกรรมจากกรุงเทพฯ ออกสู่ปริมณฑล ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (2525 - 2529) เพื่อส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมและรองรับแรงงานที่อพยพมาจากชนบท และเพื่อสะดวกต่อการควบคุมดูแลสภาพสิ่งแวดล้อมที่มีผลมาจากการขยายตัวของอุตสาหกรรม รวมทั้งเป็นการจัดระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ให้เพียงพอแก่ผู้ประกอบการ และเป็นการแบ่งประโยชน์ในการใช้ที่ดินให้ถูกต้องอย่างมีระบบ อีกทั้งเป็นการควบคุมการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปในเขตเกษตรกรรม การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมในสมุทรสาครมีอยู่ 2 ประเภทหลักด้วยกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบภายในจังหวัด เช่น อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องจากภาคการเกษตร และการประมง และอุตสาหกรรมที่ต้องอาศัยวัตถุดิบจากภายนอกจังหวัดหรือนอกประเทศ ซึ่งอุตสาหกรรมทั้ง 2 ประเภทนี้จะมีที่ตั้งสถานประกอบการกระจุกตัวอยู่ตามเขตพื้นที่ใกล้กับแหล่งวัตถุดิบหรือตามแนวเส้นทางคมนาคม เช่น ในเขตอำเภอเมืองและตลอดแนวถนนธนบุรี - ปากท่อ (ถนนพระราม 2) ตลอดจนถึงตามแนวถนนเศรษฐกิจ 1 จนถึงเขตเทศบาลอ้อมน้อย ในอำเภอกระทุ่มแบน¹ พื้นที่ดังกล่าวนี้มีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ ตั้งอยู่อย่างแออัดจนเกิดเป็นชุมชนอุตสาหกรรม

อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

อุตสาหกรรมแปรรูปจากภาคการเกษตรในสมุทรสาครค่อนข้างจะมีน้อยถึงแม้ว่าสมุทรสาครจะมีพืชเศรษฐกิจอยู่หลายชนิดก็ตาม เช่น มะม่วง มะพร้าว น้ำหอม องุ่น ฯลฯ แต่ด้วยเหตุที่เป็นไม้ผลที่เหมาะกับกการบริโภคมากกว่า และสมุทรสาครตั้งอยู่ใกล้กับตลาดในกรุงเทพมหานคร ซึ่งสะดวกต่อการขนส่งผลผลิตประกอบกับปริมาณไม้ผลที่ผลิตได้มีจำนวนไม่มากเพียงพอต่อการลงทุนในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดอื่น จึงส่งผลให้ไม่มีสถานประกอบการแปรรูป

¹ สรากร บรรจงจิตต์. (2537). รูปแบบการใช้ที่ดินอันเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมตามแนวถนน : ศึกษากรณีถนนเศรษฐกิจ 1 จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 73.

ไม่ผลทางการเกษตรเชิงอุตสาหกรรม ถึงแม้ว่าการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรโดยตรงในเชิงอุตสาหกรรมค่อนข้างน้อย แต่ภาคการเกษตรก็สร้างรายได้ให้กับเกษตรกร รวมทั้งรายได้หลักของจังหวัด

อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับประมง

ตาราง 22 แสดงประเภทและขนาดของอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมง พ.ศ. 2539

ประเภทอุตสาหกรรม	จำนวนโรงงาน (แห่ง)	ขนาดเล็ก	ขนาดกลาง	ขนาดใหญ่
อุตสาหกรรมห้องเย็น	44	23	8	13
อุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ	89	49	14	26
อุตสาหกรรมน้ำแข็ง	35	34	1	-
อุตสาหกรรมปลาป่น	23	23	-	-
อุตสาหกรรมต่อเรือ	42	40	2	-
อุตสาหกรรมอื่นๆ	16	13	3	-
รวม	249	182	28	39

ที่มา : กรมโรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม

จากตาราง 22 เป็นการแสดงให้เห็นว่าในสมุทรสาครมีจำนวนสถานประกอบการในลักษณะอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมง ทั้งที่เป็นการรับช่วงต่อจากวัดที่ถูกได้มาจากทะเลกับอุตสาหกรรมที่สนับสนุนให้กับการทำประมง เช่น อุตสาหกรรมน้ำแข็ง เป็นต้น เพื่อแสดงถึงจำนวนและขนาดของสถานประกอบการอุตสาหกรรม

อุตสาหกรรมห้องเย็น เป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการประมงทะเล เนื่องจากวัดถูกดัดแปลงต่างๆที่ใช้ส่วนใหญ่ได้มาจากการทำประมง เช่น กุ้ง และปลาชนิดต่างๆ อุตสาหกรรมห้องเย็นเป็นสถานที่เก็บรักษาสัตว์น้ำทะเลในระยะแรกก่อนที่จะนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดอื่น ซึ่งมีความสำคัญต่อการค้าสัตว์น้ำทะเลที่สามารถชะลอปริมาณสัตว์น้ำทะเลออกสู่ตลาดได้ในช่วงสินค้าล้นตลาด ในสมุทรสาครมีโรงงานห้องเย็นทั้งสิ้น 44 แห่ง¹ โดยแบ่งเป็นโรงงานห้องเย็นขนาดเล็กจำนวน 23 แห่ง กระจายสถานประกอบการอยู่ในเขตอำเภอเมือง 22 แห่ง และอยู่

¹สุภธิดา สุขม่วง. (2545). ผลกระทบทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงที่มีต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น ในจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 78.

ในเขตอำเภอกระทุ่มแบน 1 แห่ง ขนาดกลางมี 8 แห่ง อยู่ในเขตอำเภอเมืองทั้งหมด อีก 13 แห่ง เป็นโรงงานห้องเย็นขนาดใหญ่ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองทั้งหมดเช่นกัน ซึ่งที่ตั้งของอุตสาหกรรมห้องเย็น จะอยู่ใกล้กับสะพานปลา เนื่องจากเป็นแหล่งวัตถุดิบของโรงงานและเพื่อสะดวกต่อการขนส่งวัตถุดิบ เข้าสู่โรงงาน รวมทั้งป้องกันการเน่าเสียของสัตว์น้ำ อุตสาหกรรมห้องเย็นเป็นสถานประกอบการที่ต้องใช้แรงงานจำนวนมาก แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานหญิงภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง เหตุที่จำเป็นต้องเป็นแรงงานหญิงเนื่องจากลักษณะงานที่ต้องการฝีมือและความประณีต

อุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำเพื่อการบริโภค อุตสาหกรรมชนิดนี้เป็นอุตสาหกรรมต่อเนื่องโดยตรงกับอุตสาหกรรมประมง เนื่องจากวัตถุดิบส่วนใหญ่ที่นำมาจากการทำประมง เป็นวัตถุดิบที่ได้จากทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง จึงนับว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ

อุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำเพื่อการบริโภคเป็นการถนอมอาหารทะเลเพื่อการยืดอายุ การเก็บรักษา ในสมุทรสาครมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำเพื่อบริโภคทั้งสิ้น 89 แห่ง¹ สามารถจำแนกออกเป็นประเภทตามลักษณะการผลิตดังนี้

2.1 ประเภทแช่แข็ง โรงงานแปรรูปสัตว์น้ำประเภทแช่เยือกแข็ง ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับอุตสาหกรรมห้องเย็น เพราะต้องเก็บสัตว์น้ำไว้ในที่อุณหภูมิต่ำ ดังนั้นโรงงานที่มีขนาดกลางถึงใหญ่มักจะมีห้องเย็นอยู่ในโรงงานเป็นของตนเองแต่บางแห่งก็ไม่มี เพราะจะต้องลงทุนสูง ส่วนใหญ่จะเป็นโรงงานขนาดเล็กจึงต้องใช้บริการห้องเย็นภายนอก ซึ่งมีอยู่มากมายอยู่ทั่วจังหวัด โรงงานแปรรูปสัตว์น้ำประเภทแช่แข็งในสมุทรสาครมีทั้งหมด 27 แห่ง² เป็นโรงงานขนาดเล็ก 4 แห่ง ขนาดกลาง 8 แห่ง และขนาดใหญ่ 15 แห่ง สถานประกอบการทั้งหมดตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง วัตถุดิบที่ใช้ในโรงงานแช่แข็งเป็นประเภท กุ้ง ปู ปลาชนิดต่างๆ และหมึก โรงงานประเภทนี้ใช้แรงงานจำนวนมาก แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานหญิง เพราะขั้นตอนการผลิตซับซ้อน เริ่มจากนำสัตว์น้ำมาจากห้องเย็น นำมาล้างน้ำหนัก ทำความสะอาด ถ้าเป็นปลาด้วยการควักไส้ออก ถ้าเป็นปลาหมึกก็ลอกเปลือกออกแล้วล้างให้สะอาด เสร็จแล้วนำไปบรรจุหีบห่อเพื่อนำไปจำหน่ายต่อไป ตลาดที่รองรับส่วนใหญ่เป็นตลาดต่างประเทศ ทั้งในเอเชีย ยุโรป และอเมริกา

2.2 ประเภทบรรจุกระป๋อง โรงงานประเภทบรรจุกระป๋องในสมุทรสาครมีจำนวนทั้งสิ้น 12 แห่ง³ เป็นโรงงานขนาดเล็ก 3 แห่ง ขนาดกลาง 1 แห่ง และขนาดใหญ่ 8 แห่ง ซึ่งกระจายอยู่ในอำเภอกระทุ่มแบน 2 แห่ง ในอำเภอเมือง 10 แห่ง การผลิตอาหารทะเลบรรจุกระป๋องส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อการส่งออกเป็นหลัก จำพวกกุ้ง ปู ปลาหมึก และหอย ผลิตเพื่อส่งออกทั้งสิ้น มี

¹ สุภธิดา สุขม่วง. (2545). ผลกระทบทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับการประมงที่มีต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น ในจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 75.

² ศุภางค์ ศุภพันธุ์มณี. (2542). บทบาทและความเชื่อมโยงของสะพานปลาที่มีต่อการพัฒนาเมืองสมุทรสาคร. หน้า 106.

³ แหล่งเดิม. หน้า 107.

อาหารทะเลบรรจุกระป๋องประเภทปลากระป๋องที่ผลิตจำหน่ายในประเทศ แต่เป็นส่วนน้อย เนื่องจากผู้บริโภคภายในประเทศยังนิยมบริโภคอาหารทะเลสดมากกว่าอาหารทะเลบรรจุกระป๋อง อุตสาหกรรมประเภนี้จำเป็นต้องใช้พื้นที่มากในส่วนการผลิต เพราะต้องมีพื้นที่เก็บสัตว์น้ำ พื้นที่เก็บกระป๋อง และพื้นที่สำหรับเก็บผลิตภัณฑ์อาหารกระป๋องเพื่อการขนส่ง ดังนั้นโรงงานประเภทบรรจุกระป๋องนี้จะตั้งอยู่นอกตัวเมืองในบริเวณที่ดินไม่แพงมากนัก แต่ยังคงความสะดวกในการขนส่งและคมนาคม สำหรับแรงงานในอุตสาหกรรมประเภนี้ไม่เน้นเฉพาะเพศหญิง

2.3 ประเภทหมักดอง อุตสาหกรรมประเภทหมักดอง เป็นการเก็บรักษาสัตว์น้ำด้วยวิธีที่ง่ายและลงทุนต่ำ ซึ่งไม่ต้องใช้เครื่องจักรที่สลับซับซ้อนในการผลิต ส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนวัตถุดิบที่ใช้จะเป็นสัตว์น้ำราคาถูก เช่น ปลาไส้ตันนำมาใช้ทำน้ำปลาที่คุณภาพดี ส่วนกะปิ จะใช้สัตว์น้ำประเภท กุ้ง หรือเคยตัวเล็กๆเป็นวัตถุดิบ น้ำปลาและกะปิที่ผลิตได้ส่วนใหญ่จะส่งไปขายยังตลาดกรุงเทพมหานคร บางส่วนกระจายไปขายยังตลาดตามภาคต่างๆและตลาดในท้องถิ่น ในสมุทรสาครมีโรงงานหมักดอง การทำกะปิ น้ำปลา ซึ่งมีจำนวนโรงงานประเภทหมักดองทั้งสิ้น 23 แห่ง¹ โดยแบ่งเป็นโรงงานน้ำปลา 18 แห่ง โรงงานทำกะปิ 4 แห่ง และโรงงานที่ผลิตทั้งกะปิและน้ำปลา 1 แห่ง ตั้งอยู่ในอำเภอกระทุ่มแบน ส่วนอีก 22 แห่ง กระจายอยู่ในอำเภอเมือง โรงงานทั้ง 23 แห่ง เป็นโรงงานขนาดเล็กทั้งหมดและส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ

2.4 ประเภทนึ่ง อบ ตากแห้ง อุตสาหกรรมประเภนี้ส่วนใหญ่ทำกันในบริเวณที่พึกและจำเป็นที่ต้องใช้พื้นที่โล่งแจ้งมาก เพราะต้องนำเอาสัตว์น้ำที่เป็นวัตถุดิบมาตากแดด หากบางที่พื้นที่โล่งไม่พอ ก็จะนำมามากตามบริเวณริมถนน วัตถุดิบที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นปลาชนิดต่างๆ เช่น ปลาหางแข็ง ปลาแดง ผลผลิตที่ได้จะเป็น ปลาเค็ม ปลาหวานตากแดด ปลาแห้ง กุ้งแห้ง ปลาหมึกแห้ง ลูกชิ้นปลา ลูกชิ้นกุ้ง อุตสาหกรรมประเภนี้ นึ่ง อบ ตากแห้ง ในสมุทรสาครมีอยู่ทั้งสิ้น 27 แห่ง² ส่วนใหญ่เป็นโรงงานขนาดเล็ก 19 แห่ง ขนาดกลาง 5 แห่ง และขนาดใหญ่ 3 แห่ง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอกระทุ่มแบนและอำเภอบ้านแพ้ว อำเภอละ 1 แห่ง ส่วนที่เหลือ 25 แห่ง กระจายอยู่ในเขตอำเภอเมือง อุตสาหกรรมประเภนี้ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครัวเรือน

อุตสาหกรรมผลิตน้ำแข็ง เป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงที่มีลักษณะแตกต่างไปจากอุตสาหกรรมประเภอื่นๆที่รับผลผลิตจากอุตสาหกรรมประมงไปใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิต หรือทำการแปรรูปในลักษณะต่างๆ แต่โรงงานผลิตน้ำแข็งส่งผลิตให้กับการประมงเพื่อเป็นการสนับสนุนให้การทำการประมงดำเนินกิจการต่อไปได้ และน้ำแข็งเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการทำการประมง เพื่อการถนอมรักษาความสดของสัตว์น้ำทะเลระหว่างอยู่ในเรือประมง ในสมุทรสาครมี

¹ศุภางค์ สุภพันธุ์มณี. (2542). บทบาทและความเชื่อมโยงของสะพานปลาที่มีต่อการพัฒนาเมืองสมุทรสาคร. หน้า 107.

²แหล่งเดิม. หน้า 108.

โรงงานผลิตน้ำแข็ง 35 แห่ง¹ ตั้งอยู่ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว 2 แห่ง ในเขตอำเภอกระทุ่มแบน 9 แห่ง อีก 24 แห่ง ตั้งกระจายอยู่ในเขตอำเภอเมือง โรงงานผลิตน้ำแข็งส่วนใหญ่ใน 35 แห่ง เป็นโรงงานขนาดเล็ก 34 แห่ง และขนาดกลาง 1 แห่ง โรงงานผลิตน้ำแข็งเหล่านี้จะผลิตทั้งน้ำแข็งก้อนและน้ำแข็งกรिटตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ เพื่อสะดวกต่อการขนถ่ายลงเรือประมงเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งอีกทางหนึ่ง เนื่องจากการออกทะเลของเรือประมงในแต่ละครั้งจะต้องเตรียมน้ำแข็งเป็นจำนวนมาก เพื่อเอาไว้รักษาความสดของสัตว์น้ำระหว่างที่ออกทะเล โรงงานน้ำแข็งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนและมีระยะทางไม่ไกลจากท่าเทียบเรือประมงมากนัก แรงงานส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานชายโรงงานแต่ละแห่งจะใช้แรงงานไม่มากนัก

อุตสาหกรรมปลาป่น โรงงานปลาป่นเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงโดยตรง เนื่องจากอุตสาหกรรมปลาป่นต้องใช้สัตว์น้ำจากการทำประมงมาได้ ซึ่งเป็นปลาขนาดเล็กที่ติดอวนลากหน้าดินเท่านั้น เพื่อนำปลาเหล่านี้ไปเป็นวัตถุดิบในการผลิตปลาป่นที่เป็นส่วนผสมของอาหารสัตว์ โรงงานปลาป่นในสมุทรสาครมีทั้งหมด 23 แห่ง² ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองและเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก จะตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเพื่อสะดวกในด้านการรับวัตถุดิบจากเรือประมง แต่ยังคงต้องอาศัยการขนส่งคมนาคมทางบกที่สะดวกในการขนส่งปลาป่นไปจำหน่ายอีกทอดหนึ่ง แต่โรงงานปลาป่นมีข้อจำกัดในด้านที่ตั้งด้วยเหตุที่เป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมอันมาจากกลิ่นและละอองของปลาป่น โรงงานประเภทนี้จะใช้เครื่องจักรในการผลิต ใช้แรงงานคนไม่มากนัก

อุตสาหกรรมต่อและซ่อมเรือ เป็นอุตสาหกรรมเบื้องต้นของอุตสาหกรรมประมง ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญของการทำประมงเช่นเดียวกับอุตสาหกรรมน้ำแข็ง เนื่องจากสมุทรสาครมีเรือประมงมากและประมงก็เป็นอาชีพหลักของประชาชนที่อยู่ในเขตอำเภอเมือง ดังนั้นอู่ต่อเรือและซ่อมและอุปกรณ์เรือประมงจึงมีความสำคัญมาก อุตสาหกรรมต่อเรือและซ่อมในสมุทรสาครมีทั้งหมด 42 แห่ง³ และตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำและลำคลอง เพื่อสะดวกในการให้บริการแก่เรือประมงแลในการนำเรือที่ต่อขึ้นใหม่ลงน้ำ อู่ทั้ง 42 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นอู่ซ่อมเรือประเภทเรือไม้และเรือหางยาว เป็นโรงงานขนาดเล็ก 40 แห่ง และขนาดกลาง 2 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว 7 แห่ง อีก 35 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง อู่ต่อเรือต้องการขนาดพื้นที่มากกว่าโรงงานซ่อมแซมเรืออุปกรณ์เรือประมง เพราะเป็นกิจกรรมที่ต้องการพื้นที่ลานกว้าง แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานชายที่มีความสามารถในการงานช่างไม้ที่อยู่ในท้องถิ่น

¹สุกธิดา สุขม่วง. (2545). ผลกระทบทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงที่มีต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น ในจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 79.

²ศุภวงศ์ ศุภพันธุ์มณี. (2542). บทบาทและความเชื่อมโยงของสะพานปลาที่มีต่อการพัฒนาเมืองสมุทรสาคร. หน้า 109.

³แหล่งเดิม. หน้า 112.

อุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่ใช้วัตถุดิบจากภายนอกจังหวัด

การพัฒนาอุตสาหกรรมในสมุทรสาครมีความแตกต่างของพื้นที่เขตที่ตั้งและวัตถุดิบที่ใช้ป้อนในสถานประกอบการ อุตสาหกรรมที่กล่าวมาข้างต้นเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับประมงทะเล ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง นอกเหนือจากอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงแล้ว ยังมีอุตสาหกรรมอีกหลายประเภทที่ส่วนใหญ่สถานประกอบการจะตั้งอยู่ในเขตอำเภอกระทุ่มแบนและกระจายอยู่ประปรายในเขตอำเภอเมือง ซึ่งอุตสาหกรรมในเขตอำเภอกระทุ่มแบนส่วนใหญ่ไม่เกี่ยวข้องกับการประมง สถานที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมจะอยู่ตลอดแนวถนนเศรษฐกิจ 1 และในเขตเทศบาลตำบลอ้อมน้อย อุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอกระทุ่มแบนเป็นอุตสาหกรรมที่กระจายตัวของอุตสาหกรรมจากกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เนื่องจากมีพื้นที่เหมาะที่จะเป็นฐานในการผลิตทางเศรษฐกิจที่มั่นคง เพราะว่าอยู่ใกล้แหล่งน้ำ คือ แม่น้ำท่าจีน และเป็นชุมชนที่อยู่ไม่ไกลจากแหล่งที่ตั้งโรงงานสำคัญๆ ของกรุงเทพฯ ในย่านราษฎร์บูรณะ บางขุนเทียน และหนองแขม¹ รวมทั้งสามารถลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการขนส่งวัตถุดิบบางชนิดที่ต้องสั่งซื้อมาจากต่างประเทศ โดยผ่านท่าเรือกรุงเทพฯ และขนส่งผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดใหญ่ในกรุงเทพมหานครได้สะดวก ซึ่งมีทางหลวงหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) เป็นเส้นทางหลัก สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจูงใจอย่างหนึ่งที่ทำให้นักลงทุนจากที่ต่างๆ เข้าไปประกอบการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมในเขตอำเภอกระทุ่มแบน โดยเฉพาะในเขตสุขาภิบาลอ้อมน้อยและตามแนวถนนเศรษฐกิจ 1 จนถึงอำเภอเมือง

อุตสาหกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการประมงในสมุทรสาครสามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเภทหลักๆ ที่มีสถานประกอบการมาก ได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์โลหะ ผลิตภัณฑ์พลาสติก ผลิตภัณฑ์หลอม - หล่อ - ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ใช่เหล็กกล้า ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ ด้าย ผลิตภัณฑ์ถลุง - หลอม - หล่อ - รีด - ดึง หรือผลิตภัณฑ์เหล็ก ผลิตภัณฑ์ยาง นอกจากนี้ 5 ประเภทหลักแล้วยังมีอุตสาหกรรมประเภทอื่นๆ อีกมากที่กระจายอยู่ทั่วจังหวัดสมุทรสาคร รวมทั้งสิ้น 19 ประเภทรวมทั้ง 5 ประเภทหลักข้างต้น ได้แก่ อุตสาหกรรมเกษตร อาหารและเครื่องดื่ม เครื่องแต่งกาย เครื่องหนังไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ เฟอร์นิเจอร์และเครื่องเรือน กระดาษและผลิตภัณฑ์กระดาษ สิ่งพิมพ์ เคมีภัณฑ์และผลิตภัณฑ์เคมี ปิโตรเคมีและผลิตภัณฑ์ โลหะ เครื่องจักร ไฟฟ้า ขนส่ง และอื่นๆ² ซึ่งอุตสาหกรรมเหล่านี้ใช้วัตถุดิบภายนอกจังหวัดเป็นส่วนใหญ่ ตาราง 23 แสดงให้ทราบถึง จำนวนประเภทของโรงงาน และที่ตั้ง ที่มีจำนวนมากใน 5 อันดับแรกของแต่ละอำเภอ ส่วนใหญ่มีที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง และอำเภอกระทุ่มแบน

¹ สรากร บรรจงจิตต์. (2537). รูปแบบการใช้ที่ดินอันเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมตามแนวถนน ศึกษากรณีถนนเศรษฐกิจ 1 จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 73.

² สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2546). สมุดรายนสถิติจังหวัด. หน้า 87.

ตาราง 23 แสดงจำนวนโรงงาน แยกตามประเภทของโรงงานที่มีมาก 5 อันดับแรก พ.ศ. 2542

ประเภทโรงงาน	อำเภอเมือง	อำเภอกระทุ่มแบน	อำเภอบ้านแพ้ว
ผลิตภัณฑ์โลหะ	191	231	-
ผลิตภัณฑ์พลาสติก	150	195	-
ผลิตภัณฑ์หลอม-หล่อ	141	48	-
ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ-ด้าย	108	176	-
ผลิตภัณฑ์ยาง	-	50	-
รวม	590	700	-

ที่มา : ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2542

การขยายของภาคอุตสาหกรรมในสมุทรสาครโดยเฉพาะพื้นที่เขตเทศบาลตำบลอ้อมน้อย อำเภอกระทุ่มแบน ซึ่งได้อิทธิพลจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมภายในกรุงเทพมหานคร ตามนโยบายการกระภาคอุตสาหกรรมออกสู่ปริมณฑล ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ประกอบกับมีความสมบูรณ์ทางด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และสามารถติดต่อกับกรุงเทพฯได้อย่างสะดวก โดยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ซึ่งมีระยะทางห่างจากกรุงเทพฯเพียง 30 กิโลเมตร ทำให้เทศบาลตำบลอ้อมน้อยกลายเป็นชุมชนเมือง รัฐบาลจึงได้มีนโยบายส่งเสริมให้เป็นพื้นที่รองรับอุตสาหกรรมจากกรุงเทพมหานคร จากนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมรวมทั้งปัจจัยทางสาธารณูปโภค แรงงาน วัตถุดิบ และตลาดอุตสาหกรรม ทำให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เลือกพื้นที่เขตเทศบาลตำบลอ้อมน้อย และตลอดแนวถนนเศรษฐกิจ 1 เป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม จากศักยภาพในการรองรับด้านอุตสาหกรรมทำให้พื้นที่เป็นแหล่งสร้างงานให้กับประชาชนในพื้นที่และเป็นแหล่งงานให้กับประชาชนในต่างจังหวัดที่อพยพเข้ามาหางานทำในกรุงเทพมหานครด้วย

จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาในด้านต่างๆ ของจังหวัดสมุทรสาครประกอบด้วย 2 ปัจจัยด้วยกัน ปัจจัยแรก มาจากศักยภาพของจังหวัด ได้แก่ ที่ตั้ง ความสมบูรณ์ของทรัพยากร แรงงาน ระบบสาธารณูปโภค และเส้นทางคมนาคม ปัจจัยรอง นโยบายของภาครัฐบาลในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 - 6 ซึ่งจะไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันก็ตาม แต่สมุทรสาครก็มีการพัฒนาในทุกๆด้านอย่างต่อเนื่องด้วยดีตลอดมา

การพัฒนาในด้านต่างๆ ทำให้เห็นได้ชัดว่ารายได้หลักของจังหวัดส่วนใหญ่ได้มาจากภาคอุตสาหกรรม ประกอบด้วยอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับประมง และไม่เกี่ยวข้องกับประมง รองลงมาได้มาจากภาคการเกษตรกรรม และการทำประมงทะเลตามลำดับ ซึ่งในแต่ละสาขาของการผลิตส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่มีการประกอบกันมาตั้งแต่เดิม อยู่ในรูปแบบของการทำกันในครัวเรือนมา

ก่อน แล้วจึงค่อยๆพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมในเวลาต่อมา (ยกเว้นอุตสาหกรรมที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับเกษตรกรรม และการประมง) ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของภูมิประเทศ รวมทั้งความสมบูรณ์ของทรัพยากรทั้งบนบกและในทะเล อีกทั้งวัดดูดิบที่มีอยู่ในพื้นที่ ประกอบกับอิทธิพลการขยายตัวของกรุงเทพมหานครในด้านผังเมืองที่เกี่ยวกับภาคอุตสาหกรรม จึงส่งผลให้อุตสาหกรรมแพร่กระจายเข้าสู่สมุทรสาครจนกลายเป็นโครงสร้างหลักทางเศรษฐกิจของสมุทรสาคร ก่อให้เกิดการพัฒนาในท้องถิ่นและรายได้ของประชาชน

ผลของการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เพื่อรองรับการลงทุนในด้านอุตสาหกรรมที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นต่อไปในอนาคต รวมทั้งระบบขนส่งที่ได้มาตรฐานให้เข้าถึงทุกพื้นที่ของจังหวัด และสามารถเชื่อมโยงกับภูมิภาคต่างๆและจังหวัดใกล้เคียง ในด้านการศึกษาได้มีการขยายการศึกษาจนถึงระดับปริญญาตรี โดยมีศูนย์การศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต และมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จฯ เปิดการเรียนการสอนที่อำเภอเมือง และอำเภอบ้านแพ้ว เพื่อเปิดโอกาสให้กับประชาชนในท้องถิ่นที่ไม่สามารถเข้าไปศึกษาต่อระดับปริญญาตรีได้ในกรุงเทพมหานครได้ และเป็นการประหยัดเวลารวมทั้งค่าใช้จ่าย ส่วนด้านสาธารณสุขมีการพัฒนาในด้านการบริการเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะโรงพยาบาลบ้านแพ้ว¹ได้พัฒนาด้านการบริหารและจัดการด้านงบประมาณ อีกทั้งการให้บริการแก่ผู้ป่วยจนถูกเลือกให้เป็นโรงพยาบาลนำร่องของนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค ผลของการพัฒนาในด้านการลงทุนทำให้รายได้ของจังหวัดและรายได้เฉลี่ยรวมต่อหัวของประชากรจังหวัดสมุทรสาครสูงเพิ่มขึ้น มีสภาพความเป็นอยู่ และฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นตามลำดับ

¹วารี ระกิติ. (2542). การบริหารโรงพยาบาลแบบรัฐกึ่งเอกชนกรณี : โรงพยาบาลบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 92 - 97.

บทที่ 5

ปัญหาและผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจ

การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของสมุทรสาคร ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 - 2544 พบว่าสมุทรสาครมีการพัฒนาเศรษฐกิจทางด้านต่างๆอย่างต่อเนื่อง จนมีความเจริญเติบโตและกลายเป็นแหล่งลงทุนที่หลากหลาย สร้างความมั่งคั่งอยู่ดีกินดีให้กับประชาชนทั้งสภาพการเป็นอยู่และฐานะทางเศรษฐกิจ แต่การพัฒนามิได้นำมาเฉพาะความมั่งคั่งให้กับประชาชนเท่านั้น แต่ยังนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ อีกหลายประการ ซึ่งล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อดังถิ่นและชุมชนในระยะยาว

1. ปัญหาในการพัฒนาเศรษฐกิจของสมุทรสาคร

การพัฒนาเศรษฐกิจของสมุทรสาครอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของวัตถุดิบที่มีอยู่ในจังหวัดเป็นแกนหลัก ประกอบเป็นโครงสร้างทางเศรษฐกิจ แต่การดำเนินการต่างๆ เพื่อการพัฒนาในแต่ละด้านให้บรรลุตามเป้าหมาย บางครั้งก็ส่งผลให้เกิดปัญหาทั้งในทางตรงและทางอ้อม ที่ส่งผลกระทบต่อดังถิ่นและสังคมโดยรวมของจังหวัดสมุทรสาคร ดังนี้

1.1 ปัญหาการขาดความรู้ การประกอบอาชีพของชาวสมุทรสาครที่ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรและประมง มีการเรียนรู้วิธีการทำงานที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ด้วยการอาศัยประสบการณ์และความชำนาญในการปฏิบัติงาน มากกว่าที่จะพึ่งพาความรู้ทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ เนื่องจากเกรงว่าต้นทุนในการผลิตจะสูงขึ้น จึงทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ยังใช้ความชำนาญความรู้ความสามารถเฉพาะตัวในการดำเนินงาน รวมทั้งยังไม่เข้าใจในระบบการเศรษฐกิจแบบใหม่ที่ผลิตเพื่อจำหน่าย ที่มีการแข่งขันการจำหน่ายผลผลิตให้ได้กำไรสูงสุด ความรู้ที่ผู้ผลิตยังขาดแคลนสามารถจำแนกออกได้ 2 ลักษณะ ได้แก่

ด้านเทคโนโลยี การพัฒนาของระบบเศรษฐกิจในยุคที่มีการแข่งขันอย่างเข้มข้น จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรกรรม การประมง และการอุตสาหกรรม เพื่อให้ได้ผลผลิตที่สูงที่สุด ดีที่สุด และมีคุณภาพ

เกษตรกร ในจังหวัดสมุทรสาครประสบปัญหาคุณภาพของผลผลิต เนื่องจากเกษตรกรในสมุทรสาครนิยมปลูกไม้ผล ส่วนใหญ่จึงมีโรคและแมลงศัตรูพืชมาก ทำให้เกษตรกรใช้สารฆ่าแมลงอย่างเข้มข้น เพื่อรักษาคุณภาพของผลผลิตให้ตรงความต้องการของตลาด แต่การใช้สารปราบศัตรูของเกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการปฏิบัติ ทำให้สารพิษตกค้างในพืชผลและส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรในอนาคต ทางรัฐจึงควรจะแนะนำเทคโนโลยีที่ใช้ปราบศัตรูพืชชนิดที่ไม่เป็นอันตรายต่อตัวเกษตรกรและให้ความรู้ในการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชอย่างถูกต้อง

พร้อมทั้งส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาใช้ “ชีววิถี”¹ หรือควบคุมด้วยระบบชีววิทยา เช่น ใช้ตัวห้ำและตัวเบียนต่างๆ แทนการยาฆ่าแมลง

นอกจากนี้ไม้ผลบางชนิด เช่น มะนาว มะม่วง องุ่น สามารถใช้เทคโนโลยีทางอาหารมาใช้แปรรูปได้เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิต แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ทางเทคโนโลยีการแปรรูปอาหาร และเกรงว่าจะมีค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นโดยที่ทางรัฐขาดการให้ความรู้พร้อมทั้งส่งเสริมอย่างจริงจัง

ชาวประมง ปัญหาส่วนใหญ่ของชาวประมงที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี โดยเฉพาะประมงน้ำจืด ซึ่งทำกันมากในเขตอำเภอบ้านแพ้ว ประสบปัญหากันมากในด้านเทคโนโลยีการผลิตในเชิงธุรกิจ เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีและประสบการณ์การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น การคัดเลือกพันธุ์ปลา อาหารที่ใช้เลี้ยงปลา และคุณภาพของน้ำ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ขนาดและน้ำหนักของสัตว์น้ำไม่ได้มาตรฐานตามที่ตลาดต้องการ จึงทำให้ราคาตกต่ำ อีกทั้งยังไม่สามารถควบคุมปริมาณผลผลิตให้มีความแน่นอนตามที่ตลาดต้องการได้ บางครั้งผลผลิตมากเกินไปหรือน้อยเกินไป ประกอบกับผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำส่วนใหญ่จะเป็นรายย่อยขาดการรวมกลุ่ม จึงไม่มีอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง ปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือทางเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยง การขยายพันธุ์ การคัดเลือกชนิดของอาหารที่เหมาะสมกับสัตว์น้ำแต่ละชนิด ให้แก่เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงอย่างถูกต้องและเร่งด่วน เพื่อช่วยพัฒนาศักยภาพของประมงน้ำจืดให้ขยายตัวมากขึ้น

อุตสาหกรรม กิจกรรมอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ในสมุทรสาครเป็นกิจการที่ต้องลงทุนสูง เพราะเป็นกิจการที่เกี่ยวกับการผลิตสิ่งอุปโภคและบริโภค มีทั้งอุตสาหกรรมอาหารเครื่องดื่ม เคมีภัณฑ์ สิ่งทอ และโลหะ อุตสาหกรรมเหล่านี้ต้องใช้เทคโนโลยีทางการผลิตที่ทันสมัยอยู่แล้ว ถึงแม้ว่าจะเป็นสถานประกอบการขนาดเล็กหรือขนาดกลางก็ตาม ซึ่งเป็นกิจการอุตสาหกรรมเพื่อการพาณิชย์โดยตรง จึงไม่ประสบปัญหาทางด้านเทคโนโลยีมากนัก

1.2 ปัญหาด้านการจัดการ การจัดการเป็นสิ่งสำคัญมากในการผลิตและการจำหน่ายสินค้า ยิ่งในขณะนี้โลกเปิดเป็นการค้าแบบเสรีที่มีการแข่งขันกันสูงในภาวะตลาดโลก การจัดการจึงมีบทบาทมากที่จะเป็นตัวควบคุมขั้นตอนการผลิตจนถึงการจัดจำหน่าย ให้เกิดเป็นระบบเพื่อร่นระยะเวลาและลดต้นทุนในการผลิต ทำให้ผู้ประกอบการสามารถวางแผนงานในการดำเนินธุรกิจในอนาคตได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสามารถแข่งขันกับสินค้าที่นำเข้าจากต่างประเทศ พร้อมทั้งสามารถขยายสู่ทางไปยังตลาดใหม่ๆ ที่มีศักยภาพได้

เกษตรกร ในภาวะที่มีการแข่งขันกันสูงทั้งตลาดภายในประเทศและภายนอกประเทศ ในขณะที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และความชำนาญในด้านการบริหารจัดการอย่าง

¹ กิ่งกานต์ เลิศอนันต์. (2542). กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตรในพื้นที่ปริมณฑล กรุงเทพฯ ผังตะวันตก : กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 7.

มีระบบแบบแผนในเชิงวิชาการ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่มักใช้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ตนมีมาบริหารจัดการ จึงไม่สามารถวางแผนการผลิตพืชผลให้มีปริมาณพอดีกับความต้องการของตลาด ทำให้ราคาพืชผลทางเกษตรตกต่ำไม่ได้ราคาจนชาวเกษตรกรประสบกับการขาดทุน ด้วยเหตุที่ปริมาณพืชผลสู่ตลาดมากเกินไปเกินความต้องการของตลาด สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยังขาดการจัดการที่ดี ในด้านการแบ่งพื้นที่ของการผลิตและศึกษาฤดูกาลของพืชผลแต่ละชนิดว่า ชนิดไหนให้ผลผลิตในช่วงเวลาใดเพื่อหลีกเลี่ยงผลผลิตล้นตลาด ส่วนใหญ่ชาวเกษตรกรจะใช้ประสบการณ์คาดคะเนให้ผลผลิตออกช่วงเทศกาลต่างๆของแต่ละปี ซึ่งส่วนใหญ่ชาวสวนผลไม้จะคาดการณ์เหมือนกันหมด รวมทั้งขาดการจัดการในด้านช่องทางจัดจำหน่ายอีกเช่นกัน เกษตรกรชาวสวนไม้ผลส่วนใหญ่จะอาศัยช่องทางการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งจะอาศัยข้ออ้างที่พืชผลล้นตลาด กดราคาให้ต่ำลง

ด้วยเหตุนี้ทางรัฐควรให้ความรู้แก่เกษตรกรในเรื่องการบริหารจัดการ ของช่องทาง การจัดจำหน่ายอย่างเป็นระบบโดยผ่านพ่อค้าคนกลางให้น้อยที่สุด อาจจัดเป็นพื้นที่ตลาดกลางเพื่อการเกษตร ด้วยการให้เกษตรกรชาวสวนจำหน่ายผลผลิตโดยตรงกับผู้บริโภค ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพของผลผลิตตามที่ตลาดต้องการ เพื่อลดการเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง อีกทั้งจำเป็นต้องให้เกษตรกรชาวสวนรวมกลุ่มกันให้มั่นคง เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองราคาจากพ่อค้าคนกลาง

ประมง เป็นกิจการที่ผู้ประกอบการประสบปัญหาในด้านการบริหารจัดการ ส่วนใหญ่จะเกิดกับผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงชายฝั่งและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด ส่วนประมงทะเลค่อนข้างน้อย เนื่องจากการทำประมงทะเลในสมุทรสาครส่วนใหญ่ทำเป็นเชิงพาณิชย์ ซึ่งผู้ประกอบการเหล่านี้ได้จัดเตรียมบุคลากรสำหรับการบริหารไว้แล้ว เพราะเป็นหัวใจหลักในการประกอบธุรกิจการประมงที่จะต้องวางแผนการผลิตและการจัดจำหน่ายให้เกิดผลกำไรอย่างสูงสุด

ส่วนผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงชายฝั่งและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด จะเป็นผู้ประกอบการรายย่อย เป็นการเพาะเลี้ยงแบบธรรมชาติ เช่น การเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ¹ หอยแมลงภู่ หอยแครง และปลากะพง ส่วนการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด จะเป็นการเพาะเลี้ยงปลาสด ปลาช่อน ปลาดุก เป็นต้น จึงไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการ การเพาะเลี้ยงจะปฏิบัติตามๆกันไม่มีระบบแบบแผนอาศัยสอบถามวิธีการต่าง ๆ ระหว่างผู้เพาะเลี้ยงด้วยกัน อย่างเช่น ส่วนผสมและปริมาณของอาหารสำหรับเลี้ยงสัตว์น้ำจะอาศัยบอกต่อกันมา ไม่มีการใช้การบริหารจัดการเชิงปริมาณและคุณภาพของอาหาร บางครั้งให้อาหารมากเกินไปทำให้สัตว์น้ำกินไม่หมดส่งผลให้เกิดการเน่าเสียในบ่อเลี้ยง ทำให้สัตว์น้ำป่วยล้มตายเป็นจำนวนมาก เป็นผลพวงไปถึงต้นทุนการผลิตที่ต้องเสียหายตามมาภายหลัง รวมทั้งปัญหาที่ผู้ประกอบการทุกสาขาต้องประสบในด้านการบริหารจัดการ คือการจัดจำหน่ายผลผลิตโดยเฉพาะผู้ประกอบการรายย่อย อย่างเช่น การเพาะเลี้ยงชายฝั่งและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดที่ต้องประสบปัญหาถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเกษตรกรไม่อาจ

¹อดิศักดิ์ กันบุญ. (2546). ธุรกิจการเลี้ยงกุ้งกุลาดำที่ส่งผลต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและกายภาพของจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 62.

หลักเลี้ยงได้ด้วยเหตุที่ผู้เพาะเลี้ยงขาดความรู้ในด้านช่องทางการจำหน่าย จึงต้องอาศัยช่องทางการจำหน่ายของพ่อค้าคนกลางเป็นหลัก อีกทั้งคุณภาพของสัตว์น้ำที่ขนาดและน้ำหนักไม่ได้ตามความต้องการของตลาด เช่น กุ้งกุลาดำขนาดใหญ่สุดประมาณ 30 ตัว/กิโลกรัม ราคาเฉลี่ย 352 บาท/กิโลกรัม¹ ถ้าผู้เพาะเลี้ยงสามารถเลี้ยงสัตว์น้ำให้ได้ขนาดและน้ำหนักส่วนใหญ่ของสัตว์น้ำทั้งหมดในพื้นที่ ตรงตามความต้องการของตลาดได้ จะทำให้เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงจำหน่ายผลผลิตในราคาที่สูงและมีตลาดรองรับโดยตลอด สิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากการบริหารจัดการขั้นตอนการเลี้ยงสัตว์น้ำของเกษตรกรตรงตามหลักวิชาการหรือไม่

สาเหตุเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาด้านการจัดการ ดังนั้นทางภาครัฐต้องเข้ามาให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์ชายฝั่งและสัตว์น้ำจืด ในด้านปริมาณผลผลิต คุณภาพ และขั้นตอนการเพาะเลี้ยง เริ่มตั้งแต่กระบวนการเลือกพันธุ์สัตว์น้ำ วิธีการเลี้ยง และอาหาร การให้อาหาร รวมถึงคุณภาพของน้ำในบ่อเลี้ยง พร้อมทั้งให้ความรู้การวางแผนการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่ายแก่ผู้ประกอบการอย่างจริงจัง และจัดหาตลาดแหล่งใหม่เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายให้กับเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงมากขึ้น

ภาคอุตสาหกรรม การบริหารจัดการส่วนใหญ่จะประสบปัญหาไม่มากนัก ซึ่งสถานประกอบการเกือบทั้งหมดที่ดำเนินการในเชิงพาณิชย์ อาจจะมีสถานประกอบการบางรายที่ยังดำเนินการแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือนแต่เป็นส่วนน้อย ซึ่งสถานประกอบการประเภทครัวเรือนจะให้ความสำคัญต่อการจัดการไม่มากนัก เช่น อุตสาหกรรมกะปิ น้ำปลา ปลาแห้ง ปลาเค็ม เป็นต้น เนื่องจากตลาดส่วนใหญ่อยู่ในท้องถิ่นและจะมีลูกค้าประจำ รวมทั้งปริมาณการผลิตก็ไม่มากนักและคู่แข่งทางการตลาดก็มีน้อยราย

ส่วนอุตสาหกรรมในเชิงพาณิชย์เป็นการดำเนินการเพื่อผลกำไร ผู้ประกอบจะมีความรู้ความสามารถในการบริหารเชิงธุรกิจอยู่แล้ว หรือไม่ก็จ้างผู้มีความชำนาญในการบริหารกิจเข้ามาคควบคุมวางแผนการผลิตการจำหน่ายและการตลาด ประกอบกับอุตสาหกรรมประเภทเชิงพาณิชย์ส่วนใหญ่อาศัยนำเข้าวัตถุดิบ เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมอาหาร และอุตสาหกรรมโลหะ ฯลฯ ดังนั้นการบริหารจัดการในอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในสมุทรสาครนับว่ามีประสิทธิภาพมาก สามารถสร้างรายได้ให้กับสมุทรสาครเป็นอันดับหนึ่งของทุกสาขาใน พ.ศ. 2543 รายได้ในสาขาอุตสาหกรรม 65,187 ล้านบาท²

1.3 ปัญหาน้ำมัน พลังงานเป็นปัจจัยที่สำคัญในการประกอบธุรกิจ โดยเฉพาะกิจการประมงทะเลที่ต้องอาศัยน้ำมันเป็นพลังงาน ในการดำเนินการชาวประมงทะเลทุกเขตการประมงที่ประสบปัญหาน้ำมันแพงและราคาผันผวนอยู่ตลอดเวลาใน พ.ศ. 2516 เกิดวิกฤตการณ์น้ำมัน

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสาคร. (2543). ข้อมูลการตลาดปี 2542. หน้า 110.

²สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2543). รายงานสถิติจังหวัด พ.ศ. 2546. หน้า 67.

เนื่องจากกลุ่มประเทศ OPEC ขึ้นราคาน้ำมันดิบ¹ นับแต่นั้นเป็นต้นมาส่งผลให้ผู้ประกอบการประมงทะเลทั้งเชิงพาณิชย์และพื้นบ้านประสบปัญหาขาดทุน ทำให้เกิดการลักลอบเติมน้ำมันเถื่อนราคาถูกกลางทะเล จนรัฐบาลต้องออกนโยบายน้ำมันราคาถูกช่วยเหลือช่วยเหลือชาวประมง ซึ่งสามารถเติมได้ทั้งบนฝั่งเรียกว่า “น้ำมันม่วง” และเติมได้จากเรือน้ำมันกลางทะเลเรียกว่า “น้ำมันเขียว” เพื่อเป็นการจูงใจให้เรือประมงเล็กเติมน้ำมันเถื่อนกลางทะเล

1.4 ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ในสมุทรสาครมีสถานประกอบการหลายประเภทที่ต้องการแรงงานที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประเภทของกิจการส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานนอกจังหวัด เนื่องจากจำนวนประชากรของสมุทรสาครมีเพียง 442,914 คน² ซึ่งอยู่ในวัยทำงานเพียง 276,782 คน³ ด้วยเหตุนี้ทำให้สถานประกอบการต่างๆ ขาดแรงงานอย่างมาก ดังนั้นแรงงานส่วนใหญ่ในสมุทรสาครจึงเป็นแรงงานมาจากต่างถิ่น

แรงงานชั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่เป็นแรงงานระดับกรรมกรอาศัยกำลังเป็นหลักการศึกษาไม่สูง มีทักษะและความชำนาญในการทำงานในระดับพื้นฐาน แรงงานประเภทนี้เป็นที่ต้องการมากที่สุดภาคเกษตรกรรมโดยเฉพาะสาขาประมงทะเล

ด้านการเกษตร สมุทรสาครมีอยู่เพียงอำเภอบ้านแพ้วอำเภอเดียวเท่านั้นที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่ ส่วนอำเภอเมือง และอำเภอกระทุ่มแบนมีเพียงบางตำบลเท่านั้น ซึ่งจะใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก มีบางรายที่จ้างแรงงานจากภายนอกมาทดแทนสมาชิกในครอบครัวที่ออกไปทำงานในสาขาอาชีพอื่น ดังนั้นปัญหาการขาดแคลนแรงงานในส่วนของการเกษตรมีน้อยมาก

ด้านประมง ประมงทะเลมีปัญหาการขาดแคลนแรงงานมากที่สุดเนื่องจากเป็นสาขาอาชีพที่แรงงานต้องมีความอดทนอย่างสูงและสู้งานหนัก ต้องออกไปอยู่กลางทะเลเป็นแรมเดือน รวมทั้งภัยอันตรายต่างๆ นับประการ จึงทำให้แรงงานในท้องถิ่นไม่นิยมทำ ส่วนใหญ่แรงงานที่อยู่ในสาขานี้ในระยะแรกมาจากภาคอีสาน แต่ในระยะเวลามีโรงงานอุตสาหกรรมในสมุทรสาครมากขึ้นและต้องการแรงงานเพิ่มตาม ทำให้แรงงานจากภาคอีสานมีทางเลือกที่จะไม่ทำงานประมงทะเลเปลี่ยนมาเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมแทน ทำให้ผู้ประกอบการเรือประมงพาณิชย์ขาดแรงงาน และต้องพึ่งพาอาศัยแรงงานต่างด้าว ซึ่งแรงงานส่วนใหญ่เป็นชาวพม่าร้อยละ 84.8 ชาวเขมรร้อยละ 3.0 และอื่นๆ ร้อยละ 21.1⁴ การรับแรงงานต่างด้าวเข้าทำงานในสถาน

¹สุวัฒน์ อิศรเสนา. (2525). ศักยภาพของจังหวัดสมุทรสาครในการรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมประมง. หน้า 252.

²สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2543). สมุดรายนามสถิติจังหวัด พ.ศ. 2546. บทนำ.

³แหล่งเดิม. หน้า 12.

⁴สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2544). อาชญากรรมที่เกิดจากแรงงานต่างด้าว ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรสาครและระนอง. หน้า 24.

ประกอบการ โดยการเปิดรับสมัครตรงจากผู้ประกอบการเอง ร้อยละ 74.7 จากนายหน้าที่เป็นคนไทยและนายหน้าที่เป็นชาติเดียวกับแรงงานร้อยละ 11.4 และโดยวิธีอื่นๆอีกร้อยละ 13.9¹ จากปัญหาขาดแคลนแรงงานคนไทยในบางสาขา คณะรัฐมนตรีมีมติอนุญาตให้ใช้แรงงานต่างด้าวได้ในกิจการสาขาที่แรงงานไทยไม่ทำ เช่น กิจการประมงทะเล ตั้งแต่ พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา²

ด้านอุตสาหกรรม แรงงาน นับว่าเป็นปัจจัยหลักประเภทหนึ่งที่โรงงานอุตสาหกรรมทุกประเภทต้องประสบปัญหาขาดแคลน ในสมุทรสาครก็เช่นกันซึ่งเป็นจังหวัดที่โรงงานอุตสาหกรรมมากอยู่ในอันดับต้น ๆ ของประเทศ จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าวได้ แต่ด้วยเหตุที่สมุทรสาครอยู่ในเขตปริมณฑลทำให้อัตราค่าแรงขั้นต่ำเท่ากับค่าแรงในกรุงเทพมหานคร จึงเป็นสิ่งจูงใจให้แรงงานต่างถิ่นอพยพเข้ามาทำงานในสมุทรสาครมากขึ้นตามลำดับ จนทำให้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคอุตสาหกรรมลดน้อยลง

แรงงานชั้นสูง เป็นแรงงานที่มีความรู้ความสามารถที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งที่จะต้องใช้ความสามารถ ความชำนาญเฉพาะด้าน เป็นบุคลากรที่มีความสำคัญต่อสถานประกอบการธุรกิจทั้งภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

ปัญหาการขาดแรงงานที่มีความรู้ความสามารถในโรงงานอุตสาหกรรมของสมุทรสาครประสบปัญหาค่อนข้างต่ำ เนื่องจากเป็นแหล่งอุตสาหกรรมและบริการ รวมทั้งที่ตั้งของจังหวัดอยู่ไม่ไกลจากเมืองหลวงที่เป็นแหล่งผลิตบุคลากรของประเทศเพียง 30 กิโลเมตร³ หรือใช้เวลาเดินทางไม่เกิน 1 ชั่วโมง ทำให้บุคลากรที่มีความรู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพเดินทางเข้ามาในสมุทรสาครได้อย่างสะดวก ด้วยเส้นทางคมนาคมที่สะดวกหลายเส้นทาง เช่น ถนนพระราม 2 ถนนเพชรเกษม ถนนเอกชัย และทางรถไฟสาย วงเวียนใหญ่-มหาชัย ประกอบกับค่าแรงขั้นต่ำที่สูงเท่ากับกรุงเทพมหานคร สิ่งเหล่านี้ทำให้สมุทรสาครไม่ประสบปัญหาด้านขาดแคลนบุคลากรผู้มีความรู้มากนัก

2. ปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจ

การพัฒนาในด้านต่างๆที่ปราศจากความพร้อมของหน่วยงานและบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวข้อง ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นและสังคมโดยรวม เช่นเดียวกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เป็นปัจจัยหลักในการเจริญเติบโตของจังหวัดสมุทรสาคร ในด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ที่ประสบปัญหาดังกล่าว

¹สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2544). อาชญากรรมที่เกิดจากแรงงานต่างด้าว ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรสาครและระนอง. หน้า 24 - 25.

²สำนักงานจัดงานจังหวัดสมุทรสาคร. (2544). การจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองจังหวัดสมุทรสาคร ปี 2544-2545. หน้า 2.

³สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2546). สมุทรสาครรายงานสถิติจังหวัด. บทนำ.

2.1 ปัญหาด้านการจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ การจัดการอย่างมีประสิทธิภาพไม่มีข้อบกพร่องในสถานประกอบการภาคเอกชน ด้วยเหตุที่เป็นองค์กรไม่ใหญ่โตมากนักและผู้บริหารสามารถดูแลควบคุมได้อย่างทั่วถึง รวมทั้งบังคับใช้ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแตกต่างจากภาครัฐซึ่งได้ออกกฎหมายข้อบังคับต่างๆ ไว้อย่างเพียบพร้อมสำหรับควบคุมการประกอบการทุกสาขาอาชีพ แต่ด้วยเหตุบางประการที่ทำให้หน่วยราชการมิได้นำกฎระเบียบเหล่านั้นมาบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ ในบางครั้งยังละเลยปล่อยให้สถานประกอบการกระทำผิดตามกฎหมาย โดยมิได้เข้าไปดำเนินการควบคุมและแจ้งความผิดหรือแก่งัดทำเป็นมองไม่เห็นปัญหา จนก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวม เช่น

การขาดกฎหมายการจัดระเบียบ สมุทรสาครเป็นจังหวัดหนึ่งที่โรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งสถานประกอบการอย่างมาก เป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับประมง และอุตสาหกรรมประเภทอื่นๆ ที่กระจายอยู่ทั่วจังหวัด ทำให้ทางภาครัฐและจังหวัดไม่สามารถกำหนดเขตการพื้นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมได้ ก่อให้เกิดการกระจายของโรงงานอุตสาหกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเกษตรเข้าไปในพื้นที่ทำการเกษตรกรรม รวมทั้งปัญหาน้ำเสียที่ทิ้งจากโรงงานสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ กลิ่น ฝุ่นละออง และเสียงที่มาจากโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของชุมชนและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

2.2 ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะ พื้นที่สาธารณะเป็นสมบัติของส่วนรวม ในสมุทรสาครมีพื้นที่สาธารณะส่วนใหญ่เป็นป่าชายเลน และแม่น้ำลำคลอง ซึ่งมีการปลูกสิ่งก่อสร้างรุกล้ำลงไปแม่น้ำ รวมทั้งบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนทำให้บริเวณป่าชายเลนในสมุทรสาครลดลงอย่างรวดเร็ว

เกษตรกร การใช้พื้นที่ของจังหวัดสมุทรสาครมีขอบเขตที่จำกัด ด้วยเหตุที่เป็นจังหวัดเล็กมีพื้นที่เพียง 532,015 ไร่¹ เท่านั้น ไม่มีป่าไม้หรือภูเขา พื้นที่ทุกส่วนถูกใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ ภายหลังที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมถูกใช้ไปเป็นที่ปลูกสร้างโรงงานอุตสาหกรรม ที่พักอาศัย และสาธารณูปโภค รวมทั้งเป็นพื้นที่รกร้างทำการเกษตรกรรมไม่ได้ อีกทั้งการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร สาเหตุเหล่านี้ทำให้พื้นที่ทำการเกษตรลดลงตามลำดับ พ.ศ. 2530 - 2534 เนื้อที่ถือครองการเกษตรทั้งหมด 250,324 ไร่ เป็นพื้นที่ของเกษตรกรเอง 119,451 ไร่ และเช่าผู้อื่น 130,909 ไร่² ก่อให้เกิดปัญหาขาดที่ดินทำการเกษตรอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะเกษตรกรที่ยากจนต้องเช่าที่ดินของผู้อื่นทำกิน จากสถิติการถือครองที่ดินทางการเกษตร พ.ศ. 2534-2542 ทั้งหมด 151,397 ไร่ เป็นของตนเอง 77,112 ไร่ และเช่าผู้อื่น 74,283 ไร่³

¹ราชบัณฑิตยสถาน. (2509). อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย เล่ม 6. หน้า 54.

²สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2530 - 2534). สมุดรายนงานสถิติจังหวัด พ.ศ. 2536.

³แหล่งเดิม. หน้า 76.

ชาวประมง สมุทรสาครมีพื้นที่ป่าชายเลนที่เหลืออยู่จากการสำรวจ พ.ศ. 2526 ประมาณ 115,750 ไร่¹ ภายหลังจากที่ราคาเกลือตกต่ำพื้นที่เคยเป็นที่ผลิตเกลือทะเลถูกปรับเปลี่ยนเป็นที่เพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำแทน เนื่องจากได้ราคาดีกว่าการทำนาเกลือ เมื่อการเลี้ยงกุ้งขยายมากขึ้น ความต้องการพื้นที่เพาะเลี้ยงก็เพิ่มขึ้นตาม จนมีชาวประมงบางกลุ่มเข้าบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อนำมาเป็นที่เพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ² ส่งผลให้พื้นที่ป่าชายเลนลดน้อยลงทุกปี จนใน พ.ศ. 2541 เหลือพื้นที่ป่าชายเลนอยู่ประมาณ 32,300 ไร่ เท่านั้นและไม่สมบูรณ์เหมือนสมัยก่อน³

2.3 สภาพเสื่อมโทรมของป่าชายเลน และทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง การทำประมงในเชิงพาณิชย์ของสมุทรสาครยังขาดการบริหารจัดการทางระบบนิเวศที่ถูกต้อง จนเกิดปัญหาทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งลดลงรวมทั้งทรัพยากรในทะเลเสื่อมโทรม ซึ่งเป็นผลมาจากการทำประมงเชิงพาณิชย์ที่มีประสิทธิภาพและมีการจัดการที่ดี สามารถจับสัตว์แต่ละครั้งเป็นจำนวนมากๆ จนเกินอัตราการผลิตของธรรมชาติ ทั้งนี้เกิดมาจากการใช้อุปกรณ์เครื่องมือจับสัตว์น้ำและเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยของเรือประมงพาณิชย์ รวมถึงสภาพเสื่อมโทรมของป่าชายเลนและพื้นที่ของป่าชายเลนในบริเวณปากแม่น้ำท่าจีนลดน้อยลง จากการสำรวจ ใน พ.ศ.2526 มีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 40,000 ไร่ ใน พ.ศ. 2539 เหลือ 11,369 ไร่⁴ ซึ่งมีความสำคัญต่อการเพิ่มปริมาณของสัตว์น้ำในอ่าวไทยเนื่องจากเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำ ที่อยู่อาศัย สืบพันธุ์ และเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนจนโตเต็มวัยก่อนที่จะอพยพลงสู่อ่าวไทย อีกทั้งการลดปริมาณพื้นที่ของป่าชายเลนก่อให้เกิดปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งและปัญหามลภาวะบริเวณชายฝั่งทวีความรุนแรงมากขึ้น⁵

อุตสาหกรรม การพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างไม่มีการวางแผนและไม่มีการกำหนดพื้นที่เฉพาะสำหรับเป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม จนทำให้เกิดการบุกรุกเข้าตั้งโรงงานในพื้นที่ป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมจากการเพาะเลี้ยงกุ้งและถูกปล่อยทิ้งร้าง ซึ่งเป็นเขตป่าสงวนและเป็นการทำลายระบบนิเวศของป่าชายเลน จนไม่สามารถฟื้นฟูระบบนิเวศของป่าชายเลนกลับมาได้อีก

¹สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร. (2526). ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดสมุทรสาคร. บทนำ.

²กรมพัฒนาที่ดิน. (2542). แผนที่แสดงข้อจำกัดในการกำหนดเขตให้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ. หน้า 34.

³สุนันทา สุวรรณโณม และคณะ. (2542). เงื่อนไขเบื้องต้นของการฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรประมงในระบบนิเวศปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร : กำลังผลิตทางชีวภาพและทัศนคติของประชากรในชุมชนชายฝั่งทะเล. หน้า 44.

⁴เกศยา นิลวานิช. (2542). โครงสร้างประชากรกุ้งในบริเวณป่าชายเลนปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 109.

⁵ณัฐรัตน์ ปภาวสิทธิ์ และคณะ. (2542). เงื่อนไขเบื้องต้นของการฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรประมงในระบบนิเวศปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 33.

2.4. ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ มนุษย์เป็นปัจจัยหลักที่ทำลายสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมก็เป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ ได้แก่ น้ำเสีย มลพิษทางอากาศ ที่เป็นปัญหา

น้ำเสีย เป็นปัญหาของสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วโดยที่ไม่ได้ศึกษาวางแผนอย่างเป็นระบบ ในด้านต่างๆ เช่น ด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการขยายตัวของเมืองที่ขาดการวางแผนเมืองที่ดี¹ การขยายตัวของอุตสาหกรรมในเขตอำเภอเมืองและอำเภอกระทุ่มแบนอย่างหนาแน่น และมีบางส่วนที่ขยายเข้าไปในบริเวณเขตเกษตรกรรม ส่งผลให้พื้นที่ในส่วนที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมและบริเวณใกล้เคียงประสบปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมในปริมาณที่เกินมาตรฐาน² รวมทั้งการขยายชุมชนที่พักอาศัยโดยที่ไม่ได้มีการวางแผนเมืองทำให้การปล่อยน้ำเสียก่อปัญหาให้กับสิ่งแวดล้อมเช่นกัน

น้ำเสียจากแหล่งเกษตรกรรม ก่อปัญหาและผลกระทบที่สำคัญเช่นกันโดยเฉพาะการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำกร่อยในเขตพื้นที่น้ำจืด เช่น การเลี้ยงกุ้งกุลาดำในอำเภอบ้านแพ้วซึ่งเป็นเขตน้ำจืด ในแบบพัฒนาที่ต้องใช้สารเคมีในการปรับสภาพของน้ำ เพื่อป้องกันการติดเชื้อแบคทีเรียในกุ้ง รวมทั้งปัญหาการระบาดของโรคไวรัส³ การใช้อาหารสำเร็จรูปและความเค็มของน้ำทะเล ทำให้สารพิษที่เจือปนอยู่ในบ่อเลี้ยงเมื่อมีการจับกุ้งด้วยวิธีระบายน้ำจากบ่อเลี้ยงลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ ทั้งสารพิษและเศษอาหารรวมถึงความเค็มของน้ำทะเล ที่ตกค้างอยู่ในน้ำก่อให้เกิดการเน่าเสียของแหล่งน้ำธรรมชาติ เกษตรกรที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงไม่สามารถนำน้ำไปใช้ทำการเกษตรและอุปโภคบริโภคได้ จนเกิดการขัดแย้งกันระหว่างผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำกับเกษตรกรทำสวนผักและสวนไม้ผล

ส่วนการทำเกษตรกรรมเพื่อจำหน่ายที่ต้องการปริมาณและคุณภาพที่ดีของผลผลิต ทำให้เกษตรกรใช้สารปราบศัตรูพืชอย่างเข้มข้นเพื่อกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรชาวสวนผลไม้ในอำเภอบ้านแพ้วใช้ยาปราบศัตรูพืช โดยเฉลี่ย 52.9 ครั้งต่อปี/ไร่ บางส่วนใช้ฆ่าแมลงเกินขนาดที่ระบุไว้บนฉลากยา⁴ สารฆ่าแมลงอย่างเข้มข้นนี้ได้ถูกชะล้างลงในแหล่งน้ำธรรมชาติ ทำให้สัตว์อาศัยอยู่ไม่ได้ รวมทั้งทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อการทำประมงน้ำจืด และยังก่อให้เกิดสารพิษตกค้างในพืชผลที่เกษตรกรเก็บไปจำหน่ายแก่ผู้บริโภค

¹กรมผังเมือง. (2543). ผังเมืองรวมเมืองสมุทรสาคร (ปรับปรุงครั้งที่ 1). หน้า 33 - 34.

²วนิชฐา ชัยรัตนาวรรณ และคนอื่นๆ. (2542). ปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 71.

³อดิศักดิ์ กันบุญ. (2546). ธุรกิจการเลี้ยงกุ้งกุลาดำที่ส่งผลต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและกายภาพของจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 63.

⁴วิเชยร พิบูลย์เวช. (2526). ศึกษาการทำเกษตรแบบเข้มข้นเพื่อการค้าในตำบลหนองบัว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 94.

มลพิษทางอากาศและกลิ่น เป็นปัญหาที่เกิดจากอุตสาหกรรมปลาป่นที่เป็นส่วนประสมของอาหารสัตว์ ในสมุทรสาครมีโรงงานปลาป่นอยู่หลายโรง¹ โดยใช้วัตถุดิบที่เป็นปลาขนาดเล็ก เรียกว่า ปลาเป็ดหรือปลาไก่* และเศษปลาจากโรงงานปลากระป๋อง ซึ่งปลาเหล่านี้ยังอยู่ในขั้นตอนการแปรรูปจะส่งกลิ่นเหม็น ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศได้และสร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

2.5 ปัญหาสาธารณสุขปโภคไม่เพียงพอ การที่สมุทรสาครเป็นจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร จึงได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของกรุงเทพอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะเป็นแหล่งรองรับภาคอุตสาหกรรมที่ย้ายออกจากกรุงเทพมหานคร จึงทำให้มีการอพยพของแรงงานจากต่างถิ่นเพื่อเข้ามาในสมุทรสาครเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนเกินความสมดุลระหว่างสาธารณสุขปโภคกับจำนวนประชาชน ส่งผลให้ขาดแคลนสาธารณสุขปโภคขั้นพื้นฐาน ได้แก่

น้ำประปา แหล่งชุมชนและอุตสาหกรรมในเขตอำเภอเมืองและอำเภอกระทุ่มแบนประสบปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำสะอาดสำหรับบริโภคถึงแม้ว่าจังหวัดสมุทรสาครมีแหล่งน้ำจืดอย่างมากมายก็ตาม แต่ไม่สามารถนำมาบริโภคได้เนื่องจากมีสารอินทรีย์ ประเภท สารหนู สารตะกั่ว และแบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์ม เจือปนอยู่ในแม่น้ำท่าจีนเกินระดับมาตรฐานคุณภาพน้ำ² ประกอบกับสมุทรสาครเป็นชุมชนอุตสาหกรรม มีความต้องการใช้น้ำประปาจำนวนมากเพื่อเป็นปัจจัยในการผลิตในสถานประกอบการต่างๆ รวมทั้งแหล่งชุมชนที่พักอาศัย จึงทำให้การผลิตน้ำประปาไม่เพียงพอสำหรับโรงงานอุตสาหกรรมและสำหรับประชาชน ซึ่งสถานประกอบการอุตสาหกรรมบางแห่งได้ลักลอบเจาะน้ำบาดาลใช้ เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนน้ำประปา จากการรายงานของประปาในเทศบาลสมุทรสาครและเทศบาลกระทุ่มแบนพบว่า พ.ศ. 2543 ปริมาณที่ประปากำลังผลิต 25,555,123 ลูกบาศก์เมตร ปริมาณที่ใช้ 19,820,480 ลูกบาศก์เมตร³

ไฟฟ้า เป็นพลังงานที่สำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมที่ต้องอาศัยพลังงานไฟฟ้าอย่างมหาศาลในกระบวนการผลิต มีการเพิ่มปริมาณของโรงงานอุตสาหกรรมในสมุทรสาครอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีความต้องการปริมาณไฟฟ้าที่เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ยังไม่นับปริมาณความต้องการของแหล่งชุมชนที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นเช่นกัน ใน พ.ศ. 2543 ปริมาณการใช้ไฟฟ้าในสมุทรสาคร ส่วนที่อยู่อาศัย 228.76 ล้านกิโลวัตต์/ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ

¹ศุภางค์ ศุภพันธุ์มณี. (2542). บทบาทและความเชื่อมโยงของสะพานปลาที่มีต่อการพัฒนาเมืองสมุทรสาคร. หน้า 111.

²อาทิตย์ ศิริสกุล. (2545). แนวทางการจัดการการใช้ที่ดินและทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนตอนล่าง. หน้า 133.

³แหล่งเดิม. หน้า 70.

*ปลาเป็ด หรือ ปลาไก่ หมายถึง ปลาตัวเล็กๆที่ไม่นิยมนำมาบริโภค มีราคาถูก จะได้มาด้วยวิธีการทำประมงทะเลวนลานหาดินเท่านั้น.

42.45 ภาคอุตสาหกรรม 3,385.25 ล้านกิโลวัตต์/ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 66.36 ส่วนราชการและสาธารณะ 20.35 ล้านกิโลวัตต์/ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 25.30 อื่นๆ 33.19 ล้านกิโลวัตต์/ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 35.34¹ ทำให้ทราบถึงการใช้ไฟฟ้าของภาคอุตสาหกรรมมีความต้องการพลังงานไฟฟ้ามากที่สุด

การคมนาคมขนส่ง การขนส่งนับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจของสมุทรสาครเกิดจากปัจจัยการขนส่งที่คล่องตัวสะดวกรวดเร็ว ระบบขนส่งในสมุทรสาครมีทั้ง ถนน ทางเรือ และทางรถไฟ ที่สามารถเชื่อมต่อกับทางหลวงแผ่นดินได้อย่างสะดวก เข้าถึงทุกพื้นที่ในสมุทรสาครในการขนส่งพืชผลทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรมออกสู่ตลาดอย่างสะดวก จึงไม่ประสบปัญหาในการคมนาคมขนส่ง

สาธารณสุข การบริการสาธารณสุขเป็นการบริการขั้นพื้นฐานของรัฐที่จัดให้ประชาชน เช่น โรงพยาบาล สถานือนามัย ที่มีอยู่ไม่เพียงพอสำหรับประชาชนที่เพิ่มขึ้น ใน พ.ศ. 2544 สมุทรสาครมีโรงพยาบาลของรัฐ 3 แห่ง ของเอกชน 5 แห่ง สถานือนามัย 56 แห่ง และคลินิกทุกประเภท 124 แห่ง มีจำนวนแพทย์ 154 คน อัตราส่วนประชากรต่อแพทย์เท่ากับ 3,405 ต่อ 1 คน มีจำนวนเตียง 1,445 เตียง² ซึ่งนับว่ายังไม่เพียงพอต่อการเพิ่มของประชาชน ถึงอย่างไรก็ตามการที่สมุทรสาครอยู่ใกล้กรุงเทพมหานครเป็นการได้เปรียบสำหรับประชาชนที่ฐานะดี สามารถเดินทางเข้าไปรับการรักษาพยาบาลจากโรงพยาบาลชั้นนำในกรุงเทพฯ ได้เป็นจำนวนมาก

3. ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจ

การพัฒนาทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร อันเกิดจากศักยภาพของพื้นที่ โดยที่ขาดการวางแผนรองรับอย่างเป็นระบบ ส่งผลกระทบต่อจังหวัดสมุทรสาครในด้านต่างๆ ดังนี้

3.1 ด้านการดำเนินชีวิต การพัฒนาทางเศรษฐกิจส่งผลดีให้กับประชาชนโดยรวมให้อยู่ดีกินดีขึ้นมีแหล่งงานมากขึ้น ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นไม่ต้องอพยพเคลื่อนย้ายไปทำงานในต่างถิ่น รวมทั้งนำความเจริญทางเทคโนโลยีเข้าสู่แหล่งชุมชน สร้างความสะดวกสบายให้กับประชาชน อีกทั้งยังมีเครื่องอุปโภคบริโภคที่หลากหลายให้ผู้คนได้ใช้สอย เกิดอาชีพและการบริการแขนงต่างๆ มากขึ้น แต่การพัฒนานี้ก็ก่อให้เกิดผลกระทบโดยรวมในด้านต่างๆ เช่นกัน กล่าวคือ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตร และดูดซับแรงงานในภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น รวมทั้งภาวะค่าครองชีพที่สูงขึ้น

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมจากกรุงเทพมหานครเข้าสู่สมุทรสาคร มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ในภาคการเกษตรลดลง และทำให้ราคาที่ดินแพงขึ้น โดยเฉพาะในแหล่งที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งอยู่เขตอำเภอมือง ที่มี

¹อาทิตย์ ศิริสกุล. (2545). แนวทางการจัดการการใช้ที่ดินและทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน ตอนล่าง. หน้า 67.

²สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2544). สมุดรายนสถิติจังหวัด พ.ศ. 2546. หน้า 40.

ความพร้อมในด้านสาธารณูปโภค นอกจากนี้ผลของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้มีความต้องการที่ดินเพื่อยู่ออาศัยมากขึ้น เป็นผลให้เกษตรกรขายที่ดินที่ทำการเกษตรให้กับหมู่บ้านจัดสรร เพื่อพัฒนาเป็นที่ยู่ออาศัยด้วยเหตุจูงใจของราคาที่ดินสูงขึ้น ทำให้พื้นที่ทำการเกษตรในอำเภอบ้านแพ้วลดลงตามลำดับ และยังส่งผลให้เกษตรกรรายย่อยขาดที่ดินทำกินมากขึ้น

การดูดซับแรงงานภาคเกษตรกรรม แต่เดิมสมุทรสาครเป็นแหล่งทำเกษตรกรรมมาโดยตลอด เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจกลายเป็นเมืองอุตสาหกรรม ทำให้แรงงานในภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นถูกดูดซับไปเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม จนทำให้ภาคเกษตรกรรมขาดแรงงานในการผลิตด้านการเกษตร ส่วนที่หาได้ก็ต้องจ้างในอัตราที่สูง เนื่องจากผลตอบแทนของค่าแรงในภาคอุตสาหกรรมสูงกว่าการทำเกษตร และเป็นงานที่สบายอยู่ในอาคาร จนเกษตรกรที่ทำสวนไม้ผลและสวนผักในเขตอำเภอบ้านแพ้ว ต้องแก้ปัญหาด้วยการจ้างแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานแทนแรงงานในท้องถิ่นเดิม ซึ่งมีอัตราค่าจ้างที่ต่ำกว่าแรงงานในท้องถิ่น

ค่าครองชีพสูง การพัฒนาทางเศรษฐกิจในส่วนของภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้มีความต้องการแรงงานมากขึ้น ซึ่งเกินพิกัดที่แรงงานในท้องถิ่นรองรับได้ เป็นผลให้มีการอพยพของแรงงานภายนอกเข้ามาอยู่อาศัยกันมาก มีผลให้เกิดความต้องการสิ่งของอุปโภคบริโภคเพิ่มขึ้นตามก่อให้เกิดการปรับขึ้นราคาสินค้าอุปโภคบริโภคตามความต้องการของตลาด กระทั่งคนในท้องถิ่นที่ต้องซื้อสินค้าแพงขึ้น โดยเฉพาะภาคการเกษตรที่ต้องแบกรับภาระค่าครองชีพที่สูงเป็นผลไปถึงต้นทุนการทำเกษตรกรรมที่ต้องเพิ่มขึ้นตาม แต่รายได้จากการจำหน่ายพืชผลทางการเกษตรที่ไม่แน่นอน ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของครัวเรือนเกษตรลดลงเนื่องจากเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นแทนที่ได้ผลตอบแทนที่ดีกว่า เพื่อสามารถดำรงชีพอยู่ได้ในภาวะค่าครองชีพที่สูง

3.2 ด้านสังคม ความเจริญของสังคมเป็นผลมาจากการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่เห็นได้ชัดเจน คือ ด้านกายภาพเพื่อรองรับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ด้วยการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา อย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกิดการลงทุนในสมุทรสาครมากขึ้นกว่าเดิม มีสถานประกอบการประเภทต่างๆ เข้ามาตั้งฐานการผลิตส่งผลให้การเข้ามาทำงานของแรงงานต่างถิ่น โดยเฉพาะแรงงานต่างด้าวมากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นแรงงานผิดกฎหมายก่อให้เกิดปัญหาด้านสังคมตามมา เช่น ลักขโมย กินเหล้าเมาอาละวาด ปล้นฆ่าชิงทรัพย์ รวมทั้งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนโดยทั่วไปและส่งผลถึงวิถีชีวิตดั้งเดิม

การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตดั้งเดิม การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมนอกจากจะทำให้ประชาชนมีงานทำมากขึ้นส่งผลถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีตามมา ในขณะเดียวกันก็ทำให้วิถีชีวิตในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เป็นอยู่ จากสังคมเกษตรกรรมในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาของอำเภอบ้านแพ้ว

¹สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, กองวิจัยและพัฒนาสำนักงานแผนงานและงบประมาณ. (2544).

อาชญากรรมที่เกิดจากแรงงานต่างด้าว ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรสาครและระนอง. หน้า 21.

กระทุ้มแบน ซึ่งเดิมเป็นแหล่งปลูกไม้ดอกเศรษฐกิจ ประเภทกล้วยไม้¹ นาข้าว สวนผลไม้ ได้กลายเป็นชุมชนอุตสาหกรรมอย่างเต็มรูปแบบ² เกษตรกรที่ทำ สวนกล้วยไม้ ทำนาข้าวและสวนไม้ยืนต้นได้ขายพื้นที่ทำการเกษตร ให้กับนักลงทุนที่เข้ามาตั้งโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากที่ดินมีราคาสูงดีกว่าทำนาทำสวนจนกระทั่งโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เกษตรกรบางส่วนที่ต้องการรักษาอาชีพดั้งเดิมของตนไว้ก็ไม่สามารถทำได้ เพราะสภาพแวดล้อมไม่อำนวยอีกต่อไป โดยเฉพาะแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรเกิดการเน่าเสีย จากเกษตรกรชาวนาข้าวสวนต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตกลายเป็นพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม เกษตรกรบางส่วนขายที่ดินของตนทั้งหมดแล้วหันมาประกอบอาชีพอย่างอื่นแทน เช่น สร้างห้องแถวให้แรงงานในโรงงานเช่า เปิดร้านขายของชำ ร้านขายอาหาร อย่างไรก็ตามการพัฒนาเมืองจากชุมชนเกษตรกรรม มาเป็นชุมชนอุตสาหกรรม ส่งผลกระทบต่อวิถีดั้งเดิมที่เป็นแบบสังคมเกษตรกรรม เรียบง่ายช่วยเหลืออาหารซึ่งกันและกัน เมื่อวิถีชีวิตถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดการแข่งขันเอาเปรียบ ขาดการช่วยเหลืออาหารกัน สภาพสังคมที่เสื่อมโทรมลงและสภาพแวดล้อมถูกทำลาย รวมถึงความไม่ปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน

ความแออัดของประชากร การที่เป็นเมืองอุตสาหกรรมทำให้มีประชากรจากถิ่นอื่นอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานหางานทำ ในเขตอำเภอเมืองสมุทรสาครและอำเภอกระทุ้มแบน ใน พ.ศ. 2544 โดยเฉพาะในเขตเทศบาลอำเภอเมืองมีความหนาแน่นถึง 6,122.1 คนต่อตารางกิโลเมตร อำเภอกระทุ้มแบน 8,926.6 คนต่อตารางกิโลเมตร อำเภอบ้านแพ้ว 3,539.5 คนต่อตารางกิโลเมตร มีจำนวนคนย้ายเข้าในเขตเทศบาลเมืองฯ 11,938 คน ย้ายออก 18,234 คน เมื่อพิจารณาจำนวนประชากรที่ย้ายเข้าและย้ายออกในเทศบาล ทำให้ทราบถึงปัญหาของความแออัดในเขตเทศบาล รวมถึงค่าครองชีพที่สูงและราคาที่ดิน เป็นสาเหตุให้ประชากรย้ายเข้านอกเขตเทศบาลมากกว่า คือ จำนวนคนย้ายเข้านอกเขตเทศบาล 10,727 คน ย้ายออก 7,275 คน³ การเพิ่มปริมาณประชากรทั้งในและนอกเขตเทศบาลทำให้สาธารณูปโภคพื้นฐานไม่เพียงพอ เช่น ที่อยู่อาศัย สถานพยาบาล โรงเรียน ที่จะรองรับการอพยพของประชากรได้ ก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัด สุขอนามัย และภัยสังคมตามมา

3.3 ด้านระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นการสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับประชาชนก็ตาม แต่การพัฒนามีบางส่วนที่ส่งผลกระทบในหลายๆ ด้านที่สำคัญ ได้แก่

ทรัพยากรธรรมชาติลดลง ทรัพยากรธรรมชาติเป็นต้นทุนที่สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยมีการเร่งพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยขาดการวางแผนอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะพื้นที่ป่า

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัด. (2543). ข้อมูลการตลาดจังหวัดสมุทรสาครประจำปี 2542. หน้า 95.

²กาชาด สร้อยสยาม. (2543). ศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาอุตสาหกรรมของเทศบาลตำบลอ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสาคร และเทศบาลตำบลอ้อมใหญ่ จังหวัดนครปฐม. หน้า 87.

³สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2544). สมุดรายนามสถิติจังหวัด พ.ศ. 2546. หน้า 1.

ชายเลนในสมุทรสาครถูกบุกรุกทำลายไปอย่างมาก เพื่อเป็นที่เพาะเลี้ยงชายฝั่ง ในช่วง พ.ศ. 2529 - 2532 มีการขยายพื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้งอย่างเต็มที่ จนใน พ.ศ. 2541 เหลือที่ป่าชายเลนที่สมบูรณ์เพียง 4,380 ไร่ ซึ่งแต่เดิมใน พ.ศ. 2518 มีพื้นที่ป่าชายเลนมากถึง 115,625 ไร่² รวมถึงน้ำเน่าเสียที่ปล่อยจากโรงงานอุตสาหกรรมและแหล่งชุมชน ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินในบริเวณป่าชายเลนเสื่อมสภาพ พันธุ์ไม้ป่าชายเลนไม่สามารถเจริญเติบโตได้ การสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนไปเป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงเนื่องจากป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหาร แหล่งที่อยู่อาศัย และแหล่งอนุบาลของสัตว์ให้โตเต็มวัยก่อนที่จะลงสู่อ่าวไทยต่อไป ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลกระทบถึงการหาประมงทะเลในอนาคต

น้ำเน่าเสียและสภาพแวดล้อมเป็นพิษ สาเหตุของน้ำเน่าเสียและสภาพแวดล้อมเป็นพิษส่วนหนึ่งมาจากการพัฒนาทางอุตสาหกรรมอย่างไม่เป็นระบบ และขาดการรับผิดชอบของผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรม ที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวแอบปล่อยน้ำเสียที่ไม่ได้ผ่านการบำบัดลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะและไม่ลงทุนทำระบบบำบัดน้ำเสีย ประกอบกับการละเลยของหน่วยงานราชการที่ต้องรับผิดชอบ นอกเหนือจากโรงงานอุตสาหกรรมแล้วยังมีแหล่งชุมชนที่พักอาศัยซึ่งตั้งขึ้นโดยปราศจากการวางผังเมืองที่ดีไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียได้ปล่อยน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลต่างๆ ลงแม่น้ำลำคลองก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม

ในภาคเกษตรกรรมก็มีส่วนในการสร้างสภาพแวดล้อมเป็นพิษได้เช่นกัน สืบเนื่องจากการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำแบบพัฒนาในเขตน้ำจืดที่อำเภอบ้านแพ้ว ที่ต้องใช้สารเคมีปริมาณที่เข้มข้นในการควบคุมโรคในกุ้ง เมื่อมีการจับกุ้งน้ำที่เจือปนด้วยสารเคมีที่เข้มข้นจะถูกระบายลงสู่แหล่งน้ำจืดสาธารณะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสัตว์น้ำจืดตามแหล่งน้ำธรรมชาติ และมีผลพวงถึงการประกอบอาชีพประมงน้ำจืดรวมทั้งเกษตรกรที่ทำสวนผักสวนผลไม้ ไม่สามารถนำจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติไปใช้ได้

อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นผลดีช่วยให้ฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น แต่การพัฒนาที่กระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกทั้งไม่สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น ก่อให้เกิดผลเสียตามมาภายหลัง เช่น การขาดแคลนสาหร่ายแพลงก์ตอน แหล่งทรัพยากรธรรมชาติเสียหาย การบุกรุกที่สาธารณะ ปัญหาขยะมูลฝอย โจรผู้ร้ายชุกชุม สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นในด้านเศรษฐกิจ สังคม ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น

¹ ญัตติฐาน ปภาวสิทธิ์ และคณะ. (2542). เงื่อนไขเบื้องต้นของการฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรประมง ในระบบนิเวศปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 34.

² แหล่งเดิม. หน้า 35.

³ นิษฐา ชัยรัตนาวรรณ, และคนอื่นๆ. (2542). ปัญหาเน่าเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 71.

4. การแก้ไขจากภาครัฐ

จากการศึกษาปัญหาและผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นนอกเหนือ จากสภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดและผู้คนที่อยู่อาศัยแล้ว ภาครัฐยังมีส่วนเกี่ยวข้องในปัญหาดังกล่าว ซึ่งทางภาครัฐเองก็ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ได้ออกมาตรการต่างๆคอยควบคุมและช่วยเหลือ แต่มาตรการทั้งหลายเหล่านั้นยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้หมดไป ได้ภายในเร็ววัน เนื่องจากแคลงบุคคลากรที่เข้าใจปัญหาอย่างแท้จริงและถูกต้องในการแก้ไขปัญหา อีกทั้งความล่าช้าในระบบราชการต่อการเบิกจ่ายงบประมาณเพื่อการพัฒนา

4.1 มาตรการของรัฐ ปัญหาต่างๆมีอยู่หลายประการที่ภาครัฐมีอาจแก้ไขได้โดยลำพัง ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายด้วยกัน เนื่องมาจากบางปัญหาเกิดจากส่วนรวมที่มีหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงจำเป็นต้องมีการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหา ซึ่งมีทั้งภาคเกษตรกรรม ประมง และอุตสาหกรรม ได้แก่

มาตรการช่วยเหลือของภาครัฐต่อเกษตรกรผู้ผลิต

ด้านการผลิต การแนะนำให้เกษตรกรนำระบบเกษตรกรรมอินทรีย์มาใช้ เพื่อปรับปรุงดินให้มีความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ด้วยอินทรีย์วัตถุและสิ่งมีชีวิตในดิน รวมทั้งให้หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีทุกชนิด เช่น ปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช และแนะนำให้ใช้ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด ในการบำรุงดิน ส่วนการควบคุมศัตรูพืชส่งเสริมให้ใช้ "ชีววิธี"¹หรือกระบวนการชีววิทยา โดยใช้ตัวห้ำและตัวเบียนต่างๆ รวมทั้งใช้สารที่สกัดจากธรรมชาติ เช่น สะเดา โล่ดิน หรือยาสูบ² สิ่งเหล่านี้เป็นมาตรการลดต้นทุนการผลิตและลดปัญหาที่จะกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

ด้านการตลาด มีการส่งเสริมด้วยวิธีทำอุตสาหกรรมต่อเนื่องด้านการเกษตร และเป็นการผลิตเพื่อเข้าสู่กระบวนการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าของพืชผลการเกษตร อีกทั้งเป็นการลดความเสี่ยงของราคาผลผลิตตกต่ำ และรองรับผลผลิตที่เกินความต้องการของตลาดที่ต้องการบริโภคดิบหรือสุกได้ เพื่อเป็นการชะลอผลผลิตที่จะออกสู่ให้ช้าลงหรือให้พ้นช่วงฤดูการที่ไม่ผลผลิตเดียวกันออกสู่ตลาดมาก ด้วยการส่งเสริมให้ตั้งโรงงานห้องเย็นเพื่อกับรักษาผลผลิตในช่วงภาวะล้นตลาด นอกจากส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตการเกษตรแล้ว ยังให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีการเกษตรแก่เกษตรกรในการบังคับให้ไม้ผลออกผลผลิตนอกฤดูกาล เพื่อหลีกเลี่ยงภาวะผลผลิตล้นตลาดและรวมทั้งสามารถทำให้ผลผลิตมีราคาสูงขึ้น อีกทั้งส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตร เพื่อให้มีอำนาจต่อรองด้านราคาซื้อขายสินค้ากับพ่อค้าคนกลาง และเพื่อเป็นแหล่งทุน

¹ อารมณ แสงวนิชย์. (2535). "การลดการใช้สารเคมีเกษตรภายใต้นโยบายเคมีเกษตร." หน้า 10.

หน้า 10.

² สมาคมกสิกรรมและสัตววิทยาแห่งประเทศไทย. (2534). "ปัญหาและแนวทางแก้ไขการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช." หน้า 15.

รวมทั้งเป็นร้านจำหน่ายอุปกรณ์การเกษตร ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช ในราคาถูกให้แก่สมาชิกในกลุ่ม เพื่อลดต้นทุนการผลิต

การส่งเสริมความรู้จากภาครัฐ สมุทรสาครยังมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในเขตอำเภอบ้านแพ้วที่ครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ประกอบอาชีพทำสวนไม้ผล สวนผัก และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด ซึ่งเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีแหล่งน้ำจืดสำหรับการเกษตรได้ตลอดทั้งปี สอดคล้องกับความต้องการของภาครัฐที่ต้องการจะรักษาความเป็นประเทศเกษตรกรรม ซึ่งมีเป้าหมายเป็นครัวของโลก ด้วยเหตุดังกล่าวภายใต้ความรับผิดชอบของกรมส่งเสริมการเกษตร จึงได้จัดตั้งกลุ่มเยาวชนเกษตรกรในอำเภอบ้านแพ้ว¹ เพื่อให้เยาวชนได้รับความรู้ความชำนาญ เกี่ยวกับการเกษตร เครื่องจักรการเกษตร ให้เหมาะสมกับสภาพครอบครัวและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น โดยภาครัฐได้จัดเจ้าหน้าที่ให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีความรู้ด้านการตลาด และฝึกดำเนินการธุรกิจการซื้อ - การขายผลผลิตการเกษตร รวมไปถึงฝึกอบรมกลุ่มเยาวชนให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ให้อำนาจการทำงานเป็นหมู่คณะและให้ความรู้สึกภูมิใจในคุณค่าของการเป็นเกษตรกร

มาตรการการช่วยเหลือของรัฐต่อผู้ประกอบการประมงทะเล

ด้านการอนุรักษ์ การพัฒนาการจับสัตว์น้ำด้วยระบบที่ทันสมัยอาศัยเทคโนโลยีเข้ามาช่วยสามารถจับสัตว์น้ำได้ครั้งละมากๆ ส่งผลให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว ประกอบกับระบบนิเวศชายฝั่งทะเลได้รับความเสียหายจากน้ำเสียที่ปล่อยมาจากบ้านเรือนประชาชนและโรงงานอุตสาหกรรม และที่อยู่อาศัย แหล่งหาอาหาร และแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำที่เป็นป่าชายเลนถูกบุกรุกทำลาย ทางกรมประมงได้ออกมาตรการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในช่วงฤดูปลามีไข่ วางไข่ และเลี้ยงตัวในวัยอ่อน โดยการประกาศปิดอ่าว ตั้งแต่วันที่ 15 กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ 15 พฤษภาคม ของทุกปี รวมทั้งได้ร่วมกับภาคเอกชนโดยมีโครงการปลูกป่าชายเลนเฉลิมพระเกียรติขึ้นในเดือนกันยายน พ.ศ. 2539² เพื่อฟื้นฟูและปลูกป่าชายเลน และสร้างแนวกันคลื่นเพื่อป้องกันการกัดเซาะของคลื่นลมต่อแนวป่าชายเลน

ด้านการจัดการ ข้อเสนอแนะทางภาครัฐควรเร่งรัดให้ความรู้แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ตลอดแนวชายฝั่งทะเลให้เกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรป่าชายเลนอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง รวมทั้งจัดแนวเขตการทำประมงแต่ละประเภทอย่างชัดเจน เพื่อสะดวกในการบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำและลดการขัดแย้งระหว่างชาวประมง ควบคุมบังคับให้การทำประมงทุกประเภท

¹ กิ่งกานต์ เลิศอนันต์. (2542). กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตรกรในพื้นที่ปริมณฑล กรุงเทพฯ ผังตะวันตก : กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. หน้า 90.

² นิฎฐารัตน์ ปภาวสิทธิ์ และ คนอื่นๆ. (2542). เงื่อนไขเบื้องต้นของการฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรประมง ในระบบนิเวศปากแม่น้ำท่าจีน : กำลังผลิตทางชีวภาพและทัศนคติของประชากรในชุมชนชายฝั่งทะเล. หน้า 35.

ปฏิบัติตามข้อห้ามของการใช้อุปกรณ์จับสัตว์น้ำอย่างเคร่งครัด อีกทั้งการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพในการควบคุมการปล่อยน้ำเสียจากแหล่งอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม และควรจะกำหนดการวางผังเมืองให้สามารถกำจัดขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบ บำบัดน้ำเสียจากแหล่งชุมชน ก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ

การส่งเสริมความรู้จากภาครัฐ การเอาใจใส่จากภาครัฐมีความสำคัญต่อการพัฒนาอาชีพประมง เนื่องรัฐมีความพร้อมทั้งงบประมาณ บุคลากรที่สามารถให้ความรู้แนะนำส่งเสริมแก่ชาวประมงในด้านความรู้การใช้เครื่องมือทำการประมง การเพาะเลี้ยงหอยแครง หอยแมลงภู่ และการเลี้ยงกุ้งแบบยั่งยืน พร้อมทั้งให้คำแนะนำการพัฒนาอาชีพประมง เช่น ให้เจ้าของเรือนำลูกเรือประมงมาเข้ารับการอบรมก่อนออกทำการประมง แนะนำการแปรรูปสัตว์น้ำเพื่อเพิ่มมูลค่า และส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งมั่นคง

การอำนวยความสะดวก กรมประมงมีความตระหนักถึงการลดน้อยของปริมาณสัตว์น้ำ และการทำประมงเป็นขั้นตอนแรกของการของการผลิตวัตถุดิบ เพื่อส่งต่อไปกับการผลิตของรูปแบบอื่นๆ ต่อไป เพื่อให้มีสัตว์น้ำเป็นวัตถุดิบอย่างยั่งยืน ได้จัดตั้งสถานีทดลองและเพาะพันธุ์สัตว์น้ำเค็มและน้ำกร่อย เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับชาวประมงในประเภทต่างๆ ได้มีพันธุ์สัตว์น้ำใหม่ๆ รู้จักวิธีป้องกันโรคต่างๆ และวิธีแก้ไขเบื้องต้นกรณีที่เกิดปัญหาของสัตว์น้ำ และสร้างสะพานปลาหรือท่าเทียบเรือประมง

มาตรการช่วยเหลือจากภาครัฐที่มีต่อประมงน้ำจืด

ด้านการส่งเสริมความรู้ ประมงน้ำจืดส่วนใหญ่อยู่ในเขตบ้านแพ้วและในเขตอำเภอเมืองบางดาบิล ซึ่งเป็นการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแบบบ่อปลา เช่น ปลาสลิด ปลาช่อน เป็นการเลี้ยงแบบธรรมชาติทำให้คุณภาพและขนาดไม่ได้ตามความต้องการของตลาด ด้วยเหตุดังกล่าวทางภาครัฐมีมาตรการช่วยพัฒนาเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด และปรับปรุงพันธุ์สัตว์น้ำ โดยการศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการผลิต รวมทั้งปรับปรุงแหล่งน้ำให้มีสภาพเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ

ส่วนการทำประมงตามแหล่งน้ำธรรมชาติ มีมาตรการฟื้นฟูทรัพยากรประมงในแหล่งน้ำ โดยศึกษาและพัฒนาเทคโนโลยีด้านการผลิตพันธุ์สัตว์น้ำให้มีคุณภาพควบคู่กับการเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำ โดยเฉพาะชนิดพันธุ์และจำนวนของสัตว์น้ำให้คงอยู่ในธรรมชาติ

ด้านการตลาด ส่วนใหญ่สัตว์น้ำจืดที่อยู่ในตลาดได้มาจากการเพาะเลี้ยงมากกว่าการทำประมงในแหล่งน้ำธรรมชาติ จึงทำให้มีปริมาณสัตว์น้ำออกสู่ตลาดพร้อมกันในคราวละมากๆ จนทำให้ราคาของสัตว์น้ำตกต่ำ รวมทั้งคุณภาพและขนาด ไม่ตรงตามความต้องการของตลาด ทางรัฐได้มีมาตรการพัฒนาคุณภาพ ขนาด และแนะนำให้เกษตรกรเลี้ยงสัตว์น้ำจืด แปรรูปสัตว์น้ำในช่วงที่มีปริมาณเกินความต้องการของตลาด เช่น การทำปลาสลิดตากแห้ง ปลาสลิดเค็ม ปลาช่อนเค็ม เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางการตลาดมากขึ้น

มาตรการช่วยเหลือจากภาครัฐที่มีต่อภาคอุตสาหกรรม

การส่งเสริม ในสมุทรสาครมีความแตกต่างของพื้นที่และการประกอบอาชีพของประชากร มีทั้งการเกษตร ประมง และอุตสาหกรรม ในส่วนของภาคอุตสาหกรรมรัฐให้ความช่วยเหลือในรูปแบบของการส่งเสริม เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการลงทุนของภาคเอกชน และควบคุมมลพิษและสิ่งแวดล้อม โดยมีนโยบายจัดตั้งโครงการต่างๆ เช่น

โครงการเมืองใหม่อุตสาหกรรม¹ เป็นการรองรับการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดให้รวมอยู่ในแหล่งเดียวกัน เพื่อสะดวกต่อการควบคุมมลพิษและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดที่ตั้งให้อยู่ในอำเภอเมือง

โครงการอุทยานอุตสาหกรรม² เป็นการรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมอย่างเป็นระบบ ด้วยการจัดระเบียบใหม่ของชุมชนอุตสาหกรรมและเมืองที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น พร้อมทั้งจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพ มีการบริหารด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ กำหนดให้ใช้พื้นที่อำเภอเมืองฯและอำเภอกระทุ่มแบนที่เดิมเป็นที่ปลูกพืชสวนและมีปัญหาน้ำเค็มเป็นที่ตั้ง

โครงการศูนย์อุตสาหกรรมอาหาร³ เป็นการรองรับความต้องการที่จะตั้งโรงงานอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากวัตถุดิบทางภาคเกษตรและประมง มีการจัดเตรียมและการให้บริการสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอ ประหยัด รวมทั้งมีมาตรการควบคุมมลพิษการบำบัดน้ำเสียให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันการนำพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงทางการเกษตรมาเป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม โดยกำหนดพื้นที่ที่ตั้งให้อยู่ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว

โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดเล็ก⁴ เป็นการส่งเสริมให้นักลงทุนรายย่อยและเกษตรกรมีโอกาสเป็นผู้ประกอบการ โดยให้มีค่าใช้จ่ายในการลงทุนต่ำและเพื่อเป็นการควบคุมสภาพแวดล้อมได้สะดวก ให้มีการรวมกลุ่มของโรงงานชนิดเดียวกันอยู่ในแหล่งเดียวกัน

การบริการจากภาครัฐ โดยการจัดเตรียมพื้นที่และโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น พร้อมทั้งกำหนดความช่วยเหลือ เช่น การลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ การยกเลิกภาษีอากร หรือการยืดช่วงเวลาการผ่อนชำระ ภาษี และกำหนดอัตราค่าบริการด้านสาธารณูปโภคให้ต่ำกว่าบริเวณอื่นๆ และบริการด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการอย่างเพียงพอ รวมทั้งจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐาน ISO และมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม อีกทั้งมาตรการทางการค้าและการส่งออกรวมทั้งการภาษีอากร เพื่อให้ผู้ประกอบการดำเนินการผลิตและการส่งออกอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

¹จังหวัดสมุทรสาคร. (2538). แผนการลงทุนจังหวัดสมุทรสาคร ตามนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคของรัฐ. หน้า 176.

²แหล่งเดิม. หน้า 170.

³แหล่งเดิม. หน้า 184.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 182.

โครงการศูนย์ราชการ¹ เนื่องจากหน่วยงานของจังหวัดและราชการไม่ได้ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน ทำให้เกิดความไม่สะดวกในการติดต่อประสานงานระหว่างภาครัฐด้วยกัน และประชาชนโดยทั่วไป รวมทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวรัฐได้มีนโยบายให้ทางจังหวัดจัดทำโครงการรวบรวมหน่วยงานราชการของจังหวัดทั้งหมดไว้ในบริเวณเดียวกัน เพื่อสร้างความสะดวกในการให้บริการแก่ประชาชนให้เกิดความรวดเร็วประหยัดเวลา

4.2 งบประมาณ การประกอบธุรกิจของสาขาต่างๆ ในสมุทรสาครส่วนใหญ่เป็นสถานประกอบการของเอกชน การประกอบธุรกิจส่วนใหญ่เน้นการผลิตไปทางเครื่องอุปโภคและบริโภค ซึ่งมีตลาดที่แน่นอนทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ สถานประกอบการส่วนใหญ่เป็นการขยายฐานการผลิตต่อจากกรุงเทพมหานครและต่างประเทศ จึงไม่มีผลต่อการอุดหนุนงบประมาณช่วยเหลือจากรัฐ แต่มีอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่เป็นกิจการดั้งเดิมภายในท้องถิ่น ประเภท SME อุตสาหกรรมแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร อุตสาหกรรมเซรามิค เป็นต้น ที่ต้องพึ่งพางบประมาณที่รัฐบาลอุดหนุน รวมทั้งการจัดการดูแลความสะดวกในด้านสาธารณูปโภคต่างๆ ให้กับนักลงทุน เช่น สร้างถนน น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เพียงพอับความต้องการของสถานประกอบการ ช่วยเหลือด้านงบประมาณในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม และรัฐลงทุนสร้างโรงบำบัดน้ำเสียส่วนกลาง เพื่อลดต้นทุนแก่ผู้ประกอบการในการบำบัดน้ำเสีย

แต่ด้วยระบบของราชการที่มีขั้นตอนในการเบิกจ่ายงบประมาณที่ซับซ้อนอาจเกิดการล่าช้าจนทำให้งบประมาณตกถึงผู้ที่ร้องขอไม่ทันเวลา ก่อให้เกิดการการบริหารจัดการไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้ รวมทั้งข้อจำกัดของปริมาณของเงินงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด อาจทำให้เงินงบประมาณลงสู่สถานประกอบการไม่ทั่วถึง

4.3 แรงงาน เป็นต้นทุนที่สำคัญของภาคการผลิตทุกประเภท ถึงแม้ว่าสมุทรสาครจะมีการอพยพของแรงงานต่างถิ่นเข้ามาเป็นจำนวนมากก็ตามและแรงงานต่างด้าว แต่แรงงานดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือไม่มีความรู้ ซึ่งไม่ต้องการความต้องการของผู้ประกอบการที่ส่วนใหญ่เป็นโรงงานอุตสาหกรรม ต้องการแรงงานที่สามารถคุมเครื่องจักรได้ ภาครัฐจึงมีมาตรการการช่วยเหลือ²

การฝึกอบรมแรงงาน โดยการศึกษาขั้นพื้นฐานและฝึกอบรมด้านฝีมือแรงงาน เพื่อสามารถเข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมในระดับฝ่ายเทคนิคและระดับหัวหน้าควบคุมงาน

จัดการแนะแนวอาชีพ แรงงานส่วนใหญ่ไม่มีความรู้การทำงานในสถานประกอบการที่เป็นระบบสมัยใหม่ ทำให้แรงงานที่มีความระดับพื้นฐานไม่มีโอกาสได้เข้าไปทำงานในโรงงาน ที่มี

¹จังหวัดสมุทรสาคร. (2538). แผนการลงทุนจังหวัดสมุทรสาคร ตามนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคของรัฐ. หน้า 178.

²กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. (2544). สถิติจัดหางาน 2544. หน้า 10.

ข้อกำหนดเงื่อนไขในการสมัครงานตรงตามความต้องการของนายจ้างและสถานประกอบการได้ จึงทำให้สำนักงานจัดหางานจังหวัดมีการจัดแนะแนวอาชีพ ให้คำปรึกษาระบบระเบียบต่างๆของงานแต่ละประเภท รวมทั้งเผยแพร่ความรู้และข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพต่างๆ¹ และยังส่งเสริมให้แรงงานประกอบอาชีพอิสระทดแทนในช่วงที่ยังไม่สามารถหางานทำได้ อีกทั้งแนะนำวิธีการการเข้าถึงแหล่งเงินทุนกู้ยืม

ดังนั้นมาตรการทั้งหลายที่ทางภาครัฐบาลนำมาเป็นนโยบายในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดจากการพัฒนาในด้านต่างๆ เหล่านั้นเป็นเพียงกรอบและแนวทางในการแก้ไขปัญหา ซึ่งยังไม่สามารถจัดปัญหาดังกล่าวได้ เนื่องจากยังปรากฏให้เห็นอยู่ เช่น ปัญหาเน่าเสียของแหล่งน้ำธรรมชาติ การบุกรุกป่าชายเลน รวมทั้งปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย การที่ปัญหาเหล่านี้ยังคงอยู่อาจเป็นเพราะความไม่เอาใจใส่ของหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบ รวมทั้งขาดความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น ขาดการรณรงค์ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและทั่วถึง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายที่บ่อยครั้งขาดความต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

กล่าวได้ว่าถ้ารัฐต้องการที่จะให้มาตรการช่วยเหลือในด้านต่างๆบรรลุตามวัตถุประสงค์นั้นได้หรือไม่ ต้องขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่ของของหน่วยงานที่รับผิดชอบ และความร่วมมือร่วมใจของภาคประชาชนในท้องถิ่น อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองส่งผลให้นโยบายในการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่มาจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคต้องหยุดชะงัก หรือเปลี่ยนไปเป็นโครงการอย่างอื่นแทน ถึงแม้บางปัญหาสามารถแก้ไขได้ในระยะเวลาอันสั้นก็ตาม และอีกหลายปัญหาที่ต้องใช้ระยะเวลาในการแก้ไข

¹กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. (2544). สถิติจัดหางาน 2544.

บทที่ 6

บทสรุป

สมุทรสาครเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจสูง เนื่องจากมีศักยภาพทางภูมิศาสตร์ ที่ตั้งของจังหวัด ทรัพยากรธรรมชาติ นโยบายของรัฐ และการขยายตัวของประชากร สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สนับสนุนความเติบโตของพื้นที่มาตั้งแต่อดีต นอกจากนี้การที่สมุทรสาครตั้งอยู่ในเขตปริมณฑลจึงได้รับผลพวงจากการขยายตัวของการพัฒนากรุงเทพมหานคร ทำให้สมุทรสาครมีการพัฒนาตามไปด้วย เริ่มตั้งแต่ด้านเกษตรกรรม เช่น การเกษตร การประมง และด้านอุตสาหกรรม ได้แก่ อุตสาหกรรมต่อเนื่องที่เกี่ยวกับการประมง และอุตสาหกรรมที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับประมง เช่น อุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง อาหารสัตว์ สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม งานโลหะ เซรามิก พลาสติก และผลิตภัณฑ์ยาง เป็นต้น ซึ่งเกิดจากภาคเอกชนเป็นแกนหลักโดยมีภาครัฐคอยให้การสนับสนุน จนสามารถเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับท้องถิ่น สามารถกล่าวได้ว่าการพัฒนาในด้านต่างๆโดยอาศัยศักยภาพของจังหวัดเป็นหลักและนโยบายของรัฐคอยสนับสนุนนั้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจของสมุทรสาครมีความเจริญเติบโตมาจนถึงทุกวันนี้

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้จังหวัดสมุทรสาครเกิดการเจริญเติบโตมาจากเศรษฐกิจที่ได้จากการทำการเกษตร การประมง ซึ่งเป็นอาชีพหลักของผู้คนมาตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา และส่งผลให้เกิดภาคอุตสาหกรรมหลายประเภทตามมา เช่น อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรและประมง และเป็นฐานการผลิตของอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบภายนอกจังหวัด เป็นต้น

การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมได้ส่งผลให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นตามลำดับ จนเป็นเหตุจูงใจให้ประชาชนต่างถิ่นอพยพเข้ามาทำงานในสมุทรสาครเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดความต้องการที่จะบริโภคและรับบริการอันหลากหลาย ทำให้เกิดธุรกิจต่างๆ ตามมา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค เช่น ธุรกิจห้องแถวให้เช่า ร้านค้าของชำ ตลาดนัด ร้านอาหาร ธุรกิจรถรับส่ง พนักงานโรงงาน คลินิกโรคทั่วไป ธุรกิจหมู่บ้านจัดสรร ฯลฯ ธุรกิจต่างๆเหล่านี้ ก่อให้เกิดรายได้ให้กับผู้คนในท้องถิ่นพร้อมกับสร้างงานให้กับคนในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงเป็นอันมาก ทำให้ทางจังหวัดสามารถจัดเก็บภาษีได้ ใน พ.ศ. 2540 จังหวัดสมุทรสาครจัดเก็บเงินภาษีได้ 2,805.400 ล้านบาท¹ และ พ.ศ. 2544 จัดเก็บเงินภาษีได้ 4,089.263 ล้านบาท² สามารถกล่าวได้ว่าในช่วงระยะเวลา 4 ปี ภาษีที่จัดเก็บได้เพิ่มขึ้นอีกเท่าตัว

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครไม่เพียงแต่นำความเจริญมาสู่ท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังนำปัญหาในด้านต่างๆมายังท้องถิ่นอีกด้วย ถ้าหากการพัฒนาในด้านต่างๆนั้น

¹สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสาคร. (2542). ข้อมูลการตลาด ประจำปี 2542. หน้า 51.

²สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร. (2545). สมุดรายนามสถิติจังหวัด ฉบับ พ.ศ. 2545.

ไม่ได้สมดุลและสอดคล้องตรงกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น อย่างเช่น ความเจริญจะมีอยู่มากเฉพาะอยู่ตามแนวถนนสายหลักที่มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ เช่น ตามแนวถนนเศรษฐกิจ 1 ในเขตอำเภอกระทุ่มแบน และตลอดแนวถนนเอกชัยตลอดถนนธนบุรี - ปากท่อ ช่วงที่ผ่านเขตอำเภอเมือง เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวเกิดจากการเติบโตอย่างรวดเร็วไม่เป็นระบบและไม่มีมาตรการรองรับไว้ล่วงหน้าจนนำไปสู่ปัญหาขาดรองรับของสาธารณูปโภคที่มีอยู่เดิมไม่เพียงพอ รวมทั้งไม่มีระบบผังเมืองทำให้ไม่สามารถควบคุมการปล่อยน้ำเสียจากชุมชนลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะได้ อีกทั้งการกระจายที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปตามพื้นที่ต่างๆ โดยไม่มีมาตรการควบคุม ส่งผลเสียต่อสภาพสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ในขณะเดียวกัน การพัฒนาอุตสาหกรรมส่งผลให้เกิดการขาดแคลนน้ำประปาสำหรับใช้ในการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากแหล่งน้ำบนผิวดินเน่าเสียไม่สามารถนำมาผลิตเป็นน้ำประปาได้ จึงเป็นสาเหตุให้มีการขุดเจาะน้ำบาดาลมากขึ้นจนทำให้พื้นที่ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอกระทุ่มแบนทรุดตัวลง มีผลทำให้เกิดน้ำท่วมเมืองในช่วงน้ำทะเลขึ้นหรือช่วงฝนตกหนัก การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมได้รุกเข้าไปในพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์มากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศที่ควรจะรักษาไว้สำหรับเป็นแหล่งผลิตอาหารสำหรับพลเมือง รวมทั้งส่งผลให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงอาชีพดั้งเดิมของตน ด้วยการขายที่ดินที่ทำการเกษตรให้กับผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรม เช่น ในอำเภอกระทุ่มแบน เปลี่ยนมาประกอบอาชีพเป็นพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม ตั้งร้านขายของชำ ปลุกห้องแถวให้พนักงานโรงงานเช่า ฯลฯ แทนอาชีพดั้งเดิม

ปัญหาจากการพัฒนาในด้านต่างๆ เป็นปัญหาของทางผู้บริหารส่วนจังหวัดและทางภาครัฐที่ต้องร่วมมือกันแก้ไข เนื่องจากบางปัญหาเป็นปัญหาระดับชาติ อาทิเช่น ปัญหาราคาน้ำมันแพงมีผลกระทบต่อการทำประมงและราคาสัตว์น้ำตกต่ำ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมโดยเฉพาะป่าชายเลนถูกทำลาย ปัญหาการหาแหล่งน้ำดิบเพื่อผลิตน้ำประปา และปัญหาแรงงานต่างด้าวที่ผิดกฎหมายเพิ่มขึ้น เป็นต้น ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ต้องอาศัยความเอาใจใส่อย่างจริงจังจากภาครัฐบาลซึ่งอาจจะต้องอาศัยเวลาในการแก้ไขก็ตาม ถ้าปล่อยให้ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขอาจส่งผลให้ขยายวงกว้างมากขึ้นจนก่อให้เกิดความเสียหายแก่จังหวัดและประเทศชาติได้ ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญที่สุดในการควบคุมและแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้บรรเทาและสำเร็จลุล่วงไปได้นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือทั้งภาครัฐบาล เอกชน และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งปัญหาต่างๆ ดังกล่าวยังคงปรากฏเป็นปัญหาอยู่ ยังไม่ได้การแก้ไขเท่าที่ควรและยังไม่หมดไปจากจังหวัด อาจเป็นเพราะขาดความร่วมมือและความไม่ใส่ใจของคนในท้องถิ่น

ดังนั้นผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในแต่ละด้านควรศึกษาผลกระทบที่จะตามมาภายหลังอย่างต้องแท้เสียก่อน รวมทั้งเร่งรณรงค์ให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความรักและหวงแหนต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสำรวจความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นก่อนที่จะนำนโยบายลงสู่พื้นที่ จึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน โปร่งใส และสอดคล้องกับความต้องการของผู้คนในท้องถิ่น

ในงานวิจัยได้นำเสนอมาตรการในการแก้ไขปัญหาของภาครัฐ เพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวทางของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดให้คงความอุดมสมบูรณ์และสามารถทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดไป แต่การแก้ไขปัญหาของภาครัฐใช้ว่าจะสำเร็จลุล่วงต้องประสบอุปสรรคในการดำเนินงาน เนื่องจากขั้นตอนของระบบราชการที่ซับซ้อนยุ่งยาก อีกทั้งงบประมาณที่จำกัด และขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในการบริหารจัดการ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายที่เข้ามาทำงานที่เพิ่มมากขึ้น พร้อมกับก่อคดีอาชญากรรมในรูปแบบต่างๆ ส่งผลถึงความไม่ปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในท้องถิ่น เช่น กรณีการหลบหนีของนักโทษชาวพม่าในเรือนจำสมุทรสาคร จนเป็นเหตุให้ต้องสูญเสียผู้อำนวยการเรือนจำ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจในช่วงระยะเวลาประมาณ 60 ปี ของการเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาครอย่างกว้างๆ จากข้อมูลที่ได้รวบรวมมา เพื่อให้เกิดความเข้าใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร และสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำวิจัยที่เกี่ยวกับจังหวัดสมุทรสาครทางด้านอื่นๆ ต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 4 กระทรวงเกษตร แผนกรมคลอง ร.ศ. 123

เลขที่ 14/266. เรื่องกระทรวงเกษตรขอพระบรมราชานุญาตแก้อัตราเก็บเงิน
ค่าธรรมเนียม เรื่องคลองภาษีเจริญ แลทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการ
เก็บเงินค่าธรรมเนียม เรื่องคลองภาษีเจริญ ดำเนินสะดวก.

_____. จอหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1215 เลขที่ 66/2. เรื่องถึงเมืองต่าง ๆ ให้ข้าหลวงเดิน
สวนจาก.

_____. เอกสารรัชการที่ 4 จ.ศ. 1224 เลขที่ 2/15. เรื่องฝรั่งขอเบิกร้อง.

_____. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย มร.5ม/50. เรื่องเสด็จเปิด
ตลาดท่าฉลอมเมืองสมุทรสาคร. (ไมโครฟิล์ม). (10 -12 มี.ค. 124).

_____. เอกสารราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย มร.5ม/50. เรื่องเทศภิบาล
มณฑลนครไชยศรีขอให้มีพนักงานเก็บอากรสวน. (ไมโครฟิล์ม). (14-16 ส.ค. 119).

_____. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงนครบาล ร.5น.46/55. เรื่องการสร้าง
ทางรถไฟกรุงเทพไปมหาไชย. (23 ธ.ค. 121-17 มี.

_____. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย ม.2 แผนกปกครอง 12ก
ไปบอก. เรื่องไปบอกเมืองนครชัยศรี. (25 มี.ค. 125 - 21 เม.ย. 126).

_____. พระราชหัตถเลขา ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ภาคที่ 1 ตอนที่ 2 การ
สุขาภิบาล) เรื่องตั้งสุขาภิบาลท่าฉลอม.

_____. พระราชหัตถเลขา ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ภาคที่ 3 กรณี
ชายแดนมณฑลต่าง ๆ). เรื่องตั้งมณฑลนครชัยศรี.

_____. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชการที่ 6 กระทรวงมหาดไทย ก-ร.6ม/4. เรื่องตั้ง
อ. บ้านแพ้ว และ อ. บ้านบ่อแก้ว จ. วัตถุประสงค์. (7 - 16 ต.ค. พ.ศ. 2468).

_____. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6 กระทรวงมหาดไทย ก-ร.6ม/4. เรื่องเปลี่ยนคำว่า
เมืองเป็นจังหวัด. (5 - 19 พ.ค. พ.ศ. 2459).

_____. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6 กระทรวงมหาดไทย ก-ร.6ม/11. เรื่องสุขาภิบาล
ท่าฉลอม เมืองสมุทรสาคร ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนแปลงเป็นสุขาภิบาลเมือง.
(6 พ.ค. พ.ศ. 2454 - 9 ธ.ค. พ.ศ. 2459).

_____. เอกสารรัชกาลที่ 6 พ.ศ. 2460 ค.2/3. พระราชบัญญัติและกฎเสนาบติว่าด้วย
อากรค่าน้ำ.

เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์

- กฎกระทรวง ฉบับที่ 1,194 (พ.ศ. 2529) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ให้ป่าอ่วมหาชัยฝั่งตะวันออก ในท้องที่ตำบลบางหญ้าแพรก ตำบลโคกขาม ตำบลพันท้ายนรสิงห์ อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร เป็นป่าสงวนแห่งชาติ. (2529, 31 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 103 ตอนที่ 236. หน้า 23.
- กรมศิลปากร. (2531). เปลี่ยนคำว่าเมือง เป็นจังหวัด. กรุงเทพฯ: กรมฯ.
- กระทรวงมหาดไทย. (2533). ผังเมืองสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: กระทรวงฯ.
- กองวางแผนการใช้ที่ดิน. (2535). แผนการใช้ที่ดิน จังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- คำสั่งคณะกรรมการแก้ไขและป้องกันภาวะขาดแคลนน้ำมันส่วนจังหวัดสมุทรสาคร เรื่อง การจำหน่ายน้ำมันดีเซลให้แก่ชาวประมง. (2522, 16 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 96 ตอนที่191. หน้า 31 - 32.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2503). เทศาภิบาล. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- _____. (2504). ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- นายรินทรธิเบศร์ (ดิน). (2513). นิราศนรินทร์ตำโครงและนิราศปลีกย่อย. พระนคร: แพร่พิทยา.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. (2504). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 4 เล่ม 2. พระนคร: กรมศิลปากร.
- _____. (2504). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- _____. (2504). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3. เล่ม 1. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- _____. (2538). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3. เล่ม 2. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ปาเลอกัวซ์. (2506). เล่าเรื่องกรุงสยาม. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. กรุงเทพฯ: ก้าวหน้า.
- ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรมเรื่อง จัดตั้งเขตอุตสาหกรรมทั่วไป นิคมอุตสาหกรรมสมุทรสาคร. (2533, 20 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 117 ตอนที่ 181. หน้า 7742..
- ประกาศกฎกระทรวง ฉบับที่ 8. เรื่อง ออกตามความในพระราชบัญญัติน้ำบาดาล. (2543, 31 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 117 ตอนที่ 72 ก. หน้า 1 - 3.
- ประกาศพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการค้าข้าว พุทธศักราช 2489 จังหวัดสมุทรสาครเรื่อง ให้แจ้งปริมาณและสถานที่เก็บข้าว. (2520, 13 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 94 ตอนที่ 126. หน้า 5026.

- ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ปรับปรุงตำบลในเขตเทศบาล จังหวัดสมุทรสาคร. (2490, 30 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 64 ตอนที่ 64. หน้า 3550.
- ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง กำหนดการก่อสร้างการชลประทานโครงการแม่กลองใหญ่ ในพื้นที่ จังหวัดสมุทรสาคร. (2528, 23 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 102 ตอนที่ 94. หน้า 3381.
- ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ควบคุมและรักษาป่าสงวนแห่งชาติ ป่าอ่าวมหาชัยฝั่งตะวันออก จังหวัดสมุทรสาคร. (2530, 28 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 104 ตอนที่ 81. หน้า 2873.
- ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ตั้งและเปลี่ยนแปลงเขตตำบลในท้องที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร. (2522, 24 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 96 ตอนที่ 122. หน้า 2661.
- ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ตั้งและเปลี่ยนแปลงเขตตำบลในท้องที่อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. (2519, 10 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 93 ตอนที่ 101. หน้า 2033.
- ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ให้ทำการสำรวจราษฎร ในเขตเทศบาลเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร. (2483, 6 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 57. หน้า 1334.
- ประกาศกระทรวงมหาดไทยยกเว้นไม่เก็บอากรค่า่านจำนวน พ.ศ. 2454. (2446, 21 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 30. หน้า 296.
- ประกาศกระทรวงมหาดไทยโอนตำบลในจังหวัดสมุทรสาคร มณฑลนครชัยศรี มาขึ้นกับอำเภอบางขุนเทียน จังหวัดธนบุรี. (2471, 23 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 45. หน้า 145 - 146.
- ประกาศนายทะเบียนสมคมประจำจังหวัดสมุทรสาคร เรื่อง จดทะเบียนจัดตั้งสมาคมผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ. (2536, 30 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 110 ตอนที่ 150. หน้า 52 - 53.
- ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง เปลี่ยนวิธีเก็บค่าานุโค เป็นวิธีฟางลอย และแก้ไขอัตราขึ้นที่นาใหม่ในเมืองสมุทรสาคร. (130, 30 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 28. หน้า 12.
- ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ตั้งและเปลี่ยนแปลงเขตตำบลในท้องที่อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. (2517, 5 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 91 ตอนที่ 116. หน้า 11-13.
- ประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เรื่อง กำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง. (2537, 24 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 111 ตอนที่ 16 ง. หน้า 64.
- ประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2538) ออกตามความในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เรื่อง กำหนดให้ท้องที่เขตจังหวัดปทุมธานี จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดนครปฐม เป็นเขตควบคุมมลพิษ. (2538, 23 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 112 ตอนพิเศษ 16 ง. หน้า 26.
- ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง กำหนดการก่อสร้างการชลประทานโครงการแม่กลองใหญ่ เฉพาะในท้องที่ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี อำเภอบ้านแพ้ว อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอบางคนที อำเภออัมพวา อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการ

ชลประทานที่เร่งด่วน (2522, 27 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 96 ตอนที่ 125. หน้า 1 - 2.

ประพาสสมุทรสาคร. (2448). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 22 ร.ศ. 124.

ฝ่ายแผนและโครงการ. (2533). แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรสาคร 5 ปี (พ.ศ. 2535-2539).

สมุทรสาคร: สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร.

พระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนชื่ออำเภอบางแห่ง พุทธศักราช 2486. (2486, 12 มกราคม).

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 60 ตอนที่ 3. หน้า 103 - 105.

พระราชกฤษฎีกา จัดตั้งเทศบาลเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร พุทธศักราช 2478.

(2478, 10 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52. หน้า 1740.

พระราชกฤษฎีกา จัดตั้งนิคมเกลือในจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดธนบุรี พุทธศักราช 2485.

(2485, 26 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 59 ตอนที่ 34. หน้า 3102.

พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลตำบลกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร พุทธศักราช 2483.

(2483, 19 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 57. หน้า 549 - 553.

พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลตำบลอ้อมน้อย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2537.

(2537, 1 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 111 ตอนที่ 12 ก. หน้า 18 - 20.

พระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดนครนายก

พุทธศักราช 2489. (2489, 9 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 63 ตอนที่ 29. หน้า 315 - 317.

พระราชบัญญัติลดภาษีการค้าอากรค่าขน ในตำบลบ้านขอม ท้องที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร

พุทธศักราช 2479. (2479, 31 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 53. หน้า 1547.

พระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497. (2497, 12 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 71 ตอนที่ 64.

หน้า 1503 - 1514.

พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2503. (2503, 25 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา

เล่ม 77 ตอนที่ 88. หน้า 865.

พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2520. (2520, 4 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 94

ตอนที่ 38. หน้า 1.

พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2534. (2534, 21 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 108

ตอนที่ 201. หน้า 221.

พัน จันทนาศ (เจิม). (2503). พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี. พระนคร: ม.ป.พ.

เสด็จประพาสดำเนินทรงเปิดถนนถวายเป็นบ้านท่าฉลอม แขวงเมืองสมุทรสาคร. (124, 25 มีนาคม).

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 22. หน้า 1188 - 1189.

สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร. (2533). ข้อมูลทั่วไปงานส่งเสริมการเกษตร ปี 2532/33.

กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

- สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร. (2537). แผนพัฒนาการลงทุนจังหวัดสมุทรสาคร ตามนโยบายกระจาย
ความเจริญไปสู่ภูมิภาคของรัฐบาล. กรุงเทพฯ: บริษัทยูต้า.
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสาคร. (2534). อุ่นสมุทรสาคร : โครงการพัฒนาตลาดเพื่อสนับสนุนการ
กระจายการผลิตในระดับจังหวัด. สมุทรสาคร: สำนักงานฯ.
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสาคร. (2539). ข้อมูลการตลาดจังหวัดสมุทรสาคร.
สมุทรสาคร: สำนักงานฯ.
- _____. (2540). ข้อมูลการตลาดจังหวัดสมุทรสาคร. สมุทรสาคร: สำนักงานฯ.
- _____. (2541). ข้อมูลการตลาดจังหวัดสมุทรสาคร. สมุทรสาคร: สำนักงานฯ.
- _____. (2542). ข้อมูลการตลาดจังหวัดสมุทรสาคร. สมุทรสาคร: สำนักงานฯ.
- สำนักงานแรงงานจังหวัดสมุทรสาคร. (2534). ปัญหาแรงงานสัมพันธ์ในจังหวัดสมุทรสาคร.
สมุทรสาคร: สำนักงานฯ.
- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรสาคร. (2533). สรุปรองงานอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรสาคร แยกตาม
ประเภทโรงงาน. สมุทรสาคร: สำนักงานฯ.
- _____. (2539). ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดสมุทรสาคร พ.ศ. 2538. สมุทรสาคร: สำนักงานฯ.

เอกสารชั้นรอง

หนังสือ

- จังหวัดสมุทรสาคร. (2539). แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำหนังสือที่ระลึก การจัดงาน
เฉลิมฉลองสิริราชสมบัติ 50 ปี จังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: รำไทยเพรส.
- กรมการปกครอง. (2526). ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดสมุทรสาคร.
กรุงเทพฯ: อัมรินทร์การพิมพ์.
- กรมศิลปากร. (2542). พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่มที่ 1. กรุงเทพฯ: กรมฯ.
- กรมศิลปากร. เอกสารเกษตรใหม่ กส. 14/30. รายงานของหมอ ฮิว เอ็ม สมิต เรื่องโครงการ
บำรุงรักษาและเพาะพันธุ์สัตว์น้ำในประเทศสยาม. กรุงเทพฯ: กรมฯ.
- กระทรวงเกษตร. (2493-2495). รายงานสำโนเกษตร ฉบับสมบูรณ์ เล่มที่ 13
จังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: กระทรวงฯ.
- กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน. (2545). สถิติการตรวจแรงงานปีงบประมาณ 2544.
กรุงเทพฯ: กรมฯ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.
- กรมพัฒนาที่ดิน. (2545). แผนปฏิบัติการพัฒนาทรัพยากรดินภาคตะวันตกสมุทรสาคร.
กรุงเทพฯ: กรมฯ. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- _____. (2541). คู่มือการจัดการทรัพยากรที่ดินเบื้องต้น จังหวัดสมุทรสาคร.
กรุงเทพฯ: กรมฯ. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

กองเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง, กรมประมง. (2540). **พื้นที่ที่มีศักยภาพในการเลี้ยงหอยแครง บริเวณชายฝั่งทะเล จังหวัดสมุทรสาคร.**

กรุงเทพฯ: กรมฯ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

กองประสานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2538). **รายงานสถานภาพ ทรัพยากรชายฝั่งทะเลจังหวัดสมุทรสาคร.** กรุงเทพฯ: กองฯ. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.

กนกอร เหลืองขมิ้น, และคนอื่นๆ. (2539). **หนังสือเสริมประสบการณ์ตามความต้องการของ ท้องถิ่น เขตการศึกษา 1 ประเพณีไทยรามัญในจังหวัดสมุทรสาคร.**

กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ. (2544).

วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา

จังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ชัย เรื่องศิลป์. (2545). **ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352-2453 (ด้านเศรษฐกิจ).**

กรุงเทพฯ: ศิลปะบรรณาการ.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2545). **ไทยรบพม่า.** กรุงเทพฯ: มติชน.

ธิดา สารยา. (2532). **(ศรี) ทวารวดี ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ.**

กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

ติรณ ไ้วศิริมณี. (2525). **เศรษฐกิจไทย : การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา.** กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

เดช บุญนาค. (2532). **การปกครอง ระบบเทศบาลของประเทศสยาม พ.ศ. 2435 - 2458.**

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทานตะวัน (นามแฝง). (2537). **เทศกาลสำคัญของจีน.**

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ C.A.D. Publishing.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร; และคริส เบเกอร์. (2539). **เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ.**

กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้งแฮสส์.

พระครูโกศลสาธุกิจ (ทองเสริม สุขเมโธ). (2543) **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ. ณ เมรุ**

ปราสาทลอย สมุทรสาคร. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก จำกัด.

พนิดา เย็นสมุทร. (2524). **คำและความหมายของภาษาลาวโซ่ง.**

กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้งแฮสส์.

เพชร ลายเสน. (2535). **ท้องถิ่นเรา จังหวัดสมุทรสาคร.** กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้งแฮสส์.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2532). **เอกสารการสอนชุดวิชา เศรษฐกิจไทย.**

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยฯ.

รวมเรื่องเก่าเกี่ยวกับจังหวัดสมุทรสาคร. (2521). ใน พิมพ์เป็นบรรณาการในงานพระราชทาน
เพลิงศพ คุณหญิงสารคราม คณาภิบาล (ขาป พยัคฆ์เนตร). ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส.
หน้า 1 - 120. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยสงเคราะห์ไทย.

100 ปี รถไฟไทย (2493 - 2540). (2540). กรุงเทพฯ : การรถไฟแห่งประเทศไทย.

รัตนา บำรุง. (2538). วัฒนธรรมสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร.

รัตนา บำรุง. (2541). สารานุกรมวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร.

สมุทรสาคร: วิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร.

โรตม สุขสวัสดิ์, หม่อมหลวง. (2544). เรือนพื้นถิ่นบ้านชาวประมง ตำบลพันท้ายนรสิงห์.

กรุงเทพฯ: สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ราตรี โตเฟ่งพัฒน์. (2543). ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง.

กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

รามัญมณี, พระภิกษุ (สมัย กมโล). (2538). อนุสรณ์งานศพ. ณ เมรุวัดบ่อมวิเชียรโชติการาม
สมุทรสาคร. (ม.ป.ท. : ม.ป.พ.).

สิริ พิงเดช (สุลิ นามแฝง). (2539). ประวัติลัทธิของผู้ใดซ่งดำ. (ม.ป.ป. : ม.ป.ท.).

สกุณี ณัฐพลวัฒน์. (2541). คลองและเส้นทางเดินเรือในอดีต. กรุงเทพฯ: เอส.ที.พี.เวลด์มีเดีย.

สมัย สุทธิธรรม. (2545). สารคดีชุด ท้องถิ่นไทยสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.

สมุทร มณีรัตน์. (2508). การทำเกลือจากทะเล. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์.

สภาวิจัยแห่งชาติ. (2511). ภาวะการผลิตและการค่าน้ำตาลมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม

สมุทรสาคร พ.ศ.2508 - 2509. พระนคร: สาขาเศรษฐศาสตร์ สภาวิจัยแห่งชาติ.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2539). แม่น้ำลำคลองสายประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มติชน.

สุภรณ์ โอเจริญ. (2541). มอญในเมืองไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย :

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

สุด แสงวิเชียร. (2513). มอญในอดีตและปัจจุบัน : การศึกษาโครงกระดูกและเครื่องใช้ใน

สมัยทวารวดี. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์.

สมทรง บุรุษพัฒน์. (2540). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง (สถาบันวิจัยภาษา วัฒนธรรม
เพื่อพัฒนาชนบท). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

โสภณ ทองปาน. (2536). นโยบายเกษตรไทย. กรุงเทพฯ: เลิศชัยการพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2520). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ฉบับที่สี่ พ.ศ. 2520 - 2524. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.

_____. (2524). สรุปเห็นปัญหา นโยบายและแนวทางการพัฒนาภาคตะวันตก.

กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.

- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2525ก). แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5(พ.ศ. 2525 - 2529).
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2525ข). แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ห้า (พ.ศ. 2525 - 2529). กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2530ก). แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 - 2534). กรุงเทพฯ สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2530ข). แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หก (พ.ศ. 2530 - 2534). กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2535). แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539). กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ นายกรัฐมนตรี.
- _____. (2535). แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ เจ็ด พ.ศ. 2535 - 2539. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2540). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่แปด พ.ศ. 2540 - 2544. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2480). สมุดรายนงานสถิติรายปีราชอาณาจักรสยาม บรรพที่ 19 พ.ศ. 2478 - 2479. พระนคร: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2488). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 21 พ.ศ. 2482 - 2487. พระนคร: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2499). รายงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 22 (ภาค 1) พ.ศ. 2488 - 2498. พระนคร: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2499). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 22 (ภาค 2) พ.ศ. 2488 - 2498. พระนคร: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2502). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 23 พ.ศ. 2499 - 2501. พระนคร: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2507). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 24 พ.ศ. 2506. พระนคร: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2508). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 25 พ.ศ. 2507. พระนคร: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2509). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 26 พ.ศ. 2508. พระนคร: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2511). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 27 พ.ศ. 2509. พระนคร: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.

- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2513). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 28 พ.ศ. 2510 - 2512. พระนคร: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2514). สัมมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2515). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 29 พ.ศ. 2513 - 2514. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2516). สมุดรายนงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ. 2515. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2517). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 30 พ.ศ. 2515 - 2516. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2519). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 31 พ.ศ. 2517 - 2518. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2521). สมุดรายนงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ. 2518. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2522) รายงานสัมมะโนการเกษตร พ.ศ. 2521 จังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2524). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 32 พ.ศ. 2519 - 2523. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2524ก). สัมมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2523 ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพฯ). กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2524ข). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 33 พ.ศ. 2524 - 2527. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2527). การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2526. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2528). การสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรเข้าสู่กรุงเทพฯและปริมณฑล พ.ศ. 2527. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2530ก). สัมมะโนประมงทะเล พ.ศ. 2528 ของประเทศไทย เขตประมง 2 (อ่าวไทยตอนใน) ชลบุรี เชียงตรา สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2530ข). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 34 พ.ศ. 2528-2529. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2532). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 35 พ.ศ. 2530-2531. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.

- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2533). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 36 พ.ศ. 2532. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2534ก). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 37 พ.ศ. 2533. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2534ข). สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2533 จังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2534ค). รายงานการสำรวจรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนประมงทะเลขนาดเล็ก พ.ศ. 2533. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2535). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 38 พ.ศ. 2534. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2536). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 39 พ.ศ. 2535. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2537). สมุดรายนงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ. 2536. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2537ข). สำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2536. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2538). สมุดรายนงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ. 2537. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2539ก). สมุดรายนงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ. 2538. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2539ข). สำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2536 จังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2539ค). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 42 พ.ศ. 2538. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2539จ). รายงานผลเบื้องต้นสำมะโนประมงทะเล พ.ศ. 2538. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2540ก). สมุดรายนงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ. 2539. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2540ข). สำมะโนประมงทะเล พ.ศ. 2538 เขตประมง 2 (อ่าวไทยตอนใน) ชลบุรี ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2540ค). สมุดรายนงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 43 พ.ศ. 2539. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.

- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2541ก). รายงานผลเบื้องต้นสำมะโน
อุตสาหกรรม พ.ศ. 2540 จังหวัดสมุทรสาคร (เฉพาะเขตเทศบาลและเขตสุขาภิบาล).
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2541ข). รายงานเชิงวิเคราะห์เรื่องการเปลี่ยนแปลงการประมงทะเลไทยจากสำ
มะโนประมงทะเล พ.ศ. 2528 และ 2538. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2541ก). สมุดรายงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ. 2540.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2541ข). สมุดรายงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 44 พ.ศ. 2540.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2542ก). การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2541 ภาคกลาง.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2542ข). การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2541
จังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2542ค). สมุดรายงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ. 2541.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2542ง). สมุดรายงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 45 พ.ศ. 2541.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2542จ). รายงานสำมะโนอุตสาหกรรม พ.ศ. 2540 จังหวัดสมุทรสาคร.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2543ก). รายงานสำรวจอุตสาหกรรม พ.ศ. 2540 จังหวัดสมุทรสาคร.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2543ข). สมุดรายงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ. 2542.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2543ค). สมุดรายงานสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 46 พ.ศ. 2542.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2544ก). สมุดรายงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ. 2543.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2544ข). การสำรวจการเปลี่ยนแปลงการประมงทะเล พ.ศ. 2543.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2544ค). สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2543 จังหวัดสมุทรสาคร.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2545ก). สมุดรายงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ. 2544.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.

- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545ข). สมุดรายงานสถิติรายปีประเทศไทย
ไทย บรรพที่ 48 พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2546ก). สมุดรายสถิติจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ. 2545.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2546). สถิติประมงปี พ.ศ. 2546 องค์การสะพานปลา.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2547ก). สมุดรายงานสถิติจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ. 2546.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2547ข). รายงานสำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2546 จังหวัดสมุทรสาคร.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (ม.ป.ป.). การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2526 = 1983
Intercensal Survey of Agriculture Changwat Samut Sakhon.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (ม.ป.ป.). รายงานสำมะโนเกษตร พ.ศ. 2493-2495 ฉบับสมบูรณ์ เล่มที่ 13 จังหวัด
สมุทรสาคร. พระนคร: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (ม.ป.ป.). รายงานสำมะโนเกษตร พ.ศ. 2506 จังหวัดสมุทรสาคร.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (ม.ป.ป.). รายงานสำมะโนเกษตร 2521 จังหวัดสมุทรสาคร = 1978 Agricultural
census report Changwat Samut Sakhon. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (ม.ป.ป.). สมุดสถิติที่สำคัญจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับ พ.ศ. 2512.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (ม.ป.ป.). สำมะโนประมงทะเลแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2510 = The First Census of
Marine Fisheries in Thailand 1967.
พระนคร: สำนักงานฯ สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ.
- _____. (2528). โครงการศึกษาข้อมูลและศักยภาพการพัฒนาลุ่มน้ำท่าจีน พ.ศ. 2527.
กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2503). แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ระหว่างระยะเวลา พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ.
2506 และถึง พ.ศ. 2509. พระนคร: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2507). แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2504 - 2506 - 2509 ระยะที่สอง
(พ.ศ. 2507 - 2509). พระนคร: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2510). แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สอง
พ.ศ. 2510 - 2514. พระนคร: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2514). แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สาม พ.ศ. 2515 - 2519.

กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2549). แผนที่แสดงเขต อำเภอ ตำบล เทศบาล และข้อมูลพื้นฐานของจังหวัด พ.ศ. 2548. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.

_____. (2538). แผนที่แสดงเขต อำเภอ ตำบล เทศบาล และข้อมูลพื้นฐานของจังหวัด พ.ศ. 2537. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.

สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 10 (ราชบุรี). (2541). คู่มือการจัดการที่ดินเบื้องต้น : จังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน.

สำนักงานแผนงานและงบประมาณ. (2544). เรื่องอาชญากรรมที่เกิดจากแรงงานต่างด้าว ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรสาครและระนอง. กรุงเทพฯ: สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2546). แผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานครและปริมณฑล : รายงานฉบับสมบูรณ์.

กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิรดี เกิดศิริ. (2548). 100 ปี เฉลิมฟ้าท่าฉลอม. สมุทรสาคร: เทศบาลนครสมุทรสาคร.

วารสารและนิตยสาร

กฤษฎา พิณศรี. (2539, เมษายน - มิถุนายน). เครื่องถ้วยที่บางโหนด สมุทรสาคร.

ใน วารสารเมืองโบราณ. (22)2: 155-157.

ชนิษฐา ชัยรัตนวรรณ; สันทัด ศิริอนันต์ไพบูลย์; และชาญชัย กาญจนพันธ์. (2542, พฤษภาคม-สิงหาคม). ปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดสมุทรสาคร.

ใน วารสารเทคโนโลยีสุรนารี. 6(2):70-83.

ข้าวสารผิงเมือง. (2543). ผิงเมืองรวมสมุทรสาคร (ปรับปรุงครั้งที่ 1).

ใน วารสารข้าวสารกรมการผิงเมือง. (74 - 75): 33-34.

นคร สำเภาทิพย์. (2535,ม.ค. - มี.ค.). เกลือสมุทรที่สมุทรสาคร.

ใน วารสารเมืองโบราณ. (18)1: 68 - 75.

_____. (2541, ก.ย. - ต.ค.). บ้านบางโหนด...สามทศวรรษในความทรงจำ.

ใน วารสารเมืองโบราณ. (19)2: 38 - 42.

ณัฐวรรธน์ ปภาวสิทธิ์; สุนันทา สุวรรณโณดม; และคนอื่นๆ. (2542, กันยายน). เงื่อนไขเบื้องต้นของการฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรประมงในระบบนิเวศปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร : กำลังผลิตทางอาชีพและทัศนคติของประชากรในชุมชนป่าชายฝั่งทะเล.

ใน วารสารประชากรศาสตร์. (15)2: 31 - 56.

วารี ระกิติ. (2542, เมษายน-มิถุนายน). การบริหารโรงพยาบาลแบบรัฐกิจเอกชน กรณี :
โรงพยาบาลบ้านแพ้ว. ใน วารสารพยาบาล. (48)2: 92-97.

พิศาล บุญผูก. (2542, กรกฎาคม-กันยายน). โบสถ์น้ำเค็ม : โบสถ์ไม้เมืองสาครบุรี.
ใน วารสารเมืองโบราณ. (25)3: 96-101.

สว่าง เลิศฤทธิ์. (2535, มกราคม-มีนาคม). การทำนาเกลือและการค้าเกลือในคาบสมุทรภาคใต้
ของประเทศไทย. ใน วารสารเมืองโบราณ. 18(1): 59 - 75.

ธีรพันธ์ ภูคาสุวรรณ. (2525, พฤษภาคม). สองร้อยปีของการประมงไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์.
ใน วารสารการประมง. (35)3: 233 - 248.

สุนันทา สุวรรณโณดม; สุชาวัลย์ เสถียรไทย, คุณหญิง; และศิริวรรณ ศิริบุญ. (2540, กันยายน). การ
สำรวจโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมและประชากรและการประเมินค่าทางเศรษฐศาสตร์
ของป่าชายเลนบริเวณชุมชนป่าชายเลน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร.
ใน วารสารประชากรศาสตร์. 13(2): 37 - 60.

วิทยานิพนธ์

กิตติ ดันไทย. (2520). คลองกับระบบเศรษฐกิจไทย (พ.ศ. 2367-2453).

วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

เกศยา นิลวานิช. (2542). โครงสร้างของกุ้งในบริเวณป่าชายเลนปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัด
สมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (วิทยาศาสตร์ทางทะเล).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

กึ่งกานต์ เลิศอนันต์. (2542). กระบวนการปรับตัวของชุมชนเกษตรในพื้นที่ปริมณฑล
กรุงเทพฯฝั่งตะวันตก: กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร.

วิทยานิพนธ์ ผ.ม. (การวางแผนภาคและเมือง).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

กาชาด สร้อยสยมภู. (2543). ศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาอุตสาหกรรมของเทศบาล
ตำบลอ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสาครและเทศบาลตำบลอ้อมใหญ่ จังหวัดนครปฐม.

วิทยานิพนธ์ วศ.ม. (การวางแผนภาคและเมือง).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

นิตย์ คุณเจริญไพศาล. (2506). สัตว์น้ำที่จับได้จากโป๊ะน้ำตื้นและโป๊ะน้ำลึกในอ่าวจังหวัด
สมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ กม.บ. (การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2521). การผลิตและการค้าข้าวในภาคกลาง ตั้งแต่รัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จนถึงรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2411-2475).

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ถนอม ตะนา. (2527). กิจการโรงสีข้าวในที่ราบภาคกลางของประเทศไทย พ.ศ. 2401 - 2481.

วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.

ธีระ แก้วประจัน. (2534). สภาพเศรษฐกิจมณฑลนครชัยศรี พ.ศ. 2438-2475.

วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

ประภาพร วิถีสวัสดิ์. (2542). โครงสร้างประชากรของปลาในบริเวณป่าชายเลนปากแม่น้ำท่า

จีน จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์วท.ม. (วิทยาศาสตร์ทางทะเล).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ผาณิต รวมศิลป์. (2521). นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

(พ.ศ. 2481-2487). เล่ม 1-2. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

มณฑล คงแถวทอง. (2527). เศรษฐกิจข้าวและน้ำตาลทรายในลุ่มแม่น้ำท่าจีน พ.ศ. 2398 -

2453. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.

สรากร บรรจงจิตต์. (2537). รูปแบบการใช้ที่ดินอันเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมตาม

แนวถนน : ศึกษากรณีถนนเศรษฐกิจ 1 จังหวัดสมุทรสาคร.

วิทยานิพนธ์ ผ.ม. (การวางแผนภาคและเมือง).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

สุวิทย์ ไพทยวัฒน์. (2522). วิวัฒนาการเศรษฐกิจชนบทในภาคกลางของประเทศไทย

ระหว่าง พ.ศ. 2394-2475. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิต

วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

สุพัฒน์ อิศรเสนา. (2525). ศักยภาพของจังหวัดสมุทรสาครในการรองรับการขยายตัวของ

อุตสาหกรรมประมง. วิทยานิพนธ์ ผ.ม. (ผังเมือง).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

สุภิดา สุขม่วง. (2545). ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับประมงที่มี

ต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น ในจังหวัดสมุทรสาคร.

วิทยานิพนธ์ ผ.ม. (การวางแผนภาคและเมือง).

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- ศุภางค์ ศุภพันธุ์มณี. (2542). บทบาทและความเชื่อมโยงของสะพานปลาที่มีต่อการพัฒนาเมืองสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ ผ.ม. (วางแผนภาคและเมือง).
 กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อาทิตย์ ศิริสลง. (2545). แนวทางการจัดการใช้ที่ดินและทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนตอนล่าง. วิทยานิพนธ์ ผ.ม. (การวางแผนภาคและเมือง).
 กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร
- อิทธิพล ไทยกมล. (2545). ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาชุมชนตำบลบางหญ้าแพรก จังหวัดสมุทรสาคร.
 วิทยานิพนธ์. วท.ม. (การบริหารทรัพยากรป่าไม้).
 กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- อุมาภรณ์ วงศ์วิสุทธิศักดิ์. (2547). ประเพณีและพิธีกรรมของชาวคลอง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา).
 นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. ถ่ายเอกสาร.
- อุไรวรรณ เปี่ยมนิเวศน์. (2544). การจัดการด้านการสื่อความหมายและสิ่งอำนวยความสะดวกของผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (พัฒนาสังคม).
 กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- <http://www.m-industry.go.th> (online).
- <http://www.boi.go.th> (online).
- <http://www.nso.go.th> (online).
- <http://www.tisi.go.th> (online).
- <http://www.fisheries.go.th> (online).
- <http://www.thai-tour.com/thai-tour/Central/Samutsakorn/main.htm> (online).
- <http://www.thaitambon.com/Provinces/SamutSakhon.htm> (online).
- <http://www.samutsakhon.doe.go.th/>. (online).
- <http://www.toursanook.com/thaiprovince/samutsakhorn.htm> (online).

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Sternstein, Larry. (1993). **Population of Siam on the European Colonisation of Mainland Southast Asia**. London : University of London.

ภาคผนวก

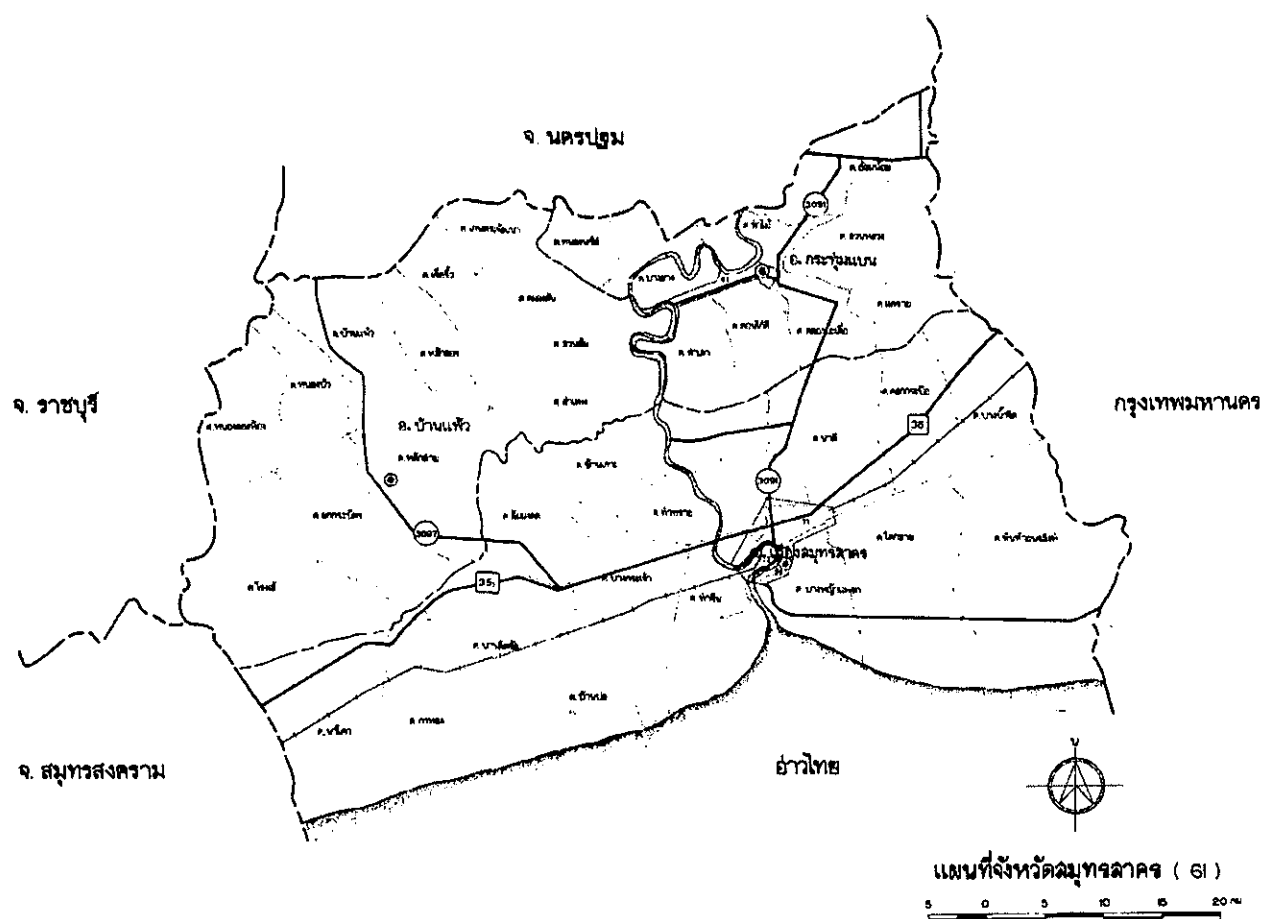
ภาคผนวก

1. แผนที่จังหวัดสมุทรสาคร



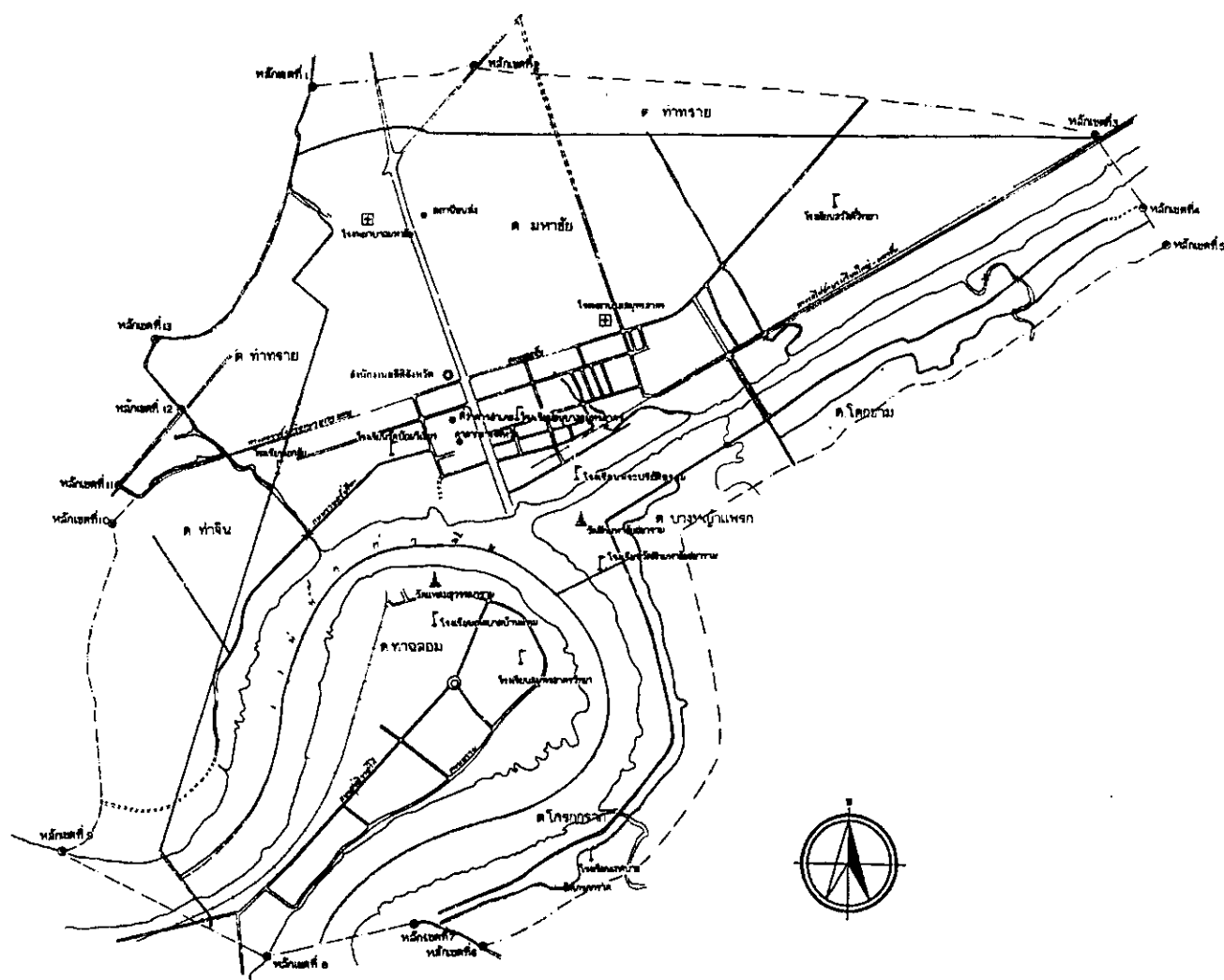
ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2549). แผนที่แสดงเขต อำเภอ ตำบล เทศบาล และ ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัด พ.ศ. 2548. หน้า 152.

2. แผนที่แสดงอาณาเขตจังหวัดสมุทรสาคร



ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2538). แผนที่แสดงเขต อำเภอ ตำบล เทศบาล และ ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัด พ.ศ. 2537. หน้า 171

3. แผนที่เทศบาลนครสมุทรสาคร



ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2549). แผนที่แสดงเขต อำเภอ ตำบล เทศบาล และข้อมูลพื้นฐานของจังหวัด พ.ศ. 2548. หน้า 153.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นาย ชัยรัฐ เกาะไพศาลสมบัติ
วันเดือนปีเกิด	6 เมษายน 2509
สถานที่เกิด	อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	77/7 ถ. จักรพงษ์ บางลำพู เขตพระนคร กรุงเทพฯ
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	ออกแบบตกแต่งภายใน อิสระ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	77/7 ถ. จักรพงษ์ บางลำพู พระนคร กรุงเทพฯ
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2530	จบมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) การศึกษานอกโรงเรียน (สอบเทียบ)
พ.ศ. 2534	ระดับอนุปริญญา จากวิทยาลัยครูสวนสุนันทา สาขา ออกแบบประยุกต์ศิลป์
พ.ศ. 2543	จบศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ) วิชาเอกนิเทศศาสตร์ (การโฆษณา) จากสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา
พ.ศ. 2550	จบศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาประวัติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร